

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YENİ ÇALIŞMA ETİĞİ VE BOŞ ZAMAN ÇALIŞANLARI:
TÜRKİYE'DEKİ PROFESYONEL FUTBOLCULAR ÖRNEĞİ**

**DOKTORA TEZİ
Cemal İYEM**

Enstitü Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yılmaz ÖZKAN

OCAK 2011

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YENİ ÇALIŞMA ETİĞİ VE BOŞ ZAMAN ÇALIŞANLARI:
TÜRKİYE'DEKİ PROFESYONEL FUTBOLCULAR ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ
Cemal İYEM

Enstitü Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Bu tez 20/01/2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yılmaz ÖZKAN
Jüri Başkanı

Kabul
 Red
 Düzeltme

Prof. Dr. Veysel BOZKURT
Jüri Üyesi

Kabul
 Red
 Düzeltme

Prof. Dr. Adem UĞUR
Jüri Üyesi

Kabul
 Red
 Düzeltme

Doç. Dr. Rana Özen KUTANİS
Jüri Üyesi

Kabul
 Red
 Düzeltme

Doç. Dr. Aşkın KESER
Jüri Üyesi

Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Cemal İYEM

20.01.2011

ÖNSÖZ

Günümüzün post-endüstriyel dönüşüm sürecinde, toplumun boş zamanlarını değerlendirmelerinde çalışan ve kendilerine bu araştırmada ‘boş zaman çalışanları’ adı verilen yeni bir çalışma grubundan bahsedilmektedir. Bu bağlamda bir boş zaman çalışanı olarak futbolcuların emek süreçlerinin, çalışma ve boş zamana ait değerlerinin bir teze konu edilmesi ilginç bir deneyim olabilir. Bu tezin planlanmasından, raporlaştırılmasına kadar yardımlarını benden esirgemeyen saygı değer hocalarım danışman hocam Prof. Dr. Yılmaz ÖZKAN, Prof. Dr. Veysel BOZKURT, Prof. Dr. Engin YILDIRIM, Yrd. Doç. Dr. Şuayyip ÇALIŞ, Doç. Dr. Rana Özen KUTANİS, Prof. Dr. Adem UĞUR, Dr. Fuat MAN, Yrd. Doç. Dr. Ekrem ERDOĞAN, Dr. Adem KARAKAŞ, Yrd. Doç. Dr. Emel ÇETİNKAYA, Arş. Gör. Kamil TAŞKIN, Arş. Gör. Onur METİN, Sakaryaspor Futbol Kulübü futbolcuları, teknik adamları ve yöneticilerine, Tuncay ŞANLI, Hami MANDIRALI, Abdullah AVCI, Bülent UYGUN gibi değerli futbol adamlarına ve ismini sayamadığım bütün emeği geçenlere teşekkürü bir borç bilirim.

Ve son olarak yetişmemde büyük emekleri olan yokluklarını derinden hissettiğim Merhum dedem M. CEMAL İYEM ve Merhum babam CAVİT İYEM’in anısına...

Cemal İYEM

20.01.2011

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLOLAR LİSTESİ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: BOŞ ZAMAN ALGISI VE TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDEKİ GELİŞİMİ.....	9
1.1. Kavramsal Çerçeve	9
1.2. Boş Zamanın Algılanma Biçimleri: Tarihsel Bir Analiz	12
1.2.1. İlkel Toplumlarda Boş Zaman Algısı.....	12
1.2.2. Orta Çağ Döneminde Boş Zaman	18
1.2.3. Rönesans ve Reform Hareketleri	20
1.3. Boş Zaman Algısındaki Değişim	23
1.3.1. Çalışma ve Boş Zaman İlişkisi.....	23
1.3.2. Püritan Çalışma Etiği ve Boş Zaman	26
1.3.2.1. Martin Luther ve Protestan Reformasyon	28
1.3.2.2. Calvin ve Protestan Ahlak.....	29
1.3.2.3. Çalışmanın Yüceltilmesi	30
1.3.2.4. İslamda Emek ve Çalışmaya Bakış	38
1.3.3. Modern Dönemde Boş Zaman	39
BÖLÜM 2: YENİ ÇALIŞMA ETİĞİ VE BOŞ ZAMAN ÇALIŞANLARI	44
2.1. Yeni Dönem ‘Anlık Zaman’ ve Boş Zaman İlişkisi	44
2.2. Boş Zamanların Değerlendirilmesi	49
2.3. Boş Zaman Çalışanları	51
2.3.1. Televizyon Sektörü	54

2.3.2. Müzik Sektörü.....	56
2.3.3. Okuma ve Araştırma	57
2.3.4. Sosyal İlişkiler.....	59
2.3.5. Hobiler	60
2.3.6. Din.....	60
2.3.7. Gönüllü Çalışma	61
2.3.8. Tatil ve Turizm Sektörü	62
2.3.9. Spor Yapmak.....	63
2.3.10. Spor Karşılaşmalarını İzlemek.....	64
2.4. Bir Boş Zaman Çalışanı Olarak Spor İşçileri.....	68
2.4.1. Futbolun Endüstrileşmesi.....	71
2.4.2. Oyunu Sahada Üreten Emekçi: Futbolcular.....	83
2.4.3. Futbolda Çalışma Koşulları	87

BÖLÜM 3: YENİ ÇALIŞMA ETİĞİ ve BOŞ ZAMAN ÇALIŞANLARI: TÜRKİYE’DEKİ PROFESYONEL FUTBOLCULAR ÖRNEĞİ..... 92

3.1. Araştırma Süreci ve Hazırlık Çalışması.....	92
3.2. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi.....	93
3.2.1. Nicel Araştırma	93
3.2.2. Nitel Araştırma.....	94
3.3. Araştırmanın Bulguları.....	98
3.3.1. Genel Karakteristikler	99
3.3.2. Demografik Frekans Dağılımı	103
3.3.3. Çalışma Koşulları ile İlgili Analizler	105
3.3.3.1. Çalışma Koşulları İle İlgili İçerik Analizi.....	105
3.3.3.2. Çalışma Koşulları İle İlgili Anket Sorularının Analizi	115
3.3.3.3. Çalışma Koşulları ile İlgili Katılımlı Gözlem Analizi	116
3.3.4. Çalışmaya Yönelik Değerler ile İlgili Analizler	119
3.3.4.1. Çalışmaya Yönelik Değerler ile İlgili İçerik Analizi	119
3.3.4.2. Çalışmaya Yönelik Değerler İle İlgili Anket Sorularının Analizi	126

3.3.5. Boş Zamana Yönelik Değerler ile İlgili Analizler	129
3.3.5.1. Boş Zamana Yönelik Değerler ile İlgili İçerik Analizi.....	129
3.3.5.2. Boş Zamana Yönelik Değerler ile İlgili Anket Sorularının Analizi ..	135
3.3.5.3. Çalışma ve Boş Zamana Ait Değerler ile İlgili Katılımlı Gözlem Analizi	139
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	145
KAYNAKLAR	160
ÖZGEÇMİŞ.....	172
EKLER.....	173

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
BBC	:British Broadcasting Corporation
BELPAS	:Sakarya Büyükşehir Belediyesi Pazarlama Anonim Şirketi
BM	:BirleŐmiŐ Milletler
CNBC	:Consumer News and Business Channel
FIFA	:Federation International de Football Association
GHS	:General Household Survey
GSMH	:Gayri Safi Milli Hasıla
HBR	:Harvard Business Review
MEPAS	:Medya Pazarlama Anonim Şirketi
MTV	:Music Television
RTÜK	:Radyo ve Televizyon st Kurulu
TFF	:Türkiye Futbol Federasyonu
UEFA	:Union of European Football Associations
WAN	:World Association of Newspaper (Dünya Gazeteciler Derneği)

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Çalışma Dışı Zaman	12
Tablo 2: İlkel Toplumlarda Boş Zaman Aktivitelerinin Özellikleri	18
Tablo 3: Çalışma ve Boş Zaman Ayrımı.....	26
Tablo 4: Püritan Kişilik Tipinin Özellikleri	37
Tablo 5: Boş Zamana Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar	42
Tablo 6: Boş Zamanların Değerlendirilmesi.....	50
Tablo 7: Nash Boş Zaman Tipolojisi	50
Tablo 8: Michael Argyle Boş Zaman Türleri.....	54
Tablo 9: Okuma Oranları	58
Tablo 10: Dünya Kupaları Televizyon Gelirleri	65
Tablo 11: Türkiye Futbol Endüstrisi İstatistikleri	68
Tablo 12: Japon Endüstrisinde Spor ve Medyaya İlişkin Karşılaştırmalı Gelir Göstergeleri.....	73
Tablo 13: Ülkelere Göre Spor ve Medyaya İlişkin Karşılaştırmalı Gelir Göstergeleri (Milyon EURO).....	74
Tablo 14: 2008 Yılında Dünyada En Fazla Gelir Elde Eden 20 Kulüp	76
Tablo 15: FIFA'nın Yıllar Bazındaki Gelirleri	77
Tablo 16: İngiltere'de Profesyonel Futbolcu Ücretleri (Sterlin).....	79
Tablo 17: 2003-2004 sezonu İngiltere'de Futbol Liglerinin Bütçeleri	81
Tablo 18: Başarı Formülü Tablosu.....	89
Tablo 19: Futbol Takımlarına Göre Dağılım	99
Tablo 20: Mülakat Listesi	101
Tablo 21: Sakaryaspor Futbolcu ve Teknik Adam Dağılımı	102
Tablo 22: Yaşa Göre Frekans Dağılımı	103

Tablo 23: Eğitim Düzeyine Göre Frekans Dağılımı	103
Tablo 24: Medeni Duruma Göre Frekans Dağılımı	103
Tablo 25: Yaş ve Medeni Durum İçin Ki-Kare Testi Sonucu	104
Tablo 26: Dini İnanca Göre Frekans Dağılımı.....	104
Tablo 27: Aylık Ortalama Gelire Göre Frekans Dağılımı.....	105
Tablo 28: Ağır Çalışma Koşulları ile İlgili Mülakat Verileri	106
Tablo 29: İş Güvencesi Problemi ile İlgili Mülakat Verileri	109
Tablo 30: Baskı ile İlgili Mülakat Verileri.....	113
Tablo 31: Haftalık Ortalama Çalışma Süresi	115
Tablo 32: Sıkı Çalışma ile İlgili Mülakat Verileri	121
Tablo 33: Yapılan İşte En İyi Olma ile İlgili Mülakat Verileri.....	124
Tablo 34: Çalışmanın Önemine Yönelik Frekans Dağılımı*	126
Tablo 35: Çalışma ve Boş Zaman Algılarının Ölçülmesine Yönelik Frekans Dağılımı	127
Tablo 36: Anlık Yaşamamaya Yönelik Mülakat Verileri	131
Tablo 37: Kendini Düşünmek ile İlgili Mülakat Verileri.....	134
Tablo 38: Boş Zamana Yönelik Algı ve Tutumların Ölçülmesi ile İlgili Frekans Dağılımı	136
Tablo 39: Hedonist Tutumların Ölçülmesi ile İlgili Frekans Dağılımı.....	138
Tablo 40: Mülakat Sonuçlarına Göre Profesyonel Futbolcuların Özellikleri	142
Tablo 41: Anket Sonuçlarına Göre Profesyonel Futbolcuların Özellikleri.....	143
Tablo 42: Profesyonel Futbocuların Özellikleri / Püritan Kişilik Tipinin Özellikleri Karşılaştırılmalı Değerlendirilme	155

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: İçerik Analizi Süreci ve Aşamaları	97

Tezin Başlığı: Yeni Çalışma Etiği Ve Boş Zaman Çalışanları: Türkiye'deki Profesyonel Futbolcular Örneği	
Tezin Yazarı: Cemal İYEM	Danışman: Prof. Dr. Yılmaz ÖZKAN
Kabul Tarihi: 20/01/2011	Sayfa Sayısı: : ix (ön kısım) + 172 (tez) + 38 (ekler)
Anabilimdalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	
Post-endüstriyel dönüşüm süreci ile birlikte, çalışma - boş zaman ilişkisindeki değişime paralel olarak boş zaman olgusunun algılanma şeklinde de ciddi değişimler yaşanmaktadır. Bu durum şüphesiz Weber'in ünlü 'Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu'(1904-1905) adlı eserinden hareketle, her türlü arzuyu, hazzı bastıran, sıkı çalışma disiplinini, sürekli insanın kendini kontrol etmesini, çok üretip, az tüketmeyi ve böylece sermaye birikimini vurgulayan bir yapının tartışılmasını beraberinde getirmektedir. Ancak bu konu her ne kadar tartışılırsa tartışılın böyle bir çalışma anlayışına sahip çalışanlara günümüzde de rastlamak mümkündür. Bir genelleme yapılamamakla birlikte günümüzde çalışmayı içselleştirerek hayatlarının merkezine oturtan kendilerine 'boş zaman çalışanları' adını verdiğimiz yeni bir grup yer almaktadır. Bunlardan bazıları herkes tarafından tanınan şöhretler, popüler insanlar iken, pek çoğu bir televizyonda, gazetede şöhret olmamakla birlikte, toplumun büyük kesiminin boş zamanlarını değerlendiren baş aktörlerdir. Bu aktörlerin başında da futbolcular gelmektedir. Bu çalışmada boş zaman çalışanlarının sadece bir kesimi olan futbolcuların emek süreçleri, çalışma koşulları, çalışma ve boş zamana ait değerleri sorgulanmaktadır. Özellikle günümüzde Protestan çalışma etiğinin önemini yitirdiğine yönelik yaşanan tartışmalar ışığında, boş zaman çalışanlarının bu tartışmaların aksine bir genelleme yapılamamakla birlikte günümüzün yeni 'Püritan' çalışanları oldukları Türkiye'deki profesyonel futbolcular örneği ile açıklanmaya çalışılacaktır.	
Anahtar kelimeler: Boş Zaman, Boş Zaman Çalışanları, Futbol	

Title of the Thesis: New Work Ethic and Leisure Workers: The Case of Professional Footballers in Turkey	
Author: Cemal İYEM	Supervisor: Prof. Dr. Yılmaz ÖZKAN
Date: 20/01/2011	Nu. of pages: ix (pre text) + 172 (main body) + 38 (appendices)
Department: Labour Economics and Industrial Relations	
In line with post-industrial transformation period, there has been a significant change in leisure conception in parallel with the variation of working time – free time correlation. Certainly his situation creates an argument on the framework as stated by Weber in his well known work “The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism” (1904-1905), which restricts all types of desire and indulgence and emphasizes hard work, self-control, producing more consuming less thereby reaching capital accumulation. Although this topic is notably argumentative, there are employees who have that type of working perception. Even though it cannot be generalized, currently there is a new group called “leisure workers” which has group members who internalize work and place it as the centre of their lives. Some of leisure workers are well known celebrities, popular people and some of them are not famous and not seen on television and newspapers but the main actors of leisure time activities of society. Football players who are not famous might be considered as the members of the latter group. In this context, one of the aims of this paper is examining labor process of football players. In addition to that, it will be stated that especially in consideration of the argument about the fact that protestant working morality is losing its importance, contrary to the general argument leisure workers are the new “Puritan” workers, with the example of professional football players in Turkey.	
Keywords: Leisure, Leisure Workers, Football	

GİRİŞ

Boş zaman, günümüzde üzerinde en çok tartışılan kavramlardan biridir. Aşırı uzmanlaşma, işbölümü, kazanmak ve tüketimin egemen olduğu modern /endüstriyel toplumların temel simgesi olan çalışmanın hayatımızdaki ağırlığı tartışılırken; dünyanın başka bölgelerinde –özellikle az gelişmiş ülkelerde- modern/kapitalist toplum yapısı inşa edilmeye çalışılarak adeta ‘çalışma’ yüceltilmektedir. Bu bağlamda ortada ciddi bir paradoks görünse de; süreç ne olursa olsun; sonuçta insanların çalışma haricinde ihtiyaç duydukları bir serbest zaman olgusu bulunmaktadır ve bu insan olmanın temel bir özelliğidir.

Post-endüstriyel dönüşüm süreci ile birlikte, çalışma - boş zaman ilişkisindeki değişime paralel olarak serbest zaman olgusunun algılanma şeklinde de ciddi değişimler yaşanmaktadır. Bir zamanların popüler söylemleri olan ‘adamı adam yapan çalışmaktır’, ‘çalışmak ibadettir’ gibi ifadeler yerini ‘anı yaşa, mutlu kal’, ‘umursama’ gibi söylemlere bırakmıştır. Bu durum şüphesiz Marx (1990) ve Horkheimer’a (2010) göre ‘kapitalizmin ideolojisi’ ya da Weber (2005) ve Bell’ e (1973) göre ‘kapitalizmin ethosu’ haline gelen ‘çalışmanın yüceltilmesi’ ve “püritan etik” (Bozkurt; 2000) gibi kavramların ciddi anlamda tartışılmasını sağlarken Weber’in ifade ettiği ‘püritan çalışma’ anlayışının sonu mu geldi? sorusunu da beraberinde getirmiştir.

Artık alışılmış bir ifade olan ‘Protestan’ ya da ‘Püritan’ çalışma anlayışı ile birlikte Weber temelde, bir ödev olarak çalışma anlayışının 16. yüzyılda ortaya çıkan kapitalist düşüncenin özünde olduğunu ifade etmektedir. Bu anlayış kapitalist kültürün toplumsal ahlakının bir özelliğidir. Protestan bir din adamı olan Richard Baxter da (akt. Weber; 2005) Tanrının, varlığımızın ve etkinliğimizin sürmesine, hareket adına göz yumduğunu; çalışmak, gücün hem ahlaki hem de doğal gayesi olduğunu belirtirken; çalışmak yerine tefekküre dalıp, ibadet etmek hizmetkârların asıl işini reddedip, daha kolay bir görev üstlenmesi gibi bir şey olduğunu ifade etmektedir.

Burada aslında vurgulanmak istenen şey, çalışmanın çalışanlar tarafından içselleştirilerek bir vicdan meselesi haline getirilmesini sağlamaktır. Böyle bir çalışma anlayışına sahip çalışanlara günümüzde de rastlamak mümkündür. Bir genelleme yapılamamakla birlikte günümüzde çalışmayı içselleştirerek hayatlarının merkezine

oturtan ve bu araştırmada kendilerine ‘boş zaman çalışanları’¹ adını verdiğimiz toplumun boş zamanlarını değerlendirmesinde çalışan yeni bir grup yer almaktadır.

Bunlardan bazıları herkes tarafından tanınan şöhretler, popüler insanlar iken, pek çoğu bir televizyonda, gazetede şöhret olmamakla birlikte, toplumun büyük kesiminin boş zamanlarını değerlendiren baş aktörlerdir. Bu aktörlerin başında futbolcular gelmektedir.

Aslında futbol endüstrisinin emekçileri olan futbolcular hakkında okumalar yapıldıkça, onların çalışma yaşamlarını daha yakından gözlemlendike adeta çağımızın ikame savařlarının² temsilcileri oldukları gerçeği görülebilmektedir. Bu bağlamda temel nokta ‘Futbol endüstrisinin işçileri olan futbolculara daha geniş bir açıdan bakmaya dönüşmüştür. O zaman onların emek süreçleri, çalışma ve boş zamana ait değerleri daha iyi anlaşılabilir. Bu şekliyle futbolculuk mesleği, enformasyon çağında çalışma ile kurulan yeni bir akımı temsil etmektedir. Futbolda alışma anlayışı Max Weber’in klasik eseri olan ‘Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu’nda ifade edilen ‘Protestan alışma Etiği’nin adeta günümüze yansımısını ifade etmektedir. Futbolda alışma anlayışını Weber ile bu şekilde bağdaştırmak ilk başta bazı insanlara garip gelebilir. Ancak burada ifade edilen çalışma anlayışı, futbolculuğu aşan bir anlamda kullanılmaktadır. Bu çalışmada boş zaman çalışanlarının sadece bir grubunu oluşturan futbolcuların emek süreçleri sorgulanarak, özellikle günümüzde Protestan alışma etiğinin önemini yitirdiğine yönelik yaşanan tartışmalar bağlamında, boş zaman çalışanlarının bu tartışmaların aksine bir genelleme yapılamamakla birlikte günümüzün yeni ‘Püritan’ alışanları oldukları Türkiye’deki profesyonel futbolcular örneği ile açıklanmaya çalışılacaktır. Neden örneklem grubu olarak futbolcular seçilmiştir? Bu soruya verilebilecek en temel cevap, futbolun asla sadece futbol olmadığı bir endüstriye dönüştüğünden hareketle bu endüstrinin işçileri olan futbolcuların emek süreçlerinin incelenmesinin bize günümüzün yeni ağır işçileri hakkında önemli ipuçları vereceği ve onların günümüzün yeni ‘püritan çalışanlar’ı olduğu yönündeki ön görüdür. Az önce de

¹‘Boş Zaman alışanları’ kavramı toplumun boş zamanlarını değerlendirme aktivitelerinde çalışanlar anlamında kullanılmıştır.

² İkame Savaşları: Günümüzde gerçek savaşların yerini alan temsili olaylar.

ifade edildiği gibi futbol sadece futbol değildir. Futbolun gerçek anlamı üzerine pek çok farklı tanımlama yapılmaktadır. Örneğin, Manchester United yetkilisi Peter Kenyon futbolu “Futbol özünde, taraftarlar, medya, Avrupa şampiyonaları, Dünya kupaları, çeşitli turnuvaları ile birlikte heyecan verici ve keyifli bir iştir ve futbol tam anlamıyla bir gösteri endüstrisidir” şeklinde tanımlamaktadır (Authier, 2002:76). Futbolcular bu ilginç işleri hakkında bir şevk, istek duymaktadırlar. Çalışma ile kurulan bu ilişki, sadece futbolculara ait bir yaklaşım değildir. Bu durum aslında sanatçılar, animatörler, dansçılar, mankenler vb... insanların boş zamanlarını iyi geçirmelerine yardımcı olan birer boş zaman çalışanı olarak kabul edilen tüm çalışanlar için de geçerlidir. Boş zaman çalışanlarında bu süreç diğer meslek gruplarından daha farklı ilerlemiştir. Örneğin, futbolun ilk çıktığı yıllarda, futbolcular asıl işleri farklı olan meslek gruplarından oluşurken futbolu da sadece boş zamanlarını değerlendirmek için birer araç olarak görmüşlerdir. Marangoz, mühendis, doktor vb... meslek yapan futbolculara rastlanmaktadır. Ancak özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra futbolculuk³ profesyonel bir meslek haline gelmiş ve futbolcular sadece bu işi yapan kişiler haline dönüşmüştür. Gerçi günümüzde de alt liglerde futbolculuğu asıl meslekleri haricinde yarı meslek olarak yapan kişilere de rastlamak mümkündür. Ancak burada temel olarak ifade edilmek istenen nokta profesyonel meslek grupları yüksek bir bilgiyi, eğitimi gerekli kılarken futbolcu olmak için yüksek bir bilgiye eğitime gerek olmadığıdır. Futbolculuk hüner, yetenek ve yapılan işi önemsemekle doğru orantılıdır. Futbolcular insanları eğlendirmek (bu eğlendirmenin içine izleyenlerin tatmin olmaları, mutlu olmaları ve streslerini azaltmalarını, vb... gibi birçok şey eklenebilir) için beden, zihnen bitip tükenmez bir çabayla çalışırlar. Konu bu açıdan ele alındığında futbolcular, günümüzde Protestan çalışma etiğinin birer temsilcileri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda bu çalışma, boş zaman algısındaki değişim ile birlikte yukarıda ifade edilen ‘püritan çalışma’ anlayışına yönelik tartışmalar çerçevesinde, ‘boş zaman çalışanları’nın çalışmaya yönelik değerlerini sorgulamaktır. Bu sorgulama birer boş zaman çalışanı olarak görülen ‘Türkiye Profesyonel Futbolcuları’ örnek olayı ile açıklanmaya çalışılacaktır.

³ Futbolculuk: Futbolcunun (futbolcu: futbol oynayan kimse) yaptığı iş anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük <http://www.tdk.gov.tr>, 09.12.2010).

Çalışmanın Amacı

Bilimsel bir çalışmanın amacı nedir? Sosyal bilimlerde bir çalışma ya üzerinde az sayıda çalışmanın yapıldığı ya da hiç yapılmadığı bir alanı keşfetmek ve tanımlamak amacıyla ya da daha derinlikli nedensellikleri açıklamak amacıyla yapılmaktadır. Ancak bu durum, tüm sosyal bilim çalışmalarının sadece belirtilen kategorilerden birisine dahil olacağı anlamına gelmemektedir. Herhangi bir çalışmanın bu kategorilerin birden fazlasıyla ilişkilendirilmesi mümkündür. Bu çerçevede çalışmanın ‘keşfedici’ ve ‘açıklayıcı’ boyutlarının olduğunu belirtmek gerekiyor. Öncelikle ‘futbol’ alanının keşfedilmemiş bir tarafının kalmadığı ve hatırı sayılır bir ‘futbol literatürü’nün oluştuğu söylenebilir. Ancak özellikle Türkçe futbol literatürü genelde akademik olmaktan çok aktüele daha yakındır. Çoğunlukla ya bu alandan gelen kişilerin ya da bu alanda aktüel anlamda yazarların (örneğin gazeteciler) oluşturduğu bu literatürün akademik olmadığını söylemek zor değildir. Dolayısıyla bu çalışma bu alanda yapılmış ender akademik çalışmalardan birisini oluşturmaktadır. Bu çalışmanın incelediği temalardan birisinin de futbolcuların ‘emek süreçleri’ olduğu düşünülürse bu çalışmanın bir tarafının neden keşfedici olduğu anlaşılır.

Bu çalışmanın ‘açıklayıcı’ boyutu ise eleştirel sosyal bilim eğilimi ile ilgilidir. Burada yapılmaya çalışılan salt bir tasvir değildir. Yukarıda bahsedilen ilk boyut (keşfedici boyut) ile ilgili elde edilen veriler basit bir keşif olarak sunulmamakta daha derinlikli bir analize tabi tutulmaktadır. Kısacası elde edilen bulgular bir ‘nedensellik’ analizi ile yorumlanmaktadır.

Bu çerçevede çalışmanın amacı, Weber’in ‘püritan etik’ anlayışının ‘post’larla ifade edilen bir dönemde geçerliliğini yitirdiğine yönelik yaklaşımları ‘futbolcular’ örneği ile sorunsallaştırmak ve ‘boş zaman çalışanlarının’ özelde ise ‘futbolcular’ın Weber’in ifade edilen anlayışının taşıyıcıları olup olmadıklarını tartışmaktır. Dolayısıyla temel bir hipotezden bahsetmek gerekirse bu hipotezi şu şekilde kurmak mümkündür:

Literatürde görülen Weber’in püritan etik anlayışının artık önemini kaybettiği ve bu kavramın sonunun tartışıldığına yönelik görüşlerin aksine Weber’in ‘püritan etik’ anlayışının post-endüstriyel toplum sürecinde yeni temsilcilerinin boş zaman çalışanları olduğu yönündedir. Bu bağlamda çalışmada futbol üzerine genel olarak yapılan araştırmalar, yazılan yazılardan farklı olarak, futbolun en temel aktörleri olan

futbolcuların emek süreçlerinin incelenmesi, onların çalışma ve boş zamana ait değerlerinin sorgulanması amaçlanmaktadır.

Bu amaç çerçevesinde araştırma aşağıdaki sorulara yanıtlar aramıştır:

1. Çalışma ve boş zaman arasındaki ilişkinin tarihsel süreci nasıldır? Bu ilişkinin günümüzdeki durumu nedir?
2. Boş zaman çalışanları kimlerdir?
3. Bir boş zaman çalışanı olarak ele aldığımız futbolcuların çalışma ve boş zamana yönelik algı ve değerleri nasıldır?
4. Futbolcuların emek süreçleri nasıldır? Futbolcular bir boş zaman çalışanı olarak günümüzün yeni Püritan çalışanları mıdır?

Bu soruların cevapları genel olarak değerlendirildiğinde bizi çalışmanın amacına götürecektir.

Çalışmanın Önemi

Bilimsel araştırmalar genel olarak literatüre sağladıkları katkılar ile önem kazanmaktadırlar. Bu çalışmanın da, kuramsal ve pratik olarak literatüre katkı sağlaması beklenmektedir. Kuramsal ve pratik olarak, ülkemizde boş zaman ve futbol üzerine pek akademik çalışma bulunmamaktadır. Özellikle 1980'lerden sonra bu alanda çalışmalar başlamıştır. Son yıllarda ise boş zaman ve futbol popüler iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, yapılan çalışma son yıllardaki popüler bu iki kavramı birlikte ele alması açısından da bir katkı niteliği taşımaktadır.

Araştırmada Türkiye'de ve Avrupa'da birbirinden farklı futbol takımlarında görev almış ve bunların dışında geçmiş kariyerlerinde futbolculuk yapmış ve futbolu bıraktıktan sonra teknik direktörlük, menajerlik, spor yazarlığı ya da benzer işlerde çalışan veya hiçbir iş yapmayan kişilerin görüşlerine başvurulmuştur. Bu bağlamda araştırmada hazırlanan görüşme soruları, araştırmanın yöntemi, uygulanma şekli, uygulama evrelerinde yaşanan güçlükler, daha sonra yapılacak çalışmalara ve bu alanda yapılacak olan tartışmalara bir öncü niteliği taşımaktadır.

Bu çalışmanın pratik katkısını da unutmamak gerekir. Günümüzde boş zaman

çalışanları olarak ifade edilen yeni bir çalışma grubunun çalışmaya yönelik değerlerini ölçen bu çalışma futbolcular örneği ile de bir farklılık arz etmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, veri toplama aracı olarak anket, yarı biçimsel mülakat ve katılımlı gözlem yöntemlerinden faydalanılmıştır. İlk olarak futbolcuların çalışma ve boş zaman ilişkileri, çalışmaya yönelik değer ve inançlarını ölçmek için bir anket formu oluşturulmuştur.

Anket sorularının anlaşılabilirliğini ölçmek amacıyla 50 kişilik futbolcu grubuna pilot bir uygulama yapılarak elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Araştırmanın evreni bir tanesi 2008-2009 sezonunda geri kalan 18 tanesi 2009-2010 sezonunda Bank Asya 1. Ligi'nde mücadele eden toplam 19 profesyonel futbol takımıdır. Bu bağlamda, 8 takımdan 150 kişiye anket uygulanması örneklem açısından uygun görülmüştür. Bu anketlerden de %10'un üzerinde doldurulmamış anketler değerlendirmeden çıkarılmıştır. Toplam 18 anket eksik veri nedeniyle değerlendirmeye alınmamıştır. Bu araştırmada olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Anket profesyonel futbolculara elden verilmiş, toplanan veriler frekans analizine tabi tutulmuştur.

Bu çalışmada ağırlıklı olarak kullanılan bir diğer yöntem ise mülakattır. Yukarıda tanımladığımız örneklem içersinde yer alan futbolcu ve teknik direktörler ile önceden hazırlanmış temel sorular ve konuşmanın gidişatına göre şekillenen diğer sorulardan oluşan yarı biçimsel mülakat tekniği kullanılmıştır.

Mülakat yapılacak kişilerle ilişki görüşülen kişiden referans alınarak bir diğer kişiye ulaşmak, o kişiden de referans alınarak başka bir kişiye ulaşmak şeklinde ilişki kurulmuştur. Mülakatların ortalama süresi 45-75 dakika arasındadır.

Çalışmada kullanılan son yöntem ise katılımlı gözlemdir. Bu yöntem ile araştırma yapılan toplulukla karşılıklı etkileşimde bulunulmuştur. Bu etkileşim sürecinde doğrudan gözlemlerine dayanan veriler düzenli olarak kaydedilerek aranan bilgiye ulaşılması amaçlanmıştır. Mülakat ve gözlem yöntemlerinden elde edilen veriler gruplandırılarak içerik analizine tabi tutulmuştur.

Nitel ve nicel analizler ile birlikte farklı düşüncelere sahip tarafların görüşlerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Yapılan mülakat ile sadece nicel araştırma yönteminin uygulanmasında ortaya çıkabilecek eksikleri gidermek ve anket sürecinde ifade edilemeyen fikirlerin, detaylı bir mülakat sürecinde daha rahat ifade edilmesi hedeflenmiştir.

Araştırmanın İçeriği

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, ‘boş zaman’ın kavramsal çerçevesi ve Batı literatüründe ‘leisure time’ ve ‘free time’ ayrımını ve bu kavramların dilimizde nasıl kullanılacağı ifade edildikten sonra, boş zaman türleri, boş zamanların değerlendirilmesi konuları ele alınacak ve boş zamanın tarihsel bir analizi yapılacaktır. Orta Çağ döneminde boş zaman algısını ele alırken, bu dönemde çalışmanın yüceltilmesi Weber’in ‘püritanizm’ olgusuna dikkat çekilecektir. Aynı zamanda araştırmanın teorik çerçevesini oluşturan bu bölümde, modern paradigmanın gerileme sürecine paralel olarak, ortaya çıkan hedonist/ narsist⁴ anlayış ve yeni çalışma anlayışı tartışılacaktır.

Araştırmanın ikinci bölümünde, Türkçe literatürde pek karşılaşılmayan ‘boş zaman çalışanları’ ifadesi açıklanarak, toplumun boş zamanlarını değerlendirmelerinde çalışanların emek süreçleri, çalışmaya yönelik değerleri, çalışma koşulları irdelenecektir. Daha sonra ise araştırmanın uygulama kısmını oluşturan ‘profesyonel futbolcular’a bir geçiş niteliği oluşturan ‘futbolun endüstrileşmesi’, ‘sporda profesyonelleşme’, futbol endüstrisinin en önemli aktörleri olan ‘futbol işçileri’nin çalışma – boş zaman ilişkileri, çalışma koşulları gibi konular ele alınacaktır.

Uygulamaya ilişkin son bölüm olan üçüncü bölümde ise, teorik alanda ileri sürülen iddialar açısından, Türkiye Profesyonel Futbolcularının çalışma koşulları, çalışma ve boş zamana yönelik değerleri⁵ incelenecektir. Araştırma tekniği olarak anket, yarı biçimsel derinlemesine mülakat ve katılımlı gözlem yöntemleri kullanılacaktır.

⁴ Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlüğü’ne göre narsist kelimesi özsever (kendini seven) anlamına gelmektedir.

⁵ Değerler ifadesi, futbolcuların çalışma ve / veya boş zamana yönelik algılarını tanımlamak için kullanılmıştır.

Araştırmanın Kısıtları

Bu araştırmada en önemli kısıt geçerli ve güvenilir verileri elde etmek için ilgili kişilere ulaşılmada yaşanmıştır. Araştırma konusunun spesifik bilgi gerektirmesi, özellikle futbolcuların konu hakkındaki bilgi yetersizliği vs. gibi nedenlerle örneklemin arttırılamaması bunun en önemli nedenidir. Örneklem büyüklüğü, faktör analizinin yapılmasına yeterli olmadığından mülakatlardan elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur.

BÖLÜM 1: BOŞ ZAMAN ALGISI VE TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDEKİ GELİŞİMİ

Bir kavramın kökleri hakkında bilgi sahibi olmak şüphesiz o kavrama yüklenen anlamlar konusunda bizlere önemli ipuçları vermektedir. Buradan hareketle, boş zaman kavramının etimolojisine baktığımızda, bu kavramın Latince “licere” sözcüğünden türemiş olduğu ve boş olma, boş kalma, feragat anlamlarına geldiği görülmektedir (Okumuş; 2005:25-26). Boş zaman, insanların çalışma haricindeki zaman diliminde yaptıkları uğraşların tümüdür (Argyle;1996:3). Boş zaman tatil ve dinlenme olgusunu da içine alarak daha geniş bir anlamsal içeriğe sahip olan bir kavramdır. Sözlük anlamında bu kavram, iş yapmanın karşılığı olup insanın uyku, iş, okul, rutin mesleki, ailevi görev ve sorumluluklarının gereği olan eylemlerin dışında kendi hür iradesi ile kullanabileceği özgürce dinlenme, eğlenme, gönüllü olarak bir faaliyette bulunma vb... meşguliyetlerde bulunabilmesini (Mutlu;1995:73), psikolojik olarak da haz duyulan bir zamanı ifade etmektedir (Arslantürk ve Amman; 1999: 302-303). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere boş zaman özel, kişisel, gönüllü olarak yapılan aktiviteler içinde olma durumudur. Bu bölümde, boş zamanın kavramsal çerçevesi çizilip, tarihsel süreç incelenecektir. Tarihsel süreç ele alınırken boş zaman ve çalışma arasındaki ilişki de açıklanacaktır.

1.1. Kavramsal Çerçeve

Boş zaman göreceli bir kavram olup toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık arz etse de sosyolojik anlamda insanların kendilerine ayırdığı özgür zaman olarak ifade edilebilir (Okumuş; 2005:26). Her dil, her toplum boş zaman, eğlence zamanı ve serbest zaman gibi kavramları kendisine göre anlamlandırmıştır. Ancak bu konuda ki temel görüşe bakıldığında boş zaman ‘insanın kendine ayırdığı zaman’, ‘zorunluluklardan geriye kalan zaman’ şeklinde açıklanabilmektedir (Bammel & Bammel;1992:5). Tezcan (1982:10)'a göre, boş zaman etkinliği, kişinin mesleki, ailesel ve toplumsal ödevlerini yerine getirdikten sonra özgür iradesiyle girişebileceği dinlenme, eğlenme, bilgi ya da becerilerini geliştirme, toplum yaşamına gönüllü olarak katılma gibi bir dizi uğraşlardan oluşmaktadır. Bu bağlamda Tezcan (1982:10) boş zaman kavramını, bireyin hem kendisi, hem de başkaları için bütün zorunluluklardan kurtulduğu ve kendi isteğiyle seçeceği bir etkinlikle uğraşacağı zaman olarak açıklamıştır. Goodale ve Godbey’e

(1988:4) göre boş zaman, genel olarak işin gerekliliğinden ve diğer zorunluluklardan kurtulma, özgürleşme anlamı taşır.

Hibbins (1996:23) boş zamanı, çalışmanın zorlayıcı dünyasından; gevşeme, ferahlama, kendini salıverme durumlarına geçiş, bir nevi kaçış durumu olarak açıklamıştır. De Grazia (1962;14) kişinin zorunluluk durumu içindeyken, ihtiyaç duyduğu özgürlüğü boş zaman olarak ifade ederken; Juniu (2000) konuyu daha farklı açıdan ele alarak, boş zaman kavramının günümüzde istemli tercihlerin ve özgürlüğün alanı olmaktan çıkarak kurumsal/hegemonik aygıtların kontrolü altına giren, farklı maksatlara göre organize edilen, sınırlı/sorumlu kullanım alanı olan bir zaman/yaşam alanı haline dönüştüğünü ifade etmiştir.

Yine boş zamanı tanımlamaya yönelik literatürde kullanılan bir kavram olan “recreation” (eğlence, dinlenme) kelimesi de “re-create”den gelmekte olup, kişinin kendini yenilemesi anlamına gelmektedir (Bammel & Bammel; 1992:5). Brightbill (1960:4) boş zamanı, isteğe bağlı zaman olarak tanımlarken, ‘recreation’, kişinin kendini yenilemesi kavramına vurgu yapmaktadır.

Boş zaman interdisipliner bir kavram olup, kişisel davranışları ele alması anlamında Psikoloji, toplumsal bir niteliği olması açısından Sosyoloji, yapılan aktivitelerin yaşam organizmaları üzerinde meydana getirdiği etkiler anlamında Biyoloji ve kavramın ortaya çıkışı ve tanımlandırılması açısından da Felsefe bilimiyle yakın ilişki içersindedir (Bammel & Bammel; 1992:6).

Aslında bürokratik rasyonalitenin çalışma dışı alanı kuşatması, boş vakit kavramında da kimi anlamsal kaymalara sebebiyet vermektedir. Çünkü boş vakitler, çalışanların kendilerini yeniden kuracakları eğlenme / dinlenme alanları olmaktan çıkarak, yapay eğlenme isteği üreten dev endüstrilerin planlama ve tasarım hesaplarına göre re-organize olmakta ve bu yönde yeni anlamlar kazanmaktadır (Aytaç; 2002:232).

Bu kavramın bizdeki algısına bakıldığında, boş zaman toplumumuzda çok yanlış anlaşılan bir kavramdır. “Boş zamanlarınızda ne yaparsınız?” sorusu kendi içinde pek çok paradoksu da beraberinde getirmektedir. Batı literatüründe ‘leisure time’ ve ‘free time’ ayrımı net bir şekilde ortaya konmuş olsa da bizde bu kavramlar arasındaki ayrımı bu kadar açık ifade etmek nerdeyse imkânsızdır. İki kavramda dilimize boş zaman,

serbest zaman, özgür zaman şeklinde çevrilmiştir. Bozkurt'un (2000:16) da ifade ettiği gibi belli bir uğraşının, hareketin çalışma, boş zaman ya da ikisi olarak ve ya hiç biri olarak yapılması, var olan zamansal, mekansal ve kültürel koşullarla sıkı sıkıya ilişkilidir. Bu doğrultuda, çalışmada bu kavramı çalışma haricindeki her türlü hareketi kapsayan, en genel anlamında ve Türk Dil Kurumu tarafından Türkçeye çevrilmiş karşılığı olan 'boş zaman' şeklinde kullanılacaktır. Türk Dil Kurumu Eğitim Terimleri Sözlüğü (1974) İngilizcede 'leisure time', 'spare time' olarak kullanılan kavramı Türkçeye 'uyumak, yemek yemek ve çalışmak için ayrılan zamanın dışında kalan zaman', 'dinlenmeye, gezmeye ve eğlenmeye ayrılan zaman' şeklinde çevirmiştir. Yine Türk Dil Kurumu İktisat Terimleri Sözlüğü (2004) 'leisure' sözcüğünü dilimize 'işçinin çalışma süresinin dışında kalan zaman' olarak çevirmiştir.

Türkçede 'leisure time' ve 'free time' sözcükleri arasındaki farkı net bir şekilde ortaya koymak için temel hareket noktasının neyin "vakit öldürmek" neyin 'vakit doldurmak' için yapıldığına cevap bulmakta olduğunu düşünülmektedir. 'Leisure time' olarak ifade edilen zaman planlanmış, düzenli olarak keyif alarak yapılan uğraşları ifade ederken, 'free time' daha genel bir anlamda olup planlı, düzenli yapılmayan, insana fiziksel veya ruhsal hiçbir artı değer sağlamayan durumları da ifade etmektedir. Örneğin; spor yapmak, tv izlemek, müzik dinlemek, spor mücadelelerini izlemek vb... eylemler düzenli olarak yapıldığında insana fiziksel ve ruhsal olarak artı değer sağlayan davranışlardır. Bu bağlamda bu davranışların birer 'leisure time' (boş zaman) aktivitesi olduğunu ifade etmek doğru olacaktır. Tezcan (1977:3) çalışma dışı zaman kavramını üç (3) temel başlıkta ele almıştır.

Boş zaman, bireyin tamamen özgür ve bağımsız olduğu, çalışma haricindeki zamandır. Ancak burada çok ince bir ayırım söz konusudur. Örneğin, aşağıdaki tabloda fizyolojik gereksinimler başlığında ele alınan yemek yeme, uyumak, vücut temizliği gibi faaliyetler, bu faaliyetler için gerekli olandan daha fazla zaman ayrıldığında bir boş zaman faaliyetine dönüşebilir. Örneğin; eğlenmek ve zevk almak için bir grup arkadaş bir restorantta ya da pikniğe giderse bu faaliyeti boş zaman içinde değerlendirmek gerekir (Tezcan, 1977:3). Yine çalışma dışı zorunluluklardan biri olarak görülebilen, bir babanın çocukları ile oynaması bir ailesel işlev olabileceği gibi, bir boş zaman uğraşı olarak da algılanabilir (Parker, 1971:26).

Tablo 1 Çalışma Dışı Zaman

Fizyolojik Gereksinimler	Yemek yemek, uyumak, vücut temizliği gibi şeyler için ayrılan zamandır.
Çalışma Dışı Zorunluluklar	Dumazedier (1967) bu durumu “yarı boş zaman” faaliyetleri olarak da ifade etmiştir. Bu zorunluluklar, ev işleri için gerekli zaman, ailesel görevler için harcanan zaman, alış veriş için ayrılan zaman. Bu durumlar tam olarak boş zaman faaliyetlerine girmemektedir.
Boş Zaman	Parker (1971:27) boş zaman kavramını, bireyin hem kendisi, hem de başkaları için bütün zorunluluklardan kurtulduğu ve tamamen kendi özgür iradesi ile seçeceği bir faaliyetle uğraşacağı zaman olarak tanımlamıştır.

Kaynak: Mahmut, Tezcan (1977:3).

1.2. Boş Zamanın Algılanma Biçimleri: Tarihsel Bir Analiz

1.2.1. İkel Toplumlarda Boş Zaman Algısı

Bozkurt'un (2000:18) ifade ettiği gibi ‘çalışma’ ve ‘çalışma etiği’ modern döneme ait kavramlar olmakla birlikte, pre-modern ve ilkel toplumlarda günümüzdeki anlamda bir çalışmadan bahsetmek mümkün değildir. Werner Sombart (1993) pre-kapitalist insanı ‘doğal insan’ olarak tanımlamaktadır ve bu dönemdeki insanların sadece temel bir takım ihtiyaçlarını karşılamak için çalıştıklarını ifade etmektedir. İlk insanlar beslenmek, yırtıcı hayvanlardan korunmak, yaşamlarını sürdürebilmek amacıyla avcılık ve toplayıcılık yaparak hayatlarını sürdürmüşlerdir.

Bu dönemdeki boş zaman algısına baktığımızda, ilkel döneme ait yapılan bazı araştırmalar ve kalıntılar bize ilkel dönemde yerleşim yerlerinde günümüze benzer enformel sosyal zaman, boş zaman değerlendirme aktivitelerinin –şarkı söylemek, şakalaşmak, vb.- olduğunu göstermektedir (Argyle; 1996:13). Yine bu dönemde çalışma ve boş zaman birbirinden henüz ayrılmamış iki kavram olarak ortaya çıkmaktadır. İkel insan, boş zaman ve çalışma arasında belirli bir ayırım yapmamaktadır. İnsanlar eğlenirken aynı zamanda, temel ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaya benzer faaliyetler de yerine getirmişlerdir. İkel toplumlarda çalışmanın bir törensel özelliği

bulunmaktadır. Bir ev yapımı, bir hasat toplaması, avcılık vb bütün işler törensel nitelik taşımaktadır (Tezcan;1977:13). Örneğin dans, ziyafet, kurban veya dua vb...

İlkel dönemde(MÖ 8000'li yıllarda), bir boş zaman değerlendirme aracı olarak karşımıza çıkan "spor" aktivitelerinde avcılığın çok yaygın olduğunu görmek mümkündür. Tezcan'ın (1977:13) da ifade ettiği gibi ilkel dönemde çocuk ve yetişkin oyunları savaş izleri taşımaktadır. Avcılık ve toplayıcılık yapan insanlar; avladıkları hayvanların etinden, sütünden derisinden yararlanmışlar ve böylece avcılık insanlık tarihi boyunca bir spor dalı olarak gelişmiş, öteki spor dallarının da temelini oluşturmuştur. Bu nedenle aslında bütün spor dallarının temelinde insanın kendisiyle ve başkalarıyla savaşından kalan izler ve mücadele anlayışı vardır. Yine bu dönemde boş zaman değerlendirmede diğer önemli bir aktivite olan "müzik" e baktığımızda, insanoğlunun ilk dönemlerde kendi sesini etkin bir şekilde kullandığını görürken, kendi sesi yetersiz kalınca, ses çıkarmada kimi zaman taşları, kimi zaman içi boş olan çeşitli hayvan boynuzlarını ve kemikleri ve son olarak da çeşitli bitkileri kullandığını görmekteyiz. Örneğin, MÖ 3000-4000 yıllarına ait kazı alanlarında kemik ve boynuzlardan yapılan ilkel düdüklere rastlanmıştır.

Antik Yunan döneminde, insanların ortak inancı çalışmanın özgür insana uygun olmadığı yönündedir. Bu dönemde boş zaman, iyilik, güzellik, hakikat, değerlerle uğraşmak, bunlar üzerine düşünmek, fikir yürütmek olarak algılanmaktadır (Aytaç; 2002:234). Buradan hareketle boş zaman boşa geçirilen bir zaman değil, aksine seçkinlik, derin düşünme, estetik hazlar ve beğeni oluşturma zamanı olarak ifade edilmektedir(Aytaç; 2002: 235). Aristo, Antik Yunan'da boş zamanın yaşamla birebir örtüştüğünü söylerken, Antik Yunan'da bu söylemi destekleyen pek çok uygulamayı görmek mümkündür. Bunlardan en önde geleni, MÖ 776 yılında başladığı varsayılan 'Olimpiyat Oyunları' dır. Yunanistan'ın Olympia yöresinde başladığı tahmin edilen bu oyunların, Yunanistan'ı ele geçiren Romalılar tarafından da sürdürülmüştür. Tanrılar veya yöresel bir kahraman adına yapıldığı varsayılan 'Olimpiyat Oyunları'nın ilkel de olsa, mutlaka dine dayalı bir başlangıcı olduğu söylenmekle birlikte, olimpiyatların ilk 600 yıllık sürecinde, bu oyunlara kölelerin katılması engellenerek, katılacak kişilerin tamamının 'Yunan ırkı'ndan gelmesine özen gösterilmiştir. Ancak Romalılar ile birlikte bu anlayış değişime uğrayarak, olimpiyatlar herkese açık hale getirilmiştir. İlerleyen

süreçlerde Olimpiyatlar bir takım engellemelere maruz kalıp belli dönemlerde yasaklanmış ve yapılamamış olsa da, günümüzde her dört yılda bir düzenli olarak yapılmaktadır. Bu dönemdeki sporsal faaliyetlerden futbola baktığımızda, günümüz anlamında bir futbol oyunundan bahsetmek mümkün olmasa da, futbola benzer bazı top oyunlarına rastlanmaktadır. Antikçağ'da topla oynanan oyunlar hakkında birçok mit⁶, efsane bulunmaktadır. Eski çağlardan günümüze pek çok kavmin mitinde, 'küre'nin önemli bir yer işgal ettiğini görmek mümkündür. Dairenin üç boyutluluğa erişmiş hali olan küre, şekli itibariyle mükemmel kabul edilmiş ve evrenin simgesi haline gelmiştir. Platon, Şölen'de "Aslında insanın iki yarıdan oluşan kusursuz bir küre şeklinde yaratıldığını, fakat daha sonra diğer yarısından mahrum bırakıldığını ve o gün bu gündür erotik bir özlemlerle yana tutuşa diğer yarısını arayıp durduğunu ifade etmektedir." (Stemmler; 2000:10)

Aslında, Mehmet Ali Kılıçbay'ın (1999:26) ifade ettiği gibi, insanın en sürekli ve vazgeçilmez duygularından biri de kutsallaştırma anlayışıdır. İnsanı tanımlayan, insanı insan yapan bu yetenek, onun her şeyi kutsallaştırmasına olanak verecek kadar zengindir. Bu bağlamda 'küre' de insanlık için o dönemlerde –hatta günümüzde de buna rastlamak mümkün- kutsal bir simgedir.

Ayrıca Hıristiyanlıkta Mesih'in elindeki küre onun dünya üzerindeki egemenliğini simgelenmiş, bu kürenin orta çağdan beri de -imparatorluk küresi olarak- krallık ya da imparatorluk gücünün bir simgesi olduğu görülmektedir (Stemmler;2000:10).

Briggs'e (2007:99-103) göre mit, açıklanamayan şeyi anlatırken, kült⁷ bu açıklanamayan şeyi tapınma aracı olarak sunar. Yani sözün yerini eylem almaktadır.

Bu bağlamda, dünyanın dört bir yanına dağılmış sayısız kültürte top oyunlarının oynandığını görmek mümkündür. Stemmler'e (2000:10) göre belki de en eski oyun gereci olan top, kusursuz bir geometriye sahip kürenin pratik taklidinden başka bir şey

⁶Mit insanın açıklayamadığı şeylerden söz eder, ve insanlık mitlere, efsanelere hep ilgi ve heyecan duymuştur (Stemmler;2000:9).

⁷ Kült: Din, yerel özellikler taşıyan dini törenler anlamlarına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr/07.12.2010>).

değildir; genellikle yuvarlak, bazen uzunca, hatta ovaldır. Eski çağlardan itibaren dünyanın her köşesine yayılan top oyunlarının hepsi költ kökenli değildir. O dönemde de top oyunları çoğu zaman toplumdaki gruplaşmaları yansıtmaktadır. “Örneğin, eskiden Point-Hope Eskimolarında maç yapacak takımlar, köyün birbirleriyle sürekli kavgalı olan iki grubundan, yani Ukormiut (denizciler) ve Kapkormiut’tan (karacılar) oluşurdu.

Tomlinson ve Young’ın (2006) ifade ettiği gibi mit veya költ kökenli olsun ya da olmasın geçmişte de top ile oynanan oyunlar mücadele ve rekabet anlayışına dayanmaktadır. Stemmler (2000:10-11), o dönemde oynanan top oyunlarının sadece oyun olsun diye oynanmadığını, aynı zamanda dini işlevi yerine getiren ve topluma hizmet eden bir misyon da üstlendiğini vurgulamakta ve eklemektedir:

Bunun örnekleri, Orta Amerika, Çin ve Japonya’ya özgü eski top oyunlarında açıkça gözlemlenebilir. Özellikle Eski Amerika’ya özgü top oyunları dinsel amaçlıydı; bu oyunlar sayesinde güneşin ay ve yıldızlar üzerindeki zaferi, dolayısıyla bitki evreninin devamlılığı sağlanmaya çalışıldı. Oyun sahası yeryüzünü, orta çizgi gece ile gündüz arasındaki sınırı, top güneşi ya da ayı, topun havada süzülüşü yıldızların geceleyin gökyüzündeki hareketini, topun halkalar içinden geçmesi ise yıldızların ufukta kaybolmasını simgelemektedir. Zaman zaman top oyunlarında insanlar bile kurban edilirdi. Örneğin, Azteklerin başkenti Tenochtitlan’da (bugünkü Mexico City) oyun başlamadan önce güneş ve gök tanrısı Uitzilopochtli’nin onuruna dört insan kurban edilir, oyun sahası onların kanlarıyla sulanırdı. (Stemmler, 2000:10-11).

Bunun yanı sıra Eski Yunan Medeniyeti’nde; eğitim, tefekkür, felsefe, ayinsel törenler ve atletizm gibi alanlar da boş zaman faaliyetlerinin değerlendirilmesinde ciddi öneme sahip olmuştur (Argyle; 1996:14).

Bu dönemde, çalışma beden üzerinde bir denetim sağlaması ve zorunluluk içermesi açısından olumsuz bir davranış olarak görülerek, “zorunluluk” ve “özgürlük” birbirinin zıddı kavramlar olarak değerlendirilmiş ve özgür insanların zorunlulukların kölesi olmayacağı vurgulanmıştır (Bozkurt; 2000:18). Bu bağlamda çalışma alt sınıfa özgü bir uğraşı iken, boş zaman seçkinlere / iktidar çevrelerine yönelik bir ayrıcalık durumunu ifade etmektedir. Eski Yunan’da boş zamana sahip olan bir seçkinler sınıfı ile seçkinler için çalışmaya azmettirilmiş köleler sınıfının farklılaşan rollerinden bahsetmek mümkündür (Aytaç;2002:231-260).

Antik Çağdan Romalılar dönemine geçildiğinde, Romalılar Bozkurt'un (2000:19) da ifade ettiği gibi çalışma konusunda Eski Yunanlılara göre daha ılımlı gibi görünseler de, onlarda da modern çağa özgü bir 'çalışma' anlayışı mevcut değildir. Romalılarda sadece askerlik ve tarım işleri özgür ve soylu meslekler olarak görülürken bunun haricindeki diğer işler 'aşağılık işler' olarak tanımlanmıştır (Bozkurt; 2000:19).

Bu bağlamda Romalılar döneminde de çok sayıda boş zaman değerlendirme aktivitelerinin olduğunu görmek mümkündür. Bu dönemde boş zaman gevşeme/rahatlama/ eğlenme için iş dışı oluşturulan zamanı ifade etmektedir (Aytaç;2002: 231-260). Romalılar, Eski Yunanlılara oranla daha az müzik, tiyatro ve dans ile ilgilenerek, diğer aktivitelere oranla spora önem vermişlerdir. Bu dönemdeki insanlar çok fazla boş zamana sahiptir ve yılda 200 günden fazla tatili bulunmaktadır (Argyle; 1996:15). Yine bu döneme insanların sahip oldukları boş zamanlarını değerlendirmelerinde damgasını vuran 'Colosseums'ları (Kolezyum) görmek mümkündür. Kolezyum M.S. 72 yılında yapımına başlanarak, M.S. 80 yılında yapımı tamamlanmış; içinde Roma halkını eğlendirmek için "gladyatör" dövüşlerinin, hayvan avcılığının, bir takım savaş tatbikatlarının, infazların, klasik mitolojiye dayanan dramaların yapıldığı bir arenadır. Argyle'in (1996:15) ifade ettiğine göre, bu arenada yaklaşık 50.000 kişi toplanarak, gladyatörler arasında ölümlerle sonuçlanan dövüşleri, ya da gladyatörlerin yırtıcı hayvanlarla olan dövüşlerini izlemişlerdir (Argyle; 1996:15).

Ayrıca Eski Yunan döneminde pek gelişmemiş olan seyahat, Romalılar döneminde çeşitli yolların ve ulaşım araçlarının geliştirilmesiyle birlikte yaygınlaşmış ve önemli bir boş zaman değerlendirme aracı haline gelmiştir. Juniu'nun (2000:66) ifade ettiği gibi Romalılar döneminde kitle boş zaman değerlendirme aktivitelerinde çeşitlilik yaşanırken, bu aktivitelerin işi tamamlayıcı olarak algılanması aslında modern zamanlardaki boş zaman algısı ile bir paralellik taşımaktadır.

Gerek Antik Çağ, Eski Yunan Medeniyetlerinde gerekse Roma İmparatorluğu döneminde filozofların ortak düşüncesi 'çalışmanın kölelere özgü, aşağılık bir iş olduğu' yönündedir. Bu yöndeki söylemlere baktığımızda; Lafargue (1996) 'Tembellik Hakkı' adlı eserinde belirttiği üzere bu dönemdeki yazarların ve şairlerin tembelliği övücü bir çok söylemine rastlamak mümkündür. Lafargue eserinde çalışma sürelerinin arttırılmasıyla işçi sınıfının büsbütün köleleştirilmesinin amaçlandığını vurgulayarak,

işçilerin aşırı çalışma bağımlılığına tutulmaları sonucu üretimin arttığını ve bununda yeni sömürülere, büyük savaflara neden olacağını iddia etmektedir (Lafargue;1996).

Lafargue (1996) kitabının bir bölümünde: makinelerin insanı aşağılık ve ücretli işlerden kurtaracak olan, azat eden, boş zaman ve özgürlük veren adeta bir tanrı olduğunu ifade etmektedir. Platon Cumhuriyet adlı eserinde; “Doğa, ne kunduracı yaratmıştır ne de demirci. Bu tür uğraşlar, onları uygulayan insanları, o aşağılık ücretlileri, durumları dolayısıyla siyasal hakları olmayan adsız sefilleri alçaltmaktadır. Yalan söylemeye ve aldatmaya alışık tüccarlara gelince, onlara sitede kaçınılmaz bir kötülük olarak katlanabiliriz ancak, Dükkan ticareti ile alçalan yurttaş, bu suç için kovuşturulacaktır. Suçun her yenilenişinde ceza iki katına çıkacaktır” (Platon; 2006:371 d-e). Romalılar dönemine damgasını vuran Çiçero ise; “Ticaret ne üretebilir namusuyla? Dükkan adını taşıyan hiç bir şey dürüst bir insana yaraşmaz. Tüccarlar, yalan söylemeden kazanç elde edemezler, oysa yalandan daha utanç verici ne vardır! Öyleyse emeklerine ve zanaatlarına aşağılık bir şey gözüyle bakabiliriz. Çünkü, her kim ki emeğini para karşılığı verirse, kendini satmış ve köle durumuna düşmüş olur.” (Ak. Lafargue;1996). Tüm bu söylemlerden de anlaşılacağı üzere pre-modern toplumlarda günümüz anlamında bir çalışma bulunmamakla beraber, çalışmak ayıp, aşağılık bir eylem olarak görülmektedir. Bu dönemde insanlar, Bozkurt’un (2000:20) belirttiği gibi mümkün olduğunca fazla çalışarak günde ne kadar kazanabilirim diye değil, bugüne kadar kazandığım geliri, temin için ne kadar çalışmalıyım diye sormaktadır. Özet olarak, ilkel toplumlarda iş yaşamı ile birbirine geçmiş olan boş zaman faaliyetlerinin başlıca işlevlerini Feliz Keesing (akt. Tezcan, 1977:15) şöyle açıklamaktadır:

Tablo 2 İkel Toplumlarda Boş Zaman Aktivitelerinin Özellikleri

1	Dinsel törenler niteliğindedirler. Evlenme, doğum, ölüm, tarla işleri, hayvancılık gibi işlerde görülebilir.
2	Çocuğu ve genci yetişkin kişi sorumluluğuna hazırlayan eğitim biçimleridir.
3	Kabilede hem bireyler hem de gruplar arasında dayanışmayı sağlayan araçlardır.
4	Çatışmalar, saldırganlıklar ve düşmanlıklar sonucu tedavi etme, iyileştirme gibi görevleri vardır.
5	İletişim araçları niteliğindedirler.
6	Estetik zevk, eğlence biçimi yerine geçerler.
7	Dinlenme veya enerji yenileme olanağı sağlarlar.
8	Kendini yenileme ve tam olarak ifade edebilmek için yaratıcı fırsatlar sağlarlar.
9	Kültürel değer ve inançları ifade etme bakımından sembolik değerlerdir.

Kaynak: Feliz Keesing (akt. Tezcan, Mahmut (1977:15).

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere ilkel dönemlerde boş zaman aktivitelerinin bir çok farklı özellikte kullanıldığını görmek mümkündür.

1.2.2. Orta Çağ Döneminde Boş Zaman

Orta Çağın başlama ve bitiş süreleri hakkında farklı görüşler bulunmakla birlikte, kavimler göçünün başlaması ve İstanbul'un fethi arasındaki döneme verilen isimdir. Ancak Batı Avrupalılar genelde bu dönem ile birlikte M.S. 500 yıllarında Roma İmparatorluğunun çöküşü ile feodalizmin çöküşü dönemini kast etmektedirler. Yine bazı yazarlar bu dönemi, Batı Roma İmparatorluğunun çöküşü ile keşiflerin başlaması, hümanist akımların doğuşu ve Protestan Reformasyonu arasındaki süreç olarak ifade etmektedirler. Orta Çağ 'erken modern zaman' ın başlangıcını oluştururken, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimine öncülük etmiştir. Özellikle Katolik Kilisesi Romalılar tarafından kültürel ve sosyal açıdan birleştirici bir özelliği olması nedeniyle benimsenerek, güç kazanmıştır. Ancak Batı Avrupa'nın merkezinin dışında kalan bazı bölgelerin Hıristiyanlıktan fazla etkilenmedikleri görülmektedir. Batı Avrupa'nın merkezinde kilisenin etkili olmasının en temel nedenlerinden biri, bu dönemde ortaya çıkan "monastizm" dir. Toplumdan uzaklaşıp, ruhani hayata yönelmeyi ifade eden bu akım 5-6 yüzyıllarda Avrupa'da, Aziz Benedict öncülüğünde yayılmıştır. Aziz Benedict

ve bu akımın diğer üyeleri günde 6 (altı) saat çalışarak -genelde düşüncelerini kağıda dökerek, bazı projeler üzerinde çalışarak, çeşitli kitaplar yazarak ve bunları çoğaltıp insanlara ileterek- Hristiyanlığı ve monastizmi insanlara yaymaya çabalamışlardır. Bu dönemde Benedictler⁸ ve kilise, Roma İmparatorluğunun başlangıç dönemlerinde popüler olan birçok eğlence ve boş zaman değerlendirme aktivitelerini –içki, kumar, tiyatro, dini müzikler haricindeki müzikler- engellemişlerdir. Bunun yanı sıra Ortaçağda kilise etkisini, zengin ailelere toprak güvenceleri vererek, kraliyet propagandaları yaparak ve eğitim konusunda bir takım düzenlemeler yaparak da göstermektedir (Argyle; 1996:16-17).

Kilisenin temel olarak verdiği mesaj, insanların bu hayatta bulunma gayeleri, ebediyeti ifade eden öteki dünya için olmalıdır ve insanlar güdülerini dizginleyerek öteki dünya için çalışmalıdırlar. Goodale ve Godbey'e (1988:32-33) göre Hz. İsa'nın öğretileri de bu yönde olup Hz İsa insanlara çalışmalarını ve zenginliklerini Allah'a sunmaları gerektiğini öğütlemiştir. Bu bağlamda, Ortaçağın başlarında insanlara arzularını bastırmayı ve sürekli kontrol altında tutmayı, öteki dünya için çalışmayı öğütleyen anlayış, insanların boş zamanlarını dini uğraşlarla geçirmesi gerektiğini düşünerek; diğer birçok boş zaman aktivitesini yasaklamıştır. Ortaçağda, esnaf, zanaatkar ve bu dönemin orta sınıfını oluşturan kitlelerin oldukça fazla boş zamana sahip olduğunu görmekteyiz. Ayrıca erken Hristiyanlık ve Ortaçağ dönemlerinde fiziksel çalışma ile zihinsel ve psikolojik çalışmayı birbirinden ayırmak mümkün değildir.

Argyle (1996:17) ortaçağda bir çok meslek grubunun yılda çok az gün çalışmakta olduğunu, diğer günlerini ise eğlence, spor gibi uğraşlarla geçirdiklerini ifade etmektedir. Bu bağlamda insanlar sahip oldukları çalışma haricindeki bu süreleri çeşitli aktiviteler ile değerlendirmişlerdir. Bu dönemde boş zaman değerlendirme araçlarından olan spor aktivitelerinde yaşanan şiddet hareketleri ve okçuluk, binicilik gibi savaş sporlarının gerilemesi, Orta çağ devletlerinin ileri gelenlerini harekete geçirerek bir takım spor faaliyetlerinin kamu huzur ve asayişini bozduğu gerekçesiyle yasaklanmalarına karar verilmiştir (Stemmler;2000:23). Futbol da bu bahsedilen spor faaliyetlerinden birisidir. Futbol, özellikle oynanması çok kolay bir oyun olma özelliği

⁸ Saint Benedict'in belirleyici kurallarını yazdığı "monastizm" akımının temsilcilerine verilen isimdir.

taşıması nedeniyle bu dönemde yaygınlık kazanmıştır. Nitekim futbol oynamak için sadece boş bir alan, iki taştan oluşturulan bir kale ve top ya da topa benzeyen bir araç yeterli olmaktadır. Diğer bazı spor oyunlarını gerçekleştirmek ise oldukça maliyetlidir. İşte bu yüzden ki futbol, halktan tüm kesimin ilgisini çekmiş ve bu dönemde de insanların boş zamanlarını değerlendirmelerinde önemli bir araç olmuştur. Ancak yukarıda bahsedildiği gibi, şiddet hareketleri ve bir takım kaygılar nedeniyle futbol yasaklı bir sürece girmiştir. Nitekim eski futbol maçları hakkında bilgi veren kaynaklara bakıldığında yaralanma ve ölüm vakalarına dair mahkeme tutanakları, oyunu yasaklayan kraliyet fermanları ve belediye kararnamelerini görmek mümkündür. Örneğin Mart 1576'da Ruislip'te yaklaşık yüz kadar zanaatkar maç yaparken birbirine girmiş, savaş alanına benzeyen sahada maçtan geriye çok sayıda ölü ve ağır yaralı kalmıştır (Stemmler;2000:27).

Yine Stemmler (2000:32) bu yasaklı durumu güzel bir örnek ile açıklamaktadır:

“Yüz Yıl Savaşları sona erdikten sonra (1453) Fransa ile İngiltere'nin arası yeniden açılır ve 1474 yılında İngiltere tarafından Fransa'ya savaş ilan edilir. Bunun üzerine İngiliz parlamentosu derhal futbola el atar. Okçuluğun gerilemesi, buna karşılık futbol ve diğer oyunların gelişmesi ilk kez ekonomik nedenlere dayandırılır: Yay fiyatlarının fahiş olduğu öne sürülür. Bunun üzerine, parlamenterler yurtseverlik örneği sergileyip sabit bir fiyat belirler. 14. ve 15. yüzyıllarda oyun yasağının gerekçesi –savunma politikası- dır ve aynı derecede önemli diğer tüm gerekçeleri arka plana atar. Çünkü milli çıkarlar, haliyle, kent sorunlarından daha önemlidir”.

Özellikle İngiliz ve İskoç ileri gelenlerin, futbolun tebaayı okçulukla uğraşmaktan alıkoyduğuna ve savunma gücünü körelttiğine dikkat çekerek futbolun yasaklanmasını destekledikleri görülmektedir.

1.2.3. Rönesans ve Reform Hareketleri

Rönesans kelimesinin etimolojisine baktığımızda, “yeniden doğuş” anlamına gelmektedir (Goodale ve Godbey; 1988:39). 1350'li yıllarda ilk olarak sanat alanında İtalya'da başlayan gelişmeyi ifade etmektedir. İngiltere'de ise bu dönem 1500'li yıllarda Kraliçe Elizabeth ve Shakespeare döneminde etkisini göstermiştir (Argyle; 1996:18). Ancak, Rönesans tüm Avrupa'da etkisini 15. ve 16. yüzyıllarda özellikle resim, sanat, heykel, mimari alanlarında gösteren bir yenilenme sürecidir (Goodale ve Godbey; 1988:39). Bu dönemin öncüleri arasında, sanat alanında Piyer Lesko, din alanında Martin Luther, Erasmus, Albert Dürer; İngiltere'de sanat ve şiir alanında Shakespeare,

İspanya’da Servantes akla gelen ilk isimlerdir. Rönesans ve Reform Hareketleri skolâstik düşüncenin yerini pozitivist düşüncenin aldığı, burjuva sınıfının doğduğu ve özellikle Ortaçağda boş zamana yönelik faaliyetler başta olmak üzere, hemen hemen hayatın tüm alanında etkisini gösteren din ve kilisenin bu otoritesini kaybettiği yıllardır.

Glyptis (1989) bu dönemi anlatırken, müzik, dans, şarkı söylemek, spor, fiziksel egzersizler, boyama gibi aktivitelerin eğitimin önemli bir parçası olduğuna dikkat çekerek, insanın bütün potansiyelini kullanmasında fiziksel uğraşlar kadar, zihinsel, yaratıcılığa dayanan uğraşların da çok önemli olduğunu ve bunları sağlayabilmek için de çalışma kadar boş zamana ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir.

1500’li yılları dansın altın yılları olarak değerlendirmek mümkündür. Bu yıllarda okullarda kültürel, geleneksel danslara ağırlık verilmiştir. Bu bağlamda 1500’li yıllar sosyal elit kesimin boş zamanlarında, dansı spora ve diğer sosyal aktivitelere tercih ettiği yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. 1450’li yıllardan itibaren İngiltere’de kilisenin egemenliğinde, dini müzik çalışmaları ve kilise bandolarına ağırlıklı olarak rastlamak mümkündür.

Rönesans dönemi elit ve orta sınıf ayrımını da beraberinde getirmiştir. Doğal olarak bu farklı sınıfa mensup insanların boş zaman değerlendirme aktiviteleri de farklı olmuştur. Bu dönemde üst sınıf, elit sınıfa mensup insanlar genellikle boş zaman aktivitelerini, vahşi domuz avcılığı, at bakıcılığı, eskrim, tenis, satranç ve kart oyunları ile değerlendirirken, diğer orta ve alt sınıflara mensup olan insanlar ise okçuluk, koşu, uzun atlama, güreş, köpek dövüşü, sopa dövüşü gibi üst sınıfın tercih etmediği aktivitelerle ilgilenmişlerdir (Argyle; 1996:19).

Burada dikkat çeken en önemli nokta futbolun ilk zamanlarda dans ve müziğe karşı ilginin artmasıyla önemini yitirmiş gibi görünse de, her sınıftan insanın vazgeçemediği bir aktivite olarak karşımıza çıkmasıdır. İster üst sınıf, elit sınıfa mensup insanlar olsun, isterse orta ve alt sınıfa mensup insanlar olsun herkes futbola ilgi duymuştur ve bu özelliği açısından futbolun sınıflar arası birleştirici bir özelliğe sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Günümüzde de durum böyledir. Bir takım spor alanları belli kesimlerle anılırken örneğin; formula yarışları, at yarışları, golf, basketbol, tenis, vb. sporlar genellikle üst kesimin uğraştığı sporlar olarak karşımıza çıkarken; futbol ise hem üst kesimden hem de orta ve alt kesimden insanların ilgisini çeken bir spordur.

Stemmler (2000:41) bu dönemde futbol oynamak için özellikle İngiltere’de kırsal ve alt tabakadan oluşan grupların saflarına katılan eğitilmiş kişilerin sayısının (örneğin avukatlar, rahipler) her geçen gün arttığını ifade etmiştir.

Rönesans ve Reform Hareketleri ile birlikte, kilisenin yaşamın her alanında kendisini gösteren etkisinin azaldığını ve bu dünyayı düşünmenin, bu dünyayı yaşamının önem kazandığı daha önce de ifade edilmişti. Bu bağlamda, kilisenin futbol üzerindeki yaptırımının da, yasaklılık durumunun da etkisinin azaldığını söylemek mümkündür. Buna paralel olarak bu dönemde futbol konusundaki yasaklamalar devam etse de Rönesans döneminde Oxford ve Cambridge üniversitelerinde birçok üniversite öğrencisi bu yasağa aldırış etmeden, futbol oynamışlardır. Bu durum futbolun yasaklı olup, olmaması konusunda yeniden tartışmaları beraberinde getirirken, futbolun yasaklı olmasını destekleyen yeni görüşlerin ortaya çıktığını görmek mümkündür. Bu görüşlerden ilki, ‘centilmenlik’ referanslıdır ve futbolun centilmenlik dışı, kaba bir oyun olduğuna dikkat çeker. Özellikle Calvinist eğilimli Püritan ve Presbiteryenlerden oluşan bir başka görüş ise pazar günlerinin huzur içinde geçirilmesi konusunda kaygılarından bahsederek, futbolun Pazar günleri yaygın bir oyun haline gelmesiyle birlikte, insanların dinsel aktivitelerden uzaklaşabileceğine dikkat çekerek, futbola şüpheyle yaklaşır. Bu dönemde futbola yöneltilen bir başka tepki ise kökten dincilerden gelmektedir. Kökten dinciler Pazar günleri oyun yasağı konulmasını ve halkın oynadığı tüm oyunların yasaklanmasını talep etmişlerdir. Ancak Reformasyon’dan sonra, ortaçağda sayıları kabarık Katolik tatillerinin çoğu ortadan kaldırıldığı için, halkın dilediği oyunla vakit geçirebilmesi için bir tek Pazar günü kalmıştır. Bu bağlamda futbol maçlarının hafta sonları özellikle Pazar günleri oynanması o dönemde başlayarak günümüze kadar gelmiştir (Stemmler;2000:42-67).

18 yüzyılda halkın boş zaman değerlendirmede en etkili faaliyetlerinden biri olan futbol artık edebiyat eserlerinde de yer almaktadır. Bu edebiyat eserlerini incelediğimizde, o dönemdeki futbol kuralları hakkında bilgilere rastlamak mümkündür (Stemmler,2000:67);

- Takımlar altışar oyuncudan oluşurdu.
- Yere dikilmiş söğüt dallarıyla işaretlenen iki kale vardı.

- Top birbirine dikilmiş üç deri parçasından oluşur, içi samanla doldurulurdu
- Her golden sonra oyuna ara verilir, kaleler değiştirildi.
- Seyirciler maç boyunca canlı bir tezahüratta bulunur, taraf tutardı. Konuk takımın, adil bir muamele görme şansı yoktu.
- Atlı güvenlik kuvvetleri asayişi sağlardı.

Ancak futboldaki bu hızlı ilerlemenin özellikle İngiltere’de 18. yüzyıla gelindiğinde yavaşladığını görmek mümkündür (Winner; 2005).

Toplumda futbolun önemini yitirmesi o dönem sosyologların ilgisini çekmiş ve bu durum birçok araştırmaya konu olmuştur. Bu araştırmalardan çıkan ortak sonuçlardan biri futbolun gerilemesinin temel nedeni olarak ‘Zaman ve Mekan Kıtlığı’nın gösterilmesidir. Yine o dönemde kamuya ait olan sahalar özelleştirilerek, futbol oyuncularının ellerinden alınmıştır. Meclis kararıyla yapılan bu özelleştirme 18. yüzyılda doruğa ulaşmıştır. Döneme ait kaynaklardan anlaşıldığı üzere, bir çok köyün halkı “çitle çevirme” yüzünden oyun ve eğlence imkanlarından, dolayısıyla futboldan mahrum kalmıştır (Stemmler,2000:73-75).

1.3. Boş Zaman Algısındaki Değişim

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak çalışma ve boş zaman algısındaki değişim ve modern toplum yapısıyla birlikte bu yapıdaki süreç tartışılacaktır. Daha sonra çalışma ve boş zaman ilişkisi Weber’in püritan / protestan çalışma etiği bağlamında ele alınarak, çalışmanın bu süreçte nasıl yüceltiildiği, kutsandığı tarihsel bir okuma ile açıklanmaya çalışılacaktır.

1.3.1. Çalışma ve Boş Zaman İlişkisi

Boş zaman günümüzde üzerinde en çok tartışılan kavramlardan biridir. Aşırı uzmanlaşma, işbölümü, kazanmak ve tüketmek için yılmadan durmadan çalışmanın egemen olduğu modern /endüstriyel toplumların “son”u tartışılırken; dünyanın başka bölgelerinde –özellikle az gelişmiş ülkelerde- modern/kapitalist toplum yapısı inşa edilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda ortada ciddi bir paradoks görünse de; süreç ne olursa olsun; sonuçta insanların çalışma haricinde ihtiyaç duydukları bir serbest zaman olgusu bulunmaktadır ve bu insan olmanın temel bir özelliğidir.

Boş zamanın bağımsız bir yaşam alanı olarak algılanmasının tarihi aslında çok da eski değildir. Bağımsız bir boş zaman algısı daha çok modern döneme ait bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Endüstrileşme ile birlikte bağımsız yaşam alanlarının ortaya çıkması, işin zorunlu, eşgüdümlü, kuralcı, örgütlü bir yapıya kavuşması, çalışma haricindeki alanın da endüstriyel egemen ilkeler doğrultusunda dönüşmesine olanak vermiştir (Aytaç,2002:232).Yine Aytaç'a (2002:232) göre Taylorist / Fordist çalışma düzeninin sınır tanımaz yayılmacılığı, çalışma dışı alanı da kendi ölçeğinde disipline ederek rasyonel bir örgütsel işleyişe fırsat tanımaktadır. Webster ve Robins (1989:334) taylorizmin üretim kadar tüketimi de düzenlemekte, boş vakit ve tüketim etkinliklerinin Taylorcu kar/maliyet hesaplarına göre işlediğini ifade etmektedir. (Aytaç;2002:231-260)

Peki boş zaman ve eğlence zamanıyla kimler ilgilenir? Bu soruya çok net bir şekilde verilecek cevap tabii ki herkeştir. Günümüzde özellikle Amerika'da U.S.A. Tarım Departmanı, Ağaçlandırma Servisi gibi kurumlar insanların ortalama ne kadar boş zamana sahip oldukları, bunu ne şekilde değerlendirdiklerine yönelik pek çok çalışmaya sponsorluk yapmışlardır. Bu alanda çalışan birçok yazarın ortak düşüncesi 'çalışmayı tam olarak ifade edemedikçe, boş zamanı tanımlayamayız' yönündedir (Kando ve Summers;1971:310-327). Buradan yola çıkarak çalışma kavramı açıklanırsa; çalışma kavramının etimolojisini incelediğimizde, Batı dillerinde çalışma anlamına gelen "travail" ya da Romalıların çalışma kavramına karşılık kullandıkları "labour" kelimeleri zahmet, yorgunluk, işkence, ızdırap gibi çağrışımlara sahip olduğu görülmektedir (Bozkurt;2000:15). Çalışma kavramının tam bir tanımını vermek son derece zor olsa da -neyin çalışma sayılacağı toplumsal, kültürel koşullar bunların nasıl yorumlandığı ile ilgili- çoğu sosyolojik araştırma çalışma kavramını Grint'in (2005) ifade ettiği gibi bir ücret karşılığı yapılan faaliyet olarak tanımlamaktadır.

Çalışma modern çağda endüstrileşmeye paralel olarak, toplumsal yaşamda merkezi bir önem kazanmıştır. Pre-modern dönemde böyle bir önem söz konusu olmamakla birlikte, bir toplumsal bütünlükten de bahsedilememektedir. Bozkurt'a (2000:20) göre pre-modern dönemde atadan kalma doğal yaşama ritmine bağlı sezgisel bir hüner olan çalışma, modern dönemle yeni bir çehreye bürünmüştür.

Aytaç'a (2002:233) göre çalışma, amaçlı bir dizi eylemliliği ve bunun için geçirilen süreyi kapsamaktadır. Bu eylemlilik çoğu kez, zorunluluk, bağlayıcılık, disipline olma, örgütsel normlara dayanma gibi formel bir yapılanmaya kadar dayanmaktadır (Aytaç, 2002:233). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere çalışmanın doğasında, bireyin kendi isteğine hükmeden bir zorunluluk/bağlayıcılık vardır. Boş zaman ise insanın kendine ayırdığı, özgür zaman olarak tanımlanabilir. Aradaki ayrım daha net bir şekilde ifade edilecek olursa, Applebaum (1997:50) modern çağda "boş zaman" kavramını çalışmaktan farklı olan zaman veya koşul olarak açıklamaktadır. Çalışma gerginlik, çaba, gayret, zahmet ve zorunluluk içerirken; boş zaman çabasız, gönüllü ve zevk vericidir (Bozkurt;2000:17).

Yine Savater (akt Bozkurt; 2000:17) çalışma ve boş zaman arasındaki temel farklılıkları şöyle açıklamaktadır:

"Çalışma bir amaca yönelik bir araç olarak görülür, oysa boş zaman kendi içinde bir amaç olarak kabul edilir. Çalışma diğerleri için harcanmış zamandır, oysa boş zaman insanın kendi zamanıdır. Çalışmanın toplumsal olarak yararlı ve toplum için zorunluluk olduğuna inanılır, oysa boş zamanın tadı bireysel olarak çıkartılır. Çalışma, ödüllendirilir, oysa boş zaman kendi kendinin ödülüdür ve kendi kendini tatmin eder. Çalışma sıklıkla rutin ve yeksenaktır, öte yandan boş zaman bir özgürleşme ve tatildir, rutinden özgürleşmeye ve kendi içinde seçim yapmaya imkân sağlar. Endüstriyel çalışma başkalarınınca örgütlenir, sıkı sıkıya programlanmış ve saatler tarafından düzenlenmiştir, oysa boş zamanda, insan işvereninden, zamanlamalardan, programlardan ve sistematikleştirmelerden kurtulmuştur. Çalışmayı, oyun ya da sanat gibi başka hoş giden uğraşlardan ayırt etmenin en iyi yolu, "zorunluluk ilkesidir" (Savater; 2000:100).

Tablo 3 Çalışma ve Boş Zaman Ayrımı

ÇALIŞMA	BOŞ ZAMAN
Gerginlik, Zahmet, Çaba, Gayret	Çabasız, Rahat, Zevk Verici
Zorlama, Zorluk	Zorlamasız, Zorunlu değil
Amaca yönelik araç	Kendi içinde bir amaç
Diğerleri için harcanmış zaman	İnsanın kendi zamanı
Toplumsal olarak yararlı, Toplum için zorunlu	Tadı, zevki bireysel olarak çıkartılır
Ödüllendirilir	Kendi kendinin ödülü, Kendi kendini tatmin eder
Sık, Rutin ve Yeksenaktır	Özgürleşme, Tatil, Rutinden özgürleşmeye kendi içinde seçim yapma imkanı sağlar
Başkalarının örgütlenir, Programlanmıştır, Saatler tarafından düzenlenir	Programlama,Zamanlama, Sistematikleştirme yoktur.
Zorunluluk içerir	Gönüllülük içerir

Kaynak: Veysel, Bozkurt (2000:15-55)

Adam Smith'in 1776 yılında yayımladığı "Ulusların Zenginliği" (2002) adlı eserinin sadece başlığı bile çalışmaya yüklenen anlam açısından ilkel ve ortaçağ döneminin başlarından nasıl ciddi bir kopuş olduğunu anlamının hiç de zor olmayacağını ifade etmektedir. Bu dönemde çalışma saatlerinde kayda değer bir değişimi beraberinde getiren endüstri devriminde temel amaç üretimi arttırmak olduğundan, çalışanların sömürülmesi, elverişsiz durumlara maruz kalmaları sıkça yaşanan davranışlar olmuştur (Juniu, 2000:70).

1.3.2. Püritan Çalışma Etiği ve Boş Zaman

Bozkurt'un (2000:22) ifade ettiği gibi eğer Weber karşıtı bir yoldan kapitalizm açıklanırsa, endüstri devrimi, "çalışma disiplini"ni bir zorunluluk haline getirmiştir. Kapitalist düşünce anlayışı Protestan Ahlak / Püritan Çalışma Etiği gibi kavramlardan önce de var olan bir olgudur (Goodale ve Godbey; 1988:42). Ancak kapitalizmin ortaya çıkışında din ve dolayısıyla psikolojik etmenler ciddi bir öneme sahiptir. Protestanizm ve kapitalizm arasındaki ilişkiye yönelik pek çok farklı görüş bulunmaktadır. Sombart (1993) 'kapitalizmin ruhu' kavramını geliştirerek, protestanizmden çok önceleri

kapitalizmin varlığından söz ederek, kapitalizmin ana kaynağını Yahudi etiğine dayandırmaktadır (Bozkurt, 2000:24). İktisat tarihçisi Tawney, kapitalizmin ortaya çıkmasının temel nedenini 16. ve 17. yüzyıldaki genel siyasal, ekonomik ve toplumsal koşullar ve Protestanlığın etkisine bağlamıştır (Bozkurt, 2000:24). Bir sosyolog olan Warner ise, kapitalizmin gelişiminde Weber'in ifade ettiği gibi din faktörünün önemine değinirken; tarihçi olan Hughes' e göre Weber'in çalışmasından kapitalizmin gelişiminde Protestanlığı, tek belirleyici faktör olarak değil, etkileyen bir faktör olarak ele almamız gerektiğini ifade etmiştir (Bozkurt, 2000:24). İş / çalışma alanındaki dönüşümler 18. yy da büyük bir ivme kazanmıştır. Bu dönemde Püritan iş etiği, iş ve aile sorumluluğu Calvin ve Luther'in dinsel yorumu ekseninde yeniden yapılanmıştır (Aytaç; 2002).

Reform hareketlerinin en önemlilerinden biri ve reformasyonun başlangıcı olarak kabul edilen olay 1500'lü yıllarda ortaya çıkan Martin Luther ve Jean Calvin'in öncülüğünü yaptığı dinsel devrimdir. Bu dinsel devrim, siyasal, iktisadi ve toplumsal etkilerle Hristiyanlığın üç temel kollarından biri olan "Protestanlık"ın ortaya çıkmasına yol açmıştır. 16. yy. da Katolik Kilisesi'nin yapısı oldukça karmaşık olmakla birlikte, siyasal yaşamdan insanların boş zamanlarını değerlendirme aktivitelerinde bazı yasaklar getirmeye kadar, yaşamın tüm alanıyla iç içe geçmiş durumdaydı.

Luther ve Calvin'in yaklaşımları boş zamana yönelik tutumlarda da büyük değişimleri beraberinde getirmiştir. Boş zaman 'başıboşluk' ve 'israf' zamanı olarak gören püritanizm, aylaklığı, hedonizmi, başıboşluğu israf, dolayısıyla günah olarak değerlendirmiştir (Aytaç; 2002).

Luther, bu dünyada çalışmanın hayatın temel orjini olduğunu vurgulayarak, çalışmanın önemini ifade etmiştir (Argyle; 1996:19). Aslında Katolikliğin büyük "öte dünyalığı", asketik (çileci) özelliği –buna benzer yaklaşımları doğu dinlerinde de görmek mümkündür- bu mezhebin mensuplarına bu dünyaya karşı umursamazlık içinde olmayı öğretmiştir. Protestanlık'ta da bu dünya zevklerinden arınma temel olsa da, gerek doğu dinlerine göre gerekse Katolikliğe göre Protestanların daha fazla bu dünyalı olduklarını görmek mümkündür. Bir diğer ifade ile Bozkurt'un (2000:28) belirttiği gibi, Katoliklik ve Protestanlık mezheplerinin her ikisi de bireylere arzularını bastırmayı, kendilerini kontrol etmeyi, bu dünya zevklerinden arınmayı öğütlemektedir. Ancak buradaki temel

fark ‘boş zaman’ örneği açıklanacak olursa; Katolik mezhebi insanların boş zamanlarında dinsel aktivitelerle uğraşmaları gerektiğini vurgularken, Protestanlık ‘boş zaman’ diye bir olgu olamayacağını, insanların sürekli çalışmaları gerektiğini, çalışmanın hayatın merkezini oluşturduğunu ve bu dünyada insanlar zengin olsala da Tanrı için çalışmaya devam etmeleri gerektiğini vurgulamaktadır (Goodale ve Godbey; 1988:43).

1.3.2.1. Martin Luther ve Protestan Reformasyon

Goodale ve Godbey’in (1983: 40) de belirttiği üzere, 1400’lü yılların sonunda Columbus (1451-1506) (Kristof Kolomb) ve Vasco da Gamma’nın (1469-1524) öncülüğünde Avrupalıların yeni ticaret yolları bulunması amacı ile başlattıkları coğrafi keşifler, Gutenberg’in (1450) matbaayı bulması ile İncil’in çoğaltılması ve neredeyse bütün dillerde tercüme edilmesi ve insan odaklı bir yaşayışı temel felsefe olarak kabul eden Hümanizm akımı Reform hareketlerinin başlamasındaki temel nedenler olarak gösterilebilir. Özellikle İncil’in neredeyse bütün dillere çevrilmesi ve çoğaltılması Hıristiyanlık üzerindeki din adamlarının etkinliğinin azalmasına neden olur iken, aslında Avrupa’da bir din Reformunun da başlamasına öncülük etmiştir (Goodale ve Godbey; 1988:40).

İşte bu dönemde Martin Luther (1483-1546) dini alanda daha sonra etkisi bütün Avrupa’yı saracak olan “Protestanlık” ile yeni bir akımın öncüsü olmuştur. Luther (1483-1546) kilisenin halk üzerindeki yoğun baskısını, özellikle Roma Katolik Kilisesi’nin günahları bağışlamasını ve ticaretin önündeki dini engellemeleri eleştirmiştir.

Roma Katolik Kilisesi’nin günahları bağışlaması ile ilgili olarak Luther (1483-1546) 31 Ekim 1517’de Wittenberg Kale Kilisesi’nin kapısına astırdığı ‘95 Maddelik Tezi’nde, Papa’nın bu hayatta ödenmesi gereken hiçbir cezayı bağışlayamayacağını ifade etmiştir. Hatta Luther daha ileri giderek 1517’de Hıristiyanlık’da önemli bir dini gün olarak kabul edilen “Eve of All Saint’s Day (Hollowen)”⁹ gününde insanların işyerlerini açık

9 Dünyanın bir çok ülkesinde 31 Ekim tarihinde kutlanan ölümler veya cadılar bayramıdır. Aslında Halloween, 2000 yıl önce coğrafi olarak Büyük Britanya, İrlanda ve Kuzey Fransa’da yaşayan Keltlerin, Samhain adı altında her yılın Ekim ayı sonunda, ölümlerin dünyayı ziyarete geldiklerine inandıkları, ölümlere adanmış kış başlangıcı ve hasat sonu bayramı olarak kutladıkları bir bayramdır (Zeynep Bell <http://nazenin.wordpress.com/olululer-bayrami-veya-halloween-nedir>).

tutmalarını, ticarete devam etmelerini, birbirlerine hediyeler almalarını öğütlemiştir (Goodale ve Godbey; 1988:41).

Martin Luther (1483-1546) matbaanın bulunması ile, 1522 yılında Yeni Ahit'in Almanca çevirisini, 1534 yılında ise Yeni ve Eski Ahitlerin yani İncil'in tamamının Almancaya çevirisini gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte aslında Alman dilinin gelişmesine de öncülük yaptığını söylemek mümkündür. Luther (1483-1546) Kilisenin Kutsal Kitap (İncil) yorumuna ve her türlü konuda hüküm çıkarmayı kendi tekelinde bulundurmasına karşı çıkararak, tatil olarak ilan edilen her türlü dini günü, ticaretin gelişimi önündeki dini engelleri, insanların Kiliseye giderek gerçekleştirdikleri dini uygulamaları (bu tür uygulamaları / ibadet için ayrılan zamanı, boşa geçen bir zaman dilimi olarak değerlendirmiş ve insanların bu zaman diliminde de Tanrı için çalışmaları gerektiğini öğütlemiştir) red etmiştir (Goodale ve Godbey; 1988: 41-42).

Luther yine "95 maddelik Tezi"nin son maddesinde insanların bu dünyada Tanrı için eziyet çekmelerini öğütleyerek, aslında bir anlamda her türlü boş zamana yönelik tutum ve davranışı eleştirmiştir¹⁰

1.3.2.2. Calvin ve Protestan Ahlak

Luther (1483-1546) Protestan Reformunu gerçekleştirmede öncü kişi olurken, Calvin ise (1509-1564) Protestan Etiğin öncülüğünü yapmıştır (Goodale ve Godbey; 1988: 42). Torun'un (2002:91) da ifade ettiği gibi Kalvinizm, Protestan mezhepleri arasında en yaygın olanıdır ve Protestanlığın ağırlıklı teorik dogmasını oluşturmaktadır. Bu gerekçe ile Protestanlık ile Kalvinizm terimleri biri diğersinin yerine kullanılan kavramlar haline gelmiştir. Yine Ülgener'in (1981:17) belirttiği üzere Kalvinizm, çoğunlukla Puritanizmle aynı anlamda kullanılan bir terim olarak dilimize yerleştiğini görmek mümkündür. Bodur'a (1991:82) göre ise genel anlamıyla Protestanlık öğretisine 'Püritanizm' denmektedir. Bu çalışmada da bu kavram 'püritanizm' şeklinde kullanılacaktır.

Jean Calvin (1509-1564) başlıca temel eseri olarak görülen "Hristiyan Dinin Kurumları (1536)" adlı eserinde, insanın cennete gidip gitmeyeceği önceden belirlenmiş olup,

¹⁰ 95. ve yalancı bir ruhani teminatla kendilerini teselli edecekleri yerde pek çok ıstırap yaşayarak Göklerin Melekutu'na varmaları hususundan emin olmaları gerektiği söylenmelidir. (çev. Kaan H. Ökten, Marmara Üniversitesi)

insanın bu dünyadaki hareket, davranış ve tutumlarından çok cennete gitmesinin Tanrının iradesi demek olan yazgısının tayin edeceğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda Calvin’de (1509-1564) Luther (1483-1546) gibi sürekli çalışmaya vurgu yapmaktadır. Aslında dönemin diğer önemli düşünürlerinden olan, Thomas More’un (1478-1535) Ütopya’sını (1516) (Utopia), St Paul’un ütopyasını ve diğer önemli bir ütopyaçı olan Campanella’nın (1568-1639) “City of the Sun”¹¹ (1602) adlı eserleri de incelendiğinde hep çalışmaya yapılan vurgu görülmektedir. More’un (1478-1535) Ütopyasında (1516) herkes çalışmalıdır, yine St Paul’ a göre herkes çalışmalıdır; ancak herkes çalışırsa hiç kimsenin 6 (altı) saatten fazla çalışmasına gerek kalmaz. Campanella (1568-1639) ise herkesin günde 4 (dört) saat çalışması gerektiğini ifade etmiştir. Tüm bu görüşlerden de anlaşılacağı üzere ‘çalışma’ her ideal toplum tipinde görülen bir olmazsa olmazı oluşturmaktadır.

Bu bağlamda Calvin’in (1509-1564) eserlerinde sürekli çalışmaya vurgu yapan söylemler içinde olduğunu görmekle birlikte, kapitalist zihniyet ile Kalvinci öğretisi arasında çok sağlam bir ilişkinin olduğu ifade edilebilir (Torun; 2002:95). Örneğin, Calvin (1960, 295-296) insanlara bu dünya nimetlerinden sakınmayı, arzularını bastırmayı, çileci bir anlayış içerisinde sürekli sermaye birikimine gidilmesini ve insanların çalışmalarını Tanrı’ya sunmalarını öğütlemektedir. Yine Calvin (1960, 786) insanların işlerinde en iyi olmaları gerektiğini, çünkü en iyi çalışan kişinin Tanrı’ya en iyi hizmet eden kişi olacağını ifade etmiştir.

1.3.2.3. Çalışmanın Yüceltilmesi

Bilindiği şekilde din, tarih boyunca insanları harekete geçirmede daima en güçlü faktörlerden birisi olmuştur (Bozkurt;2000:22). Lafargue (1996:30) dinin çalışma yaşamı üzerinde etkisinden bahsederken Anglikan Kilisesi rahibi Townshend’in sözlerine yer vermektedir.

Townshend (akt Lafargue,1996:30):

“Çalışın, gece gündüz demeden çalışın! Çalışarak yoksulluğunuzu arttırırsınız, sizin yoksulluğunuz da, yasa gücüyle sizleri zorla çalıştırmaktan kurtarır bizi. Yasa zoru ile çalışmak çok zahmet verir, çok zorlanma gerektirir, çok gürültü patırtıya yol açar. Açlık ise, tam tersine, gürültüsüz, sessiz sedasız ve sürekli bir baskı

¹¹ City of the Sun: Türkçeye Güneş Ülkesi / Güneş Kent şekillerinde çevrilmiştir.

değildir sadece, çalışma ve uğraşın en doğal dürtüsü olarak, en etkili çabalara da yol açar aynı zamanda.” demektedir.

Nigohosian’e (1980) göre bu dönemde kilise kapitalist toplumun entelektüel ordusu gibi hareket etmektedir (akt. Bozkurt;2000:22).

Lafargue(1996:30):

“Çalışın, çalışın proleterler, toplumsal serveti ve kendi yoksulluğunuzu arttırmak için çalışın. Çalışın ki, daha da yoksullaşarak daha çok çalışmak ve yoksullaşmak için bir takım nedenleriniz olsun. Kapitalist üretimin acımasız yasası budur işte.”

Weber’de (2005) çalışmanın önemini ifade ederken, modern kapitalizmin ortaya çıkışında asıl belirleyici unsurun “protestanlık” olduğunu ifade etmektedir. Weber’den sonra, çok sayıda tarihçi, modern kapitalizmin oluşumunu “sermaye birikimi”, “yahudi etiği”, “rönesans ve reform hareketleri” ve bu gelişmelere bağlı olarak “matematiğin, kantitatif / bilimsel düşüncenin” gelişimi gibi (Nef ve See’den akt. Bozkurt;2000:23) bir çok farklı faktöre dayandırsa da, Max Weber “Protestan Etik ve Kapitalizmin Ruhı”(2005) adlı eserinde, diğer faktörleri reddetmemekle birlikte, bunlara ek olarak kapitalizmin gelişimindeki ‘psikolojik koşulların etkisi’nden bahsetmektedir ve bu koşullardan ‘din’ faktörünü ortaya koymaktadır.

Weber (2005:75) Protestan Ahlâkın başlıca dört tarihsel taşıyıcısından söz etmektedir:

1. Kalvinizm: Jean Calvin’nin(1509-1564) başlattığı bir harekettir. Özellikle 17. yüzyıl boyunca sahip olduğu biçimiyle Kalvinizm, kapitalizmin en fazla geliştiği Hollanda, İngiltere, Fransa gibi kültür düzeyi yüksek ülkelerde yaygınlaşmıştır. En şöhretli ve halen geçerliliğini koruyan öğretisi ‘ilahi takdir’/’yazgı’ öğretisidir.

2. Pietizm: Kişisel ahlâk ve duyguyu dindarlığın temel ögesi sayan bir anlayışı ifade etmektedir. Pietizm’in çıkış noktası, ilahi takdir öğretisidir. Pietizm, Kalvinizm temeline dayalı olarak ilk İngiltere ve Hollanda’da gelişmiş bir harekettir.

3. Metodizm: 18. yüzyılda ortaya çıkan bir Protestan mezhebidir. İbadet ve günlük hayatta, metodik bir düzen takip etmelerinden dolayı ‘metodistler’ diye adlandırılmışlardır (Akt Torun; 2002:91).

4. Baptistler: Bapist hareketinden doğan tarikatlara verilen isimdir. ‘Vaftiz’ yoluyla “arınma” temelli Protestan inancı benimsemiş mezhep.

Aynı zamanda Weber (2005:29) sermaye sahipleri ve işverenlerin, hatta işçi sınıfının eğitim görmüş tabakasının, özellikle çağdaş işkollarında yüksek düzeyde teknik ya da ticari eğitim görmüş personelin ‘protestan özellikler’ taşıdığını ifade etmektedir. Weber’in bu ifadesinden yola çıkarak yüksek eğitim görmüş, işinde uzmanlaşmış kişilerin, kısaca profesyonellerin de ‘protestan özellikler’ taşıdığını ifade etmek yanlış olmaz.

Weber, incelediği birçok uygarlıkta kapitalizmin başlangıç özelliklerinin görülmesine karşılık, kapitalizmin yalnızca neden Batıda ortaya çıktığını şöyle açıklamıştır: “Kapitalizmin tamamlayıcı (gerekli) ve zorunlu (yeterli) şartları vardır. Tamamlayıcı şartları diğer yer ve zamanlarda görülmüştür, ancak; zorunlu şart, dünya içi (dünyaya dönük) asketizmin belli bir kişilik tipi yarattığı yalnızca Batı' da ortaya çıkmıştır.” (Akt, Torun;2002:91). Batı Avrupa’da kapitalizmin gelişimini, Protestan etiğin köklerini oluşturan rasyonelleştirmeye dayandıran Weber (Akt, Bozkurt;2000:28), bir ülkedeki dini inançların ve aile çevresinin yönlendirmesiyle kazanılan eğitimin, kişinin meslek seçimini dahi belirleyeceğini iddia etmektedir.

Weber’e göre Modern kapitalist gelişmeyi sağlayan şey –diğer faktörlerin tamamlanmasıyla- Protestanizm’ dir (Akt, Torun;2002:92) Weber, bu tezini doğrulamak amacıyla modern kapitalizmle Protestanlık arasındaki üç temel ilişkiye dikkat çekmiştir (Akt, Torun;2002:92):

Birinci İlişki: Protestanlıkla, ekonomik refah düzeyi arasında pozitif bir ilişki vardır. Katoliklerle Protestanların yaşadığı ülkelerde, Protestanlar fert ve cemaat olarak Katoliklere oranla nispeten daha zengindir.(Torun;2002:92). Katolik inancın, öte dünya bağlılığı, çileci (asketik) özelliği, bu dünya nimetleri karşısında büyük bir umursamazlık içinde olmayı öğretirken, İngiliz, Hollandalı, Amerikalı Püritanlar da dünya zevklerinin karşısında olmaları ile tanınırsalar da Püritanlar, Katolikler ve diğer Doğu dinlerine göre daha fazla “bu dünyalı” olmuşlardır (Bozkurt;2000:28). Her iki mezhepte bireylere arzularını bastırmayı, kontrol altında tutmayı öğütlerken, Püritanlar daha sekülerdir. Püritanların çileciliği, arzularını bastırması, daha çok üretmek, daha az tüketmek yönünde olurken, Püritanlar meslek kavramını tanrı buyruğu olarak kabul edip, çok çalışmayı adeta kutsallaştırmışlardır (Bozkurt;2000:28-29).

İkinci İlişki: 16. yüzyıla gelindiğinde, Batıda dini reformasyona destek veren ülkeler ile Kapitalizmin gelişimi arasında pozitif bir ilişkiden bahsedilebilir (Torun;2002:92).

Ekonomik olarak gelişmiş, zengin kentlerin çoğu 16. yüzyılda Protestanlığı kabul etmiştir; peki ekonomik olarak gelişmiş bölgelerde, aynı zamanda kilise devriminin gerçekleşmiş olmasının nasıl açıklanabileceği yönündeki soruya; Weber (2005:30) “reform, kilise otoritesinin yaşam üzerinden tümüyle kaldırılması olmayıp var olan biçiminin farklı bir anlamda değiştirilmesidir” demektedir. Hakikaten de 17. yüzyılda Hollanda’da İngiltere’de kilisenin bireyler üzerinde katlanılması zor baskısını, reformcular “kilise ve dini otoritenin yaşam üzerindeki etkisinin çok olmasından değil, tersine çok az olmasından” yakınmaktaydılar (Weber;2005:30).

Protestanlığı kabul eden Hollanda, İngiltere, Amerika ve Almanya gibi ülkelere karşın, kalkınmamış ülkelerde Katolik nüfus yoğunluktadır: İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan gibi. Yine Torun’a (2002:92) göre kapitalizmin tamamlayıcı şartları mevcut olmasına ve hatta kapitalizmin başlangıç unsurları Katolik ülkelerde ortaya çıkmasına rağmen Endüstri Kapitalizm’ i bu ülkelerde gerçekleşmemiştir.

Weber (kendi ifadesiyle ABD’deki durumu da şöyle açıklamaktadır(Weber;1993: 264):

“Amerikalı ‘girişimciler’ in, ‘endüstri şefleri’ nin, multi-milyonerlerin ve tröst krallarının arasında resmen bir mezhebe, en çok da Baptistler’e üye olanların sayısı az değildir (hatta eski kuşaktan olanların çoğunluğunun üye olduğu söylenebilir)... Protestanların düzenli yaşama nitelikleri ve ilkeleri, bu dinsel toplulukların (orta sınıfın) benimsediği tutumlar yaygınlaşmasaydı, kapitalizm bugünkü ulaştığı yere, Amerika’ da bile gelemezdi”

Weber (2005) uygarlıklar bazında da bir karşılaştırmaya giderek, kar arayışı, rasyonel çalışma, çalışma disiplini gibi kapitalizmle özdeşleşen kavramların batı temelli olduğunu ve batı kapitalizminin batı dışında hiçbir yerde gelişemediğini ifade etmiştir.

Burada Weber’in (1993:227) ifade ettiği uygarlıktan kasıt dünya dinleridir. Bunlar: Konfüçyen, Hinduist, Budist, Hıristiyan, İslam ve ayrıca Musevilik din ve ahlâk sistemleridir. Weber, dünya dinleri ile ilgili yaptığı çalışmasına göre: Mistik bir eğilim taşıyan dinler iktisadi gelişmeye uygun olmamasına karşılık, dünyaya dönük (dünya içi) asketizmle uzlaşmış dinler iktisadi gelişme için uygun bir kaynak oluşturlar (Akt.

Torun; 2002:92-93). Weber (Akt.Torun; 2002) İslâm dinini başlangıçta aktif riyazet kâarakterli iken, sonradan bazı toplumsal tabakaların etkisi (tasavvufun) ile mistik karaktere bürünen bir din olarak değerlendirmiştir (Weber, 1993: 241-244).

Üçüncü İlişki: Protestanlık anlayışı ile kapitalizmin rasyonel ahlâkı arasındaki örtüşmenin varlığıdır (Torun; 2002).

Max Weber' in kullandığı Protestan ahlâk öğretisi, temelde Protestanlığın önde gelen Luther ve Calvin' ci *ilahi takdir* öğretilerine dayandığını daha önce ifade etmiştik.

1647 *Westminster Bildirisi* metninden oluşan bu öğreti, beş noktada özetlenebilir (Aron, 1986: 372):

- Dünyayı yaratan ve yöneten, ama insanların sınırlı akıllarının kavrayamayacağı mutlak, yüce bir Tanrı vardır.
- Her birimizin kurtuluşu (seçilmesi) ya da helâkı (lanetlenmesi) Tanrı tarafından önceden belirlenmiş olup kişinin, kendi çabasıyla önceden belirlenen bu akıbeti değiştirmesi mümkün değildir.
- Tanrı dünyayı kendi şanı için yaratmıştır.
- İster seçilmiş ister lanetlenmiş olsun bireyin dünyadaki ödevi, Tanrı' nın şanı için çalışmak ve yeryüzünde Tanrı' nın hâkimiyetini kurmaktır.
- İnsan için kurtuluş ancak Tanrısal merhametle mümkündür.

Bu ilkelerden de anlaşılacağı üzere çalışma bir fazilet olarak görülmekte olup, insanlar bu dünyada çalışarak Tanrı'ya olan bağlılıklarını gösterebilirler (Türkdoğan, 1996: 185). Bu şekilde bir dinsel görüş her türlü mistizmi dışlamaktadır. İlahi takdir öğretisine göre; dünyada günaha batmış mü'min, Tanrı için çalışmalıdır. Her şey Tanrı'nın takdirine bağlı olduğundan, birey, kurtuluşa mı ereceğini, yoksa lanetleneceğini mi bilemez. Bireyin tek yapması gereken “çalışmaktır”.

Aron'un da (1986) ifade ettiği gibi Protestan inanışta herkes Tanrı karşısında yalnızdır. Böyle bir anlayış şüphesiz bireyselliğin de gelişmesine öncülük etmiştir. Bireysellik, yakın ile ortaklık ve başkalarına karşı görev duygusunu zayıflatmaktadır (Torun;2002). Türkdoğan'ın (1996:54) ifade ettiği gibi Batı da ferdiyetçiliğin ortaya çıkması,

kapitalizmin ilk belirtileri olarak kabul edilmekle birlikte, aslında bu özelliğin, ilk olarak Avrupa' da, merkezîyetçiliğin ve onun zihniyeti olan kolektivizmi parçalayan feodalizm ile ortaya çıktığı söylenebilir.

Weber (1993:276-277) modern kapitalist öz-aahlâkın ferdiyetçi ekonomik dürtülerinin, yalnızca asketik mezheplerinin metodik yaşam biçimi ile meşru kılınabileceğini belirtirken; bu bağlamda modern ferdiyetçiliğin en önemli tarihsel temellerinden birinin, asketik tarikatlar ve mezheplerin oluşturduğuna dikkat çekmiştir.

Weber Protestan Ahlakı ve kapitalist düzen arasındaki ilişkiyi açıklarken, bu tezinin ortaya çıkmasında etkilendiği ve en önde gelen püritan düşünür olarak kabul ettiği *Benjamin Franklin* 'den şunları aktarmaktadır: "Unutma ki vakit nakittir... kredi paradır, paranın doğurgan tabiatı vardır... iyi bir ödeyici, herkesin cüzdanının efendisidir." Franklin' in bütün ahlâki yaklaşımları, *yararcılığa* dönüktür: Şerefli olmak yararlıdır, çünkü kredi sağlar; dakiklik, çalışkanlık, ölçülülük de aynı; bunlar bu yüzden erdemdir (Weber, 1961: 41-43).

Protestan ahlakı, hem karın aranmasını, hem de bu karın en büyük kısmının yeniden üretime yatırılmasını gerekli kılan kapitalist mantıkla bir uyum içindedir. (Türkdoğan, 1996: 184). İngiliz Protestan vaiz *Richard Bakster* şunları nasihat etmektedir (Braudel, 1991: 163):

“Çok değerli ve kısacık dünya, hayatımızın bir tek anını bile boşa harcamamalıyız, tek ödülümüz Tanrı' nın bize yüklediği görevde elimizden geleni yapmamızda yatar, onun bize uygun gördüğü yerde çalışmalıyız. Kimin kurtarılacağını ve kimin cehenneme gideceğini Tanrı önceden bilir; ama kişinin mesleğindeki başarısı onun seçkinler arasında olduğunun işaretidir. Servet kazanan tacir başarısında, Tanrı'nın onu seçmiş olduğunun kanıtını görür”.

Weber (2005), Protestanlığın mal kazancını psikolojik olarak geleneksel ahlakın yasaklarından kurtardığını ve çalışmayı doğrudan tanrının isteği olarak göstererek, onu kutsallaştırdığını ifade etmektedir. Hakikaten de birçok ünlü isimden, çalışmayı yüceltici ifadeleri görmek mümkündür.

Napolyon, 5 Mayıs 1807'de, bir Alman kenti olan Osterode'dan şunları ifade ediyordu: (Akt; Lafargue;1996:23).

“Halklarım ne kadar çok çalışırsa, kötülükler o kadar azalır. Ben bir buyurganım (...) ve Pazar günleri, dua saatinden sonra, dükkânların açık tutulmasını ve işçilerin işlerine gitmelerini emretmeye hazırım”.

Bu söylemlerin hepsinin temel nedeni aklın yönettiği bir toplum yapısının önündeki engelleri kaldırmaya yöneliktir. Amaç, Tanrı ile kul arasındaki araçları aradan çıkarıp, gelişmenin önündeki gelenekten kaynaklanabilecek engellerin tavsiye edilmesi için uygun bir ortam yaratmaktır (Bozkurt, 2000:29).

Tüm bunlara paralel olarak endüstriyel gelişme sürecinde önemli bir rol oynayan püritanizm farklı açılardan yeniden sorgulanmaya başlanmıştır (Bozkurt, 2000:32).

Turner’a (1996:87) göre Weber püritanizmin eleştirisi konusunda net tavrını ortaya koymamış olsa da, püritanizmin bir türevi olarak görülen hesap kitaplığı ‘demir kafes’e benzeterek aslında bir eleştiride bulunmuştur.

Püritanizmin bir parçası haline gelen rasyonelleştirmeye, doğal olarak püritanizme gelen eleştirilerden biri de Mangham (1995:202) tarafından yapılmıştır. Mangham (1995:202) modern bürokratin akılcı, teknikçi özelliğini eleştirerek post-modern bir karakterden bahsetmiştir. Benzer şekilde Bauman’ın modernite eleştirisi de bireyin ahlaki eylem ve sorumluluk kapasitesini zayıflatmada bilim ve rasyonel bürokrasinin üzerinde odaklanmıştır (Paul du Gay, 2002:56). Yine Horkheimer (akt. Bozkurt;2000:69) modern dönemde bir düşüncenin alet haline gelmesiyle birlikte, onu gerçekten düşünme gereği de ortadan kalkar demektedir. Taylor pre-modern dönemlerdeki eski düzenlerin terk edilmesi ile birlikte araçsal aklın yayıldığını vurgulamıştır (akt. Bozkurt;2000:12).

Daha önce de ifade edildiği gibi çalışmaya, tasarrufa, çileciliğe, hazzı ertelemeye kutsiyet atfederek, sermaye birikimini teşvik eden Protestan iş etiğinin, çalışma ilişkilerini şekillendirmesi, buna paralel olarak iş dışı alanında püritan öğeler doğrultusunda yeniden yapılanmasını sağlamıştır (Aytaç; 2002). Bu yeniden yapılanma daha sonraları boş zaman değerlendirme aktivitelerinin bir endüstriye dönüşmesi ile birlikte bu endüstrinin çalışanları üzerinde de ciddi bir etki yaratmıştır.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa püritan kişilik tipinin özellikleri ve bu özelliklerin çıkış noktaları ana hatlarıyla şu şekilde ifade edilebilir:

Tablo 4 Püritan Kişilik Tipinin Özellikleri

Kapitalist uygarlığın yükselişine paralel olarak çalışmanın yüceltilmesi ile püritan etik kapitalizmin ideolojisi haline gelmiş, endüstri devrimi de çalışma disiplini ni bir zorunluluk haline getirmiştir (Bozkurt; 2000:21).	Çalışma disiplini
Püritan düşünür olarak kabul edilen Benjamin Franklin şunları söylemektedir: “Unutma ki vakit nakittir ... kredi paradır paranın doğurgan tabiatı vardır... iyi bir ödeyici, herkesin cüzdanının efendisidir.” Franklin' in bütün ahlâki yaklaşımları, yararcılığa dönüktür: Şerefli olmak yararlıdır, çünkü kredi sağlar; dakiklik, çalışkanlık , ölçülülük de aynı; bunlar bu yüzden erdemdir (Weber, 1961: 41-43).	Vakit nakittir, Şerefli olmak, Dakiklik, Çalışkanlık
Herkes Tanrı karşısında yalnızdır. Bireysellik, yakın ile ortaklık ve başkalarına karşı görev duygusunu zayıflatır. Akılcı, düzenli, sürekli çalışma , Tanrı'nın emrine boyun eğme olarak yorumlanmağa başlanır (Aron, 1986).	Akılcı, düzenli, Sürekli çalışma
Püritanizm daha çok üretmek , buna karşılık daha az tüketmek şeklinde kendini gösteren protestanlık geleneğine dayanan bir çalışma etiğidir (Torun,2002:89-97).	Çok üretmek, Az tüketmek
Püritanizmde meslek kavramı tanrı buyruğu olarak kabul edilerek çok çalışmak kutsallaştırılır (Torun, 2002:89-97).	Çok çalışmak, Çalışmayı kutsal olarak görme
İlahi takdir öğretisine göre; dünyada günaha batmış mü'min, Tanrı için çalışmalıdır . Her şey Tanrı'nın takdirine bağlı olduğundan, fert, kurtuluşa mı ereceğini, yoksa lanetleneceğini mi bilemez. Bu durumda bireyler ' seçilmesinin ' işaretlerini arayacaktır. Kalvinci mezhepler, dünyevi (ekonomik) başarılarla seçilmişliğin (felahın) kanıtının bulunduğu düşünürler. Birey, kurtuluş (seçilmiş olmak) belirsizliğinin verdiği korkudan kurtulmak için çalışmaya yönlendirilir. Seçilmişliğinden emin olmak için bir meslekte aralıksız çalışmanın en iyi yol olduğu özellikle salık verilir. Dinsel kuşkuyu sadece bu yatıştırır ve bağışlanma kesinliğini verir. Bu psikolojik süreç neticede ferdiyetçiliği güçlendirmiştir (Aron, 1986: 373).	Tanrı için çalışma, Seçilmiş insanlar, Meslek kavramını Tanrı buyruğu olarak görme
Protestanlık anlayışı ile kapitalizmin rasyonel ahlâkı arasında örtüşme vardır (Torun, 2002:92).	Rasyonellik
Kapitalizm olsa olsa bu irrasyonel güdülerin dizginlenmesi , en azından rasyonel olarak dengelenmesiyle özdeş olabilir (Weber, 2005).	İrrasyonel güdülerin dizginlenmesi
Püritan kültür, insanların işlerinde ne kadar iyi olursa , gerek Tanrı'nın gerekse, toplumun gözünde daha iyi olacaklarına inanır (Bozkurt, 2000:93).	Yapılan işte en iyi olmak

Kaynak: İshak, Torun (2002:89-97); Veysel, Bozkurt (2000)'den derlenmiştir.

Çalışma disiplini, dakiklik, dürüst olmak, çalışkanlık, rasyonellik, düzenli-sürekli çalışma, çok üretmek az tüketmek, çok çalışmak, çalışmayı kutsal görmek, Tanrı için

çalışmak, kendilerini seçilmiş insanlar olarak görmek, irrasyonel güdülerin dizginlenmesi, yapılan işte en iyi olmak, püritan kişilik tipinin başlıca özellikleri olarak ortaya çıkmaktadır.

1.3.2.4. İslamda Emek ve Çalışmaya Bakış

Tarih boyunca emeğe verilen yerin, çalışmanın anlamı ve önemi konusunda farklı kültürler tarafından farklı algılanmalara konu olduğunu daha önce ifade etmiştik. Bu bağlamda İslam'ın emek ve çalışmaya verdiği önem üzerinde durursak, İslamiyette Hz.Âdem'in Cennette, çalışma ve zahmet çekmeden eşiyile beraber huzur içinde yaşarken, işlediği günah nedeniyle Cennetten kovulunca temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çalışmak ve zahmet çekmek zorunda olduğu gerçeği vardır. Kur'an-ı Kerim (25:117)'de "*Dedik ki: Ey Adem bu, senin ve eşinin düşmanıdır. Sakın sizi Cennetten çıkarmasın, sonra ekip biçmek gibi işleri yapmak zorunda kalır yorulursun*". İnsanoğlu yeryüzünde hayatını sürdürebilmek için çalışması gerekmektedir. Çalışma zorlu ve zahmet verici bir süreçtir. Ancak bu süreç, Hristiyanlıkta olduğu gibi İslamiyette ilk günahın bir cezası olarak ya da insanların cezalandırılması olarak görülmemektedir. Hristiyanlık ile benzerlik gösteren yönü her iki dinde de 'çalışmanın bir ibadet olarak algılanmasıdır'. İbn Haldun, Kur'an-ı Kerim'de geçen 'rızkınızı arayınız' mealindeki ayetten (29:17) yola çıkarak çalışmanın Allah'ın bir emri olduğunu ifade etmektedir. Yine 13. yüzyılda yaşamış, sufi Ebumekarim'den rivayet edilen "*Üret! Mahsulün en ufak, en cüz'i bir zerresi kadar bile olsa, Allah'ın adıyla üret onu! Bu sana bahşedilen şeyin azamisidir. Öyleyse ortaya koy onu!..*"İslamiyet'te rızık aramak için yapılan her helal iş desteklenmektedir. Toplum içinde en kaba ve basit bir meslek olarak algılanan çobanlık mesleğinin peygamber mesleği olarak tanımlanması da bunu gösterir. İslamda her türlü meşru kazanç yolu desteklenmekle birlikte, dinen en makbul olan işin ne olduğu yönünde tam bir fikir birliği olmamakla birlikte, yaygın görüş el emeği kazancının en değerlisi olduğu yönündedir. Yine Kur'an-ı Kerim'de çalışmanın önemi üzerine (53:39,40,41) "*Hakikaten insan, kendi sarfettiği emekten başka hiçbir şeye sahip değildir ve muhakkak sarfettiği bu emek ileride görülecek, sonra ona tastamam karşılığı verilecektir*" ifadesi yer almaktadır.

Tüm bunlar İslamiyet ile Protestan zihniyetin çalışmaya yönelik ortak algılarını bizlere göstermektedir. Her ne kadar İslamiyette Weber'in de belirttiği gibi çalışmaktan kaçma, dünya nimetlerinden elini çekme, kendini tamamen öteki dünya için hazırlama durumu - bu durum İslamiyete Hint ve İran mistisizmi yoluyla girmiştir- var olsa da temelde İslamiyette çalışmanın önemini belirten ve çalışmaya vurgu yapan bir anlayışın olduğunu ifade etmek yanlış olmaz. Aşağıdaki ifade bu durumu açıklamaktadır: (Kozak; 1999:88).

“Allah bu yeryüzünü ve istihsal sahalalarını hikmetle yaratmıştır; mamur, semereli ve faydalı kılınması hikmetiyle... Eğer halk, dünya mamurluğundan ne fayda erişeceğini ve yeryüzünü kupkuru bırakmaktan ne günah doğacağını bilseydi, gayesini ve vücut hikmetini tamamiyle anlamış olurdu. Toprağından bin batman mahsul çıkacak bir insan, eğer ihmal ve isteksizlik yüzünden dokuz yüz batman mal elde edecek olursa, aradaki yüz batman fark insanların istifadesinden uzak kalırsa biliriz ki, bunun hesabı kendisinden sorulacaktır. İnsanların faydasına sarfedilecek bir vaziyeti bulunduğu halde, bundan kaçan, yeryüzünün umranından pay sahibi olmak istemeyen ve üstelik bunun ismini dünyayı terk, zühd ve takva koyan insan, Şeytandan başka kimseye tabi değildir” (Kozak;1999:89).

1.3.3. Modern Dönemde Boş Zaman

Applebaum'a (1997:48) göre, modern dönemle birlikte boş zaman kavramı çok ciddi bir değişime uğramıştır. Endüstriyel ülkelerde gözlenen en büyük değişikliklerden biri boş zamanlardaki ciddi artış olmuştur. Boş zamanlardaki bu artışın turizm, spor, oyun gibi eğlenceye dayalı endüstriyel alanlarda, boş zaman üzerinde hâkimiyet mücadelesi veren sektörel faaliyetlerde yoğunlaşmanın görülmesine neden olurken, bu faaliyetler bir bütün olarak boş zaman endüstrisinin de doğmasını beraberinde getirmiştir (Aytaç, 2002:233).

Modern dönemde boş zamanların değerlendirilmesi, nüfus artışı, kentleşme, çalışma saatlerindeki değişim, değişen aile yaşamı, teknolojik gelişmeler, dinsel görüşte yaşanan değişim¹² ile birlikte yeni bir çehreye bürünmüştür. Nüfus artışı ile birlikte, özellikle

¹² Kilise faaliyetleri, boş zaman değerlendirme örneklerini geniş ölçüde etkilemiştir. Daha önceleri kilise boş zamanların değerlendirilmesi sorununa karşı çıkarken, özellikle 19 yy. dan itibaren boş zamanların

çocuk nüfusunun artması, çocuklar için yeni oyun alanlarının yapılmasını gerekli kılarken, genel olarak da insanların boş zamanlarını değerlendirmelerinde lider sayısının, araç-gereç sayısının artışına yol açmıştır. Kent yaşamı ile birlikte bireyler arasındaki ilişkiler de ikincil ilişkilere dönüşmüştür. Bireyler ve gruplar arasında, ilkel döneme göre kişisel olmayan bu ilişkilerle insanlar daha formel ilişkilere girmektedir (okul, kilise, vb..).

Modern dönemde boş zamana yönelik tutumlar incelendiğinde, özellikle 1830’lu yıllardan itibaren çalışma sürelerindeki azalma, buna paralel olarak da insanların daha fazla boş zamana sahip olmalarını beraberinde getirmiştir (Argyle, 1996:22). Sanayileşmenin ilk başladığı yıllarda insanlar günde 12-14 saat çalışmaları sonucu boş zamanları çok az ve sınırlı olmaktadır (Tezcan, 1977:20). Bunun yanı sıra teknolojik gelişmeler ile birlikte aile yaşamındaki değişim, elektronik ev araç-gereçlerinin yaygınlaşması insanların daha fazla boş zamana sahip olmalarını sağlamıştır. Yine ulusal gelirdeki artışlarda insanların daha fazla seyahat etmelerini olanaklı kılmıştır. Bununla birlikte modern dönem bir ‘orta direk’ sınıfı da doğurmuştur. Bu sınıftaki kişiler genelde fabrikalarda çalışanlardır, ve boş zaman değerlendirme aktiviteleri spor karşılaşmalarını izlemek, kahvehane, bar, lokal ya da sendikaların yaygınlaşması ile birlikte sendika lokallerinde zaman geçirmek şeklindedir.

Modern dönemle çalışma anlayışının özel alandan kurtulup toplumsal bir bütünlük haline gelmesi ile birlikte boş zamanların değerlendirilmesi de bu duruma paralel olarak toplumsal bir işlevsellik kazanmıştır. Bunlardan en önde geleni “tören gereksinimi karşılamak” tır (Kraus;1971:395). Örneğin, dinsel bayramlar, karnavallar, eğlenceler, şenlikler, spor yarışmaları kutlamaları gibi (Tezcan, 1977:29). Yine modern dönemde boş zamanların değerlendirilmesinin toplumsal işlevlerinden bir diğeri de ‘toplumsal dayanışmayı sağlamak’ tır. Modern yaşamda, birçok etmen insanları birbirinden ayırmaktadır. Ekonomik statü, toplumsal konum, ırk, milliyet, eğitim ve kültürel farklılık, dini mezhepler gibi (Tezcan, 1977:31). Butler’e (1968:27) göre modern dönemde boş zaman faaliyetleri, işte bu ayrışmaları önlemeye yönelik olup, katılanlar arasında bir dayanışma sağlamayı amaçlamaktadır.

değerlendirilmesini desteklemektedir (Tezcan, 1977:23). Bunun temel nedeni boş zaman faaliyetlerinin dinsel uygulamaya katkı getiren bir etkisinin olduğunun anlaşılmasıdır

Modern dönemde boş zaman faaliyetlerinin değerlendirilmesi demokrasiye yardımcı olması açısından da toplumsal bir işlevdir. Boş zaman faaliyetleri, bireye doyum, yaratıcılık, kendini ifade ve bu bağlamda da demokrasinin gelişmesine yardımcı olmaktadır (Butler;1968:26-27). Boş zaman faaliyetlerine katılan bireylerin hepsinin hem fiziksel hem de psikolojik olarak sağlıklı oldukları geniş ölçüde kabul edilmiş bir gerçektir. Dinlenme, eğlenme, yaratıcı faaliyetler ruhsal istikrarı sağlaması açısından büyük bir öneme sahiptir. Yine boş zamanları değerlendirmenin sağlık alanına katkısı, hastalığı önlemesi ve sağlıklı, mutlu insanlar yaratılmasına yardımcı olmaktır. Boş zaman değerlendirmenin toplumsal faydalarını daha da arttırmak mümkündür.

Özet olarak, modern toplum yapısıyla birlikte çalışma saatlerindeki artış, kadın, çocuk ve yaşlıların daha ağır koşullarda çalışmaya zorlanması, sonuçta daha az ve insanca çalışmayı talep eden işçi hareketlerinin oluşumunu da beraberinde getirmiştir (Aytaç;2002). Uzun mücadeleler ve sendikal hareketler sonucunda çalışma saatlerinde bir kısmı de olsa bir azalma ve çalışma koşullarında bir iyileşme gözlemlendi. Yaşanan bu gelişmeler, çalışmadan eksiltelen bir artık zamanın oluşumuna (çalışma harici zaman), kişinin kendince tasarruf edip, yönlendirebileceği bir zamanın oluşumunu beraberinde getirmiştir (Aytaç;2002). Gerek Yunan, Roma, gösterişçi Ortaçağ'da gerekse püritan dönemde çalışma-boş zaman ayrımı net bir şekilde ifade edilememekteydi ve boş zaman, çalışma ile iç içe geçmiş bir kavramdır. Tüm bu gelişmeler doğal olarak çalışmanın yeniden üretimi, istikrarı için boş zamana gereksinim duyan, boş zamana farklı anlamlar yükleyen çeşitli görüşleri beraberinde getirmiştir. Modernite ile birlikte ortaya çıkan boş zamana yönelik farklı kuramsal yaklaşımların bazılarını aşağıdaki tabloda incelenecek olursa:

Tablo 5 Boş Zamana Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar

Marxist Kuram	Marxist kuram için, boş zaman toplumun temel bir sorunsalını oluşturmak yerine daha çok alt yapısal sorunların çözümü ile uğraşılan bir alandır. Marx (1997:27) (boş zaman makalesi) boş zamanı, insan gelişiminin bir temeli olarak ifade eder ve sözlerini şöyle sürdürür: “boş zamanı olmayan tüm yaşamını uyku, yemek ve benzeri şeylerin getirdiği fiziksel kesintiler dışında kapitalist için çalışmakla geçen kişi, yük hayvanından bile aşağıdadır. Kendi dışına yönelik zenginlik üreten bir makinedir yalnızca”.
Lafargue “Tembellik Hakkı”	Lafargue “Tembellik Hakkı” (1883) adlı eserinde çalışmaya karşı insanoğlunun karşı koymasına gerektiğini savunarak, makinelerin insana özgürlüğünü bahşeden bir tanrı gibi olduklarını, insanı zorlu, yıkıcı çalışma koşullarından uzaklaştırdığını, özgürlük ve boş zaman olanağı sağladığını ifade eder (Lafargue, 1999:112).
Gonçarov “Oblomov”	Goçarov (1983) çalışmanın modern zamanlarda yüceltilmesine tepki göstererek, çalışmayı mide bulandırıcı bir eylem olarak görüp, emeğin para karşılığında satılmasından daha aşağılık bir eylem yoktur diyerek, boş zamanı, öznel zevkleri, haz ilkesini yüceltmıştır.
Veblen “Aylak Sınıf”	Veblen (1995: 68-87) çalışmayı överek, boş zamanı elit sınıfın kendini sunum alanı olarak görür ve modern toplumda her şey gibi boş zaman aktivitelerine katılımın da alınır satılır hale geldiğini ve tüketim toplumunun ilkelerince belirlendiğini ifade eder. Veblen (1995:40-47) göre kapitalizm insanı haz nesnesi olarak gören bir anlayışa sahiptir ve insan zevki tüketim yoluyla maksimize etmek isterken, zahmeti çalışmayı minimize etmek ister. Oysa Veblen’ göre bilimi, teknolojiyi ortaya çıkaran insanı doğayı değiştiren bir varlık yapan, insanın “iş yapma içgüdü”dür.
Russel “Aylaklığa Övgü”	Russel soruna etik ve moral değerler açısından yaklaşır. Aylaklığı överek, çalışmanın insan üzerindeki tahakkümcü tavrını red eder. Boş zamanın insanlara genel anlamda bir mutluluk getireceğini, toplumsal kalitenin yükseltilmesinin, boş zamanın değerlendirilmesine ilişkin bilincin oluşturulması ile çözüleceğini belirtmiştir (Russel, 1990:111).
E. Fromm “Yabancılaşmış Boş Zaman”	Fromm’a göre birey çalışma ortamında tek, yabancı, itaatkar, teslimiyetçi olduğu gibi, çalışma dışında da benzer durumlar sergileyip egemen manipülasyon ayarlı uysal, itaatkar, edilgen bir katılımcı bir tüketiciye dönüşmüş durumdadır (Fromm, 1990:196).
D. Riesman “Başkalarınca Yöneltilmiş Boş Zaman”	Riesman modern sosyalliklerin sahte ilişkilerle yüklü olduğunu ve araçsal bir değer taşıdıklarını ifade ederken, dolayısıyla çalışma dışında da (boş zaman) bu sahte sosyallığın devam ettiğini ifade etmektedir. İlişkilerin “başkalarınca yöneltilmiş” bir değer taşıdığını vurgulamaktadır.
Adorno ve Horkheimer “Kültür Endüstrisi ve Boş Zamanın Tecimsel Manipülasyonu”	Adorno ve Horkheimer’a (1996) göre, çalışmanın mantığı ile çalışma dışındaki sosyal yaşamın mantığı arasındaki ayrımlar giderek kaybolmaktadır. Çalışma ile boş zamanın birbiriyle değiştirilebilir değerler içine sokulması ise, çağdaş toplumlarda, her şeyden çok “kültür endüstrisi” aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Günümüzde boş zaman deneyimleri giderek birbirine benzer hale gelmektedir.

Tablo5 Boş Zamana Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar Devamı

Gorz “Özgürleşim Alanı Olarak Boş Zaman”	Gorz (1995), modern çalışma düzeni ve bunun dayandığı “iktisadi aklın” eleştirisini yapmaktadır. Gorz için boş zaman daha çok özgürleşme ve özerklik anlamına gelmektedir.
Baudrillard “Tüketim Alanı Olarak Boş Zaman”	Baudrillard’a göre modern toplum bir “tüketim toplumu”dur. Her şey bu süreçte metalaşmıştır. Boş zaman da kapitalist gelişimde bir “meta değeri”ne sahiptir. Günümüz toplumunda “tüketim” her kesimden insan için artık gereksinimlerin karşılanması olmaktan çıkarak adeta çalışmanın bir işlevi haline gelmiştir. Boş zamanın önemli bir kısmını dolduran tüketimci aktiviteler kişilerce içselleştirilerek, birer toplumsal kimlik ögesi ve statüsel kimlik ögesi olarak kurumsallaşmıştır. Bu nedenle nasıl bir püriten, kendi varlığını Tanrı’nın rızası temelinde geliştirecek bir işletme olarak algılayıp çalıştıysa, günümüzdeki tüketici de “zevk almak zorundaymış gibi, bir zevk ve doyum işletmesi gibi kendini algılamaktadır” (Baudrillard, 1997:193). Boş zaman hazzı, zevki, tüketimci hedonizmi abartılı yaşama anıdır.

Kaynak: Ömer, Aytaç (2002:231-260).

Tablodaki tanımlamalar pek çok paradoksun varlığını göstermektedir. Hemingway (akt. Juniu,2000:70) boş zamanın kapitalist süreçte artan metalaşma ve tüketimcilikte deforme olduğunu ifade etmektedir (Aytaç;2002). Sonuç olarak, modern dönemle birlikte çalışmanın yeniden yapılanması, adeta işçi-işveren arasındaki alışveriş ilişkisine dönüşmüştür. Kapitalist gelişmenin temel hedefi her zaman, çalışma haricindeki zamanı da çok aktif bir şekilde kullanıp, üretimi ve çalışmadaki istikrarı arttırmak olmuştur. Bu bağlamda bu dönem, çalışana boş zamanı satın alma, dolayısıyla hazzı satın alma gücü vermiştir (akt. Juniu, 2000:71).

BÖLÜM 2: YENİ ÇALIŞMA ETİĞİ VE BOŞ ZAMAN ÇALIŞANLARI

2.1. Yeni Dönem ‘Anlık Zaman’ ve Boş Zaman İlişkisi

Toplumların algılanma ve yeniden yorumlanma çabaları olarak adlandırılan yeni dönemle birlikte modern kitle toplumu daha bölünmüş ve farklılaşmış özellikler göstermektedir. Yeni dünyadaki radikal kırılma ya da altüst oluşlar yalnız ekonomik bir daire ile sınırlı kalmayıp toplumun tüm öğelerini etkisi altına almıştır (Hall-Jacques,1995:16). Bu kırılma, belki de kendisini en fazla zaman algılarında, zaman ve mekan arasındaki sınırların kalkmasında göstermektedir. Özellikle internet, uydu, telekomünikasyon alanındaki gelişmeler bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir.

“İçinde yaşadığımız yeniçağda, zenginlik bilginin ürünüdür. Bilgi, ekonominin başlıca hammaddeleri ve en önemli ürünleri haline gelmiş bulunuyor. Günümüzde zenginlik yaratmak için gerek duyulan sermaye varlıkları, arazi, bedensel emek, imalat aletleri ve fabrikalar değildir. Bunların yerini bilgi almış durumdadır” (Akt. Aktan ve Tunç; 1998:118-134).

2002–2008 yılları arasında Harvard Business Review (HBR)’nin editörlüğünü yapan Thomas A. Stewart yeni toplum yapısını yukarıdaki bu sözleri ile açıklamaktadır. Bu yeni toplum yapısı Daniel Bell’e (1973) göre ‘post endüstriyel toplum’ (post-industrial society), Peter F. Drucker’a (1994) göre ‘bilgi toplumu’ (knowledge society), Manuel Castells’e (2008) göre ‘network toplumu’ (network society), Giddens’a (1993) göre hiper-modern bir yapı, Bauman’a (2006) göre ise bu yeni toplum düzeni postmodern bir yapı olarak tanımlamaktadır. Ne şekilde ifade edilmiş / ediliyor olursa olsun 1960’lı yıllardan sonra etkisini ilk olarak sanat ve mimari alanında gösterip, sonra toplumun bütün dinamiklerine yayılan toplumların temel karakteristik özelliklerinde bir değişim yaşanmış ve günümüzde de yaşanmaktadır.

Bu yeni süreç, yerleşik ve düzenli toplumsal yapıların tekno-radikal değişimler sonucu yeni bir toplumsal biçime dönüşmesi, ‘değişkenlik’, ‘hız’, ‘yapaylık’ vb. şekillerde tanımlanması anlamlarına gelmektedir (Aytaç;2002). Postmodern teorisyenler, bu yeni toplumsal dönemi çeşitli parametreler ile ifade etmektedir. Örneğin, bu yeni toplum yapısı Bauman’a göre (1999:10) ‘üreticiler toplumu’ndan ‘tüketiciler toplumu’na geçişi

ifade ederken, Boudrillard (1997) bu dönemi ‘hiper gerçeklikler çağı’ olarak açıklamaktadır (Aytaç;2002:231-260). Bauman’a (2005:42) göre yeni toplumsal dönem, ‘ağır’ ya da ‘katı’ moderniteden ‘hafif’ ya da ‘akışkan’ moderniteye geçişi ifade eder. Featherstone’a (2005:114) göre bu durum sanat ve gündelik hayat (boş zamanı içinde barındıran hayat) arasındaki sınırın yok edilmesini, sanat ve kitle kültürü/popüler kültür arasındaki ayrımın çökmesini beraberinde getirmektedir. Günümüzün akışkan, dağılmış, saçılmış ve düzensizleşmiş modernite uyarlaması olan yeni dönemi ve buna paralel olarak modernite ayrımını ilginç bir örnekle ele alan (Bauman; 2005:35) ‘uzun vadeli’ zihniyetin yerini artık ‘kısa vadeli’ zihniyetin aldığını ifade ederken bu durumu, ‘ölüm bizi ayırana kadar sürmesi beklenen evliliklere pek rastlanmamakta, eşler artık birbirine uzun süre eşlik etmeyi düşünmemekte’ şeklinde açıklamaktadır.

Yine Bauman (2005:35-38) en son hesaplamalarla, normal bir eğitim düzeyine sahip bir Amerikan vatandaşının, iş hayatı süresince en az on bir kez iş değiştirme beklentisi içinde olduğunu ifade etmektedir. Hollanda’da çalışmanın değişen anlamına ilişkin kapsamlı araştırmalar yapan Geert Van Der Laan işi, “iş arayanların birçoğunun yeteneğini aşan bir ‘üst sınıf’/‘yüksek başarı’ sporu haline gelmiştir ve bu spor popüler bir eğlence olmaktan çıkıp giderek büyük paraların döndüğü rekabetin yüksek olduğu bir etkinlik haline gelmiştir.”(akt. Bauman;2005) şeklinde ifade etmektedir. Bu değişimler doğal olarak sermaye yapısında da bir değişimi beraberinde getirmiştir. Artık ağır makineler ve fabrika personelinin oluşturduğu yapı bir kenara bırakılarak, yanında bir evrak dosyası, dizüstü bilgisayar ve cep telefonundan oluşan bir el çantasıyla sermaye hareket edebilmektedir.

Bozkurt’un (2000:36) ifade ettiği gibi geçmişte modern toplumların tanımlanmasında geleneksel tarım toplumları nasıl referans olarak alınıyor ise, bu yeni dönemin bir tanımlamasını yapmak için de modernizmi temel almak gerekmektedir. Bu yeni dönemde, endüstri uygarlığının stratejik bir unsuru olan mal üretimi, yerini bilgi üretimine bırakmaktadır. Yine modern toplum yapısının ortaya çıkışında etkili olan işin aileden ayrılması, çalışma yaşamında rasyonel kuralların varlığı yeni dönem ile birlikte yerini kendi işini yapanlara, evde çalışanlara, daha esnek bir iş gücüne bırakmaktadır (Bozkurt; 2000:37-38). Bu yeni esnek, alışılmış dışı çalışma anlayışı daha fazla boş zamanı/çalışma dışı zamanı da beraberinde getirmektedir.

Özellikle mikro elektronik alanındaki gelişmeler fiziksel, bedensel iş yapanların sayısını azaltmıştır. Bu sayının daha da azalacağı öngörülmektedir. Her ne kadar iş tümüyle ortadan kalkmasa bile işgücüne duyulan ihtiyaç azalmış olup buna paralel olarak çalışma dışı zaman/boş zamanda da nispi bir artış gerçekleşmiştir. Argyle (1996:27) 20. yüzyılda çalışma/boş zaman arasındaki oranın boş zamanın lehine bir artış şeklinde değiştiğini ifade etmektedir. Nitekim bu değişim Jacques Attali'nin (akt. Bozkurt, 2000:38) belirttiği gibi çok daha öncelerden görülmekte olup, 19. yüzyılda yılda ortalama beş bin saat çalışan işgücü, 20. yüzyılda yılda üç bin iki yüz saat çalışmaya başlamıştır ve bu oranın gelişmiş ülkelerde bin saate kadar düşmesi ve insan yaşamında çalışmaya adanan sürenin on beşte bire gerilemesi beklenmektedir. Bazı yazarlar buradan hareketle geleceğin etiğinin “boş zaman etiği” (Furnham, akt. Bozkurt, 2000:39), “gönüllü çalışma etiği” (Lord, akt. Bozkurt, 2000:39) olacağını ifade etmektedir. Aynı zamanda çalışma hayatında süre bakımından bir gerileme de yaşanmaktadır. Daha önceden yüksek olan çalışma yaşamı ortalama 37 yıla düşmektedir (Argyle, 1996:28). Bu oranın günümüzde daha da aşağılara düşmesi beklenmektedir. Yine insan yaşam sürelerinin artması da insanların çalışma yaşamı bittikten sonra, emeklilik süreçlerinde daha fazla boş zamana sahip olmalarını da beraberinde getirmektedir.

Bozkurt'un (2000:40) ifade ettiği gibi üretimin nispeten sınırlı olduğu dönemde gerek kilise gerekse eğitim kurumlarının çok çalışıp az tüketmeyi yüceltirken, 1950'lerden sonra refah toplum yapısı ile birlikte yerini kitle tüketimine ve global düzeyde bir tüketim kültürü oluşturmaya bırakmıştır. Raymond Williams (1976:68, akt Featherstone, 2005:48) tüketme terimini ‘tahrip etme, harcama, israf etme, bitirme’ anlamlarına geldiğini ifade etmektedir. İşte kapitalist toplum yapısı inşa edilirken vurgu yapılan üretimin yerini o dönem yedeği konumunda olan tüketim almıştır.

Yeni dönemle birlikte yaratıcılık, aykırı düşünme, farklılıkların teşvik edilmesi ön plana çıkmıştır. Bu dönemde Hage ve Powers'a (akt Bozkurt, 2000:42) göre 2000'li yıllar Descartes'in ‘düşünüyorum öyleyse varım’ sözü yerini ‘hissediyorum öyleyse varım’ a bırakacaktır. Bu yeni dönemde boş zaman algısına bakıldığında ise boş zaman, yeni toplumsal parametrelerin bir türevi olarak, uçucu, değişken, hız ve anlam kaybıyla tanımlanan bir biçimde varlığını göstermektedir (Aytaç; 2002).

Argyle'in (1996:28) ifade ettiği gibi yeni toplumsal dönem ile birlikte insanların boş zamanı algılama ve değerlendirmeye yönelik davranış ve tutumlarında da değişiklikler yaşanmaktadır. Açıkçası bu dönemde boş zaman aktivitesi denince akla ilk gelen televizyon izlemektir. Aslında televizyon izleme aktivitesinin tarihi çok kısadır ve postmodern toplum yapısının tarihi ile hemen hemen paralellik gösterir. Günümüzde insanlar en az bir ile üç buçuk saatleri arasındaki süreyi televizyon karşısında geçirmektedirler (Argyle;1996:29). Özellikle saat zamanı artık modern toplumdaki zamanı temsil etmekten uzaktır ve anlık zaman kendini her yerde hissettirmektedir (Aytaç;2002). Bu bağlamda insanlar, umarsızca, rahat bir şekilde televizyon karşısında zaman geçirebilmektedirler.

Yine bu dönemde insanlar müzik dinleme aktivitesi ile de uğraşmaktadırlar. Bu dönemle birlikte boş zaman değerlendirme aktivitelerinden biri de müzik dinlemektir. Aslında müzik dinlemek sürekli var olan bir boş zaman aktivitesi olsa da bu dönemde dinlenen müzik türünde ya da müzik dinleme araçlarında değişiklikler kendini göstermektedir, mp3 çalar, hi-fi, ipod vb. gibi. Boş zaman değerlendirme aktivitelerinden "sosyal hayat" tv izleme oranlarındaki yükseliş ve insanların evlerinde daha fazla zaman geçirmeyi tercih etmeleri ile birlikte düşüşe geçmiştir (Argyle, 1996:29). Spor açısından ise çok farkı gelişmeler yaşanmaktadır. Günümüzde birçok insan boş zamanlarında gerek sağlık açısından gerekse farklı sebeplerle koşma, yürüyüş, fitness, yüzme gibi spor aktivitelerinde katılmaktadır. Bununla birlikte spor karşılaşmalarını izleme boş zaman aktivitesinde de tv izlemeye paralel olarak artış kendini göstermektedir. Yüz milyonlarca hatta bazen milyarlarca insan Dünya kupaları, Avrupa şampiyonaları ve benzer çeşitli futbol aktivitelerini birebir katılarak ya da ekranlarda izlemektedir (Argyle; 1996:30).

Bu yeni toplumda gelecek düşüncesi anlamında muğlak bir yapı vardır. Özellikle teknolojik ilerlemeler sonucunda, telefon, faks, uydu, email gibi araçlar zaman kavramındaki dönüşümü çok net bir şekilde hissettirmektedir. Bu bağlamda, zaman kavramında yaşanan dönüşümler, zaman mekan arasındaki ilişkide de bir değişimi beraberinde getirmiştir. Geleceğe yönelik bir sabırsızlık, anlık olan her şeyi arzulama durumu söz konusudur. Dolayısıyla zaman mekan arasındaki bu tezat durum yerini paralelliklere bırakmaktadır. Bu bağlamda küresel ideolojiler, yaşam biçimleri, eğlence

ve boş zaman aktiviteleri hızın politikası gereği ‘tekcil’ bir dünyanın oluşumunu sağlamaktadır. Yaşam alanları dünyanın her yerinde küresel bir yapıya bürünerek, ‘kopya hayatlar’ı da beraberinde getirmektedir. Giyim, eğlence, spor, damak zevki vb... (Aytaç;2002). Ancak burada unutulmaması gereken bir nokta Handy’nin (1985) ifade ettiği ‘mauve economy’, fotoğrafçılık, spor, bahçe işleri vb. aktiviteler bazı kişiler için boş zaman değerlendirme aktiviteleri olarak değerlendirilirken, bu uğraşları bir meslek olarak yapan, bir kazanç karşılığında yapan kişiler için bu bir ‘çalışma/iş’ dir. Sonuç olarak bu yeni toplumsal dönem, modernist, fordist, taylorist çalışma ve boş zaman anlayışından farklı olarak, daha esnek, daha hızlı, uçucu, mobil, sanal kabilelerden, netperest cemaatlardan, tüketim ayinlerinden, pop, fast food, fitness center gibi yapılardan oluşmaktadır (Aytaç;2002).

Toplumsal refahın artması ile birlikte insanların zorunlu çalışmadan geriye kalacak zamanlarının da artacağı tahmin edilmektedir. Bir dönem 7-8 yaşlarındaki çocukların çalıştırıldığı, insanların günde 12-13 saat, haftada 72 saat ya da daha fazla çalıştıkları dikkate alındığında bu ciddi değişimin göz ardı edilmesi imkânsızdır (Argyle, 1996:270).

Endüstri sonrası toplumda çalışanların, gelir düzeyinin yükselmesi ve otomasyonun da etkisiyle zorunlu işlerini elektronik ortama itip daha fazla boş zamana sahip olacakları bir gerçektir. Boş zaman merkezli olacak olan geleceğin toplumlarında ‘ev’ yeni bir yönelim odağı olarak karşımıza çıkarak, ‘tele çalışma’ olarak adlandırılan ağ üzerinden, internet üzerinden çalışma daha da yaygınlaşacaktır.

Artan boş zamanları değerlendirme sorununun gelecekte en fazla karşılaşılan sorunlardan biri haline geleceğini kestirmek çok da zor değildir. Birçok boş zaman değerlendirme aktivitesi ortaya çıkarak, bireysel ve kitle tüketimini destekleyeceklerdir. Özellikle günümüzde teknoloji çağının merkezinde, artan boş zaman süreleri birçok yeni çalışma alanını da beraberinde getirmiştir. Bunlardan en önde geleni ‘hizmet sektörü’ çalışanlarıdır. Bilindiği üzere sanayi-ötesi çağ ya da pek çok farklı ifadeyle tanımlanan yeni dönem, özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerindeki büyük gelişmelerle birlikte, dünya çapında ekonomilerin yeniden yapılanmasına sahne olurken, bu dönüşüm sanayi sektörlerinin ekonomideki ağırlığını azaltmasına ve hizmetler sektörünün hızla büyümesine neden olmaktadır (Gündoğan; 2002).

2.2. Boş Zamanların Değerlendirilmesi

Kraus (1971:266) boş zaman değerlendirilmesi kavramını “bireyin istediği bir faaliyeti, zevk ve eğlenmek amacıyla değerlendirmesi” şeklinde açıklamaktadır. Boş zamanların değerlendirilmesi, ruh sağlığının kapsamı içerisinde yer almakla birlikte, insanın bir faaliyete yönelik uğraşta bulunmak ya da bulunmamak arasında özgür seçim yapabildiği süre olarak ifade edilmektedir (Köknel;1981:26). Boş zaman üzerine yapılan Sosyal-psikolojik çalışmalar bireylerin hisleri/duyguları, boş zaman anlayışlarını zorunlu olmadan, tamamen gönüllü olarak yaptıkları eylemlerden aldıkları doyumunu göstermektedir (Iso-Ahola;1980:18). Köknel’e (1981:26-27) göre, boş zamanın değerlendirilmesinin temel amacı, bireye kişilik bütünlüğü kazandırmak ve bu arada toplumun gelişmesine yarar sağlamaktır. Boş zamanların değerlendirilmesi insanların eğlenme-dinlenme gibi temel gereksinimlerini karşılayan toplumsal bir olgudur. Böylece birey boş zaman aktiviteleri ile harcadığı enerjisini yeniden kazanma imkanı bulmaktadır. Bu durumda da kendisini adeta bedenen ve zihnen yenilenmiş hissetmektedir (Bammel & Bammel; 1992:5). Tezcan (1982: 27-28) boş zamanın değerlendirilmesinin özelliklerini 10 kategoride ele almaktadır;

Tablo 6 Boş Zamanların Değerlendirilmesi

1	Birey bu etkinliklere kendi arzuladığı için katılır. Başkasının zorlaması söz konusu olmayıp, gönüllük esaslıdır.
2	Bu etkinliklere katılmak, bireye aniden ve doğrudan bir doyum sağlamaktadır.
3	Esnekler. Sayısız durumlarda bulunabilir. Bireysel, grupsal, örgütlü, örgütsüz olabilir.
4	Evrensel olarak uygulanır ve aranır. Beşeri mekanizmanın fizyolojik ve psikolojik ifadesidir.
5	Kişiyeye göre bir değeri vardır ve kendisi için bir amaçtır.
6	Boş zamanı değerlendirme işlevi, genel olarak bir çeşit etkinliği gerektirir. Bu etkinlik, zihinsel, toplumsal ya da duygusal olabilir.
7	Boş zamanları değerlendirme bir tek biçimde değildir. İnsanların boş zamanlarını değerlendirmek için yaptıkları etkinlikler sonsuzdur.
8	Boş zaman etkinlikleri dürtüler belirler. İnsanların seçtikleri etkinlik ile dürtüler arasında doğrudan bir ilişki vardır. Kişisel doyuma ulaşmak için dürtüler tarafından teşvik edilir.
9	Boş zamanları değerlendirme, ikincil ürünlere sahiptir. Yani herhangi bir etkinliğe katılana entelektüel, fiziksel, toplumsal, sağlıklılık, iyi vatandaşlık gibi kişisel özellikler kazandırır.
10	Tamamen özgür zaman içinde başvuru olan bir etkinliktir.

Kaynak: Mahmut, Tezcan (1982).

Boş zaman etkinliğinin boş zaman değerlendirmesi olabilmesi için zihinsel, başkalarına zarar vermeyecek bir biçimde zevk, beğeni, başarı duyguları uyandırması gerekmektedir. Boş zamanda yapılan her eylem bir boş zaman değerlendirmesi olarak nitelenmemekte, bir yararlılık ilkesi aranmaktadır (Bammel & Bammel; 1992:10-11).

Tablo 7 Nash Boş Zaman Tipolojisi

4	Yaratıcı Katılım	Model Yapımı
3	Etken Katılım	Rol oynama / Modelin kopya edilmesi
2	Duygusal Katılım	Beğenen kişi
1	Eğlenme	Edilgen Katılım / Can sıkıntısına göre
0	İncitme veya zarar verme	Aşırılıklar
Sıfır altı	İncitme veya zarar verme	Suç, Suçluluk

Kaynak: Hasan, Atmaca (1997:326-336).

Sıfır düzeyinde birey zamanı öldürme çabası içersinde olup; burada birey belli bir süre de olsa gerçeklikten uzaklaşmaktadır. Tezcan (1982: 26-27)'a göre sıfır düzeyinde birey zamanı öldürmek amacındadır.

Birinci kategori ise, çalışmanın meydana getirdiği yorgunluğu unutmak bakımından bir değere sahiptir. Bu kategoride boş zamanın edilgen kullanılmasını görmek mümkündür. Zamanı tek düze geçirmekten kaçışı ifade ederek, can sıkıntısını giderici bir özelliğe sahiptir (Tezcan; 1982: 26-27).

İkinci kategoride ise birey, bir başkasının yaratıcı çabalarına duygusal olarak dahil olmaktadır. Bu katılım müzik, resim, spor vb... yollar ile olabilmektedir. (Nash; 1960 akt. Atmaca; 1997:326-336)

Üçüncü kategoride eyleme etken olarak katılım söz konusudur. Birey burada rol oynamakta olup, belirli bir modele kopya edilme durumu söz konusudur. Tezcan'ın (1982;26-27) da ifade ettiği gibi örneğin, basketçi oyunu yaratmaz ama rolünü oynar; yani görevini yerine getirir. Şarkıcı bestelenmiş bir şarkıyı söyler. Fakat bu kategori birinci kategoriden, yani seyirlik katılımdan çok farklıdır.

Dördüncü kategori ise yaratıcılıktır (Nash;1960. akt. Atmaca; 1997:326-336) Birey burada bir model yapar. Birey kendi deneyim ve imgeleminden bir model yaratır. Örneğin; bir oyun veya bir kitap yazar. Sanat, bilim, felsefe, icat ve keşifler yaratıcı katılım örnekleridir (Da Vinci, Grandhi vb...)(Tezcan; 1982;26-27).

Boş zaman sürelerindeki artış toplumun boş zamanlarını değerlendirme aktivitelerinin çeşitliliğinde de bir artışı beraberinde getirmektedir. Günümüzde insanların çalışma haricindeki sürelerindeki artışa paralel olarak insanların boş zamanlarını değerlendirmelerine yönelik yeni bir çalışma kitlesi de ortaya çıkmaktadır. Bu yeni çalışanların adı 'boş zaman çalışanları' dır.

2.3. Boş Zaman Çalışanları

Enformasyon alanındaki gelişmelerin paralelliğinde modern kitle toplumu günümüzde daha bölünmüş, farklı bir yapıya bürünmektedir. Bilgi ekonomisinde hayatın bütünü, çalışmaya özgü daha da optimize edilmiş durumdadır. Özellikle düzenli çalışma vakti fikri modernite ile birlikte insanların hayatlarının merkezine oturmuş durumdadır.

Günümüzde ise vaktin bu şekilde organize edilmesi değişime uğramıştır. Castells'in 'zamanın sırasını bozmak' olarak tanımladığı düzenli çalışma saatlerinden sapma durumu günümüz toplumlarında sıkça karşılaşılan bir durum halinde gelmiştir. Hatta düzenli çalışma saatlerine bağlı kalan çalışanlarda bile durum, pratikte çalışma için ayrılan sürenin boş vakitler ile sürekli bölünmesi şeklinde yansımaktadır. Örneğin, sekiz ya da dokuz saatlik günlük çalışma süresi olan bir çalışan, televizyon, e-mail, internet gibi boş vakit eylemlerinin yanında sadece bir-iki saat işine odaklanabilmektedir. Bu bağlamda iş yerinde geçirilen süre ile gerçekten yapılan iş arasında daha fazla boş zaman kullanımı lehine bir artış yaşanmaktadır.

Ancak tüm bu gelişmelerin paralelliğinde günümüzde ağır bedensel, fiziksel ve zihinsel olarak çalışan yeni bir çalışma grubu ortaya çıkmıştır. Bu yeni iş gücünün adı bir genelleme yapılamamakla birlikte toplumun boş zamanlarını değerlendirmelerindeki çalışanlar yani 'boş zaman çalışanları'dır.

Bu yeni iş grubu işlerinde başarıya ulaşabilmeleri için mükemmelliğe sadık kalmaları gerekmektedir. Onların hata yapma gibi bir lüksü bulunmamaktadır. Yine buna ek olarak, yapılan işin tüm akıl, tutku ve isteği bir araya toplamaya değer bir iş olduğuna inanmaları gerekmektedir. Yapılan işten zevk almak ya da öyle görünmek zorundadırlar. Çünkü bu çalışanlar diğer birçok normal işgücünün boş zamanlarını iyi geçirmeleri, boş zamanlarında onların eğlenmeleri ile sorumlu olan çalışanlardır. Bu çalışanların kendilerine özgü çalışma biçimlerinin bir başka temel unsuru ise, çalışma yapılarının zaman ile ilgili olan ilişkisidir. Boş zaman çalışanları sabah dokuzdan akşam beşe kadar çalışan kişiler değildir. Zaman onların üzerinde sürekli bir baskı unsuru olmakla birlikte, sürekli işlerini düşünürler.

Boş zaman çalışanları, gece geç saatlere kadar çalışabilen, işleri gereği ailelerinden uzak seyahatler ya da kamplara katılan, çalışma sürelerinde dakikaların hatta saniyelerin bile önemli olduğu bir çalışma grubudur. Dışarıdan bakıldığında çok esnek, eğlenerek, zevk alarak işlerini yapan çalışanlar olarak görülmelerine rağmen, konu daha derinlemesine analiz edildiğinde, zamanla kurulan bu ilişkinin serbest olmasının yanında çok yoğun olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Weber Protestan çalışma etiği kavramıyla özel bir zaman hissini birleştirerek çalışma ve zaman arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır (Himanen;2005:37-38). Yine Weber

Benjamin Franklin'in 'vakit nakittir' söylemine atıf yapmaktadır. Network toplumunun zamanla olan ilişkisine bakıldığında yeni ekonomi eski endüstriyel kapitalizminden birçok özellik bakımından ayrılrsa da zamanın optimize edilmesi anlamında Protestan etiğinin hükümlerinin etkin olduğu görülmektedir. Günümüzde en kısa zaman birimleri bile nakittir (Himanen;2005:38). Bu durum hayatımızın hemen hemen her alanında görülebilir. Örneğin CNBC'deki ekonomi haberlerinin fon müziği ve ekranın altından geçen görsel bilgilendirmeler, MTV'deki müziklerden ve kliplerden neredeyse daha hızlı hale gelmiştir. Bu durum bireye ekrandaki haberlerin gerçek içeriğini anlamasa bile 'acele etmek lazım' mesajını vermektedir (Himanen;2005:38). İzleyiciler bu mesajı alırken, boş zaman çalışanlarının bu sürekli 'hızlı olma' mesajını vermeleri için çok daha hızlı çalışmaları gerekmektedir. Boş zaman etkinlikleri sektörü, sunduğu hizmetler, kendine özgü yapısıyla küresel işbölümünü temsil etmektedir. Bu sektör kendine özgü bir emek yapısını da beraberinde getirmektedir. Boş zaman etkinliklerinde çalışma ilişkileri ve emek yapısı çalışma ve boş zaman arasındaki ilişkinin belirsizliğinden dolayı basite indirildiği ve bu sektörde yapılan işlerin çoğu zaman gerçek bir iş olarak değerlendirilmediği için bu sektörün akademik ilgiden yoksun kaldığı görülmektedir (Guerrier ve Adib 2003). Boş zaman etkinlikleri sektöründe çalışanları Argyle'in 10 (on) temel boş zaman etkinliğinden yola çıkarak ele alınacak olursa;

Tablo 8 Michael Argyle Boş Zaman Türleri

No	Aktivite
1	TV İzlemek
2	Müzik Dinlemek
3	Kitap, Dergi, Gazete, Magazin vb... Okumak, Araştırma Yapmak
4	Sosyal Aktiviteler (arkadaş ziyaretleri, arkadaşlarla yemek yemek, birşeyler içmek, seks vb.)
5	Çeşitli Hobiler (hayvan bakmak, bahçe ile uğraşmak, resim vb...)
6	Spor Yapmak (koşu, yürüyüş, aerobik, tenis, futbol vb...)
7	Spor Mücadelelerini İzlemek (Stadyum ya da spor yapılan yerde canlı izlemek, TV'de izlemek, vb...)
8	Din (ibadet etmek, dini toplantılara sohbetlere katılmak, meditasyon yapmak, vb.)
9	Gönüllü Çalışma Faaliyetleri (bir politik partide gönüllü çalışma, yaşlılara bakım, çocuklara bakım vb gibi konularda yürütülen faaliyetler)
10	Tatil ve Turizm

Kaynak: Michael, Argyle (1996:182-268).

2.3.1. Televizyon Sektörü

Batı toplumlarında çalışma ve uyumaktan sonra insanların en fazla zaman ayırdıkları aktivite televizyon izlemektir. 1992 yılında Britanya’da yapılan bir araştırmada insanların ortalama haftada 26 saat 44 dakika, günde ise 3 saat 49 dakikalarını TV karşısında geçirdikleri saptanmıştır (Argyle;1996:182). Csikszentmihalyi ve Kubey (1981) ise yaptığı bir araştırmada Amerika’da evlerde ortalama günlük 7 saat 5 dakika televizyon izlendiğini ortaya koymuştur. Yine yapılan araştırmalar Amerika’da 2 veya daha fazla televizyon bulunan ev sayısı toplam evlerin %75’i çıkmıştır. Robinson (1990) yaptığı araştırmada 1965 yılında Britanya’da 327 milyon sinema izleyen olmuştur. Bu rakam 1984’de 54 milyona düşerken, 1993 yılında hızlı bir artışla 114 milyona çıkmıştır.

Comstock’un (1978) insanların neden TV izledikleri hakkında yapmış olduğu araştırmanın sonuçlarına göre insanların %60’ı bu soruya “eğlence ve rahatlama”,

%20'si "zaman öldürmek için", %12'si ise "bilgi alma ve öğrenme" amaçlı bu eylemi yerine getirdiklerini ifade etmişlerdir.

Türkiye'de ise bu durumun anlaşılabilmesi için 2009 yılında RTÜK'ün (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu) yaptığı araştırmaya bakmakta fayda vardır. 21 ilde toplam 2.570, 1263 kadın (%49.1), 1307 erkek (%50.9)- kişiye yapılan bir araştırma neticesinde hafta içi günlük ortalama televizyon izleme süresi, %20.5 ile 3 saat, %17.2 ile 2 saat, %16.4 ile 4 saat, % 4.5 10 saat ve üzeri şeklindedir. 2006 verilerine göre bir kıyaslama yapıldığında günde 2 saat televizyon izleyenlerin oranında %2.2, 3 saat izleyenlerin oranında % 4.9, 4 saat izleyenlerin oranında %3 oranında artış yaşanmıştır. 2009 yılı hafta sonu günlük televizyon izlenme oranlarına bakıldığında %15.8 ile 6 saat, %15.7 ile 4 saat, %15.6 ile 2 saat, %15.2 ile 3 saat ve %5.9 ile 10 saat ve üzeri şeklindedir. Yine 2006 verilerine göre hafta sonu günlük televizyon izlenme süreleri 3 saat diliminde % 2.3, 4 saat diliminde %2.6 oranında artış göstermiştir. Gelir durumuna göre dağılıma baktığımızda 'orta direk sınıf' olarak tanımlayacağımız grubu oluşturan '1001-1500 TL' gelire sahip grup en fazla televizyon izleyen kesim olarak karşımıza çıkmaktadır (hafta içi / günde: 5.34 saat, hafta sonu / günde 5.42 saat (RTÜK, 2009).

Bu rakamlar, TV izlemenin önemli bir boş zaman aktivitesi olduğu yönünde bilgi vermektedir. Bu aktivitenin gerçekleşmesinde, insanların televizyon başında zaman geçirmelerini sağlamak için bu işi kendine meslek edinenler vardır. Bu kesim televizyon sektörü çalışanlarıdır. Özellikle günümüzde sinema ve dizi film alanındaki artışla beraber televizyon sektörü çalışanları önem kazanmıştır. 1-2 saatte tüketilen bir dizi ya da sinema filmi için bu sektör çalışanları zamanlarının önemli bir kısmını işlerinde çalışarak geçirmektedirler. Televizyon sektörü hergeçen gün daha da büyümektedir. Türkiye'de 2010 yılında gösterime girecek olan yerli yapım filmlerin sayısı yabancı filmleri geçmesi beklenmektedir. Tabii ki bu büyüme beraberinde yeni bir sektörün oluşmasını da getirmektedir. Binlerce genç, sinema dünyasında iyi bir yer edinmek için yoğun bir biçimde çalışmaktadır. Sinema filmleri, dizi filmler, müzik videoları, reklâmlar, 10 saniyelik görüntüyü elde edebilmek için bir sürü insan emek harcamaktadır. Özellikle toplumun büyük kesiminde çalışma dışı sürelerin artmasıyla birlikte televizyon sektöründeki boş zaman çalışanlarının çalışma süreleri bu duruma ters orantılı olarak ciddi bir artış göstermiştir.

Yaşanan ekonomik gelişmeler ışığında film endüstrisindeki değişim diğer sektörlerle oranla belirgin olmamıştır. Özellikle 1970’lerde yaşanan dönüşüm, beraberinde alt sözleşme ve taşeronluk ilişkilerini getirmiştir. Bu bağlamda küçük ölçekli şirketler gelen talebe yüksek ölçüde esneklikle karşılık verebilir hale gelmişlerdir. Özellikle taşeronlaşma ve kayıt dışı istihdam arasında doğrudan bir ilişkiye de vurgu yapılması gerekmektedir.

Türkiye’deki film sektörüne bakıldığında tam bir post-fordist üretim tarzı örneği teşkil etmektedir (Tunç;2010:69). Bu üretim tarzının en temel belirleyici özelliği gelişmekte olan ülkelerde informel emek piyasasının yükselişidir. Film endüstrisinde informel emek sektörü yoğun bir biçimde görülmektedir.

Günümüzde büyük ölçekli örgütlerde kitlesel tüketime yönelik standart ve geniş ölçekli fordist üretim modeli yerini esnek üretim modeline ve esnek çalışma biçimlerine bırakmıştır. Bu durumun Türkiye’deki yansımalarına baktığımızda, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, bu yeni üretim sistemi düşük maliyetli, iş güvencesinden yoksun nitelikte bir işgücü yaratmaktadır.

2.3.2. Müzik Sektörü

Müzik, beden yorgunluğunun ruhsal dinginlikle hafifletilmesini sağlayan önemli bir araçtır (Odabaş, Odabaş, Polat, 2008:437). Müzik ve radyo dinlemek de boş zaman değerlendirme aktivitelerinden biridir. Ancak günümüzde çalışma ve müzik dinleme ya da radyo dinleme aktivitesi iç içe geçtiğinden müzik dinleme aktivitesinin tamamen bir boş zaman değerlendirme aracı sayılıp sayılmayacağı konusunda farklı tartışmalar bulunsa da Argyle’in (1996) “10 Boş Zaman Türü” içinde yer almaktadır. Yapılan araştırmalar İngiltere’de insanların %90’nın radyo dinlediği ve bunlarında %57’sinin müzik dinlediği yönündedir (Argyle;1996:196). 1989 yılında yaklaşık 82 milyon kaset ve plak satılırken, bu rakam 1992’lerde özellikle radyoların daha aktif kullanılır hale gelmesi ile birlikte 70 milyona düşmüştür. Avustralya’da gençlere yönelik yapılan bir araştırmada, gençlerin büyük çoğunluğunun hergün 1-2 saat radyo dinledikleri (bu rakam daha düşük gelirli ailelerin çocuklarında günde 3-4 saate kadar çıkmaktadır) yönündedir (Kippax, Koenig, Dowsett; 1984).

Türkiye’deki durum ifade edilecek olursa, Hüseyin Odabaş, Z. Yonca Odabaş, Coşkun Polat’ın 2008’de Ankara Üniversitesi öğrencileri üzerine yaptığı çalışmada, üniversite öğrencilerinin günlük müzik dinleme oranları şu şekildedir:

Cinsiyete göre farklılaşmanın görüldüğü müzik dinleme oranlarında kız öğrencilerin % 27,5’ine karşın erkek öğrencilerin % 23,2’si müzik dinleme faaliyetine günlük 1-2 saat harcamaktadır. Benzer şekilde günlük 2 saatten fazla müzik dinleyen % 36,6’lık kız öğrenciye karşın erkek öğrencilerin oranı sadece % 19,2 olarak belirlenmiştir. Yine öğrencilerin yarısından fazlasının (% 53) gününün 1,5 saatini müzik dinlemeye ayırmaktadır (Odabaş, Odabaş, Polat, 2008:457). Bu bağlamda toplumun büyük kesiminin boş zamanlarını değerlendirmelerinde müzik sektörü önemli bir hale gelmiştir. Buna paralel olarak müzik sektöründeki birçok çalışan bu sektörde iyi bir yer edinmek için yoğun bir biçimde çalışmaktadırlar. Ancak müzik sektöründe ‘dijital müzik sektörü’ adı verilen yeni bir sektör ön plana çıkmaktadır. Aslında dijital müzik sektörü, klasik müzik sektörünü büyük bir krizin içine sokmuştur. Albüm satışları artık çok düşük durumdadır. Müzik sektöründe bu krizin temel nedeni teknolojik gelişmelerdir. Artık tüketiciler sevdikleri sanatçının kasetlerini ya da CD’lerini almak yerine internetten bedavaya ya da korsan satıcılardan piyasa fiyatının çok altına bunları temin edebilmektedir. Ancak bu sektör her ne kadar kriz içerisinde olsa da çalışanları her geçen gün artmaktadır. Bu denli hızlı tüketime konu olan bir sektörde çalışmak, adını duyurmak ve kalıcı olmak çok yoğun çalışma disiplinini de beraberinde getirmektedir.

2.3.3. Okuma ve Araştırma

İngiltere hariç 12 farklı ülkede 25.000 kişi üzerine yapılan bir “boş zaman değerlendirme” araştırması verilerine göre, insanların evlerine televizyon girmeden önce daha fazla okuma yapmaktadırlar (Argyle;1996:205).

Tablo 9 Okuma Oranları

	TV'den Önce (günde ayrılan dakika)	TV'den Sonra (günde ayrılan dakika)
Kitap Okuma	14.1	8.3
Gazete Okuma	15.3	15.2
Magazin / Dergi Okuma	5.4	3.9
Araştırma Yapma	18.1	15.7

Kaynak: Michael, Argyle (1996:205).

Tablo 8'e göre, televizyonların aktif hale gelmesiyle birlikte, okuma oranlarının düştüğünü görmek mümkündür. Sadece yerini koruyan gazete okuma olmuştur. Gershuny ve Jones (1987) İngiltere üzerine yaptıkları araştırmada işsiz/çalışmayan erkeklerin günlük okumaya ayırdıkları süre 23.7 dakika olarak belirtirken, işsiz/çalışmayan kadınlarda bu rakam 21.7 dakikadır.

Okuma ve kütüphane kullanımı bir toplumun gelişmişlik düzeyini yansıtan en önemli göstergelerden biridir. Buna göre 1997 verilerine bakıldığında Almanya'da 6.313 halk kütüphanesinde toplam 149.204.798 kitap kullanımdadır, buna karşılık Türkiye'de 1.179 halk kütüphanesinde 12.958.376 kitap bulunmaktadır (Public, 2001, İstatistikler, 2008, akt Odabaş, Odabaş, Polat, 2008:438-439). Yılmaz'ın (2004:121-129) yaptığı bir çalışma Türkiye'deki durumu ortaya koymaktadır. Ankara'nın çeşitli ilçelerindeki ilköğretim öğrencileri üzerine yapılan araştırmada öğrencilerin %70'nin ya hiç kitap okumadıklarını ya da iki ayda bir okuduklarını göstermektedir. UNESCO İstatistik Enstitüsü verilerine göre Almanya'da 1998 yılında üretilen kitap toplamı 78,042, İtalya'da 30,835 ve Polonya'da 16,646 iken Türkiye'de aynı yılda üretilen kitap sayısı 9313'tür (Book, 2000).

Bir ülkedeki okuma kültürünün niteliğini yansıtan önemli göstergelerinden biri de gazetelerin baskı sayısıdır. Örneğin Dünya Gazeteciler Derneği (World Association of Newspaper)'nin istatistiğine göre 2005 yılında İngiltere'de günlük satılan ortalama gazete sayısı 17.375.000, Almanya'da 21.543.000'dir. Türkiye'de ise 2008 yılı Mart ayı verilerine göre 38 ulusal gazetenin günlük satış ortalaması 5.127.928'dir (Rating, 2008; Adrese, 2007, akt. Odabaş, Odabaş, Polat, 2008:442).

Rakamlardan da anlaşılacağı üzere toplumun boş zamanlarını değerlendirmede okuma ve araştırma sektörü önemli bir yere sahiptir. Türkiye’de yılda 32.000 çeşit kitap basılmaktadır. Sonuçta bu kitapların basılması için binlerce kişi gece gündüz demeden çalışmaktadır. Bu çalışanlar toplumun boş zamanlarını değerlendirmede oldukça önemli bir yere sahiptir.

2.3.4. Sosyal İlişkiler

İnsanların boş zamanlarını değerlendirmede sosyal ilişkiler önemli bir yere sahiptir. Birçok insan boş zamanlarında arkadaşlarıyla, ailesiyle, komşularıyla zaman geçirmektedir. Bu faaliyet her mekan ve ortamda olabilmektedir (ev, iş yeri, sokak, bar, kafe, restaurant, vb...). Holman ve Epperson’un (1984) yaptıkları bir araştırmaya göre 10 kişiden 8’i boş zamanlarını aileleri ile birlikte geçirdiklerini ifade etmişlerdir. İnsanlar boş zamanlarında birbirleriyle konuşmaktan, şakalaşmaktan, eğlenmekten keyif alırlar.

Türkiye’de sanayileşme süreci ile birlikte kırsal kesimden kentlere göçün başlaması bir taraftan ayrışmayı beraberinde getirirken diğer taraftan gecekondu kültürü ile toplu yaşamayı getirmektedir. Türkiye’de özellikle gelir düzeyi insanların sosyal ilişkilerini yönlendirmede belirleyici bir özelliğe sahiptir. Yine açıklanan verilere göre sosyal ilişkilerde bireyselliğin ön plana çıkması, aile içi geçimsizlik, şiddet gibi durumlar, boşanma oranlarında da bir artış gözlemlenmektedir. 2008 yılında 99.663 çift boşanmıştır. Bu rakam 2007 yılında 94.219 iken binde 1.40 artış göstermiştir.

İnsanların boş zamanlarını değerlendirmede kafeler ve kahvehaneler Türk kültüründe özel bir öneme sahiptir. Bu mekanlar genellikle işsizlerin, esnafların, sohbet etmek isteyenlerin, arkadaşları ile buluşmak isteyenlerin ilgi odağıdır. Yağbasan ve Ustakara (2008:245-251) Gaziantep örneği ile yaklaşık 400 kişiye uyguladıkları bir araştırmada, kahvehaneye gelenlerin % 17,5’i oyun, % 37,5’i stresten kurtulma ve rahatlama amaçlı gelirken, kafeye gidenlerin %25.5’i sohbet etmek, %35.5’i eğlenmek ve stresten kurtulmak amaçlı gitmektedir.

İnsanların boş zamanlarını değerlendirmek için gittikleri bu sosyal ortamlarda onların daha iyi zaman geçirmelerini sağlamak ve onlara hizmet etmek adına çalışan binlerce

insan vardır. Bu çalışanlar yeri geldiğinde gece geç saatlere kadar çalışan, müşterilere karşı sürekli güler yüz gösteren emekçilerdir.

2.3.5. Hobiler

Hobi bireyin boş zamanlarında keyif alarak düzenli olarak yaptığı aktiviteleri kapsamaktadır. Bu aktivitelerin içine, bahçe bakımı, resim, el sanatları, fotoğrafçılık, hayvanlara bakım, çeşitli koleksiyonlar, bilgisayar, çeşitli oyunlar vb... bir çok faaliyetin dahil edilmesi mümkündür (Argyle;1996:214). İngiltere’de 1990 yılında yapılan araştırmaya göre 60 yaş üstü nüfusun %48’nin bahçe bakım faaliyetiyle uğraşmaktadır (Argyle;1996:214).

Hobiler, insanlara psikolojik ve fizyolojik olarak yarar sağlayan uğraşlardır. Teiremaa (1981) hobilerle uğraşan kişilerin, uğraşmayanlara oranla daha az astım hastalığına yakalandıklarını ortaya koymuştur.

Hobiler Butler’a (1968:426) göre üç temel kategoriye ayrılmaktadır.

- 1- Bilgi edinilen hobiler (seyahat, kitap okumak, vb...)
- 2- Bir şey elde edilen, toplanılan hobiler (çeşitli koleksiyonlar)
- 3- Bir şey yaratılan, yapılan hobiler (yemek yapmak, takı tasarlamak, çeşitli icatlar)

Hobiler tüm bu sınıflandırmalardan da anlaşılacağı üzere kişinin boş zamanını edilgen değil de aktif olarak değerlendirdiği aktivitelerdir. Türkiye’de de pek çok farklı hobi uğraşına rastlamak mümkündür. Ancak hobilerin geliştirilmesinin ülkemizde en temel problem örgütlenmenin eksik olmasıdır. Kişinin mesleği dışında boş zamanlarında yaptıkları dinlenme, eğlenme amaçlı özel aktiviteler olarak tanımlanan hobiler toplumda çalışma dışı zamanların fazlalaşmasıyla birlikte artış göstermiştir.

2.3.6. Din

İngiltere’de yapılan araştırmalar nüfusun %12’sinin haftada bir veya daha fazla kilisiye gittiğini, %8’nin ayda bir gittiğini, %13’nün ise kilisiye sürekli giden çekirdek / temel üyeler olduklarını ortaya koymaktadır (Argyle;1996:239). Yine Argyle’nin (1996:240) ifade ettiğine göre insanların %11’nin evinde her gün İncil okuduklarını, ilginç olan bir göstergeye göre %44 oranında insan her gün dua ettiklerini –ancak dua etmek için ne

kadar süre ayırdıkları bilinmemektedir- söylemektedir. Verilen bu rakamlar diğer Avrupa ülkelerinde, Amerika'da doğal olarak farklılıklar göstermektedir. İngiltere'deki rakamlar diğer Avrupa ülkelerine ve Amerika'ya göre oldukça düşüktür. Batı Avrupa'da insanların %29'u haftada bir kere kiliseye gittiklerini ifade ederken, bu rakam Amerika'da %40'lardadır (Ashford, Timms ve diğerleri;1992).

Türkiye'de din kavramı yıllardır tartışılan bir konudur. Aslında Türkiye'deki din anlayışı, değişen iklimsel özelliklere, bölgesel farklılıklara göre değişiklik göstermektedir. Bundan dolayı İslam dininin, gündelik yaşamlara etkisini de bölgesel olarak ele almak daha doğru olacaktır. Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu'nun (2008) hazırladığı 'Türkiye'de Dindarlık: Uluslararası Bir Karşılaştırma' adlı raporda 53 ilden 1453 haneye ulaşılmıştır. Katılımcıların %95'i 'hiç şüphe duymadan Allah'a inandığını' belirtirken, katılımcıların %16'sı ise kendini son derece dindar olarak görmektedir. Kendisini hiç dindar olarak görmeyenlerin oranı ise %2'dir.

Şüphesiz din toplumdaki tüm inançların merkezindedir. Yaşamın ilk izlerinden, günümüze kadar insanlar meydana gelen olayları dini esaslara göre açıklama gereği duymuşlardır. Bu bağlamda dini inançların insanların psikolojik, fizyolojik sağlıklarını etkileyen önemli bir etken olduğu söylenebilmektedir. Nitekim pek çok psikolojik teori, dini inançların insanı ölüm korkusundan uzaklaştırması, geçmişte yaşanmışlıklara ve geleceğe pozitif olarak bakılmasını sağlaması, dünyanın nasıl meydana geldiği, cennet ve cehennem gibi insanların düşünerek işin içersinden çıkamadıkları pek çok soruya yanıt vermesi, vb... etkileri nedeniyle aslında insan psikolojine olumlu etkileri olduğunu ortaya koymuştur (Arglye,1996:245).

Bu nedenle insanların büyük bölümü dini aktiviteleri boş zaman değerlendirme de önemli bir araç olarak kullandıkları görülmektedir. İnsanlar dini ibadetlerini yerine getirirken zaman zaman onları yönlendirecek, bilgilendirecek kişilere ihtiyaç duymaktadır. Yine toplumun büyük kesiminin boş zamanlarındaki artış ile birlikte din adamlarının çalışma süreleri ve sayılarında artışlar yaşanmaktadır.

2.3.7. Gönüllü Çalışma

Gönüllü çalışma, bir ücret karşılığı yapılmayan tamamen gönüllük esasına dayalı olan, hizmet etmenin, yarar sağlamanın amaç olduğu her türlü faaliyettir. Bu alanda yapılan

araştırmalar bu tür alışamanın batı toplumlarında oldukça yaygın olduğunu göstermektedir. İngiltere’de ‘General Household Survey’ (GHS) merkezinin 1987 yılında yaptığı araştırma ve daha sonra Matheson’un (1990) bu araştırmayı yeniden incelemesi neticesinde çıkan sonuçlara göre İngiltere’de nüfusun %15’i son dört haftalık dönemlerinde bir gönüllü çalışma faaliyeti içinde bulunurken, %10’u her hafta düzenli olarak bir gönüllü çalışmanın içersinde yer almaktadır (Argyle;1996:249).

Özellikle gelişmiş toplumlarda boş zamanların değerlendirilme yollarından biri de gönüllü çalışma kuruluşlarına ye olmak ve hizmette bulunmaktır. Türkiye’de bu durum dernekler aracılığı ile yrtlmeye çalışılmaktadır. Tezcan’ın (1977:143) ifade ettiği gibi aslında bu tarz gönüllü derneklere ye olanların çoğu, orta ve st sınıfa mensup insanlardır. Yani bu derneklere ye olmakla ekonomik gelir düzeyi arasında doğrudan bir bağlantı kurmak yanlış olmaz. Bu Őekildeki gönüllü örgütlenmeler toplumsal önem de arz etmektedir.

Tezcan (1977:144) bu durumları Şöyle ifade etmiştir:

- a) Farklılaşmış toplumlarda farklı çıkarların sağlanması yol açar. ıkarlarını siyasal anlamda bir baskı gücüne dönüştürebilirler.
- b) Modern toplumların en büyük hastalığı olan ‘yabancılaşma’yı tedavi edici özelliğe sahiptir.
- c) Boş zamanların fayda anlayışı içinde değerlendirilmesini sağlar.
- d) Bu yolla kamuya ait hizmetlerin artırılmasını sağlar.

Türkiye’de gönüllü kuruluşlar yetersiz olmakla birlikte, özellikle kentsel yerlerde geliştiği görülmektedir. Türkiye’de ağırlıklı olarak dinsel, kültürel, sporsal gönüllü çalışma derneklerinin kurulduğu görülmektedir (Tezcan, 1977:144-145). Bu derneklerde çalışanların sayısı her geçen gün artış göstermektedir.

2.3.8. Tatil ve Turizm Sektörü

Tatil ve turizm özellikle teknolojiye yaşanan hızlı değişimler, ulaşım araçlarının çeşitliliği ve hızlılığı ile birlikte önemli bir boş zaman değerlendirme aktivitesi haline gelmiştir. Ayrıca lke ekonomilerine olan getirisi bağlamında da, devlet politikalarında önemli bir yere sahiptir. İşpanya, Yunanistan, Türkiye gibi ülkelerin ekonomilerinde

turizm önemli bir paya sahiptir. Argyle'in (1996;1995:258) belirttiğine göre İngiltere'de birçok insan dört-beş haftada bir tatile çıkmakta olup; bunların %60'ı bu tatili bir yere seyahat ederek değerlendirmektedir.

İnsanlar neden seyahat etme gereksinimi duymaktadır. Bu soruya pek çok farklı cevap verilebilir; ancak insanların seyahat etmelerindeki temel nedenin, psikolojik huzur, mutluluk, insanın ruhunu ve bedenini dinlendirmesi, farklı bir kültür tanıma ihtiyacı bunun insana verdiği heyecan olarak ifade edebilir. Bu özellikleri bağlamında tatil ve turizm de diğer boş zaman aktivitelerinde olduğu gibi insana psikolojik ve fizyolojik olarak bir artı değer katmaktadır.

Aslında tatil ve turizm sektörü, sunduğu hizmetler mekansal ve mevsimlik yapısı ve kayıt dışı boyutlarıyla kendine özgü bir yapıya sahiptir. Bu sektörde çalışanlar, tekstil, otomotiv ya da ağır sanayide çalışan işçiler kadar işçilerdir. Özellikle bir boş zaman endüstrisi olarak turizm sektöründe emek, diğer hizmet sektörlerine oranla üretim ve tüketim süreçlerini bir araya getirme özelliğinden dolayı ayrı bir konuma sahiptir (Aykaç, 2009:45). Burada emek hizmetin sadece üretim aşamasında değil, aynı zamanda ürünün tüketiciye ulaştığı tüketim aşamasında da yer almaktadır (Urry, 2002). Bu yönüyle bu sektörde çalışanlar sadece kol gücüne dayalı bir işin yanı sıra görsel ve estetik değeri olan bir iş yapmaları nedeniyle de oldukça zor ve ağır çalışma koşullarına sahiptirler.

2.3.9. Spor Yapmak

Spor yapmak tüm boş zaman çeşitlemeleri içinde yer alan, herkesin ortak kabul ettiği bir boş zaman değerlendirme aktivitesidir. İstatistiklere bakıldığında Amerika'da yetişkin nüfusun sadece %20'sinin sağlık için gerekli olan spor aktivitesini yaptığı, %40'ının spor yaptığı ancak yeterli düzeyde olmadığı, diğer %40'ın ise spor yapmadığı görülmektedir (McAuley;1992). İngiltere'de ise insanların %41'i haftada ortalama iki kez yürüyüşe çıktıklarını belirtmişlerdir (Argyle;1996:222). Bazı insanlar sporda diğer aktivitelerden hatta çalışırken işyerlerinde harcadıkları enerjiden daha fazla güç, enerji harcamaktadırlar.

Markland ve Hardy (1993) İngiltere'de 400 İngiliz öğrenci üzerine yaptıkları araştırmada araştırmaya katılanların %56,6'sının fitness (ağırlık çalışma/vücut

geliştirme), %51,3'ünün eğlence ve fiziksel aktive, %35,3'ünün sosyal üyelik, %30,3'ünün sağlık, %29,0'ının stresten kaçma ve rahatlama, %22,4'ünün kilo kontrolü, %17,1'nin kişisel hünelerlerini geliştirme, %7,9'unun yarışma, rekabet için spor yaptıklarını ifade etmiştir (Argyle;1996:228).

Türkiye'de de spor oldukça rağbet gören bir boş zaman değerlendirme aktivitesidir. Türkiye nüfusunun % 29'unu 12-24 yaş grubunu oluşturduğu düşünüldüğünde, geriye kalan orta yaş ve yaşlı nüfusu oluşturan grupla birlikte genç nüfusun spora olan ihtiyacı oldukça fazladır. Özellikle günümüzde gerek bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin tıp alanına yansımaları sonucu insanların ortalama yaşam sınırı yükselmiştir. Böylece spor yapmaya olan ihtiyaç da artış göstermektedir. Ancak bu ihtiyacı karşılayabilecek, spor kulübü, spor tesisi oranları oldukça düşüktür.

2.3.10. Spor Karşılaşmalarını İzlemek

Spor karşılaşmalarını izlemek oldukça yaygın bir boş zaman değerlendirme aktivitesidir. Bu bölüm diğer dokuz boş zaman değerlendirme aktivitesine oranla, çalışmanın temel amacına hitap etmesi açısından daha önemli bir yere sahiptir.

Spor karşılaşmalarını/mücadelelerini izlemek Eski Yunan'dan Romalılar Dönemi'nden beri yaygın bir şekilde süregelen bir davranıştır. Romalılar Dönemi'nde kolezyumlarda 100 (yüz) binden fazla kişinin toplandığı bilinmektedir. Kolezyumlar birçok kanlı kurban törenine ev sahipliği yapmıştır. Traianus onuruna düzenlenen dört aylık oyunlar süresince 5 (beş) bin insan ve 11 (onbir) bin hayvan katledilmiştir (Wright, 2007:92).

Yine arkeolojik buluntular Eski Çin'de top oyunlarının yaygın olarak oynandığını göstermektedir. Bu oyunlar dinsel bir gösteri ve yarışma özelliği taşıdığından, daha o dönemlerde kitleler tarafından ilgiyle izlenen aktiviteler olmuştur. Eski Mısır'da da spor ve spor karşılaşmalarını izlemek oldukça yaygındır. Firavunlar, ülkeyi yönetecek yetenekte olduklarını ok atma ve avcılıktaki üstünlüklerini göstererek ispat ederlerdi ve bütün halk bu gösterileri izlerdi.

Ortaçağ'da ise sporun daha az örgütlü olduğunu görmek mümkündür. Panayırlar ve şenliklerde erkekler ağır taşlardan oluşmuş yükleri taşıyarak güçlerini gösterirlerdi. Kırsal kesimde ise en yaygın spor o dönemde hiçbir kuralı olmayan halk futboluydu. Ortaçağın soyluları arasında en popüler spor okçuluk olmuştur. İnsanlar bu okçuluk

mücadelelerine çok ilgi gösterirken, bu mücadelelerin yapıldığı yerler adeta panayır alanını andırırdı. Kasaba halkı, köylü kesim ise bu mücadeleleri sadece izleyebilir, yarışamazlardı. Rönesans ve Reform hareketleri ile birlikte spor tamamen dinsel ve töresel alanın dışına çıkmış olup, bu dönemde sporcular arası mücadeleden çok, dış görünüşleri ve davranışlarının incelikleri ile ilgilenilmekteydi. Avrupa’da sporun günümüzdeki biçimini alması 17. yüzyılın sonlarında başlamıştır. 18. ve 19. yüzyıllarda sporun giderek uzmanlık alanlarına ayrılarak profesyonel bir kimliğe büründüğü görülürken, spor karşılaşmalarını izlemek de artık eğlence sektörünün vazgeçilmez bir ögesi haline gelmiştir. 21. yüzyılın tartışmasız en fazla izlenen spor mücadelesi futboldur. Birçok istatistik bu söylemimizi destekler niteliktedir. Futbol 21. yüzyıla gelindiğinde bir endüstriye dönüşmüş durumdadır. (FIFA) Federation International de Football Association’nın 2007 yılında yayınladığı bir rapora göre, Dünyada 265 milyon erkek ve bayan oyuncu, 5 milyon hakem ve ofis çalışanı ile birlikte toplam 270 milyon kişi –dünya nüfusunun yaklaşık %4’ü- futbol endüstrisinin birer çalışanıdır. Yine dünya üzerindeki birçok futbol organizasyonuna baktığımızda, yaklaşık 8 milyon kişi (UEFA) Union of European Football Associations tarafından organize edilen EURO 2004’ü televizyonda izlerken, 1.2 milyon insan yine UEFA tarafından organize edilen EURO 2008’in web sayfasını ziyaret etmiştir. UEFA’nın EURO 2008 için kullandığı bütçe 234 milyon Euro’yu bulurken, aynı organizasyonda 1 milyon 50 bin futbol karşılaşması bileti satılmıştır. Tabloda 9’da Dünya Kupalarında elde edilen televizyon gelirlerinin yıllara göre dağılımı verilmektedir.

Tablo 10 Dünya Kupaları Televizyon Gelirleri

Yıl	Milyon Euro
2010	2,500
2006	1,300
2002	808.9
1998	326.8
1994	27.7
1990	8.2

Kaynak: Tuğrul Akşar , Kutlu Merih (2006)

Tabo 9'a göre, 1990 Dünya Kupası televizyon gelirleri 8.2 milyon Euro iken, bu rakamın 2010 Dünya Kupası'nda 2.5 milyar Euroyu bulmuştur. Tüm bu verilerden de anlaşılacağı üzere futbol sürekli gelişmekte ve büyümekte olan bir sektördür. Yurdesin'in (2005:107-121) ifade ettiği gibi günümüzde modern futbol sadece bir spor olmanın ötesinde, ülkelerin ekonomilerini, ülkeler arası ilişkileri etkileyen ve sosyo-kültürel bir özelliğe sahip olan bir endüstri haline dönüşmüştür.

Bu verilere paralel olarak futbolun medyada, gündelik sohbetlerde kapladığı alan ve zaman, son yıllarda ciddi bir artış kaydetmiştir. Bora'nın (2006:251) ifade ettiği gibi, futbol bahsi, televizyonlarda, gazetelerde, kısaca futbola tesis edilen her yerde karşımıza çıkmakta; hatta en ciddi haber bültenlerinde, gündem olağanüstü yüklü olsa da futbol ile ilgili bir haber, günün başka gelişmelerinden daha önde yer alabilmektedir.

Aslında konuya daha derinlemesine bakıldığında seyircilerin sadece futbol maçını izlemediklerini görmek mümkündür. İzleyeciler aynı zamanda maçın içersinde yer alan, çıkardıkları sesler ile kendi takımlarını destekleyen, yaşanan pozisyonlarda üzüntülerini, sevinçlerini tepkileriyle belli eden (ayağa kalkmaları, alkışlamaları, ıslık çalmaları, vb...), saha içersinde verilen mücadeleyi tamamen hissetmeye çalışan gruplardır. Örneğin, İngiltere'de futbol karşılaşmalarında seyircilerin hep bir ağızdan aynı tepkiyi vermeleri adeta bir koronun bütünlüğünü hatırlatır.

Morris'in (1981) de ifade ettiği gibi taraftarlar futbol karşılaşmalarına saatler önceden gelip toplanırlar, hepsinin üzerinde takımlarına ait şapkalar, atkılar, bayraklar, flamalar, takım formaları vardır; bu görüntüleriyle adeta birer ortaçağ dönemine ait savaş ordularını anımsatırlar. Aynı zamanda futbol karşılaşmaları daha önce açıklanan boş zaman türlerinden biri olan 'sosyal ilişkiler/toplantılar'ın da gerçekleştiği yerlerdir. İnsanlar maçtan önce ya da sonra ya da her iki zamanda da arkadaşlarıyla buluşurlar, sohbet ederler (herkesin konuştuğu ortak bir dil vardır: futbol dili)

Tribün taraftarlığı aynı zamanda zor bir uğraştır, yağmurda, karda, soğukta, sıcakta hep tribünlerdeki yerlerini alıp takımlarını desteklemeyi gerekli kılar. Peki, taraftarların bu motivasyonu nereden gelmektedir.

Argyle (1996:236) bu konuyu, taraftarların takımlarıyla bütünleşmelerinde onların sevincini kendi sevinçleri, üzüntülerini ise kendi üzüntüleri gibi yaşamalarında

açıklamaktadır. Burada ön plana çıkan başka bir konu da aidiyetliktir; bir takıma, bir gruba ait olma isteğidir. İnsanlar doğdukları andan itibaren ya ailelerinin etkisi, ya arkadaş çevresinin etkisi, ya izledikleri, dinledikleri kişilerin etkisi ile kendilerini bir takım tutmaya mecbur hissetmektedirler. Bu özelliği ile bir futbol takımının taraftarı olmak, adeta bir dine mensup olmak gibidir.

Bir de spor karşılaşmalarını izlemenin psikolojik boyutu vardır. Zilman, Sapolsky ve Bryant (1979) Amerika’da yaptıkları araştırmada, öğrencilere televizyonda “hangi spor karşılaşmasını izlemekten keyif alırsınız” şeklinde yönelttikleri soruya öğrencilerin verdiği cevaplara göre ilk sırayı Amerikan Futbolu almaktadır. İnsanlar heyecan dolu bir oyunu, kıran kırana mücadeleler içeren, sakatlanma, kavga etme riskinin yüksek olduğu sporları izlemekten hoşlanmaktadırlar. A.B.D’de ortaya çıkan bu tablo, Amerikan futbolunun daha az geliştiği Avrupa’da ve dünyanın pek çok farklı ülkesinde, görsellik açısından aynı heyecanı veren futbol (soccer) yönündedir.

İnsanlar, televizyonda ya da spor mücadelelerinin yapıldığı alanlarda agresif, heyecan veren mücadele içerikli sporları izlemekten keyif almaktadırlar. TV programları da bu şiddeti ön plana çıkarıcı haberler yaparlar; çünkü insanların izlemek istedikleri budur (Calhoun;1987).

Bourdieu’nun ifadesiyse gerçekliği yaratma aygıtı olan televizyon, futbolu kendi ekonomik çıkarlarına ve rekabet ilkelerine göre yeniden düzenlemekte (akt. Kurultay ve Aytayman, 1997: 129), bu oyunu diğer program türleri gibi izleyicilere sunmaktadır. Bu beklentileri gidermek için televizyonun içeriği basit, duygusal etki alanı yüksek, merak uyandırıcı, popüler, magazinelle ve abartı konulara dayandırılmaktadır. Bir dinlenme ve eğlenme aracından beklenen içerik Bourdieu’nun (1997: 22-56) belirttiği gibi problem yaratmayacak ya da yalnızca önemsiz problemler yaratacak türde, herkesi ilgilendiren, hiçbir şeye dokunmayan, uzlaşıcı içeren, bölmeyen, sansasyonellik yaratan, gösteri/şov ağırlıklı, olağandışı olaylardan oluşmalıdır. Dolayısıyla televizyondan beklenen gerçekliği yeniden kurarken eğlenceli, dramatik, magazinelle, aksiyon içeren ortalama beğeni düzeyine hitap etmektir (Arık, 2004: 314-316). Futbol, televizyonun bu anlatsal özelliklerine ve içerik tercihlerine son derece uygun bir konudur.

Türkiye’de televizyon programlarının önemli oranda bir kısmını işgal eden futbol konusundaki tabloya bakıldığında, dünyadaki bazı ülkelere kıyasla, Türkiye’de futbol

endüstrisinin oldukça geç geliştiği görülmektedir. Türkiye Futbol Federasyonu'nun 1924 yılında kurulmuş olsa da, Türkiye Profesyonel Futbol Ligi 1959 yılında başlamıştır. Ancak 1959 ve 1980 yılları (1960, 1961, 1971, 1980) arasında birçok askeri darbenin yaşanması, ülkedeki futbol yapısını da etkilemiştir. 1980 sonrası dönem Türkiye'de pek çok alanda olduğu gibi futbol alanında da ciddi değişimleri beraberinde getirmiştir. Talimciler'in (2005: 147-163) ifade ettiği üzere, 1980'den sonra devlet futbola politik alanda yeni bir rol yüklemiştir. Bu yeni rol neo-liberal ideolojinin ülke içine yerleşmesinde etkin olmuştur. Tüm bu gelişmelere paralel olarak Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) 1992 yılında özerk bir yapıya bürünmüştür (<http://www.tff.org>,15/04/2009).

Tablo 11 Türkiye Futbol Endüstrisi İstatistikleri

Kurum Adı:	Türkiye Futbol Federasyonu
Tüm futbolcu sayısı (profesyonel + amatör + bayan + erkek)	2.748.657
Kayıtlı futbolcu sayısı (profesyonel + amatör)	197.657
Kayıtsız futbolcu sayısı (profesyonel + amatör)	2.551.000
Futbol Kulüp Sayısı	4.450

Kaynak: FIFA, (2007).

Tablo 10'dan da anlaşılacağı üzere, futbol Türkiye'de gerek izlenme, gerekse oynanma açısından oldukça yaygın bir alandır. Futbolun bu denli popüler olması, insanların boş zamanları değerlendirme ya da profesyonel bir meslek olarak bu alanı seçmelerinde etkilidir.

2.4. Bir Boş Zaman Çalışanı Olarak Spor İşçileri

Endüstrileşmiş toplumlarda çalışma/iş birçok insansın hayatının merkezindedir (Grint 2005). Çalışmanın bu denli önemli bir hale gelmesi, meslek seçiminde kişileri kendi yeteneklerine, kendi huzurlarına göre iş seçimine yönlendirmektedir. Grint ve Watson'un (2005) meslekler üzerine yaptıkları araştırmalarda, ülkelerdeki meslek seçimlerin de ya da seçilen mesleklerin yerine getirilme şekillerinde, kültürel etmenlerin ön planda olduğuna vurgu yapmışlardır. Bu bağlamda 'Meslek' in genel bir tanımı yapılacak olursa, kişinin hayatını kazanmak için yaptığı, kuralları toplum tarafından

belirlenmiş ve belli bir eğitimle kazanılan bilgi ve becerilere dayalı faaliyetler bütünüdür denebilir. Sosyolojik anlamda meslek, belirli faaliyet alanları etrafında yoğunlaşmış ve biçimlenmiş insani ilişkiler bütünüdür (Kemerlioğlu, 1973: 29).

Whalley'in (1987: 7) ifade ettiği gibi, meslek 'iş' ya da 'uğraş'ın aksine, genel olarak yerleşik bir toplumsal role ve pozisyona göndermede bulunur ve meslek üyesi kişiler, mesleklerini geçici olarak yapmadıklarında bile, örneğin, öğretmen, doktor, tesisatçı gibi toplumsal onaylanmışlık potansiyellerini muhafaza etmektedirler. Günümüzde futbolculuk da bu grubun içine dahil olmuştur. Bu oluşum mesleklerin kendilerine ait bir takım özellikleri de beraberinde getirmektedir (rozet, özel giysi, kendine ait konuşma dili vb..) (Macdonald; 1995)

Meslek, insanın yaşamını sürdürebilmek için icra ettiği ve genellikle yoğun bir eğitim, çalışma, bilgi birikimi, seçilen mesleğe bağlı olarak yetenek geliştirmeyi gerektiren ve tüm bu sürecin sonunda kişilerin kazandığı unvanın adıdır. Meslekler, genel olarak saygınlıkları, üyelerine sundukları olanakları, toplumdaki algıları, etik ve kimliksel öğeleri, profesyonel konumları itibariyle, önemli sosyal farklılaştırıcı unsurlardan biridir (Aytaç; 2003: 16).

21. yüzyılda sporculuğun bir meslek olduğunu kabul etmeyen hemen hemen kalmamıştır. Spor, bireysel ya da toplu olarak boş zaman kapsamı içinde veya tam zamanlı şekilde meslekleştirilmiştir (Erkal;1992:119).

Profesyonel spor sektörü, profesyonel sporcuların yarattığı büyük bir ekonomik sektör olarak ifade edilebilir. Aslında sporda profesyonelleşme oldukça yeni bir kavramlardır. İnsanların endüstrileşme sayesinde daha çok boş zamana sahip olmaları ve kitle iletişim olanaklarının yaygınlaşması sporda profesyonelleşmenin temel nedenleri arasında gösterilebilir. Günümüzde spor, kişisel ve toplumsal sağlığı koruyucu, destekleyici ve geliştirici özellikleriyle önemli bir hizmet sektörü olarak kabul edilmektedir. Ayrıca kitle iletişim araçlarının etkisi ile karlı bir reklâm aracı haline gelen spor, bir taraftan geniş kitlelerin yoğun ilgisini çeken bir gösteri ve eğlence faaliyeti olarak tüketim sektörüne dönüşürken, diğer taraftan çok cazip bir ekonomik faaliyet alanı haline gelmektedir. Buna paralel olarak profesyonel sporun eğlence ve ekonomik boyutu arttıkça, sporcular birer sinema, müzik yıldızları haline gelmiştir.

Sporun ekonomik boyutu açısından değerlendirme yapılacak olursa, pazarlama süreçleri ile spor arasında bir bağ kurarak ürün, fiyat, yer ve tutundurma açısından konu ele alınabilmektedir. Spor pazarlaması tüketicilerine fitness, rekreasyon, sağlık ve bunlarla ilgili, ürün, servis, insan, yer sunan bir pazardır. Bu amaçla; spor, katılımsal ve seyirsel bir ürün sunmaktadır. Spor aktivitelerin de gerekli olan veya ihtiyaç duyulan araç, gereçler (sapka, t-shirt, havlu, logolu ürünler vb...) spor endüstrisinin vazgeçilmez en önemli argümanlarıdır. Sporu üretmek için gerekli olan stadyum, sguash salonları, tenis kortları vb. tesislerin yapımı için gerekli olan malzemeleri ile tenis raketi tellerinin tamiri, çamaşır yıkama ve kulüplerin temizliği gibi çeşitli servis hizmetleri ile birlikte profesyonel sporcuları kullanarak farklı ürünlerin pazarlanmasını sağlamaktadır.

Günümüzde endüstri toplumunun gelişimine paralel olarak sportif faaliyetlerin sayıları ve çeşitleri de artış göstermiştir. Spor pek çok ülkede çok sayıda tüketiciyi içinde barındıran büyük bir endüstriye dönüşmüş durumdadır. Boş zamanların değerlendirilmesi spor ekonomisinin doğuşuna sebep olurken, boş zaman ekonomisinin büyümesiyle de sporun onun içindeki payı da artış göstermiştir. Özellikle spor karşılaşmalarının pasif katılımcılar olarak tanımlanan çok büyük kitleler tarafından izlenmesi, spor ekonomisinin büyümesinde ciddi öneme sahiptir.

1994 yılı Kış Olimpiyatlarının 120, 1994 yılı Dünya Futbol Şampiyonasının 188, 1996 Yaz Olimpiyat Oyunlarının 214 ülkede izlenmesi ve 1998 yılında Fransa'da yapılan Dünya Futbol Şampiyonasının 3.7 milyar kişiye ulaşması, spor organizasyonlarının ne kadar büyük kitlelere ulaştığının bir göstergesidir. 1948 yılında Uluslararası Olimpiyat Komitesi Oyunları'nın televizyon yayın hakları için BBC'nin ödediği rakam 30 milyon doları bulurken bu rakam 1996 yılında 895 milyon dolara, 2000 yılında ise Avustralya'nın Sydney kentinde düzenlenen olimpiyat oyunlarında bu rakam 1.3 milyar dolara ulaşmıştır. 1995 yılı verilerine göre ulusal mal ve hizmetlerin çıktığı değer bakımından ABD'de spor endüstrisi en büyük 11. sektör haline gelmiş ve 152 milyar dolarlık bir paya ulaşmıştır. Dünyada 2000 yılında sponsorluk için 25 milyar dolar harcanmış ve bu harcamaların % 68'i spor alanında yapılmıştır. Yine FIFA 2002 Dünya Kupası'nı düzenleyen Japonya ve Güney Kore bu organizasyon için toplamda 7.3 milyar dolar harcama yapmışlardır. Bu organizasyonda 600.000 kişiye iş imkânı sağlanmıştır. 2002 Dünya Kupası'nın sadece bir ay içinde dünya ekonomisine 45 milyar

dolar gelir sağladığı görülmüştür. 2002 Dünya Kupası'nın sponsorları: Coca-Cola, Adidas, Fuji Xerox, Fuji Film, Gillette, Mmaster Card, JVC, Budweiser, Avaya, NTT Group, Hyundai, Kroea Telecom, McDonalds, Philips, Toshiba ve Yahoo, organizasyon için yaklaşık 70 milyon dolar sponsorluk bedeli ödemiştir.

Profesyonel spor sektörünün birçok açıdan kendine özgü özellikleri mevcuttur. Kazanılan zaferler, turnuvalar, eğlence bu özelliklerden başlıca olanlarıdır. Ancak bu duruma paralel olarak oldukça ağır bir çalışma ilişkisi de hakimdir. Profesyonel sporda çalışma ilişkileri bakımından çok çeşitli çalışma ilişkilerinden bahsetmek mümkündür. Profesyonel spor sektörü lig yönetimleri, kulüpler, oyuncular, menajerler, çeşitli sporcu sendikaları spordaki çalışma ilişkilerinin başlıca taraflarıdır.

Profesyonel sporda çalışma ilişkilerinin en temel aktörleri şüphesiz sporculardır. Profesyonel sporun eğlence, gösteri olarak kabul edilmesi, sporcuların da bu sektörün yıldızları olmasına yol açmıştır (Aydın, 2007:24). Profesyonel sporcular spor sektörünün hem işçileri, emekçileri hem de ürünleridir. Bu yönüyle diğer pek çok sektörden farklılık arz eder. Profesyonel sporcuların eş zamanlı olarak işçi, girişimci, ürün, yıldız ve birer istatistik faktörü olmaları onlara çalışma ilişkilerinde birçok farklı rol yüklemektedir (Aydın, 2007:24). Spor endüstrisi içerisinde diğer ürünler; sportif faaliyetler, rekreasyon, fitness veya serbest zaman etkinlikleri ve bunlar ile ilgili ürün ve hizmetler şeklinde ifade edilmektedir. Spor endüstrisinin tüketicileri ise, sportif ürün ve hizmetleri tüketen birey ve işletmeler olarak belirtilmektedir. Spor ile ilgili bu ürünlerin yanı sıra alışveriş yerleri, restaurantlar, oteller, fabrikalar ve barlar gibi işletmelerin faaliyet alanları da spor endüstrisi ile dolaylı bir ilişki içerisinde değerlendirilmektedir(Argan ve Katırcı;2002). Spor endüstrisiyle ilişki içinde olan bu yerlerde çalışanlar da birer spor sektörünün işçileri konumundadır. Spor sektörü direkt ya da dolaylı olarak birçok çalışana içinde barındırabilmektedir.

2.4.1. Futbolun Endüstrileşmesi

Boş zamanların değerlendirilmesi ve spor ekonomisinin doğuşu arasında bir ilişkiden bahsetmek yanlış olmaz. Boş zaman ekonomisinin büyümesiyle sporun onun içindeki payı da büyümüştür. Özellikle 1980'lerden sonra boş zaman uğraşlarının yaygınlık kazanması, sporda reklama izin verilmesi, sponsorluk, spor kulüplerinin yayın haklarının pazarlanması ve federasyonların yapısal değişikliklere zorlanması gibi

gelişmeler sporun ticarileşmesini hızlandırmıştır (Cerrahoğlu ve İmamoğlu, 2000:240-247).

Sporun yapılanması, devletlerin siyasal ve ekonomik örgütlenmesindeki yapılanma ile paralellik göstermektedir. Bu bağlamda spor, ekonomi, finans, sağlık, işçi ilişkileri, mekan kullanımı yasaları gibi birçok faktörü şekillendiren kamu politikalarının da konusu haline gelmektedir. Günümüzde toplumların spora bakışı, sporu algılayış biçimleri toplumların genel yapısını da yansıtmaktadır. Bu paralellikte spor, aslında gelişmişliğin bir ölçütü olarak da kabul edilmektedir (Yetim,2000, 63-72).

Spor hem hizmet üretimi boyutuyla, hem de mal üretimi ve tüketim sektörleri boyutuyla, disiplinlerarası bir çalışma alanı haline gelmiştir. Bugün spor ve ticaret birbirini tamamlayan hatta birbirinin vazgeçilmez ögesi durumundadır. Günümüz dünyasında spor pazarı bazı ülke ekonomilerinden daha fazla para hacmine sahip hale gelmiştir. Artık ‘spor pazarı’ kavramı diğer pazarlama alanlarından ayrılarak kendine özgü yapısı ile ortaya çıkmıştır. Spor pazarının başlıca bazı argümanlar şunlardır:

- Spor organizasyonunun gerçekleştiği yerlerde, çevresinde mal satışı yapanlar.
- Reklamcılar
- Sponsorlar (takımları ve turnuvaları finansal bakımdan destekleyenler)
- Spor ile ilgili mal ve hizmet üretilen satan firmalar
- Menajerler, temsilciler
- Basın yayım organları (günlük gazeteler, dergiler, spor programları, spor kanalları vb...).

1990’lardan sonra spor endüstrisi olarak tanımlanan sektörün faaliyet alanı daha da genişlemiş ve yarattığı katma değer ülkelerin GSMH rakamlarında azımsanmayacak boyutlara ulaşmıştır. Spor endüstrisinde yaşanan bu denli hızlı gelişmeler göz önüne alındığında özellikle gelişmiş ülkelerde bireylerin sportif faaliyetlere ve her türlü serbest zamanı değerlendirme etkinliklerine aktif ya da pasif dâhil olma konusunda artan eğilimleri bu gelişme trendini destekleyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Spor ve serbest zaman değerlendirme olanaklarının artması kuşkusuz bu konudaki talepte benzer bir artıştan kaynaklanmaktadır. Talepteki artışlar birçok faktöre bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Teknolojinin her geçen gün artması ve bireylerin çalışma zamanlarının yıllar içerisinde gittikçe azaltılması gibi faktörler spor ya da serbest zaman için kullanılabilir sürenin artmasını sağlamıştır. Bunun doğal sonucu olarak da bireylerin spora yönelik serbest zamanları artmış ve bu durum spor endüstrisinin gelişimini hızlandıran bir yapı oluşturmuştur. Spor endüstrisinin gelişimine birçok farklı örneğin gösterilmesi mümkündür. 2003 yılında Japonya’da spor sektörüne aktarılan girdilere bakıldığında toplam 5.643 milyon Euro’luk bir bütçe görülmektedir.

Tablo 12 Japon Endüstrisinde Spor ve Medyaya İlişkin Karşılaştırmalı Gelir Göstergeleri

GELİR KALEMİ	MİLYON EURO
TV	1,454
Gazete	2,373
Spor Dergisi	1,332
Kitaplar	121
Video ve DVD	14
Oyun Yazılımları	349
TOPLAM	5,643

Kaynak: Naoyuki Harada (2003).

Japonya, A.B.D. ve İngiltere karşılaştırılması aşağıdaki tablo 12’de görülmektedir.

Tablo 13 Ülkelere Göre Spor ve Medyaya İlişkin Karşılaştırmalı Gelir Göstergeleri (Milyon EURO)

ÜLKE	TV	GAZETE	SPOR DERGİSİ	KİTAPLAR	VİDEO ve DVD	OYUN YAZILIMLARI
Japonya	1,454	2,373	1,332	121	14	349
A.B.D.	4,315	-	868	134	258	690
İngiltere	207	542	271		30	-

Kaynak: Naoyuki Harada (2003).

Tüm veriler ve ifadeler de göstermektedir ki son zamanlarda çok hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. Küreselleşme bu hızlı değişimin itici gücü olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme olgusu diğer alanlarda olduğu gibi sporda da farklı boyutlarda etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir (Doğru, 2008). Bu süreçte en popüler spor dallarının başında gelen futbol da adeta metalaştırılıp, tüketime, alışverişe konu haline gelen büyük bir endüstriye dönüşmüş durumdadır. Futbol, bir yandan bir eğlence, bir oyun olarak görülürken, diğer yandan yirmi iki oyuncunun topa sahip olma mücadelesi, izleyici kitlelerin davranışları ve futbol endüstrisi çerçevesinde farklı bilimsel perspektifler tarafından analiz edilen bir alandır (Alver, 2008:224). Dünya ekonomisinin yeniden düzenlenmesi, teknolojik gelişmeler, zaman ve mekânın sıkışması küreselleşme sürecini hızlandırmıştır. Bu gelişmeler politika, hukuk, eğitim ve spor gibi farklı toplumsal sistemler üzerinde etki yaratmıştır. Aslında 19 yy.da pek çok spor dalı profesyonelleşme süreci içerisine girerken, futbolun endüstrileşmesi de buna paralel olarak, 20. yy.da çok hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Spor ve ticaret tarihsel olarak incelendiğinde birbirleriyle oldukça ilişkili iki kavramdır. Boks, at yarışları, futbol, vb. spor dalları yüzyıldan fazla süredir ticaretle içiçedir (Rowe, 1996:175). Futbol gevşek kurallara bağlı fiziksel bir oyun olmaktan çıkıp, profesyonel, ticari bir oyuna dönüşmüştür. İstatistikler ve rakamlar bu durumun en iyi açıklayıcılarıdır. İngiltere liginde mücadele eden takımlardan sadece Manchester United'ın 1.4 milyar dolarlık piyasa değeri, bir çok küçük azgelişmiş ülkenin GSMH'lerinin üzerinde bulunmaktadır (Ongan, 2007, 107-113). Yine 2007-2008 sezonu itibariyle Avrupa futbol pazarının büyüklüğünün 14,6 milyar Euro'ya ulaştığıdır. Avrupa'nın sırasıyla beş büyük ligi olan İngiltere, İspanya, Almanya, İtalya ve Fransa 1. Liglerinin sponsorluk,

ticaret, yayın ve reklam gelirlerinin, toplam gelirlerin yaklaşık yüzde 80'ine ulaştığı, geriye kalan yüzde 20'lik kısmı ise stadyum gelirlerinin oluşturduğu görülmektedir. Türkiye'de de son 5 yıl içinde futbol gelirleri pekiştirilmiş olarak %56'lık bir artış ile 336 milyon Euro'dan 525 milyon Euro'ya yükselmiştir¹³. İspanyol AS gazetesi ve İsviçreli Deloitte adlı şirketin 2008 yılında açıkladığı rapora göre, dünyada en fazla yıllık gelir elde eden ilk 20 takım şöyle sıralanmıştır:

¹³ <http://spor.ok.net/turk-futbolu-1-milyar-dolar/>

Tablo 14 2008 Yılında Dünyada En Fazla Gelir Elde Eden 20 Kulüp

No	Takım	Ülke	Gelir
1	Real Madrid	İspanya	351.000.000 Euro
2	Manchester United	İngiltere	315.200.000 Euro
3	Barcelona	İspanya	290.100.000 Euro
4	Chelsea	İngiltere	283.000.000 Euro
5	Arsenal	İngiltere	263.900.000 Euro
6	Milan	İtalya	227.200.000 Euro
7	Bayern Münih	Almanya	223.300.000 Euro
8	Liverpool	İngiltere	198.900.000 Euro
9	Inter	İtalya	195.000.000 Euro
10	Roma	İtalya	157.600.000 Euro
11	Tottenham	İngiltere	153.100.000 Euro
12	Juventus	İtalya	145.200.000 Euro
13	Olympique Lyon	Fransa	140.600.000 Euro
14	New Castle United	İngiltere	129.400.000 Euro
15	Hamburg	Almanya	120.400.000 Euro
16	Schalke 04	Almanya	114.300.000 Euro
17	Celtic	İskoçya	111.800.000 Euro
18	Valencia	İspanya	107.600.000 Euro
19	Olympique Marsilya	Fransa	99.000.000 Euro
20	Werder Bremen	Almanya	97.300.000 Euro

Kaynak: Zaman Gazetesi; 25.10.2008

Tablo 13'e bakıldığında kulüp gelirlerinde Avrupa'da en yüksek gelir sağlamayı başaran kulüplerin İngiltere'den çıktığı görülürken, listede 6 İngiliz kulübü (Manchester United, Chelsea, Arsenal, Liverpool, Tottenham, Newcastle United) bulunmaktadır. Futbolun yönetim merkezi olan FIFA'nın yıllar bazında gelirleri incelendiğinde, futbol endüstrisinin büyüklüğü daha net anlaşılabilir.

Tablo 15 FIFA'nın Yıllar Bazındaki Gelirleri

YILLAR	GELİR	GİDER	NET
2008	957 milyon dolar	773 milyon dolar	184 milyon dolar
2007	882 milyon dolar	833 milyon dolar	49 milyon dolar
2006	749 milyon dolar	500 milyon dolar	249 milyon dolar
2005	663 milyon dolar	501 milyon dolar	162 milyon dolar
2004	647 milyon dolar	509 milyon dolar	138 milyon dolar
2003	575 milyon dolar	461 milyon dolar	114 milyon dolar

Kaynak: FIFA Financial Report 2008, 59th FIFA Congress, NASSAU, 2-3 June 2009

Tablo 14 incelendiğinde FIFA'nın gelirlerinin yıllara orantılı olarak düzenli arttığı görülmektedir. Bu durum da her yıl futboldaki para hacminin arttığını göstermektedir. Tüm bu rakamlar ve istatistiklerden elde edilen veriler futbolun büyük bir endüstri olduğunun en önemli göstergesidir. Konu bir örnekle açıklanacak olursa; İstanbul'da bir stadyum, bir futbol karşılaşması. Televizyonun karşısında, ev ortamında seyredilen bir maçı düşünelim. Karşılaşmayı izleyebilmek için önce paralı kanal aboneliğimizin olması gerekir. Yayın boyunca sürekli saha kenarındaki reklamlar görülür. Grundig, Kent, Bonibon Kent, Coca Cola, Pony, Ferroli, Brooklyn, Sprite, 7 Up, Diet Coke, Eros, Pepsi, Alarko, Kinetix, Olips, Befo jeans, Renault, Efes Pilsen, Tuborg, Arçelik, VakıfBank, Özdilek, Ticaret Bank, Oyak Sigorta, Türk Bank. Tam 26 firma ve ürün reklâmı, stadyumlarda takımlarının atkılarını formalarını giyen binlerce seyirci, karşılaşmayı kendilerine özel localardan, vip tribününde izleyen popüler kişiler, takımların formalarında çeşitli reklamlar, buna benzer örnekleri çoğaltabiliriz (Alemdar ve Erdoğan;1994:85-87). Tüm bu örneklerden de anlaşılacağı üzere futbol oyun ve spor olmaktan öte bir şey haline gelmiştir. Futbolun bir spor dalı olarak profesyonelleşmesi, bunu meslek olarak yerine getiren futbolcuların da bundan gelir elde etmelerini ve dolayısıyla da ticaretle futbol arasında sıkı bir bağ kurulmasını sağlamıştır.

Futbol emek piyasasında futbolcuların ücretleri üzerinde toplu pazarlık ya da üst ücret sınırlaması olmadığından, futbol endüstrisinde serbest piyasa kuralları hâkim olmakla birlikte, futbolcular istedikleri kulübe, istedikleri ücretle transfer olabilmektedir (Doğru, 2008). Aslında futbolda bu süreci belirgin hale getiren, 15 Aralık 1995'te,

Lüksemburg'daki Avrupa Adalet Divanı'nın transferini engelleyen kulübünden şikâyetçi olan Belçikalı I. Lig futbolcusu Jean Marc Bosman lehine verdiği karardır. Yargıçlar, Bosman davasında UEFA yönetmeliğini, Avrupa Topluluğu alanı içindeki serbest dolaşım ilkelerini engellediği gerekçesiyle, mahkûm etmiştir. Bakıldığında spor yasaları, 1980'lerin sonundan beri, kulüplere Avrupa Birliği ülkelerinden en fazla üç, topluluk dışından da iki oyuncu bulundurma hakkını tanıyordu. Daha önce izin verilen sayı, toplam iki veya üç yabancıyı (vatandaşı olmayan) aşmamaktaydı. Bosman kararı ile futboldaki işgücü pazarının tam olarak serbestleşmesine giden yol açılmıştır denilebilir. Yeni düzenlemelerle kulüpler istedikleri kadar AB vatandaşı oyuncu alabilmekte; futbolcular da istediklere kulübe gidip, sözleşme imzalayabilmektedir. Bununla birlikte kulüplerin bütçelerinde ciddi artışlar yaşanmaktadır. Futbol kesin ve geri dönüşü olmayan bir biçimde Futbol AŞ'ye dönüşmüş durumdadır (Authier;2002:36).

Futbol emek piyasasında futbolcu ücretlerinin artması, futboldaki para hacminin artması buna bağlı olarak da futbolun daha büyük bir endüstriye dönüşmesinde kaliteli futbolcu sayısının az olması ve TV, sponsor, reklam gelirleri ve tüketicilerin yoğun talepleri ve özellikle son yıllarda zengin işadamları tarafından satın alınan futbol takımlarının sayısındaki artış da etkili olmuştur (Doğru, 2008).

2000 yılından itibaren İngiltere Premier League'de futbolcuların ücretlerinde %65'e yakın bir artış yaşanmıştır. 2000 yılında bir futbolcunun aldığı ortalama ücret 409.000 sterlin iken, 2006 yılında 676.000 sterline yükselmiştir (Doğru, 2008). Aşağıdaki tabloda İngiltere'de bir futbolcunun oynadığı mevki ve lige göre ortalama kazandığı ücret görülmektedir:

Tablo 16 İngiltere’de Profesyonel Futbolcu Ücretleri (Sterlin)

	Premier League	Championship	Division 1	Division 2
Kaleci	533.000	179.500	53.500	45.900
Defans	653.000	167.000	61.000	44.400
Orta Saha	754.000	185.590	79.000	46.800
Forvet	806.000	292.900	75.000	67.900

Kaynak: Doğru, 2008 <http://sport.independent.co.uk/football/news/article357006.ece>

Son yıllarda, futbolda yaşanan emek hareketliliği, futbol endüstrisinin küreselleşme sürecine geçmesiyle ve artan sayıdaki Avrupa kulüplerinin futbolcu transferlerini daha geniş kapsamlı olarak, çok farklı ülkelerden yapmasıyla popüler hale gelmiştir. Futbol kapitalizmi için bir kâr hedefi olarak görülmüştür. Futbol endüstrisi yüksek dozda fanatizm ve şiddeti besleyip tırmandırabilecek kadar müşteri toplayabilmektedir (Aktay;1999:47). Küreselleşme sürecinde kapitalizmin bir gereği olarak tüketicilere asgari miktarda kullanıp atacakları ürünler sunulmaktadır. Futbol da bu ürünlerden biridir. Özellikle futbolun tüketiciler kesimini oluşturan taraftarlar, kendi takımlarında uzun süre oynayan bir oyuncudan sıkılmakta, yeni yüzler, yeni oyuncular görmek istemektedirler. Adeta futbolcular birer satın alınan-pazarlanan mallar haline gelmektedir (Authier; 2002). Bugünkü sistemde oyuncuların serbest dolaşımı bir sportif serüven olmaktan çıkıp, sermaye hareketine dönüşmüş durumdadır. Bunun yanı sıra modern futbol çok büyük kazançlar sağlayan devasa bir ‘para makinesine’ dönüşmüştür. Televizyonlar, sponsorlar ve daha genel anlamda hem futbol kulüplerine, hem de televizyon kanallarına sahip olan çok uluslu şirketler, futbola, bu üstünlüğü ve gücü nedeniyle her yıl çok büyük paralar harcayabilmektedir.¹⁴ Diğer ekonomik etkinliklerin pek çoğu gibi, futbol da mali değer çağına girmiştir. Authier’in (2002:14) ifade ettiği gibi daha önceleri bir futbol kulübünün kaynakları sadece stadyumlardan elde edilen maç bileti gelirleri, televizyon ve sponsor gelirleri iken, günümüzde ise birçok farklı gelir kaleminden bahsetmek mümkündür. Özellikle, bilet gelirleri artık marjinalleşirken,

¹⁴ Örneğin Silvio Berlusconi, patronu olduğu multimedya grubu Fininvest’le birlikte, İtalya’da Milan AC’nin başkanlığını yürüttü. Adidas’ın eski yönetim kurulu başkanı Robert Louis-Dreyfus aynı zamanda Olympique de Marseille’in de başkanı olarak görev aldı ve kulübün sponsoru da Adidas firmasıydı.

gelirler içinde televizyon, sponsor, turnuvalar, borsa, bahis, kârlı yan ürünlerden (geleneksel forma, kasket, kaşkol satışlarının yanı sıra kulübün amblemini taşıyan sabun, kolonya, hatta cep telefonu satışlarından) elde edilen kazançların payı artmaktadır. Ama hepsinin üstünde, kulübün değeri oyuncu sermayesine göre belirlenmekte, futbolcular ne kadar ucuza mâl edilirse, sermayenin gücü de o oranda artmaktadır.

Spor, 1920'lerden itibaren, Frankfurt Okulu'nun tanımladığı haliyle, tüketim fetişizminin karakteristiklerini önemli ölçüde içeren bir alan haline gelmiştir ve spor özellikle de futbol, işçi sınıfının kitle toplumuna dâhil olma sürecinde önemli bir rol oynamıştır. (Talimciler;2008:99). “Futbol bugünkü örgütlenmesi içinde sanayi toplumunun belirgin özelliklerini simgeler: İşbölümü ve ekip çalışması, şansların eşit olması, rekabet, performans, ödül, kov(ul)ma, bireylerin statülerinin belirsizliği (yerlerinin doldurulabilmesi)” (Boniface, 2007:134).

Futboldaki bu hızlı değişim, stadyumları da etkilemektedir. Stadyumlar artık taraftarın toplandığı basit alanlar olmaktan çıkıp, içinde otellerin, restoranların, pubların, alışveriş merkezlerinin, maç bahis şirketlerinin yer aldığı birer ticaret komplekslerine dönüşmektedir. Bu yeni ticari stadyum komplekslerinde, ‘disneylandlaştırma’ gündemdir; tarifelendirilmiş eğlence tüketimine süreklilik kazandırılması hedeflenmektedir.

Avrupa futboluna yön veren beş büyük profesyonel futbol liginin 1966-67 ile 2003-04 sezonları arasındaki ortalama seyirci gelişimine bakıldığında bu süreç daha net anlaşılabilir. 1966-67 yıllarında ortalama 20.000 seyirciye oynayan Alman takımları, 2003-04 yıllarında ortalama 40.000 seyirciye oynamaya başlamışlardır. Benzer durum İngiltere içinde geçerlidir. İngiliz Ligi'nin özellikle 1992 yılında Premiership'e dönüştürülmesi ortalama seyirci sayısını arttıran en önemli faktörlerin başında gelmektedir. Yine düzenlenen turnuvalar, futbol organizasyonları da futbolun endüstrileşmesine güç katmıştır. Yıllık 500 milyon Euro'ya yaklaşan bütçesiyle ‘Şampiyonlar Ligi’ dünya futbolunun en büyük organizasyonlarından biri haline gelmiştir. Endüstriyel futbolun yükselişi önünde artık hiçbir şey durmamaktadır; ne spor ahlakı, ne spor etiği. Öyle ki, post-modern dünyanın en küresel işi olan futbolda, spor endüstrisinin tarafları olan gerek kulüplerin gerek sponsor firmaların gerek

medyanın amaçları, gerek taraftar grupları ortak bir noktada kesişmektedir: ‘maximum kâr’. Artık futbol tüketime konu olan önemli bir argüman haline gelmiştir. Burada futbolun, dolayısıyla sporun kullanılmasıyla satılan, sporun kendisi dahil, gençlik, güzellik, seksi çekicilik, enerji, sağlamlık, sağlıklılık, hareket, heyecan, macera, özgürlük, lüks, zevk alma, eğlence, kısaca –işte bu iyi hayat- dedirten şeylerdir (Rowe,1995:191).Futbolun geniş kitleleri etkileme gücü, tüketim anlayışıyla birleştirildiğinde, içinde yaşadığımız serbest piyasa ekonomisi için vazgeçilemeyecek bir sektörün yaratılmıştır. Pazarlamayı marka yaratmak olarak düşünecek olursak, markalama yolu ile ürün ya da hizmetinizin kullanıcıya daha basit ve etkili bir biçimde satılmasını sağlayabilirsiniz. İşte ‘endüstriyel futbol’ olarak adlandırılan dönemde kulüplerin yeni işlevi de budur (Talimciler;2008:92). Futbolda yaşanan para egemenliği, futbolun gerçek yapısını farklı bir kılığa sokmaktadır. Artık futbol, kişilerin, gösteri için kitleleri kendi etraflarına topladıkları bir spor olmaktan çıkıp, neticesi parayla ölçülen bir tür endüstri haline gelmiştir (Authier;2002 :15).

Tablo 17 2003-2004 sezonu İngiltere’de Futbol Liglerinin Bütçeleri

Premier League	583 milyon pound (yaklaşık)
Championship	138 milyon pound (yaklaşık)
League 1	40 milyon pound (yaklaşık)
League 2	25 milyon pound (yaklaşık)

Kaynak: The Times, 8 Haziran 2005

‘The Times’ gazetesinde 8 Haziran 2005’de yer alan bir habere göre İngiltere’de 2003-2004 sezonunda sadece ‘Premier League’nin bütçesi yaklaşık 583 milyon pound tur. ‘Championship’ de ise yaklaşık 138 milyon poundluk bir para akışı mevcuttur. İngiltere’de daha alt ligleri temsil eden ‘League 1’ ve ‘League 2’ da yaklaşık toplam 65 milyon poundluk bir bütçe vardır.

Çoğu futbol kulübü kurdukları alışveriş merkezleri, satış mağazaları ile kendi ürünlerini halka pazarlamaktadır. Ticarileşen, kendi başına endüstri haline gelen futbol hiç de azımsanamayacak bir tüketici kitlesine sahiptir. Bu kitle futbolun popülerleşmesiyle doğru orantılı olarak, sürekli artmaktadır. Bu da daha çok ürün, daha çok kâr anlamına gelmektedir (Gümüş;2000:41). Bunun yanı sıra küreselleşmenin ekonomik bir sonucu

olan, çok uluslu şirketlerin giderek farklı ülkelere yayılması, futbolda da uluslararası şirketlerin çeşitli ülkelerde futbol kulüplerini satın aldıkları görülmektedir. Örneğin, Daewoo şirketi Varşova Liege kulübünü satın alarak kendi ismin koymuştur 'Daewoo Liege'. Kasım 1997'de de, bir yatırım şirketi olan ENIC, İtalya'da Vicenza, Çek Cumhuriyeti'nden Slavia Prag ve Yunanistan'da AEK kulüplerinin yönetimlerini kontrol etmeye başlamıştır. Ayrıca ENIC firması, Glasgow Rangers'ın da %25 hissesini de satın almıştır (Gümüş;2000:103). Yine futbolun dünyadaki en önemli temsilcilerinden biri olan İngiliz futbol ekibi Manchester United'a bakıldığında, 2002 yılında Umbro yerine Nike firması ile 13 yıllığına 500 milyon dolarlık mercandising ve sponsorluk sözleşmesi imzalamıştır (Talimciler;2008:94).

Futbol içinde bulunulan dönemin en etkili iktidar nesnelere dönüştürmüş durumdadır, bu nedenle de futboldan söz edilen her an, aynı zamanda ekonomiden, siyasetten, toplumsal yaşamdaki bir takım değişimlerden ve sıkıntılardan da söz edilmiş olmaktadır (Talimciler;2008:92).

Boniface'in (2007:10-11) ifade ettiği gibi futbol, küreselleşmenin demokrasiden, piyasa ekonomisinden ya da internetten kesinlikle çok daha fazla ilk örneğidir. Tüketim toplumunun etkisiyle serbest zaman diye adlandırılan ve öznelere kendi istek ve arzularını yerine getirdiklerini düşündükleri zamanlar bile, önceden planlanmış eğlence/oyun adı altındaki işlere dönüşmüş durumdadır (Talimciler;2008:99).

Eğlence, yeni dönemde işin bir uzantısı haline gelmiştir. Bu dönemde boş zaman, işin daha iyi bir şekilde gerçekleşebilmesi için verilen bir aradan ibarettir. Modern özne, sadece çalışırken değil ama daha çok eğlenirken teslim olmaktadır. Kültür endüstrisi, kendi tüketicisi olan modern bireyi kendisi üretmektedir (Dellaloğlu, 2003: 102-103).

Sanayi sonrası dönemde ekonomide en büyük paya sahip olan mal ve hizmet üretimi, bu mal ve hizmeti tüketen olan yeni bir kitleye ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda, yeni dönemde boş zaman faaliyetleri, spor faaliyetleri çok önemli bir hale gelmiştir. Çünkü bu etkinlikler, kapitalist ekonominin arzulanı olan birey tipinin üretilmesi için elverişli ortamları sunmaktadır. Artık, uluslararası futbol karşılaşmaları, olimpiyat oyunları gibi devasa organizasyonlar oyunun ötesinde iş haline dönüşmüş etkinlikler haline gelip, ve bu etkinliklere katılacak olan bireylerin neyi-nasıl ve ne şekilde tüketecekleri çok önceden planlanmaktadır. Tüketim kültürünün de en önemli argümanlarından biri de 'yıldız

sporcular'dır. Örn. Magic Johnson, David Beckham gibi spor şöhretlerinin sahip oldukları yetenekler, değerler 'herkese örnek olsun' diye öz-disiplin, eğitim ve maddi başarı arasındaki ilişkiye vurgu yapmaktadır. Bu yıldız sporcular, tipik olarak bireycilikten ve toplumdaki kişisel rekabetten oluşan iki yönlü etiğin üstünlüğüne katkıda bulunan, en üst düzeyde yetenekli ve çalışkan bireyler olarak tasvir edilirler. Aynı zamanda şöhretin spordaki başarıda şansın vurgulanması, kitleleri, yaşamın olanaklarını bu kadar eşitsiz dağıtan bir sistemin dağıtım mantığını sorgulamak yerine yaşama karşı kaderci bir tutum benimsemeye teşvik eder (Talimciler;2008:94). Bu bağlamda sporun açık işlevi kitleleri eğlendirmek ise, gizli işlevi de toplumsallaştırmak için taklit etmemizi sağlayacak rol modeller sunarak, modern dünyaya bireylerin uyum sağlamasına yardımcı olmaktır (Arık, 2004: 174-175).”

Bu yeni dönemde sürekli vurguladığımız gibi tüketmek, daha fazla tüketmek ön plandadır. İşte bunun için de artan boş zaman süreçleri 'tüketim toplumu' haline gelen kapitalizmin vazgeçemeyeceği zaman dilimi olmaktadır. Çünkü ekonominin daha fazla tüketime ihtiyacı vardır, bu yüzden de “yaratılan her toplumsal serbest zaman, ekonominin özellikle hizmet ve eğlence sektörüne yeni bir kazanç alanı açmaktadır (Argın, 1992: 36). Yeni bir kazanç alanı olarak görülen 'boş zaman' ın en önemli çalışanlarından biri olan, birer futbol endüstrisi işçileri olan futbolcuların emek süreçleri, çalışma koşulları nasıldır? Futbolcuların çalışma ve boş zamana yönelik algıları ve tutumları nasıldır? Diğer bölümde bu ve benzeri soruların yanıtları aranacaktır.

2.4.2. Oyunu Sahada Üreten Emekçi: Futbolcular

Spor branşları içinde futbol, seyirlik bir spor olması ve kitlelerden yoğun ilgi görmesi nedeniyle diğer branşlardan farklılık göstermektedir. Sporculuk mesleğinin en önde gelen aktörleri de şüphesiz futbolculardır. Bourdieusian (1997) perspektife göre, futbol, futbolcuların yaşamlarının merkezindedir ve futbolcular sürekli futbolu düşünen emekçilerdir. (Roderick;2006:16).

İskoçya'da profesyonel futbolcular üzerine bir araştırma yapan McGillivray (2005) futbolculuk mesleğinde üç önemli noktaya işaret etmektedir. Bunlardan ilki, futbolcular mesleklerinin gereği olarak, oyun kurallarını, futbol dilini iyi bilen, saha içerisinde verilen kararları net bir biçimde anlaması gereken kişilerdir; bu onların işinin bir

gereğidir. İkinci olarak, futbolculuk fiziksel ve zihinsel bir çabayı gerektirdiğinden futbolcular fiziklerine, vücutlarına iyi bakmaları, iyi beslenmeleri, zararlı alışkanlıklardan uzak durmaları, uykularının düzenli olması ve vb. konulara dikkat etmeleri gereken kişilerdir. Parker'ın (1996:1) ifade ettiği gibi futbolcular ağır kas gücü gerektiren, hiyerarşik yapılanmanın çok yoğun görüldüğü bir ortamda çalışmaktadırlar. Üçüncü ve son olarak ise futbolcular, başka kariyer seçimlerine sahip olsalar bile futbolu hayatlarının merkezine oturtan ve futboldan başka hiç bir şey düşünmeyen kişilerdir.

Profesyonel futbol temelde kaçınılmaz olarak kendi kimliği kendisi tarafından belirlenen fiziksel olarak talep edilen bir kariyer gibidir. Max Weber'in (2002) terminolojisinde iş basitçe hayatta kalmak için kullanılan bir araçken meslek başka bir sebep gerektirmeyen kendi içinde bir sondur (Roderick;2006:17). Weber'in (2002:312) söyleminden hareketle aslında futbolculuğun hem bir meslek hem de bir iş olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Küreselleşme ile birlikte futbol kulüpleri sadece kendi ülkelerinde mücadele eden değil uluslararası arenada da mücadele eden örgütler haline gelmiştir. Bu da iyi, kaliteli ve yetenekli oyuncuların takımlara transfer edilmeleri ile mümkündür. Futbolculuk mesleği de bu gelişmelere paralel olarak daha rağbet gören bir meslek haline gelmiştir (Doğru, 2008).

Alemdar ve Erdoğan'a (1994:86) göre, "spor işçileri" denince, genellikle küçük yaşta, çoğunlukla erkeklerden oluşan, sendikalaşma olanakları kısıtlı bir grup akla gelmektedir. Şüphesiz izlenme, ilgi duyma rakamlarına göre, en popüler spor dalı olarak görülen futbolda da pek çok spor işçisi bulunmaktadır. Futbol, fiziki iş, dolayısıyla fiziksel uygunluk gerektirir. Kariyerler sakatlık ya da yaş nedeniyle kolayca bitebilir (Alemdar ve Erdoğan;1994:86).

Futbolda, oyunculara büyük transfer ücretleri ödeniyor gibi gösterilmesi futbolun popülerliğini arttırmak içindir. Ancak gerçek olan şu ki; futbolda çok az kişi, çok ciddi paralar kazanmakta, hatta futboldan büyük paralar kazanan bu azınlık bile, elde ettikleri gelir ve yaşam düzeyini kısa süreli kariyerleri sonunda tutma olasılığına neredeyse sahip

değildir. Durum böyle olunca küreselleşmeyle birlikte yenilenen futbolda ‘Nakata tipi’¹⁵ bir futbolcu profili oluşmaktadır. Artık oyuncular, futbol kariyerlerinin sonunu düşünerek, gelecekleri için yatırım yapmaktadır. Profesyonel futbolcular öncelikle kulüplerinin ancak aynı zamanda oynadıkları ligin işçileridir (Mitten ve diğerleri;2005:41). Futbolcuların genellikle bireysel olarak pazarlık güçleri vardır ve bireysel iş sözleşmelerini imzalayarak futbol endüstrisinin birer işçileri konumuna gelirler.

Futbol emek piyasasında futbolcuların ücretlerini belirleyen bir düzenleyici kurum olmadığından futbolda serbest piyasa kurallarının egemen olduğunu daha önce de ifade etmiştik. Böyle bir emek piyasasında şüphesiz futbolcuların aldıkları ücretlerin dağılımında ayırıcı bir takım argümanlara ihtiyaç vardır. Bunlardan en önde geleni ‘yetenek’tir. Emek piyasasında yetenek farklılıkları önemli bir unsurdur. İktisadi anlamda nasıl bir işçinin ücretini birçok farklı unsur belirliyor ise –yetenek, sendikaya üye olup olmama, cinsiyet vb...- futbolda da bir futbolcunun diğer futbolcudan daha

¹⁵ Nakata Örneği: “Hücuma dönük orta saha oyuncusu Japon Hidetoşi Nakata’nın önce İtalyan kulübü Perugia’ya , sonra da AS Roma’ya transferinin tek gerekçesi çok kârlı Japon pazarına girme isteğiydi. Bu oyuncu 1998’de Perugia’ya gelir gelmez, bölgeye akın eden binlerce japon turistle Perugia’da tam bir ticari patlama yaşandı. Esnafın büyük çoğunluğu bu yeni tüketicilerin satın alma açlığını karşılayabilmek için, bir gün içinde kredi kartı makineleri edindi. Depremlerin ardından ıssızlaşan bölgenin otelleri kapılarına yeniden yer yok tabelalarını astı. Kent birkaç gün içinde Japon turistlerin Roma’dan sonra en çok uğradığı ikinci turist konaklama yeri oldu. 1998-1999 sezonunun sonunda Galex firması Nakata adının Japonca yazıldığı 80.000 forma sattığını açıklıyordu. Başka kaynaklar bu rakamı 500.000 olarak tahmin ediyordu. Nakata firmasının Perugia’dan sonra Roma’ya yerleşmesi mantıklıydı. Bu iş Ocak 2000’de gerçekleştirildi. AS Roma futbolcuyu 160 milyon frank karşılığında, yani aynı dönemde Marsilya’dan Bordeaux’ya geçen dünya kupası şampiyonu olmuş takımın futbolcusu Christian Dugarry’nin transfer bedelinin dört katına transfer oldu. Elinde pek çok iyi hücum oyuncusu bulunduran Roma kulübü açısından, yetenekli ama pek de olağanüstü sayılamayacak bu Japon forveti de takıma katmak tamamen ticari bir operasyondur. Zaten yatırımın akıllıca olduğu ortaya çıkacaktı. Hidetoşi Nakata yarının futbolcusunun habercisidir. Nakata imajının işletmesiyle uğraşan ve 1998-1999 mali yılında cirosu 120 milyon franka yaklaşan şirketi Sunny Side UP’ı yöneten bir iş adamı. Bu futbol simsarının yıllık geliri ise 50 milyon frank olarak tahmin edilmektedir ki bu da kulübünden aldığı yıllık ücretin dörtte birini bulmaktadır. Japon oyuncunun yaptığı çok sayıda reklam sözleşmesi içinde, özellikle Armani ve Prada dikkati çekmektedir”(Authier;2002:19).

düşük ya da daha yüksek ücret almasını belirleyen unsurlar bulunmaktadır. Doğru (2008) bu unsurları 3 temel başlıkta toplamıştır.

- 1) Yetenek ve kalite
- 2) Geçmiş futbol yaşamı
- 3) Üretkenlik

Bu üç unsur nedeniyle yetenekli bir futbolcunun marjinal hasıla değeri (MRP) diğerlerinden fazladır; ve bunun sonucunda bu futbolcu daha yüksek bir ücret alır (Doğru, 2008).

Futbolcular örgüt içinde kritik bir konuma sahiptirler. Günümüzde futbolcu tanımı ‘sermayesi oyun becerisi olan kişi’ şeklinde tanımlanmaktadır. Bu beceri futbolcunun emeğinin kiralanmasıyla adeta alınıp satılan bir mala dönüşür. Bu malın değerini belirleyen ise o ülkedeki futbol piyasasının yapısıdır. Bu yapı adeta futbol becerisini sömürürken, futbolu kitlelere zenginlik ve popülerlik kazanma aracı olarak sunmaktadır. Dünyanın her takımı tarafından (buna milli takımlarda dâhil) kiralanabilen, satın alınabilen futbolcu emeği, küresel pazarda aslında emeğin küreselleştirilmesine en tipik örneklerden biridir. Örneğin, İsviçre–Türkiye arasındaki milli karşılaşmada Türkiye’ye golü atan İsviçre Milli takımında oynayan bir Türk genciydi; yine Türk Milli takımında aslen Brezilyalı olan Marco Aurelio (Mehmet Aurelio) yer almaktadır.

1980’lerin başlarında başka bir ülkeye transfer olmak sadece öncü futbolcuların cesaret edebildikleri bir süreçti, adeta bilinmeze doğru bir serüveni. Çoğu futbolcular, bu bilinmezlik içinde kaybolup gitmişlerdir. Authier (2002:37) bu futbolcuları birer ‘paralı asker’e benzetmektedir. Günümüzde ise piyasa mantığı ile birlikte futbolun ‘paralı askerleri’ nde artış yaşanmaktadır. 1999-2000 sezonunda Almanya 1. ligindeki oyuncuların %40’ı, İspanya’da %39.5’i, İngiltere’de %37’si, İtalya’da %32.8’i ve Fransa’da %22.5’i yabancı futbolculardan oluşmaktadır (Authier, 2002: 43). Aslında bu piyasa mantığı ile birlikte futbolcular bir kulüple daha az özdeşleşmekte ve futbol endüstrisinin birer ‘geçici işçilerine’ dönüşmektedirler (Authier,2002:39). Daha önce de ifade edildiği gibi bu aşırı hareketlilik, hızlı tüketim anlayışı, hızlı arz-talep hareketleri en gözde birkaç futbolcunun yüksek ücretler almasını sağlarken; aynı süreç ortalama normal ve genç futbolcular için bir iş güvensizliği olarak işlemektedir.. Artık sıradan ya

da menajerler tarafından keşfedilemeyen oyuncular kendini ispat etme, bir takıma yerleşme zamanı ve olanağı bulamamaktadırlar. Özellikle Türkiye Lig'lerinde birçok genç futbolcu profesyonel olabilmek için, 3-5 yıllık boş sözleşmelere imza atmaktadır. 17-18'li yaşlarında boş sözleşmelere imza atan bu genç oyuncular tam bir iş güvensizliği, belirsizlik ve sömürü durumuna maruz kalmaktadır. Yine özellikle futbolun bir 'gösteri endüstrisi' haline gelmesiyle birlikte futbolcuların alınıp, satılan bir 'mal' dan farkı kalmamıştır. Authier (2002:76-77) 'interclub-net.com' adlı sitenin büyük kulüpler arasında bir iletişim servisi olduğunu belirtirken, bu siteye üye olmak için yıllık 270.000 frank ödeyen kullanıcı tam 20.000 futbolculuk bir veri tabanına ulaşmakta, bu bağlamda artık futbolcular da internet üzerinden ayakkabı, araba, cd vb... gibi alınıp satılan bir nesneye dönüşmüştür.

2.4.3. Futbolda Çalışma Koşulları

'Çalışma', 'iş', bir şey oluşturmak ya da ortaya çıkarmak için emek harcamak anlamında kullanılmaktadır. İşi ya da görevi olan kişinin bu görevini yerine getirmesi anlamlarına gelmektedir. Futbolcular için çalışma ve boş zaman ayrımı her zaman net değildir. Bir eylemin iş olup olmaması sadece çalışma ve boş zaman ayrımına bağlı değildir. Örneğin, profesyonel futbolcular için spor yapmak bir meslektir (Aytaç;2002:30)

İlk olarak, profesyonel futbolcular, fiziksel güce dayalı çalışan birer 'kol işçileri'dir. Kol gücü endüstriyel işçi sınıfının en önemli değerlerinden biridir. Özellikle modern futbol ile birlikte, oyun kurallarının standartlaştırılması, ölçme fikrinin gelişmesi, birey, zaman ve mekânın kontrol edilmesi futbolu yeni bir çehreye büründürürken (Macintosh ve Whitson, 1990: 10-11) futbolcular da bu yoğun spor bürokrasisinin içinde mesleklerini yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Yine kapitalist iş organizasyonunun spor alanına yansıdığı görülmektedir. Bir kapitalist işletme tekniği olan Taylorist sistemde olduğu gibi, antrenmanlar önceden belirlenerek, küçük parçalara ayrılarak ve belirli aralıklarla rutin olarak yapılırken (Emrence;2005:95) futbolcu adeta bir makine gibi görülüp, yeni ölçümler, teknolojik desteklerle yoğun bir rasyonelleştirmenin içinde kalmaktadır. Hedef kapitalist anlayışın temel argümanı olan üretkenliği arttırmaktır. Bu durumun spor alanındaki en büyük yansımaları Brohom (1978:25-40) ve Rigauer (1982: 32-40) 'vücut teknokratları'nın ortaya çıkışı ile açıklamıştır. Sporcunun vücuduna ticari

kaygılarla hakim olan bu grup, kurdukları araştırma enstitüleri, ilaç sanayi ve performansı ölçmeye yönelik teknolojik ekipman yatırımları ile kontrolü elinde tutmaya çalışmaktadır (Ermence;2005:95).

İkinci olarak futbolculuk çok uzun olmayan bir kariyer sürecine sahiptir. Gearing (1997) bir futbolcunun profesyonel olarak bu mesleği yapma sürecinin sekiz yıldan fazla olmadığını iddia etmektedir. Bu kısa olan kariyer süreci, hemen işten çıkarılma, sakatlanma gibi ciddi riskleri de taşımaktadır. Drawer (2000) futbolun daha hızlı oynanması ile birlikte futbolcu sakatlanmalarında da ciddi artışlar olduğunu vurgulamıştır. Genç yaşlarında profesyonel futbolculuk mesleğine atılan bu vasıfsız kişiler her an sakatlanma ve erken emekliliğe ayrılma riskiyle karşı karşıyadır. Genel anlamda futbolculuk mesleği ele alınacak olursa –amatör, profesyonel dönem ayrımı yapmaksızın- aslında futbolcuların bu mesleğin içinde bulunma süreleri oldukça fazladır. Ortalama 8-9 yaşlarında futbol okullarında bu mesleğe başlayanların hemen hepsinin hayallerinde ünlü bir futbolcu olup, iyi gelir elde etmek, popüler olmak vardır. Ancak bu gruptan çok azı profesyonel olarak bu mesleği yapma şansına sahip olmakta, bu şansa sahip olanlarında pek azı 35’li yaşlarına kadar bu mesleği sürdürebilmekte, bu şansa sahip olanların yine pek azı, herkes tarafından tanınan, iyi ücretler alan kişiler olabilmekte ve yine bu futbolculuk dönemlerinde popüler olan gruptan pek azı futbolculuk kariyerleri bittikten sonra da yine futbol sektörü içinde yer alabilmektedir.

McGovern’ın (2002:25) ifade ettiği gibi profesyonel futbolcular istihdama görünmez etkisi olan çalışanlardır. Futbol yüksek oranda fiziksel ve zihinsel güç, yetenek ve hareketlilik gerektiren bir iştir. Genelde bir futbolcu futbol kariyerinde pek çok farklı takımda oynayabilmektedir. Offe (1985) profesyonel futbolcuları alınıp, satılan, değer biçilen birer ticari eşyaya benzetmektedir. Bu görüşün ortaya çıkmasında, şüphesiz son dönemlerde futbolda yaşanan emek hareketliliğinin payı büyüktür.

Emek hareketliliğinin çok yoğun olduğu günümüz futbolunda, futbolcular çok yüksek ücretler kazanıyormuş gibi görünseler de aslında futbolcuların kulüplerden tahsil edemedikleri alacakları, yaşadıkları sakatlıklar yüzünden ücretlerini alamamaları, kısa süren profesyonel futbolculuk kariyerleri gibi faktörler dikkate alındığında ortaya çıkan tablonun hiç de böyle olmadığı görülmektedir. Hatta 1950, 1960’lı yıllarda futboldan elde edilen kazançlara bakıldığında ortaya çıkan manzara çok daha kötüdür.

Futbolcuların aldıkları ücretler 1990'lı yılların ortalarından itibaren genel anlamda bir artış göstermiştir (Bower; 2003). Her ne kadar futbolda profesyonel futbolcuların kazançlarında daha önceki dönemlere göre artış yaşansa da buna paralel olarak futbolcuların kariyer süreçleri de bir o kadar güvensiz hale gelmektedir. Profesyonel futbolcuların temel problemi gösterdikleri performansın sürekli olamaması buna bağlı olarak da gelecek performanslarının tam net bir şekilde belirlenememesidir, bunun yanı sıra istikrarlı bir performans gösterebilirler de, hızlı tüketimin egemen olduğu günümüz piyasasında kalıcı olmalarının zor olmasıdır. Watson (1995) profesyonel futbolculuk mesleğinde, pek çok diğer mesleğe oranla çalışma disiplini ve motivasyonunun daha fazla olduğunu vurgulamıştır. Profesyonel futbolda başarının formülü:

Tablo 18 Başarı Formülü Tablosu

$\text{BAŞARI} = \text{KAZANMAK İSTEMEK} + \text{ÇOK ÇALIŞMAK}$

Kaynak: Watson; (1995).

Tablo 17'den anlaşılacağı üzere, başarı için, kazanmak istemek ve çok çalışmak gerekmektedir. Roderick (2006:36) profesyonel futbol da sürekli sıkı çalışmaya, bedeni terbiye etmeye ve iyi beslenmeye yönelik söylemlerin ağırlıkta olduğunu ifade etmiştir. Gerçekten de profesyonel futbolcular çok sıkı çalışan, kendi fiziksel ve takım performansını sürekli arttırmayı hedefleyen emekçilerdir. Özellikle de profesyonel futbolculuğa yeni adım atan gençler sıkı çalışmanın yanı sıra, her şeyi öğrenmek için istekli olmalı, antrenman anında da kendini geliştirmek için istekli olmalı, tüm bunları yaparken, tabii ki yaptıkları iş olan futbol hayatlarının merkezinde olmalıdır. Ancak tüm bunları yaparken çeşitli tehditlerle karşı karşıya kalabileceklerini de dikkate almaları gerekmektedir. Özellikle kulüpleriyle sözleşme imzalayarak kulübün sporcusu / işçisi olan profesyonel sporcular disiplin uygulamaları yönünden çeşitli problem yaşamaktadırlar. Tipik iş ilişkilerinde temel ilke, disiplin kurallarını çiğneyen işçinin işverence cezalandırılması şeklindedir. Oysa örneğin profesyonel futbolda bu genel kuralın tersine, disiplin uygulaması işveren niteliğindeki kulüp yönetimi dışında lig yönetimlerinde, hakemlerde dahi olabilmektedir (Aydın, 2007:24). Özellikle alt liglerde mücadele eden futbolcular için bu durum çok daha belirgindir.

Sportif ve ekonomik dengeyi korumak adına futbolun hızlı endüstrileşme sürecine, tüketime konu olmasını engellemeyi kimse cesaret edememektedir. Çünkü uluslararası futbolcu borsası, bugüne dek en iyi futbolcularını altyapıdan çıkarıp satarak, adeta birer futbolcu fabrikası konumundaki takımları da tehdit etmektedir. Futbolda sınırların kalkması, yabancı futbolcu transferi kontenjanındaki artışlar ile birlikte, büyük kulüpler futbolcu transferi için yurt dışına yönelince, küçük takımlar mücadele edebilme yetkinliklerini kaybederek bir yok oluşun içine girerken bu takımların alt yapılarından yetişen futbolcular da birer yıldız olma özelliklerini neredeyse sürprizlere bırakmışlardır.

Futbolun küreselleşme süreciyle, futbol endüstrisinin önemli emekçilerinden biri de farklı ülkelere transfer olan yabancı futbolculardır. Aslında yabancı futbolcuları genel olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, kariyerini ispat etmiş, bütün futbol otoriteleri tarafından tanınan yıldız futbolcular, diğer ise futbol kulübü temsilcilerinin, menajerlerin iştahını kabartan ‘diğer yabancı futbolcular’. Yerli yıldız futbolcu ve diğer yerli futbolcular arasındaki ayrımı yabancı yıldız futbolcu ve diğer yabancı futbolcular arasında da görmek mümkündür. Her zaman diğer kategorisinde bulunan futbolcular için çalışma koşulları çok ağır ve sıkıntı olmaktadır. Onların aralarından yine pek çok azı yıldız olabilmekte, hatta pek çok azı profesyonel futbolcu olabilmektedir. Son dönemlerde futbol emeğinin özellikle Avrupa’ya göçünde önemli bir yeri ‘Afrikalı futbolcular’ oluşturmaktadır. Örneğin, Aralık 2003’te dünya futbolunu yöneten ‘The Federation Internationale de Football Association’ (FIFA)’nın başkanı Sepp Blatter, Afrikalı oyuncuların ticaretinden en fazla yararlanan Avrupa kulüplerinin, ‘geçmiş miras ve kültürü umursamayan ancak gelişmekte olan dünyanın en iyi oyuncularını gasp eden ve çalan neokolonyalistler’ gibi davrandıklarını belirtip bu kulüplerin genç Afrikalıları seçmelerini ‘adilik değilse bile sağlıksız’ olarak nitelemiştir (Bradley, 2003). Yine 1999’da basılan BM raporu, “Afrikalı genç futbolcular üzerinden modern bir ‘köle ticareti’ meydana getiren etkili bir tehlike” göndermesine işaret etmektedir. (Akt.Bale;2004:40). Afrikalı futbolcular sadece bir örnektir. Bunun gibi örneklerin çoğaltılması mümkündür. Afrika’da ya da dünyanın herhangi bir yerinde, temel amaç futbolun geliştirilmesinden çok genç oyuncuların Avrupa kulüplerine satılmasından elde edilecek olan kişisel kazançlardır. Ancak, Avrupa’nın çeşitli ülkelerine gönderilen bu gençler çok büyük bir tehdit ile karşı karşıyadır. Henüz 15’li yaşlardaki bu çocukların

aralarından sadece birkaçı yıldız olabilirken, geriye kalanları ya o ülkenin asgari şartlarında ücretler alarak futbol oynamakta ya da yasa dışı işlere bulaşmaktadırlar. Bu durumun aslında çalışmak, para kazanmak arzusuyla bir dönem Amerika'ya ya da Avrupa'nın çeşitli ülkelerine göç ederek çok zor şartlarda çalışan işçiler örneğinden bir farkı yoktur. Futbol endüstrisinin ağır işçileri de zorlu çalışma koşullarında iş güvenceleri olmadan düşük ücretlerle çalışan futbolculardır.

İlk iki bölümde boş zamanın tarihsel süreci, kavram çerçevesi ve boş zaman çalışanları, boş zaman çalışanlarından biri olarak görülen ve bu çalışmaya esas teşkil eden futbolcuların çalışma ve boş zamana yönelik değerleri ve çalışma koşulları literatür ışığında değerlendirilmiştir.

Bir sonraki bölüm olan 3. Bölümde ise Weber'in 'püritan etik' anlayışının post endüstriyel toplum sürecindeki yeni temsilcilerinin bir genelleme yapılamamakla birlikte boş zaman çalışanları olduğu, Türkiye'deki profesyonel futbolcular örneği ile açıklanmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda profesyonel futbolcuların 'püritan' özellikler taşıyıp taşımadıklarını ortaya çıkarabilmek için futbolcuların çalışma koşulları, çalışma ve boş zamana ait değerleri hem nitel hem de nicel araştırma teknikleri kullanılarak incelenecektir.

BÖLÜM 3: YENİ ÇALIŞMA ETİĞİ ve BOŞ ZAMAN ÇALIŞANLARI: TÜRKİYE'DEKİ PROFESYONEL FUTBOLCULAR ÖRNEĞİ

3.1. Araştırma Süreci ve Hazırlık Çalışması

Araştırma süreci araştırmanın öncesi ve araştırmanın sonrası ile ele alınan bir zaman dilimini ifade etmektedir. Bernard'a (Akt. Özkan;2009:102) göre ideal araştırma süreci dört aşamadan oluşmaktadır:

1-Kuramsal sorunun tanıtılması

2-Araştırmanın yapılacağı yerin belirlenmesi ve uygulanacak yöntemin seçilmesi

3-Verilerin toplanması ve analiz edilmesi

4-Kurumsal önerilerin sağlamanın yapılması

Clifford Geertz günümüzde araştırmanın kuramsal çerçevesinin araştırmanın yapıldığı alandan daha çok önem kazandığına vurgu yapmaktadır (Akt. Özkan;2009:22). Bu araştırmada kuramsal çerçeve boş zaman kavramı ve toplumun boş zamanlarını değerlendirme alanlarında çalışanlar, bu çalışanların emek süreçleri olarak ifade edilebilir. Bu çalışmanın Türkiye'deki profesyonel futbolcular üzerine yapılmış olması araştırmanın yürütüldüğü alanı belirtmektedir. Bu süreçte futbola olan kişisel ilgiden dolayı araştırma yapmak istenilen kuramsal çerçeve ve araştırma konusu ana hatlarıyla önceden belirlenmiştir. Bu araştırma toplumun boş zamanlarını değerlendirme aktivitelerinde çalışanlardan biri olan futbolcuların çalışma koşulları, çalışma ve boş zamana ait değerlerini incelemektedir.

Araştırmanın Anakütlesi olarak Türkiye Bank Asya 1. Ligi'nde bulunan futbolcular belirlenmiştir. Bu çalışmanın kuramsal kısmında ifade edilen 'araştırma sorunsalı'na uygun verilerin toplanabileceği bir araştırma alanı olup olmadığını kontrol edebilmek amacıyla araştırma öncesinde bir ön keşif yapılması uygun görülmüştür. Yaklaşık altı aylık bir dönem önemli bir emek ve maddi kaynak harcanarak Türkiye'deki bazı profesyonel futbol takımları ziyaret edilerek, bu kulüplerdeki yöneticiler ve eski futbolcular ile ön değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra yurt içi ve yurt

dışında pek çok futbol karşılaşmasını yakından takip etme imkânı bulunmuştur. Yine 50 kişilik profesyonel futbolcu grubuna ön bir anket uygulaması yapılmıştır. Tüm bu ön çalışmalar paralelinde tez konusu ana hatlarıyla belirlenmiştir.

3.2. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmada Türkiye Bank Asya 1. Ligi'ndeki profesyonel futbolcuların yer aldığı 150 kişi ile anket ve 18 kişi ile de yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakat yapılacak 18 kişi seçilirken geçmişte ya da günümüzde Türkiye'nin çeşitli futbol lig kademelerinde profesyonel futbolculuk yapmış ve yapmakta olan kişiler seçilmiştir. Bunun temel nedeni görüşme yapılan kişilerin geçmiş tecrübelerinden faydalanmaktır. Araştırmada nicel ve nitel yöntemler birlikte kullanılmış olup, nicel ve nitel araştırma süreçleri, ayrı ayrı aşağıda açıklanacaktır:

3.2.1. Nicel Araştırma

Araştırmanın bu aşamasında çalışma – boş zaman ilişkisini değerlendirmeye yönelik soruları içeren anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evreni biri 2008-2009 sezonunda geri kalan 18'i 2009-2010 sezonunda Bank Asya 1. Ligi'nde mücadele eden toplam 19 takımdır. Bu bağlamda, 8 takımdan 150 kişiye anket uygulanması örneklem açısından uygun görülmüştür. Bu anketlerden de %10'un üzerinde doldurulmamış anket değerlendirmeden çıkarılmıştır. Toplam 18 anket eksik veri nedeniyle değerlendirmeye alınmamıştır. Anket formlarının doldurulmasında bizzat futbol kulüplerine gidilerek elden teslim etme ve yüz yüze görüşme yöntemi kullanılmıştır. Anket formunun başında 5'li Likert tipi ölçeğin kullanıldığı ifadeler yer alırken, daha sonraki kısımda ise 12 adet demografik soruya yer verilmiştir.

Soru formunda futbolcuların çalışma ve boş zamana yönelik kişisel değerlerini ölçmeye yönelik 42 adet ifade bulunmaktadır. Anket formundaki her bir ifade ankete katılan futbolcuların hayatlarında yönlendirici bir ilke olarak ne kadar önemli olduğunu ölçmeye yöneliktir.

Soru formunun hazırlanmasında Mirrels ve Garrett' in 19 ifadeden oluşan Protestan Çalışma Etiği Skalası ve Veysel Bozkurt, Nuran Bayram, Adrian Furnham, Glenn Dawes tarafından yazılan 'The Protestant Work Ethic and Hedonism among Kyrgyz, Turkish and Australian College Students' adlı makalelerinde yer verdikleri Hedonizm

Skalasından ve son olarak Veysel Bozkurt'un (2000) 'Püritanizmden Hedonizme Yeni Çalışma Etiği' adlı eserinde kullandığı ölçekten faydalanılmıştır. Tüm bunlar yapılırken, literatürde ulaşılabilen kitap, makaleler, raporlar incelenerek hareket edilmiştir.

Soru formu 5'li Likert Ölçeğinden oluşmaktadır. Ölçeğin tanımlanması aşağıdaki gibidir:

- (1) Hiç Katılmıyorum
- (2) Katılmıyorum
- (3) Kararsızım
- (4) Katılıyorum
- (5) Tamamen Katılıyorum

3.2.2. Nitel Araştırma

Bu çalışmada, anket verilerinin güvenilirliğini arttırmak için nitel araştırma yöntemleri de kullanılmıştır. Özellikle Türkiye'deki profesyonel futbolculuğun her kademesinde yer alan futbolcular ile yapılan görüşmelerde yarı-biçimsel derinlemesine mülakat¹⁶ ve katılımlı gözlem yöntemleri kullanılmıştır.

Görüşme, araştırmalarda temel veri toplama araçlarından, başkalarını anlamak için kullanılan en güçlü; sosyal bilimlerde de en sık kullanılan araştırma yöntemlerinden biridir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Görüşme esnasında 3 (üç) sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme tekniğinde amaç, görüşülen bireylerin verdikleri bilgiler arasındaki paralelliği ve farklılığı saptamak ve buna göre karşılaştırmalar yapmaktır (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde kullanılan yapılandırılmış sorular, kişinin kendine ait bilgiyi belirli kategorilere göre yanıtladığı anket çalışmalarına ya da tutum ölçeklerine benzemektedir. Görüşmelerde araştırma sorularına yanıt arayan açık uçlu

¹⁶ Yarı biçimsel mülakat yöntemi, araştırmacının az çok bir yol haritasına sahip olduğu, ancak bu genel çerçeve içerisinde farklı bir takım sorular ile konunun değişik boyutlarını da ortaya çıkarmaya çalıştığı bir yöntemdir (Altunışık ve diğ., 2007:84).

kolay anlaşılır üç spesifik soru ve her bir soru için alt sorulardan oluşan bir görüşme formu kullanılmıştır¹⁷. Görüşmeye başlamadan önce ilgili kişilere araştırmanın konusu ve amaçları hakkında genel bilgi ve gizlilik konusunda güvenceler verilmiştir. Her görüşme ortalama 45-75 dakika sürmüştür.

Bu çalışmada Türkiye'deki profesyonel futbolcuların çalışma koşulları buldukları futbol liglerine göre ne gibi farklılıklar ya da benzerlikler taşıdıkları, çalışmaya ve boş zamana yönelik değerleri ve futbolcuların emek süreçleri hakkında katılımcıların düşünceleri alınmıştır. Bu anlamda, mülakatın çerçevesi teorik alanla sınırlanırken, katılımcılara düşüncelerini ayrıntılı bir şekilde ifade etme şansı da verilmeye çalışılmıştır.

Bu süreç, bu konuda en fazla kimin bilgi sahibi olduğu sorusuyla başlamıştır. Görüşme yapılan kişilerden alınan referanslar neticesinde 18 kişiye ulaşılmıştır. Bu yolla az sayıdaki örneklemeden hareketle araştırma sorularına anlamlı yanıtlar alınması hedeflenmiştir. Bu kişilerle ilk ilişkiler tanıdıklar vasıtasıyla kurulmuş olup, diğerlerine de tavsiye edilerek gidilmiştir. Yine görüşme yapılan bu kişiler genç futbolculardan, Türkiye'de birçok farklı futbol kulübünde futbolculuk yapmış ve yapmakta olan eski futbolculardan ya da günümüzde antrenörlük yapan ancak geçmişte Türkiye'de çok farklı lig kademelerinde yer almış kişilerden oluşmaktadır. Araştırma sorusunun yanıtı olabilecek kavram ve süreçlerin tekrar edilmeye başlandığı aşamaya kadar veri toplamaya devam edilmiştir. Mülakat sırasında katılımcıların düşünceleri, kendilerinden kayıt izni alınarak kayıt edildikten sonra, bu kayıtlar yazıya dökülerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Mülakat neticesinde elde edilen bilgiler içerik analizine tabi tutulmuştur.

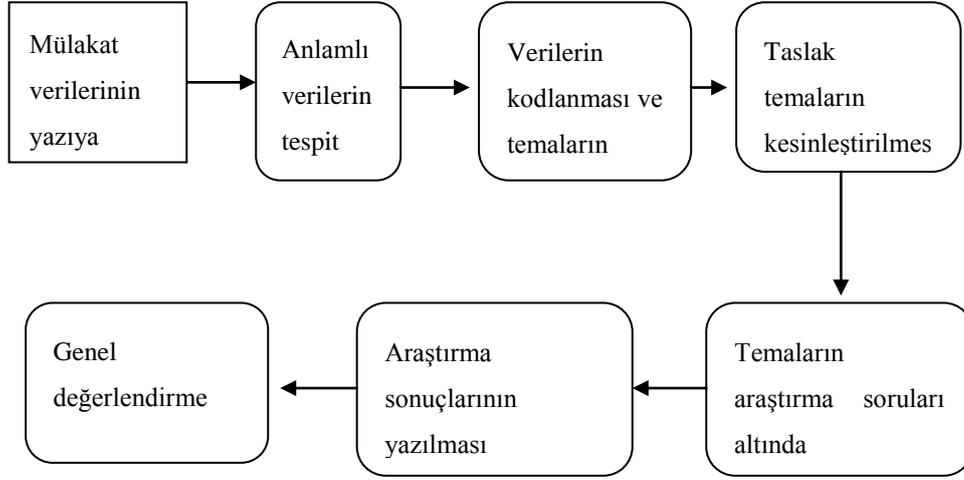
Yine bu çalışmada kullanılan bir diğer nitel yöntem türü katılımlı gözlemdir. Bu çalışmada anket ve mülakatlardan elde edilen verileri desteklemeye yönelik katılımlı gözlem tekniği kullanılmıştır. Katılımlı gözlem diğer araştırma türlerinden ayrılan yönüyle "Nasıl" ve "Niçin" sorularını temel aldığı ve araştırmacının kontrol altında tutamadığı olgu veya olayı derinlemesine inceleme imkânı verdiği söylenebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Katılımlı gözlem bir araştırma tekniği olarak ilk kez, 19.

¹⁷ Mülakatlarda kullanılan görüşme formu örneği Ek 2'tedir.

yüzyılda insanbilimciler (antropologlar) tarafından ilkel toplulukların araştırılmasında kullanılmış bir yöntemdir. Bu yöntemde, araştırmacı, belli bir süre, araştırma yapmak istediği toplulukla / toplumsal kümeyle bir arada yaşar ve gözlemlerine-görüşmelerine dayanan notlarından oluşan verilerle aradığı bilgiye ulaşmaktadır. Karasar'a (2005) göre katılarak gözlemlerde, gözlemci, gözlenenlerle birlikte olup, onlardan biri gibi davranır; ideal olarak, onun bir gözlemci olduğu da bilinmez. Bu tür gözlemin tekniği, katılma, beraber yaşama ve paylaşmadır. Burada gözlemci, gözlem yaptığı olay hakkında tanık olduğu veya doğrudan katıldığı durumlar yardımıyla bilgi toplamaktadır. Katılımlı gözlem yöntemi ile Sakaryaspor futbol takımının, 2009-2010 futbol sezonunun 36 haftası ve 2010-2011 futbol sezonunun ilk 12 haftasını iğereren toplam 48 haftalık resmi maç süreci, sezon öncesi, sezon ortası ve maç öncesi kampları incelenmiştir. Bu dönemde Sakaryaspor futbol takımındaki futbolcuların ve teknik adamların çalışma koşulları, çalışma ve boş zamana yönelik değerleri gözlemlenerek, anket ve mülakatlardan elde edilen bulgular desteklenmeye çalışılmıştır.

İçerik analizi; temel olarak, birbirine benzeyen verilerin belirli kavram ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek ve anlaşılır bir şekilde düzenlenip yorumlanmasında kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 227). İçerik analizinde esas olan, bir araştırma metnindeki çok fazla kelimenin (ünitenin) daha az sayıda içerik kategorisine indirgenmesidir. Yapılan araştırma sonucunda çok sayıda veri elde ediliyorsa ve bu durum araştırmacının yorumlama yeteneğini aşıyorsa içerik analizi tercih edilen bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Altunışık ve diğer., 2007: 269-271). İçerik analizinin amacında olduğu gibi, elde edilen verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşabilmek için, öncelikle toplanan verilerin kavramsallaştırılması, daha sonra ortaya çıkan kavramlara göre düzenlenmesi ve son olarak da buna göre verileri açıklayabilen temaların belirlenmesi gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 227-228):

Şekil 1 İçerik Analizi Süreci ve Aşamaları

Kaynak: Bu çalışmadaki içerik analizi süreci anlatılmaktadır.

Mülakatlardan ve katılımlı gözlemden elde edilen verileri yorumlayabilmek için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla toplanan verileri ifade eden temalar ve bu temalara bağlı olarak alt temalar belirlenmiştir.

İlk olarak veriler incelenerek anlamlı bölümlere ayrılmış ve her bölümün kavramsal olarak ne anlam ifade ettiği bulunmaya çalışılmıştır. Kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturan bu bölümler kodlanmıştır. Tüm veriler bu şekilde kodlandıktan sonra, verilerin incelenmesinde ve düzenlenmesinde anahtar liste görevi görececek bir kod listesi oluşturulmuştur. Kod listesi araştırmanın temel soruları çerçevesinde ve verilerden çıkarılan kavramlara göre oluşturulmuştur.

Daha sonra bu ilk aşamada ortaya çıkan kodlardan yola çıkılarak verileri genel olarak açıklayabilen ve kodları belirli kategoriler altında toplayabilen temalar tespit edilmiştir. Ortaya çıkan temanın altında yer alan veriler anlamlı bütünler oluşturarak 'iç tutarlığı' sağlamaktadır. Bu tespitten ardından, aynı kod ya da tema altında yer alan veriler tanımlanmış ve ortaya çıkan temaya göre bu bilgiler birbirleriyle ilişkili bir biçimde sunulmaya çalışılmıştır. Son olarak da ayrıntılı bir biçimde tanımlanan ve sunulan bulgular yorumlanmış ve bazı sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır. Ancak bu aşamadaki yorumlar ve sonuçların, verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenip tanımlandığı aşamayla tutarlı olmasına özen gösterilmiştir.

Nitel araştırmalarda temel olan nokta, gerçeklerin bireylere ve içinde bulunulan ortama göre sürekli değiştiği ve araştırmanın benzer gruplarda tekrarlandığında aynı sonuçların elde edilemeyeceğinin kabul edilmesidir (Yıldırım ve şimşek, 2008: 259).

İ geçerlilik yani inandırıcılık açısından veriler uzman kişiler tarafından incelenmiş ve farklı yöntemlerle elde edilen veriler birbirlerini teyit amacıyla kullanılmıştır. Dış geçerlilik yani aktarılabirlik açısından, ham veriler ortaya çıkan kavram ve temalara göre yeniden düzenlenmiş bir biçimde yorum katmadan ve verinin doğasına mümkün olduğunca sadık kalınarak aktarılmıştır (Yıldırım ve şimşek, 2008: 269-270). Olay ve olguların sürekli değişkenlik göstermesinden dolayı, tekrar edilebilirlik nitel araştırmalarda kabul edilen varsayımlara göre mümkün değildir. Bu nedenle i güvenirlik yani tutarlılık açısından; verilerin benzer süreçlerde toplanması (rneğin mülakatlarda benzer bir yaklaşımla verilerin sunumu ve kaydı) sağlanmıştır.

Bu araştırmada mülakat sorularına katılımcıların vermiş oldukları cevaplardan yola çıkılarak futbolcuların çalışmaya yönelik anlayışlarını ifade eden temalar ve bu temalar ışığında alt temalar belirlenmeye çalışılmıştır. Daha sonra mülakat dökümlerinde bu belirlenen temalar aranarak bulgular yorumlanmıştır.

3.3. Araştırmanın Bulguları

Bu bölümde yapılan analizler üç ana bölümde ele alınmıştır. Birinci bölümde araştırmaya katılan profesyonel futbolculara ilişkin anket analizleri yer almaktadır. İkinci bölümde Türkiye'deki profesyonel futbolcular ile yapılan mülakatların yorumlanması yer alırken; üçüncü bölümde 2009-2010 ve 2010-2011 sezonunun ilk 12 (on iki) haftasında Sakaryaspor futbol kulübünde gönüllü olarak takımın içersinde bulunarak yapılan katılımlı gözlem yöntemine yer verilmiştir.

Araştırma kısmının ilk bölümü, deneklerin yaş, eğitim durumu, doğum yerleri, medeni durumları, kendilerinin ve ailelerinin hangi toplumsal tabakada oldukları, aylık ortalama gelirleri, dini hayat bakımından kendilerini nasıl değerlendikleri ile ilgili bilgileri kapsamaktadır. Özetle veriler şu Şekilde sıralanabilir:

1. Demografik veri,
2. Profesyonel futbolcuların çalışma koşulları ile ilgili analizler,

3. Profesyonel futbolcuların çalışmaya yönelik değerlerinin ölçülmesi,
4. Profesyonel futbolcuların boş zamana yönelik değerlerinin ölçülmesi.

3.3.1. Genel Karakteristikler

Araştırmanın evreni 1'i (bir) 2008-2009 sezonlarında geri kalan 18'i (on sekiz) 2009-2010 sezonlarında Bank Asya 1. Ligi'nde mücadele eden toplam 19 (on dokuz) takımdır. Bu bağlamda, 8 takımdan 150 kişiye anket uygulanması örneklem açısından uygun görülmüştür. Bu anketlerden de %10'un üzerinde doldurulmamış anketler değerlendirmeden çıkarılmıştır. Toplam 18 anket eksik veri nedeniyle değerlendirmeye alınmamıştır. Bu anketlerin eksik çıkmasının temel nedeni futbolcuların zaman ayırmak istememeleridir.

Toplam 132 anket SPSS (SPSS 10.0) ortamına aktarılmıştır. Veriler ilk olarak güvenilirlik (Cronbach Alpha) açısından test edilmiştir. Daha sonra araştırmada futbolcuların emek süreçlerini, çalışma ve boş zamana yönelik algı ve tutumlarını ölçmek amacıyla Frekans Dağılımı ve Ki-Kare Testine yer verilmiştir. Son olarak da elde edilen amprik bulgular yorumlanmıştır. Anket uygulanan 8 takım şunlardır: Kartalspor, Karşıyaka, Diyarbakırspor, Sakaryaspor (2008-2009 sezonu), Rizespor, Altay, Bucaspor, Kayseri Erciyesspor takımlarıdır. Anket uygulanan 150 profesyonel futbolcunun takımlara göre dağılımı şu şekildedir:

Tablo 19 Futbol Takımlarına Göre Dağılım

Kartalspor	25
Karşıyaka	5
Diyarbakırspor	20
Sakaryaspor	35
Çaykur Rizespor	20
Kayseri Erciyesspor	25
Bucaspor	5
Altay	15
	(Toplam:150)

Araştırmanın Türkiye Bank Asya 1. Ligi'nde yer alan takımların profesyonel futbolcuları üzerine yapılmasının temel nedeni, Bank Asya 1. Ligi'nin Türkiye Süper Ligi ve Türkiye 2. Ligi ve 3. Ligi arasında ara bir konumda bulunması ve bu ligde genelde Türkiye Süper Ligi'nde artık tercih edilmeyen futbolda geldiği üst kariyer noktalarından bir düşüş içersine geçen tecrübeli futbolcular ile alt liglerden gelip amaçları Türkiye Süper Ligi'nde forma giymek olan genç futbolcuların yer almasıdır. Bu bağlamda Türkiye Bank Asya 1. Ligi'ni ele almanın araştırma açısından ilginç sonuçlar verebileceği düşünülmüştür. Ancak Türkiye'deki futbol ve futbolcu yapısı hakkında bir söz söylemek için sadece Türkiye Bank Asya 1. Ligi yeterli olmayabilir. Bu nedenle anket sonuçlarını desteklemesi amacıyla Türkiye Süper Ligi, Bank Asya 1. Ligi ve Türkiye 2. Ligi'nde yer alan futbolcu ve teknik direktörler ile de mülakatlar yapılmıştır. 18 kişi ile mülakat yapılmıştır. Bu kişiler:

Tablo 20 Mülakat Listesi

İsim	Takım
Abdullah Avcı	İstanbul Büyükşehir Belediyespor
Bülent Uygun	Sivasspor
Mehmet Altıparmak	Kartalspor
Hami Mandıralı	Ümit Milli Takım
Zeki Önatlı	Ümit Milli Takım
Fuat Yaman	Altay
Mehmet Al	Kayseri Erciyesspor
Hasan Vezir	Çaykur Rizespor
Özcan Kızıltan	Bucaspor
Tuncay Şanlı	Middlesbrough FC
Suat Usta	Neftchi Bakü
Engin Korukır	Sakaryaspor
Coşkun Demirbakan	Diyarbakırspor
Mahmut Hanefi Erdoğan	Sakaryaspor
Yasin Görkem Arslan	Sakaryaspor
Mesut Morgül	Sakaryaspor
Erkan Avseren	Altay
Murat Bölükbaşı	Sakaryaspor

Yöntem olarak yarı biçimsel mülakat tekniği kullanılmıştır. Söz konusu kişilerle ilişkiler de tanıdıklar vasıtasıyla kurulduğundan ortaya çıkan tablo kasıtlı bir yapılanmayı göstermemektedir.

Mülakat için kasti örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yolla az sayıdaki örneklemden hareketle araştırma sorularına anlamlı yanıtlar alınması hedeflenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılan görüşmelerde sesli ve görüntülü kayıt cihazları da kullanılmıştır. Tüm görüşmeler izin alınarak kaydedilmiştir. Görüşmede kaydedilen sesli ve görüntülü kayıtlar çözümlenerek, yazıya dökülmüştür.

Bu şekilde elde edilen yazılı dokümanlar baştan sona iki kez okunarak, katılımcıların görüşleri hakkında karşılaştırmalı olarak genel bir görüş elde edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada anket ve mülakatlardan elde edilen verileri desteklemeye yönelik kullanılan bir diğer yöntem ise katılımlı gözlemdir. Katılımlı gözlem yönteminin kullanıldığı çalışma grubu 2009-2010 sezonunun 36¹⁸ haftası ve 2010-2011 sezonunun ilk 12¹⁹ haftasında Sakaryaspor'da yer almış ya da hala almakta olan futbolcu ve teknik adamlardır. Bu dönemdeki futbolcu ve teknik adamların dağılımı şu şekildedir:

Tablo 21 Sakaryaspor Futbolcu ve Teknik Adam Dağılımı

SAKARYASPOR A.Ş.	2009-2010 Futbol Sezonu (36 hafta)	2010-2011 (12 Hafta)
Futbolcu	35	32
Teknik Direktör	4	3

Kaynak: Veriler Sakaryaspor kulüp kaynaklarından derlenmiştir.

Katılımlı gözlem yöntemine ait veri toplama süreci, 25.08.2009 tarihinde Sakaryaspor futbol kulübünde gönüllü olarak görev alınmasından sonra başlamıştır. Veri toplama sürecinin ilk basamağında gözlenen futbolcular ile birlikte hareket edilmiştir. Bu bağlamda Sakaryasporlu futbolcular ile 2009-2010 futbol sezonunda maç öncesi aynı otellerde kalınmış, soyunma odalarında onlarla birlikte zaman geçirilmiş ve aynı araçla seyahat edilmiştir. 2009-2010 sezonunda 36, 2010-2011 sezonunda 12 olmak üzere toplamda 48 resmi futbol karşılaşmasına Sakaryasporlu futbolcular ile birlikte gidilerek maç öncesi ve maç sonrası gözlemler yapılmıştır. Gözlemlerde katılımlı gözlem tekniği dâhilinde futbolcuların ve teknik adamların doğal hallerinin araştırmaya yansımaları sağlanmaya çalışılmıştır. Veri toplama sürecinde yapılan gözlemlerin tümü yazılı olarak kayıt edilirken; bir kısmı da video kamere kullanılarak kayıt altına alınmıştır. Gözlemler, antrenman öncesi, antrenman anı, antrenman sonrası, maç öncesi, maç anı, maç sonrası tüm aşamalarda araştırmacının etkili bir şekilde futbolculara ve teknik adamlara yakın bir şekilde hareket ederek ilerlemiştir. Futbolcuların çalışma koşullarını,

¹⁸ Bkz. Ek 6. Gidilen Maçlar Listesi 2009-2010 Futbol Sezonu

¹⁹ Bkz. Ek 7. Gidilen Maçlar Listesi 2010-2011 Futbol Sezonu

çalışma ve boş zamana ait değerlerine yönelik yapılan gözlem neticesinde elde edilen bilgiler ve futbolcular ile araştırmacı kimliğin dışında arkadaşça, dostça yapılan konuşmalar yazılı olarak kayıt altına alınmıştır.

3.3.2. Demografik Frekans Dağılımı

Tablo 22 Yaşa Göre Frekans Dağılımı

Yaşınız?	f	%
17-25	73	55,3
26-30	45	34,1
31 ve üstü	14	10,6

Profesyonel futbolcuların yaş aralıklarını belirlemek amacıyla sorulan bu soruda; 17-25 yaş arası grup %55,3; 26-30 yaş arası grup %34,1 ve 31 ve üstü yaşa sahip olanlar ise %10,6 olarak belirlenmiştir. Bu oranlardan da anlaşılacağı üzere futbolda genç yaş grubun ağırlık gösterdiği görülmektedir.

Tablo 23 Eğitim Düzeyine Göre Frekans Dağılımı

Eğitim durumunuz?	f	%
İlkokul	1	0,8
Ortaokul	10	7,6
Lise	94	71,2
Üniversite	27	20,5

Ankete katılan profesyonel futbolcuların eğitim düzeylerine bakıldığında, %0,8'i ilkokul; %7,6'sı ortaokul; %71,2'si lise ve %20,5'i ise üniversite mezunudur. Genel eğilime bakıldığında ankete katılan futbolcuların lise mezunu olduklarını görülmektedir.

Tablo 24 Medeni Duruma Göre Frekans Dağılımı

Medeni durumunuz	f	%
Evli	44	33,3
Bekar	88	66,7

Medeni duruma göre dağılıma bakıldığında ankete katılan profesyonel futbolcuların %33,3'ü evli iken %66,7'si bekârdır. Bu durumun temel nedeni olarak profesyonel futbol yaş ortalamasının genç olması (katılımcıların %89,4'ü 17-30 yaş arasındadır) ve

çalışma sürelerinin düzensiz ve belirsiz olması gösterilebilir. Aşağıdaki tablo bu durumu açıklamaktadır.

Tablo 25 Yaş ve Medeni Durum İçin Ki-Kare Testi Sonucu

Yaş	Medeni Durum		
	Evli (f) ²⁰	Bekar (f)	Toplam (f)
17-25 Yaş Grubu	6	67	73
17-25 İçindeki Oran	%8,2	%91,8	
Genel İçindeki Oran	%4,5	%50,8	
26-30 Yaş Grubu	27	18	45
26-30 İçindeki Oran	%60	%40	
Genel İçindeki Oran	%20,5	%13,6	
31 ve üstü Yaş Grubu	11	3	14
31-üstü İçindeki Oran	%78,6	%21,4	
Genel İçindeki Oran	%8,3	%2,3	
Genel Toplam (f)	44	88	132
	%33,3	%66,7	%100

Ankete katılan 17-25 yaş arası profesyonel futbolcudan sadece %8,2’i evli iken, bu oran 26-30 yaş arası grupta %20,5’dir. Sonuç olarak genç yaşta olmak ile medeni durum arasında direk bir ilişkidir bahsedilebilir.

Tablo 26 Dini İnanca Göre Frekans Dağılımı

Dini hayat bakımından kendinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?	f	%
İnanıyorum ve dini vecibelerimi yerine getiriyorum.	68	51,5
İnanıyorum fakat dini vecibelerimi yerine getirmiyorum.	62	47
Kuşkuluyum.	1	0,8
İnanmıyorum.	1	0,8

İnanca yönelik sorulan soruya ankete katılanların %51,5’i inanıyorum ve dini vecibelerimi yerine getiriyorum derken; %47’si inanıyorum fakat dini vecibelerimi

²⁰ f değeri frekans değerini göstermektedir.

yerine getirmiyorum demiştir. %0,8'i ise kuşkuluyum cevabı verirken, %0,8'i inanmıyorum demiştir.

Tablo 27 Aylık Ortalama Gelire Göre Frekans Dağılımı

Aylık ortalama geliriniz?	f	%
0-700	21	15,9
701-1500	16	12,1
1501-5000	60	45,5
5001 ve üstü	35	26,5

Aylık gelir açısından çok düşük gelir grubunu oluşturanların, yani aylık geliri 700 TL'nin altında olanların oranı %15,9'dur. Buna karşılık aylık geliri düşük olarak adlandırabileceğimiz 701-1500 TL arası olan grubun oranı %12,1'dir. 1501-5000 arası bir aylık gelire sahip olan ve bu araştırmada üst-orta olarak adlandırabilen grubun oranı %45,5'dir. Son olarak 5001 TL ve üstü gelire sahip olan üst gelir grubunun oranı %26,5'dir.

3.3.3. Çalışma Koşulları ile İlgili Analizler

Türkiye profesyonel futbol liglerindeki çalışma koşulları ve futbolcuların çalışmaya yönelik değerleri ile ilgili veriler;

- 1- Türkiye profesyonel liglerinde yer alan futbolcu ve teknik direktörler ile yapılan mülakatlar.
- 2- Türkiye Bank Asya 1. Ligi'ndeki futbolcular ile yapılan anketler.
- 3- Sakaryaspor futbol kulübünde yapılan katılımlı gözlem

3.3.3.1. Çalışma Koşulları İle İlgili İçerik Analizi

Türkiye'de profesyonel futbol liglerindeki çalışma koşullarını belirlemek amacıyla ilk önce mülakatlar ile toplanan veriler analiz edilmiştir. Yapılan bu analizler sonucunda Türkiye profesyonel liglerinde yer alan futbolcuların ve teknik direktörlerin, futboldaki çalışma koşullarının sanılanın aksine oldukça ağır, çalışma sürelerinin ise uzun olduğu görülmüştür. Ayrıca Türkiye'deki profesyonel futbolcuların gelecekleri ile ilgili bir belirsizlik, iş güvensizliği, yapılan işin popülerliğinden dolayı toplumun çeşitli kesimlerinden gelen baskı, sürekli başarılı olma, sürekli kazanma gibi nedenlerden

dolayı problemler yaşadıkları tespit edilmiştir. Konu ile ilgili olarak yapılan içerik analizi çalışma koşulları ile ilgili üç tema ortaya çıkarmıştır.

Tema 1: Ağır Çalışma Koşulları

Profesyonel futbolcular sanıldığı gibi çok rahat çalışma koşullarına sahip kişiler değildir. İyi bir futbolcu olabilmek çok erken yaşlardan itibaren düzenli bir çalışma gerekmektedir. Günümüzde özellikle futbolun bir endüstriye dönüşmesi sonucunda futbolda çalışma koşulları daha da ağırlaşmıştır. Sezon öncesi uzun süreli kamplar, maç öncesi yapılan kamplar, sezon ortası kampları, Türkiye Kupaları, Avrupa Kupaları, Dünya ve Avrupa Şampiyonaları neredeyse futbolcuları sürekli çalışan birer makineye dönüştürmüştür.

Analiz sonuçlarında ortaya çıkan veriler, Türkiye’dek profesyonel futbolcuların çalışma koşullarının ne kadar zor ve ağır olduğunu destekler niteliktedir.

Mülakat yapılan profesyonel futbolcu ve teknik direktörlerin futboldaki çalışma koşulları ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

Tablo 28 Ağır Çalışma Koşulları ile İlgili Mülakat Verileri

Abdullah Avcı	“Ben yoğun çalışan biriyim. Başarı için yoğun çalışma ve çalışma disiplini şart. Sabah 10’dan akşam 6-7’ye kadar her gün 8-9 saat tesislerde bulunurum. Haftada sadece 1 gün izin kullanırım.” (20.09.2008, Yenikapı-İstanbul)
Bülent Uygun	“Neredeyse uyku haricinde bütün zamanımı tesislerde geçiriyorum, aklımızda sürekli futbol var. O yüzden bizler 24 saat 365 gün disiplinli çalışan emekçileriz.” (10.10.2008, Kocaeli)
Hami Mandıralı	“Futbolcular ağır ve disiplinli çalışan işçilerdir.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)
Tuncay Şanlı	“Futbolcu olmak gibi bir amacım yoktu. Ailemin ekonomik seviyesi iyi değildi. Ben hem çalışıp, hem okuyup, hem de futbol oynadım. Ben futbola hep amatör ruhumla baktım. Fenerbahçe’de oynadığım 5 yıl tesislerde yaşadım. İşimle evimi bir arada tuttum. Futbolda çalışma koşulları oldukça ağır. Sadece fiziksel olarak değil psikolojik olarak da çok ağır. Bu ağır koşullar ile mücadele etmek için çalışma disiplini mutlaka olmalıdır, ayrıca zamanı çok iyi kullanmalısınız” (29.04.2009, Middlesbrough, Yarm-İngiltere)
Mehmet Altıparmak	“Bizler eskiden futbolculuk dönemlerimizde 3-4 saat idman yapardık. Eğer o dönemler saha içinde sakatlanmadıysak; bu bize Allah’ın yardım etmesidir, yoksa çok ağır ve yanlış idmanlar yapıyorduk. Futbolda başarı için çalışma disiplini, zamanın etkin kullanılması, daha az süreli antrenmanlar ancak her dakikanın etkin kullanılması, olmazlardandır.” (20.09.2008, Kartal-İstanbul).

Tablo 28 Ağır Çalışma Koşulları ile İlgili Mülakat Verileri Devamı

Fuat Yaman	“Kazanma ve başarının en ön planda olduğu Türk futbolunda çalışma koşulları oldukça ağır ve disiplinli bir çalışma şart. Eskiden ilkel futbolda ilkel antrenman teknikleri vardı. Günümüzde futbol daha hızlı, futbolcunun koştuğu mesafe daha fazla. Ben 7,8 saat uyku geri kalan yemek, içme haricinde yaklaşık günde 13 saatimi kulüpte geçiriyorum.” (05.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Hasan Vezir	“Fenerbahçe’den Galatasaray’a çok yüksek bir ücretle geçtim. Aldığım rakamın daha aşağısına Fenerbahçe’ye imza atabilirdim. Ancak Fenerbahçe benimle ilgilenmedi ve ben de Galatasaray’ı tercih ettim. Bu olayda hep ben suçlu gibi gösterildim. Sokakta yürürken bile problem yaşıyordum. Ama bu süreçte en az hatalı olan benimdir. Yaptığımız meslek o kadar zor ki bir futbolcunun aldığı para anasının ak sütü gibi helaldir.” (10.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Zeki Önatlı	“Türkiye’de futbol hep başarı odaklı olduğundan çalışma koşulları da ağırlaşmaktadır. Sezon öncesi kamplar, maç öncesi kamplar, hiç hata yapmamalısın, sürekli çalışma disiplinini koruma anlayışı, çalışılan her sürenin kullanılması, futboldaki çalışma koşullarını zorlaştırmaktadır. Hiç bir şey dışarıdan görüldüğü gibi değil.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)
Engin Korukır	“Hala bazı futbol takımları, ciddi maddi sıkıntılar, tesis ve idman açısından sıkıntılar yaşamaları, daha etkili antrenman ihtiyacı, verimli zaman kullanımı, hız. Bu durum da futbolda çalışma koşullarını daha da ağırlaştırmaktadır.” (10.03.2010, Sakarya)
Özcan Kızıltan	“Futbolda çalışma süreleri kısa gibi görünse de, koşullar oldukça ağırdır ve üst düzey bir çalışma disiplini vardır. Örneğin 1-2 saat antrenman yapıyoruz. Ama bu antrenmanın her saniyesini bile kullanıyoruz.” (14.04.2010, İzmir)
Suat Usta	“Futbolculuk bir hayat tarzı. Bu işi diğer işlerden ayıran en önemli şey bu işe ruhunu vermelisin. Sonuçta insanları eğlendirmeye yönelik bir iş yapıyorsunuz. Göz önündesiniz her şeye dikkat etmelisin. 24 saat, 365 gün futbolcusun. Kamplar, aileden sürekli uzakta kalmak, çalışma disiplini, zamanın etkin kullanımı yani çok zor bir iş.” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Mehmet Al	“İyi bir futbolcu olabilmek için, normal antrenmanlar dışında ekstra çalışmalar yapılmalıdır. Yaptığımız iş disiplinli, antrenmanların her anının etkin kullanımı ile çok zor bir iş. Eşimizden, ailemizden sürekli uzak kalıyoruz.” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Mahmut Hanefi Erdoğan	“İlk önce adamlık, kişilik. Zor bir iş ama dünyanın en güzel işi. dinlenmesi, antrenman, fiziksel ve zihinsel hazırlık süreçleri, etkili zaman kullanımı ile çok ağır bir iş.” (20.10.2010, Sakarya)
Mesut Morgül	“Madencilikten sonra en zor mesleğin futbolculuk olduğu söyleniyor. Fiziksel yapılan bir işin yanında mental yönü de var, çalışma disiplini de var, zamanın verimli kullanılması da var. Hem fiziğin hem psikolojin yerinde olacak.” (20.10.2010, Sakarya)
Yasin Görkem Arslan	“Futbol oynamak kolay değildir. Futbolculuk çoğu şeyden fedakârlık etmektir.” (08.04.2010, Sakarya)
Erkan Avseren	“Futbolculuk hakikaten bir meslektir. Bizler ağır işçileriz. Günde 4 saate yakın antrenman sürecimiz geçiyor. Bu sürenin her dakikası kullanılıyor. Kazandığımız para helal. Futbolculuk 10 yıl askerlik yapmak gibi.” (12.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Murat Bölükbaşı	“Gerek futbolculuk gerekse antrenörlük sürecinde yapılan iş çok zor, çalışma disiplini üst düzey. Bizler futbolun emekçileriyiz.” (29.10.2010, Sakarya)

Değerlendirme

Kozanoğlu (1996:19) profesyonel futbolcuları; bir topun peşinde koşarak hem dünyanın en keyifli işini yapan hem de milyonlarca doları götüren şansları serseriler olarak tanımlamaktadır. Profesyonel futbolcuların çalışma koşullarını ortaya koymak amacıyla kendilerine yöneltilen mülakat sorusuna verdikleri samimi cevaplar, aslında Kozanoğlu'nun profesyonel futbolcu tanımına pek de uymamaktadır. Yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlara bakıldığında profesyonel futbolcular kendilerini futbol endüstrisinin birer ağır işçileri, emekçileri olarak tanımlamaktadır. Toplumun büyük kesiminin futbolculuk mesleğini 1 (bir) saat antrenman, 90 (doksan) dakika maç şeklinde düşünmelerini eleştirmektedirler. Onlar yaptıkları işi madencilikten sonra yeryüzünde en zor iş olarak tanımlarken, futbolculuğun pek çok şeyden fedakârlık etmek olduğunu vurgulamaktadır.

Eski Fenerbahçeli olarak anılan daha sonra sürpriz bir transfer ile Galatasaray'a geçen Hasan Vezir futbolcuların çalışma koşullarını anlatırken ilginç noktalara vurgu yapmaktadır. Kendisi ile 2009-2010 sezonu başında Sapanca / Kartepe'de Türkiye Bank Asya 1. Ligi futbol takımlarından Çaykur Rizespor'un teknik direktör yardımcılığını yaptığı dönemde yapılan mülakatta yukarıdaki tabloda da yer verildiği üzere, yaptıkları mesleğin çok zor olduğuna vurgu yaparken, futbolcuların kazandıkları paranın analarının ak sütü gibi helal olduğunu belirtmiştir. Yine Trabzonspor'da uzun yıllar oynamış olan ve Ümit Milli Takımın da başında bulunmuş olan Hami Mandıralı ile İrlanda'nın Cork şehrinde Ümit Milli takım kampında yapılan görüşmede, futbolcuları birer 'ağır işçiler'e benzetmiştir. Eski Fenerbahçeli Bülent Uygun ise futbolcuların ve teknik direktörlerin işinin zorluğuna dikkat çekerken; kendilerini 24 saat 365 gün çalışan emekçiler olarak tanımlamıştır. Altay'ın teknik direktörlüğünü yaptığı dönemde görüşülen Fuat Yaman kazanma ve başarının ön planda olduğu Türk futbolunda çalışma koşullarının oldukça ağır olduğunu ifade ederken; günümüzde futbolun daha hızlı bir hale geldiği, buna bağlı olarak da futbolcuların saha içinde koştuğu mesafenin de arttığına dikkat çekmektedir. Yine çalışma koşullarının ağır olmasına gösterilen en büyük örnek sezon ve maç öncesi kamplardır. Bu sürelerin uzunluğu (sezon öncesi ortalama 40-45 gün; maç öncesi 1-2 gün) ve bu süreler içerisinde futbolcuların ailelerinden uzak kalmaları yaptıkları işin zorluğuna örnek

olarak gösterilebilir. Görüşme yapılan kişiler ağır çalışma koşullarının yanında bir de ağırlıklı olarak futboldaki çalışma disiplinin önemine vurgu yapmışlardır. Futbol da başarı için, sistemli, disiplinli bir çalışmanın gerekliliğini ifade etmişlerdir.

Tema 2: İş Güvencesi Problemi

Alemdar ve Erdoğan'a (1994:86) göre, 'spor işçileri' denince, genellikle küçük yaşta, çoğunlukla erkeklerden oluşan, sendikalaşma olanakları kısıtlı bir grup akla gelmektedir. Şüphesiz izlenme, ilgi duyma rakamlarına göre, en popüler spor dalı olarak görülen futbolda da pek çok spor işçisi bulunmaktadır. Futbol, fiziki iş, dolayısıyla fiziksel uygunluk gerektirmektedir. Kariyerler sakatlık ya da yaş nedeniyle kolayca bitebilmektedir(Alemdar ve Erdoğan;1994:86). Aslında futbolda, oyunculara büyük transfer ücretleri ödeniyor gibi gösterilmesi futbolun popülerliğini arttırmak içindir. Ancak gerçek olan şu ki; futbolda çok az kişi, çok ciddi paralar kazanmakta, hatta futboldan büyük paralar kazanan bu azınlık bile, elde ettikleri gelir ve yaşam düzeyini kısa süreli kariyerleri sonunda tutma olasılığına neredeyse sahip olamamaktadır. Profesyonel futbolcular ciddi anlamda iş güvencesi problemi ile karşı karşıyadır. Bu konuyla ilgili olarak mülakatlardan elde edilen ifadeler şu şekildedir:

Tablo 29 İş Güvencesi Problemi ile İlgili Mülakat Verileri

Abdullah Avcı	“Bizler futbolu duygularımızla oynayan bir milletiz. Oyuncu ve antrenör maç öncesi maçı kazanmak için yoğun bir baskı altında kalıyor. Bu baskının temel nedeni işini kaybetme korkusu.” (20.09.2008, Yenikapı-İstanbul)
Bülent Uygun	“Eskiden futbolda gönül adamları vardı. Şimdi ise torpilin, siyasetin işin içersine girdiği bir yapı var. İşten anlamayan adamlar futbolun içersine girmiş durumda. Futbol Türkiye’de kazanmaya orantılı. Yurt dışında iyi oynayıp kaybetse de alkışlanıyorsun. Türkiye’de yenildiğin zaman ana avrat küfür yersin. En büyük değer verdiğimiz kendi namus kavramlarımıza küfür ederler. Bunun yanı sıra bir de işinden olursun.” (10.10.2008, Kocaeli)
Hami Mandıralı	“Ben bu meslek için 11 kere ameliyat oldum. Başka hangi meslek grubunda böyle bir risk vardır? Biz futbolcuyken hocalarımız bize sürekli futbolcunun bavulu kapının yanında durmalıdır, bu gün burada olabilirsiniz ama yarın nerede olacağınız belli olmaz.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)
Tuncay Şanlı	“Bir hafta gol attığında en iyi, öteki hafta gol atmadığında en kötü futbolcu oluyorsun. İş garantin yok.” (29.04.2009, Middlesbrough, Yarm-İngiltere)
Mehmet Altıparmak	“Ben Gençlerbirliği, Denizlispor, Alanyaspor, Petrolöfisi, Eskişehirspor, Urfaspor, Şekerspor, Çanakkale Dardanelspor, Uşakspor, Sakaryaspor, Diyarbakırspor, Elazığspor gibi pek çok farklı takımda oynadım. Bu kadar fazla takım değiştirmemin nedeni, hep doğru bildiğimi, takım haklarını savunmam oldu. Türkiye’de çok konuşursanız sizi göndertirler.” (20.09.2008, Kartal-İstanbul).

Tablo 29 İş Güvencesi Problemi ile İlgili Mülakat Verileri Devamı

Fuat Yaman	“Futbolda başarılı olduğunuz sürece çalışırsınız. Futbolda hiçbir şeyin garantisi yoktur.” (05.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Hasan Vezir	“Futbolda çok popüler iken bir anda dibe vurabiliyorsunuz. Hiçbir şeyin garantisi yok.” (10.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Zeki Önatlı	“Bizler futbolculuktan başka meslek yapamayız, meslek hayatımız sürekli risk altında, her an sakatlıklar yaşayabiliriz. Yine ortalama bir futbolcunun 15 yıllık profesyonel kariyeri olmakta ve bu süreci iyi kullanıp bütün birikimlerini yapması gerekir. Çünkü bizim herhangi bir kamu çalışanı ya da kendi işini yapan kişiler gibi uzun yıllar çalışma ve emekli olma hakkımız bulunmamaktadır. Ayrıca Türkiye’de belli başlı futbol kulüplerinde görev alan futbolcular ve teknik ekip haricinde, futbolcular sanıldığı kadar yüksek ücretler alamamaktadır. Basına çok yüksek ücretler yansısı da futbolcular bu rakamları gerçekten alamamaktadır” (30.03.2009, Cork-İrlanda)
Engin Korukır	“Futbolda iş güvencesinden bahsetmek imkânsız. Özellikle Türkiye’de en ufak bir başarısızlıkta topun ağzına geliyorsunuz.” (10.03.2010, Sakarya)
Özcan Kızıltan	“Futbol gelecek belirsizliği, her an sakatlık riski ve en ufak başarısızlıkla işinizin son bulabileceği bir sektördür.” (14.04.2010, İzmir)
Suat Usta	“Profesyonel futbolcu her şeyine dikkat etmelidir. Aksi takdirde bir anda dibe vurabilir. Sadece futbol oynamak yeterli değil bu işte kalıcı olmak için.” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Mehmet Al	“Futbolun adaleti maalesef yok. Düşüğünüz zaman kimse sizinle ilgilenmiyor. Hemen başka takıma gönderiliyorsunuz. Futbolda geleceğimi göremiyorum. Bu yüzden spor futbol oynarken, aynı zamanda spor akademisini bitirip Beden Eğitimi öğretmeni olmayı istiyorum. En azından öğretmenlik işinin bir güvencesi var.” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Mahmut Hanefi Erdoğan	“Futbolda bir gün çok gündemdesin bir gün yoksun. Ben bunu yakından yaşayan biriyim. Bir dönem Fenerbahçe’deydim. Futbolda hiç bir şeyin garantisi yok.” (20.10.2010, Sakarya)
Yasin Görkem Arslan	“Benim burada gençlere, yeni futbola başlayacak yeteneklere tavsiyem, okulunuzu arka plana bırakarak bu işe başlamayın. Okulunuzda her zaman ön planda hatta futboldan daha ön planda olsun. Çünkü artık futbolda emeğinizin karşılığını alamama riski daha fazla.” (08.04.2010, Sakarya)
Erkan Avseren	“Türkiye’de profesyonelliğin sadece ismi var kendisi yok. Futbolcu da profesyonel gibi davranmıyor, futbol kulüpleri de. Her an gönderilme, kadro dışı bırakılma riski taşıyorsunuz. Bildiğiniz gibi futbolcu her canının istediği zaman takım değiştiremiyor. Bunun belli bir zaman aralığı ve yasal şartları var. Türkiye’de tanınan bir antrenör beni takımda düşünmediğini transfer sezonunun son gününde söyledi. O zamana kadar beni oyaladı. Nasıl bir iş güvencesinden bahsedebilirim ki.” (12.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Murat Bölükbaşı	“Futbolda sizden hep daha fazlasını istiyorlar. Başarılı olsanız bile hep daha fazlası sürekli işinizden olma riski taşıyorsunuz.” (29.10.2010, Sakarya)
Mesut Morgül	“Yaptığımız işin hiçbir güvencesi yok. Sakatlandım bittin. Sosyal güvencesi yok.” (20.10.2010, Sakarya)

Değerlendirme

Futbol endüstrisinin en temel tüketim argümanları şüphesiz yukarıda da ifade edildiği gibi futbolcular ve teknik direktörlerdir. Daha farklı bir söylemle, Küreselleşme sürecinde kapitalizmin bir gereği olarak tüketicilere asgari miktarda kullanıp atacakları ürünler sunulmaktadır. Futbolcular adeta birer satın alınan mallar haline gelmektedir. Aslında bu sistemde futbolcular oyuncu olduğu kadar, bir marka bir firmadır. Bu hızlı

değişim sonucunda artık parça başına çalışan futbolcular devri başlamıştır. Bu piyasa mantığının baskısıyla futbolcular da bir kulüple giderek daha az özdeşleşmekte ve meşin yuvarlak peşinde koşan geçici işçilere dönüşmektedir. Authier'in (2002:18-21) de ifade ettiği gibi bu sürekli arz ve talep hareketi en gözde oyuncuların (bunların sayısı oldukça az) çok yüksek sözleşmelere imza atıp, çok yüksek ücretler almasını sağlamaktadır Ancak sayıları oldukça az olan gözde oyuncuların dışında kalan çoğunluk ise aynı süreci bir iş güvensizliği yasası olarak yaşamaktadır. Süper Ligde oynayan profesyonellerin çoğunun çok iyi ücret almasına rağmen, hemen randıman alma, hemen başarı üzerine kurulu yeni futbol sistemi onların sportif potansiyelini oldukça sınırlamaktadır. Profesyonel sporda çalışma ilişkilerinin en önemli ögesi olan futbolcuların yaşadıkları bu süreç onları iş güvencesi sorunu ile karşı karşıya bırakmaktadır. Nitekim Ümit Milli Futbol Takımı teknik direktörü iken görüşme yapılan Hami Mandıralı'nın söyledikleri bu süreci çok iyi tanımlamaktadır:

“Biz futbolcuyken hocalarımız bize sürekli futbolcunun bavulu kapının yanında durmalıdır, bu gün burada olabilirsiniz ama yarın nerede olacağınız belli olmaz derdi.” (Hami Mandıralı, İrlanda – 30.03.2009 Cork-İrlanda)

Profesyonel futbolcular ve teknik direktörler küçük bir başarısızlık, sakatlanma, taraftar, yönetim, medya gibi dışsal etkiler sonucu her an işlerini kaybetme riski ile karşı karşıyadırlar. Profesyonel futbolcular arasında bir örgütlenmenin olmaması onların bu iş güvencesi sorunlarını daha da arttırmaktadır. Nitekim Türkiye’de ve pek çok ülkede futbolda örgütlenememenin bir göstergesi olarak sendikalaşma oranları oldukça düşüktür. Türkiye’de profesyonel futbolda ilk ve tek sendikalaşma örneği 31 Mayıs 1965’de kurulan Profesyonel Futbolcular Sendikası olmuştur (Aydın;2007:30). Ancak pek etkili olamamıştır. Türk futbolda önemli bir yere sahip olan eski milli futbolcu Turgay Şeren profesyonel futbolda sendikalaşma ile deneyimlerini şöyle ifade etmektedir:

“1970’lerde kurulan Futbol-İş, maalesef tabela sendikası olmaktan öteye gidememiş; hatta son dönemde Sendika genel merkezinin kirasını dahi ödeyemez hale gelmiştir. Sendikanın en güçlü olduğu dönemde bile fiilen üye sayısı 50’yi bile bulmamıştır.” (Akt. Aydın;2007:32)

Yapılan görüşmeler ve literatürden edinilen bilgiler neticesinde, Türkiye’de profesyonel futbolda ciddi bir iş güvencesi sorunu bulunmaktadır. Futbolcular geleceklerinin ne olacağını bilmeyen, her an işlerini kaybetmekle karşı karşıya olan spor emekçileridir. Bu durum profesyonel futbolda sendikasız bir yapıyla birlikte etkisini daha da fazla göstermektedir. Elde edilen mülakat verileri de görüldüğü gibi bu sonuçları destekler niteliktedir.

Tema 3: Baskı

Futbolda yaşanan ekonomik ve teknolojik gelişmelere paralel olarak, futbol geniş bir seyirci kitlesine ulaşmıştır. Bu geniş kitle özellikle medya, siyaset, ticaret üçgeninin dikkatini çekmiştir. Bugün konusu sadece futbol olan gazetelerin, dergilerin olduğunu dikkate aldığımızda futbola olan ilginin ne kadar büyük olduğu anlaşılmaktadır. Futbola karşı artan bu ilgi toplumun büyük kesiminin futbolcular üzerinde bir baskı unsuru oluşturmalarını da beraberinde getirmektedir. Ayrıca, futbolda sürekli kazanmanın, rekabet olgusunun yoğun yaşanması oyuncular üzerinde baskı yaratan bir başka nedendir.

Daha önce de ifade edildiği gibi, günümüzde futbolcu profili genç, kolay kullanılıp tüketilen bir yapıdadır. Birçok profesyonel futbolcunun genç yaşına rağmen futbolculuk kariyerlerinde çok sayıda farklı kulüpte görev aldığını görmek mümkündür. Yaşanan bu hızlı kulüp değişiklikleri, özellikle sözleşmeleri bitmek üzere olan futbolcular üzerinde geleceklerinin ne olacağını bilememe korkusu, belirsizlik gibi stres, baskı faktörlerine neden olabilmektedir. Çevresel baskı unsurlarının yanı sıra stres içindeki gelecek kaygısı taşıyan futbolcular birbirlerine baskı uygulayabilmektedir. Bu konuyla ilgili olarak mülakatlardan elde edilen ifadeler şu şekildedir;

Tablo 30 Baskı ile İlgili Mülakat Verileri

Abdullah Avcı	“Bizler futbolu duygularımızla oynayan bir milletiz. Oyuncu ve antrenör maç öncesi maçı kazanmak için yoğun bir baskı altında kalıyor. Sonuç odaklı bir anlayış baskıyı da beraberinde getiriyor. 24 saat sadece işine odaklanmak, futbolu düşünmek, futbolu konuşmak bizler üzerinde yoğun bir baskı oluşturmaktadır. Aynı zamanda futbolda sürekli kazanma beklentisi de önemli bir baskı yaratmaktadır. Kazanmak için oyuncularımıza baskı yapmamalıyız.” (20.09.2008, Yenikapı-İstanbul)
Bülent Uygun	“Eskiden futbolda gönül adamları vardı. Şimdi ise torpilin, siyasetin işin içersine girdiği bir yapı var. İşten anlamayan adamlar futbolun içersine girmiş durumda. Futbol Türkiye’de kazanmaya orantılı. Yurt dışında iyi oynayıp kaybetse de alkışlanıyorsun. Türkiye’de yenildiğin zaman ana avrat küfür yersin. En büyük değer verdiğimiz kendi namus kavramlarımıza küfür ederler.” (10.10.2008, Kocaeli)
Hami Mandıralı	“Bazı maçlardan sonra çok kere bu mesleği bırakmayı düşündüm. Yaşadığım baskıdan dolayı ağladım bile.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)
Tuncay Şanlı	“Maç bitiyor; öteki maçı düşünmeye başlıyorsunuz. Seyirci ne diyecek?, gazeteler ne yazacak?. Gerek sağ içinde gerek sağ dışında sürekli baskı altındasınız. Sürekli göz önündesiniz. Ben Türkiye’de futbol oynarken çok büyük zorluklar yaşadım. Ben mutlu bir insanım. Bir dahaki maça kendimi dağa iyi motive etmek adına kaybedilen bir maçın ertesinde bile aynı mutluluğumu idmana yansıtıyorum. Ancak insanlar bunu yanlış anlıyorlar.” (29.04.2009, Middlesbrough, Yarm-İngiltere)
Mehmet Altıparmak	“Futbolda sürekli maç kazanma beklentisi, anlayan, anlamayan herkesin futbol hakkında bir yorum yapması bizlerin bu işi yaparken yoğun baskı altında kalmamızı sağlamaktadır.” (20.09.2008, Kartal-İstanbul)
Fuat Yaman	“Mutluluk başarıyı da beraberinde getirir. Ancak futbolda taraftar, yönetim, medya tarafından üzerimizde yaratılan baskı bizi etkiliyor.” (05.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Hasan Vezir	“Hakkımızda çıkan aslı olmayan haberler. İnsanların size tavır almasını sağlıyor. Bu da baskıyı getiriyor. Baskılar insanda stres, agresif durum, uyku sıkıntısı gibi sorunları getiriyor; bu da ister istemez performansı düşürüyor.” (10.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Zeki Önatlı	“Futbolda takım içinde futbolcular arasında yada teknik direktör ve futbolcu arasında bir takım baskılara rastlamak mümkündür. Örneğin Beşiktaş’ta oynarken bir Avrupa maçı için Almanya’ya gitmiştik. Haftalardır takıma alınmayan bir arkadaşımız biraz basın baskısı sonucunda hoca tarafından kadroya alındı. Biz haftalardır oynamayan bu arkadaşımızın yedek soyunacağını beklerken. Hoca kendisini ilk 11’de sahaya sürdü. Hoca ile de pek arası iyi olmayan bu arkadaşımız kötü bir oyun sergileseydi hoca basını da susturmuş olacaktı. Bakın oynattım ama oynayamadı diyecekti. Ancak bu arkadaşımız iyi bir maç çıkardı. Bu tarz olaylar futbolda yaşanan olaylardır. O arkadaşımızın üzerinde müthiş bir baskı vardı bunu hissetmişim.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)
Engin Korukır	“Futbolcu ve teknik ekibin mesleğini yaparken rahat olmaları gerekiyor. Ancak bizler baskı altındayız. Futboldan anlamayan insanlar sizin hakkınızda yorum yapabiliyor.” (10.03.2010, Sakarya)
Özcan Kızıltan	“Gerçekten insan psikolojisini çok etkileyen bir iş. Takım içi ve takım dışı her alanda yoğun baskı altındasınız. Çünkü herkes sizden bir beklenti içerisinde.” (14.04.2010, İzmir)

Tablo 30 Baskı ile İlgili Mülakat Verileri Devamı

Suat Usta	“Futbolda takım içersinde de baskılardan bahsetmek mümkün. Yerinizde gözü olan insanlar var. Örneğin ben antrenman öncesi soyunma odasına girdiğimde bir kere Selamın Aleyküm dedim içeride bulunan bir takım arkadaşım bence merhaba dedi bunun gibi olaylar yaşanıyor. Aynı zamanda bir grupçuluktan da bahsedebiliriz.” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Mehmet Al	“Bu mesleği yaparken her an risk altındasınız. Sakatlanıyorsunuz, insanlar inanmıyor. Sizi takımda istemedikleri zaman göndermek için türlü baskıları yapıyorlar.” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Yasin Görkem Arslan	“Futbol sadece oyundur demek artık kimseye inandırıcı gelmiyor. Futbol bir yaşama stilidir. Herkes futbol oynuyor, futbol izliyor, futbol yorumluyor, artık bir ticaret olan futbol herkese cazip geldiği için bu kadar popüler bir hal aldı. Dışarıdan yorum yapmak en kolaydır. Ama sahada o işi gerçekleştirmek yürek yetenek ister. Futbol oynarken her iki takımda kazanmak için oynuyorlar yenmekte var yenilmekte ama statta seyirciye göre hep kazanacaksın, hep iyi oynayacaksın, karşı taraftakiler sanki insan değil. Maçı yensen bile neden 5 tane atmadın, 5 tane atsan bile neden golleri röveşata ile atmadın derler. Futbol oynamak kolay değildir. Futbolculuk çoğu şeylerden fedakârlık etmektir. Örneğin; dışarıda rahat gezemiyorsun gezdiğinde neden geziyorsun nasıl futbolcusun, gecelerin adamı, kızla görüldü, kendine bakmıyor diye bir sürü insan önyargıda bulunur. Hiçbir zaman rahat olamazlar, hele bir de skorlarda kötü olursa vay haline...” (08.04.2010, Sakarya)
Erkan Avseren	“Futbol bir ticarete dönüşmüş durumda. Böyle olunca maç kazanma para kazanmaya dönüşüyor. Para kazanmak için yoğun rekabetin olduğu bir ortamda da baskı kaçınılmaz.” (12.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Murat Bölükbaşı	“İşinizi yaparken müdahale edenin çok olması, anlayan , anlamayan herkesin futbol hakkındaki yorumları ister istemez işinizi yaparken baskıyı da getirmektedir.” (29.10.2010, Sakarya)
Mesut Morgül	“Kötü sonuçlarda seyirci baskısı, başarısızlığın vermiş olduğu güven eksikliği, Büyük camialarda her zaman baskı olur. Bu baskıyı kaldıran futbolcular ayakta kalır.” (20.10.2010, Sakarya)
Mahmut Hanefi Erdoğan	“Bu işte psikolojik baskı yaşıyorsunuz. En büyük baskı taraftar baskısı. İşler kötü gittiğinde taraftar sırt çevirdiğinde problemler yaşanmaya başlıyor.” (20.10.2010, Sakarya)

Değerlendirme

Futbol kültürünün yapısal özellikleri olarak görülen, aşırı rekabetçi ortam, istikrarsız bir yönetim, yoğun emek hareketi, aşırı disiplin anlayışı, sonuç (skor) odaklı bir yapılanma, futbolcuların eğitim seviyelerinin düşük olması; futbolda yoğun iş stresini de beraberinde getirmektedir.

Milli futbolcu Tuncay Şanlı bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Maç bitiyor; öteki maçı düşünmeye başlıyorsunuz. Seyirci ne diyecek? gazeteler ne yazacak? Gerek saha içinde gerek saha dışında sürekli baskı altındasınız. Sürekli göz önündesiniz. Ben Türkiye’de futbol oynarken çok büyük zorluklar yaşadım. Ben mutlu bir insanım. Bir dahaki maça kendimi dağa iyi motive etmek adına kaybedilen bir maçın ertesinde bile aynı mutluluğumu idmana yansıtıyorum. Ancak insanlar bunu yanlış anlıyorlar.” (Tuncay Şanlı)

Yapılan görüşmeler sonucunda bu baskı yöneticilerden, antrenör/teknik ekipten, taraftarlardan, medyadan hatta takım arkadaşlarından gelebilmektedir. Görüşülen kişiler 24 saat sadece futbola odaklanma, futbolu düşünme, futbolu konuşmanın kendileri üzerinde bir baskı yarattığını ifade etmişlerdir. Futbol’un, özellikle Türkiye’de, kazanma odaklı olması bu baskıyı daha da arttırmaktadır. Bazı futbolcular yaşadıkları bu baskıdan dolayı çoğu kez futbolu bırakmayı bile düşündüklerini ifade etmişlerdir. Yaşanan baskı futbolcuların sağlığını da olumsuz etkilemektedir. Görüşülen çoğu profesyonel futbolcu yaşadıkları baskının kendileri üzerinde uykusuzluk, aşırı agresiflik, mide bulantısı gibi sağlık sorunlarına yol açtığını ifade etmişlerdir. Tüm bu mülakat verileri ışığında birer futbol emekçisi olan futbolcuların mesleklerini yaparken çok yoğun baskılara maruz kaldıkları ifade edilebilir.

3.3.3.2. Çalışma Koşulları İle İlgili Anket Sorularının Analizi

Tablo 31 Haftalık Ortalama Çalışma Süresi

Haftada ortalama kaç saat çalışıyorsunuz?	f	%
0-45	97	73,5
46 ve üstü	35	26,5

Burada anket çalışmasına katılan profesyonel futbolcuların haftalık çalışma sürelerini belirlemek amacıyla yöneltilen soruya verilen cevaplara baktığımızda, futbolcuların %73,5’i haftalık 0-45 saat arasında bir çalışma süresinin olduğunu ifade ederken; %26,5’i ise 46 ve üstü haftalık çalışma süresine tabi olduklarını belirtmişlerdir. Aslında yapılan mülakatlar ve gözlemler neticesinde elde edilen sonuç ışığında futbolcuların temelde belirli bir çalışma süresinin olmadığını, ancak maç önceleri kamplar, yaz kampları, kış kampları derken futbol tesislerinde geçirdikleri sürenin normal bir çalışma süresine sahip olan bir kişiden çok daha fazla olduğu ifade edilebilir.

3.3.3.3. Çalışma Koşulları ile İlgili Katılımlı Gözlem Analizi

2009-2010 sezonunda Sakaryaspor Türkiye 2. Ligi'nde mücadele etmeye başlamıştır. Bu dönemde yaşanan maddi problemler yüzünden sezon öncesi transfer edilen futbolcuların lisanslarının çıkarılamaması nedeniyle birçok futbolcu transfer sezonunun kapanmasına birkaç gün kala geri gönderilmiş ve Sakaryaspor yola genç futbolcular ile devam etme kararı almıştır. Bu belirsiz tabloda futbolcular üzerlerinde ağır bir baskı yaşamışlardır. Bu baskılar bazı futbolcuların yoğun stres ve buna bağlı olarak uykusuzluk, aşırı heyecan, panik atak gibi sağlık problemleri yaşamalarına neden olmuştur. Görüşülen bazı futbolcular “Beynim ile ayaklarım farklı hareket ediyor; heyecanımı kontrol edemiyorum.” demişlerdir. Bu dönemlerde, özellikle kışın antrenman yaptıkları ‘Rüstemler Tesisleri’nin sahaları adeta çamur tarlasını anımsatmaktadır. Futbolcular, normal bir insanın yürümekte bile zorlanacağı bu sahalarda bütün sakatlanma risklerini göz önüne alarak, korkusuzca kadroya girebilme mücadelesi vermişlerdir. Sakaryaspor takımının bu dönemde birçok oyuncusunun genç oyuncularından oluşması nedeniyle bu oyuncular genelde maçtan günler önce ‘Rüstemler Tesisleri’nde kampa alınmışlardır. Bu durum onların antrenman haricindeki zamanlarında bile sürekli futbolu düşünmelerine neden olmuştur. ‘Rüstemler Tesisleri’ futbolcuların işlerini icra ettikleri, onların işyeridir. Sonuçta sürekli işyerinde zaman geçirmek, orada konaklamak, iş arkadaşları ile aynı ortamda bulunmak futbolcuların üzerlerinde yaşadıkları iş baskısını daha da arttırmıştır. Evli olup tesislerde konaklamayan futbolcular ise antrenmandan yaklaşık 2 saat önce tesislere gelirken, antrenmanın başlangıç, bitiş ve zorunlu dinlenme süresi 4 saat olarak kabul edildiğinde toplamda 6 saate yakın bir zamanı tesislerde geçirmektedirler.

Futbolcuların bu ağır çalışma koşullarına sezon öncesi ve sezon ortalarında katıldıkları kamplar da örnek olarak gösterilebilir. 2010-2011 sezonu öncesi Sakaryasporlu futbolcuların katıldıkları 19 gün Sakarya, 19 gün Ankara Kızılcahamam olmak üzere toplam 38 günlük kamp dönemleri yakından gözlemlenmiştir. Bu dönem içerisinde futbolcular ailelerinden uzak günde çift antrenman yaparak, yoğun ve ağır bir çalışma temposunda günlerini geçirmişlerdir. Bu dönemde futbolcular ağır çalışma temposundan dolayı çalışma harici zamanlarını odalarında dinlenerek geçirmiştir. Hatta kamp süresince bazı futbolcuların antrenman haricinde birbirlerini görmediklerine bile

şahit olunmuştur. Bunun nedeni sorgulandığında futbolcuların yorgunluktan dolayı odalarından çıkamadıkları anlaşılmıştır. Yine futbolcuların bu yoğun fiziksel çalışmalarının yanı sıra bu kamp süresince antrenman dışındaki zamanlarında da sadece futbolu düşünüp futbolla ilgili sohbetler ettikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca bu kadar yoğun bir şekilde işlerini düşünürken bir taraftan da kendilerine iyi bakmaları, iyi beslenmeleri, uykularına dikkat etmeleri gerekmektedir. Tüm bu ağır çalışma koşullarına bir de ekonomik yokluk eklenmiştir. Sakaryaspor futbol takımının içinde bulunduğu kötü durum nedeniyle pek çok futbolcu ücretlerini alamamışlardır. Antrenman sonrası birçok futbolcunun duş için şampuan alacak para dahi bulamadıklarına tanık olunmuştur. Yine bir maç sonrası 'Rüstemler Tesisleri'nde futbolcuların yiyecek yemek bulamamalarından dolayı mutfakta yumurta yaptıklarına şahit olunmuştur. Bu ekonomik problem en çok takımın büyük kısmını oluşturan genç futbolcuları etkilemiştir. Bazı genç futbolcular ile yapılan samimi sohbetlerde ve gözlemler ışığında futbolcuların antrenmana gelecek yol parası bulmakta bile zorlandıkları görülmüştür. Bir de tüm bunlara futbol takımlarının sezon önceleri belirledikleri 'Takım İçi Disiplin Yönetmeliği' eklenmektedir. Bu yönetmelikler sezon başında kulüpler tarafından futbolculara imza karşılığı tebliğ edilir. Bu yönetmelikler oldukça ağır maddeler içermektedir. 2009-2010 sezonu 'Sakaryaspor Disiplin Yönetmeliği'²¹ nin 'Genel Davranış ve Kurallar' metninde futbolcuların uymak zorunda oldukları bazı kurallar 'Hiçbir futbolcu, Futbol Şube sorumlusu haricinde Yönetim Kurulu Başkanı ve üyelerini arayıp isteklerini söyleyemez.' (Madde 4/f), 'Hiçbir futbolcu, izin günleri dahil kulüpte ve umuma açık yerlerde alkolden ötürü sarhoş görülemez.' (Madde 4/g), 'Futbolcu toplumun ilgisinin sürekli kendi üzerine toplandığını bilerek hareketleri ile bu ilgiyi takdire dönüştürecek davranış doğruluğuna sahip olmalıdır.' (Madde 4/k) şeklindedir.

Yine futbolcuların çalışma koşullarını kapsayan onların günlük yaşamlarına yönelik yönetmelikte 'Futbolcular izin günlerinin bitiminde en geç 23.00'de ikametgâhlarında hazır olacak şekilde hareket edeceklerdir. Futbolcuların bu saatten sonra her ne şekilde olursa olsun ikametleri dışında bulunmaları yasaktır.' (Madde 9/c). gibi futbolcuların çalışma dışı zamanlarını bile kontrol altında tutan bir takım maddelere rastlamak

²¹ Ek 8. Sakaryaspor Disiplin Yönetmeliği (2009-2010 Futbol Sezonu)

mümkündür. Bu yönetmeliğin ‘Kamplar ve Seyahatlerde Uyulması Gereken Kurallar’ başlıklı kısmında ‘Futbolcular kamp ve seyahatlerde odasına, su veya meşrubat dışında herhangi yiyecek veya içecek maddesi getirmesi bunları oda servisinden istemesi kesinlikle yasaktır.’ (Madde13/t).

Bu durum yapılan işin ne kadar sıkı ve kontrol altında olduğunu göstermektedir. Aslında tüm bu görünenler futbolculuk mesleğinin medyanın yansıttığının tam aksine birçok zorluğu ve sıkıntıyı barındırdığını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Futbolcular bu mesleği yerine getirirken bir takım ciddi risklerle de karşı karşıyadır. Bunların en başında sakatlık gelmektedir. Sakatlık aslında bir futbolcu için her şeyin sonu gibidir. Çünkü sakatlıktan kurtulma, tekrar takıma girme oldukça zaman alan bir süreçtir. Bunun yanında sezon içinde sakatlık yaşayan bir futbolcunun sezon ortası ya da sezon sonunda transfer olma olasılığı da diğer futbolculara oranla daha düşük olmaktadır. Sakaryaspor futbol takımında da birçok sakatlık olayına tanıklık edilmiştir. Bunlar arasında ciddi bir sakatlıktan sonra (yaklaşık 6 aylık tedavi süresi) takımdan gönderilen futbolcu da bulunmaktadır. Bir resmi karşılaşmada ciddi bir sakatlık yaşayan Sakaryasporlu futbolcu hıçkırıklar içinde ağlarken, kendisi için her şeyin bittiğini söylemiştir. Yine 2009-2010 sezonun ikinci yarısında kiralık olarak başka bir takıma verilen genç bir oyuncu ayak tarak kemiğinin kırılması sonucu 6 aylık bir dönem takımdan uzak kalmıştır. Kendisiyle sakatlığının ardından ilk yürüyüşlere başladığı dönemde yapılan görüşmede futbolcu yaşadığı bu sakatlığın kendisini çok ciddi maddi bir sıkıntı içersine soktuğunu ifade etmiştir. Yine yapılan gözlemler ciddi bir sakatlık geçiren futbolcunun iyileşme sürecinin ardından tekrar antrenmanlara başlamasıyla birlikte yaşadığı sakatlığın etkilerini taşıdığı ve yeniden sakatlanma korkusu ile ürkek, korkak davrandığını göstermektedir. Futbolcuların gelecekleri ile ilgili birbirleriyle yaptıkları sohbetlerde geleceklerini çok ayrıntılı düşünemediklerini, gelecek sezon bu takımda mı yoksa başka takımda mı olacakları konusunda belirsizlik yaşadıkları görülmektedir. Aslında tüm bunlar futbolcuların yaşadıkları ‘iş güvencesi’ sorununu gündeme getirmektedir. Kazanma odaklı bir anlayışın hakim olduğu Türk futbolunda futbolcular ve teknik adamlar kötü bir netice sonucunda işlerini kaybetme ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Nitekim Sakaryaspor’da alınan kötü sonuçlar, çeşitli iç çekişmeler nedeniyle 2009-2010 ve 2010-2011 sezonunun 12. haftasına kadar tam 7

teknik adam değişikliği gerçekleştirilmiştir. Takımdan ayrılırken son günlerinde birçok teknik adamla görüşme olanağı bulunmuştur. Bu görüşmeler ve gözlemler neticesinde teknik adamlar sürekli ‘futbolun adaletsiz yapısı’na vurgu yaparken ‘bu meslekte her zaman bavulun kapının arkasında olacak’ ifadelerinde bulunmuşlardır.

Ayrıca Sakaryasporlu futbolcuların alınan başarısız sonuçlar neticesinde ciddi anlamda, yönetim, medya, taraftar baskısını üzerlerinde hissettikleri grlmştir. Takım zerine yapılan gözlemler yaşanan en büyük baskının psikolojik baskı olduğunu göstermektedir. Kötü sonuçlar gelip özellikle taraftar sırt virdiğinde futbolcuların daha kötü bir ruh haline girerek psikolojik olarak yıkım yaşadıkları grlmştir.

3.3.4. Çalışmaya Yönelik Değerler ile İlgili Analizler

Türkiye’deki profesyonel futbolcuların çalışmaya yönelik değerleri ile ilgili veriler;

- 1- Türkiye profesyonel liglerinde yer alan futbolcu ve teknik direktörler ile yapılan mülakatlar,
- 2- Türkiye Bank Asya 1. Ligi’ndeki futbolcular ile yapılan anketler,
- 3- Sakaryaspor futbol kulübünde yapılan katılımlı gözlem.

3.3.4.1. Çalışmaya Yönelik Değerler ile İlgili İçerik Analizi

Çalışmaya verilen önemin en belirgin özelliklerinden biri de onun yüceltilmesidir. Yapılan mülakatlarda katılımcılar futbolda çalışma ve başarı arasında doğrudan bağlantı kurarak, başarı için sıkı çalışmanın gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Yine futbolda rekabet olgusunun oldukça fazla olduğu daha önce vurgulanmıştı. Bu doğrultuda ankete katılanlar futbolda kişinin en iyi olmak için sürekli yılmadan çalışması gerektiğini belirtmiştir. Konu ile ilgili olarak yapılan içerik analizi profesyonel futbolcuların çalışmaya yönelik değerleri ile ilgili iki tema ortaya çıkarmıştır.

Tema 1: Sıkı alışma

Futbolcular ve teknik direktörler yapılan görüşmeler sonucunda literatürle uyumlu unsurlara atıfta bulunmuşlardır. Futbolda sıkı çalışma programları, sezon öncesi kamp programlarındaki yoğun antrenmanların temel amacı hep kazanmak, başarılı olmak içindir. Özellikle günümüzde, rekabetin yoğun olarak görüldüğü futbolda, futbolcu

takımda yer bulabilmesi için sürekli çalışması gerekmektedir. Analiz sonuçlarına göre; Türkiye’de profesyonel futbolculuk yapmış, ya da halen yapmakta olan kişiler başarı ile sıkı çalışma arasında direk bir bağlantının olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu yönüyle elde edilen sonuçlar ‘futbolda başarı için sıkı çalışmak gerekir’ temasını destekler gözükmektedir. Bu konuyla ilgili olarak bazı mülakatlardan elde edilen ifadeler şu şekildedir;

Tablo 32 Sıkı Çalışma ile İlgili Mülakat Verileri

Abdullah Avcı	“Şans kaybedenlerin sığındığı bir bahanedir. İyi niyetli, doğru ve sıkı çalışırsanız sonuç alırsınız.” (20.09.2008, Yenikapı-İstanbul)
Bülent Uygun	“Başarı bir tesadüf değildir. Sıkı çalışmanın bir sonucudur.” (10.10.2008, Kocaeli)
Hami Mandıralı	“Disiplinli, sistemli bir çalışma başarı için kaçınılmaz. Sonuna kadar mücadele etmelisiniz, bu mücadelede üstünüz başınız yırtılır, her yanınız çamur, yara bere içinde kalır.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)
Tuncay Şanlı	“Tamamen kendinizi işinize adanmak zorundasınız, sıkı çalışmak zorundasınız. Sonuna kadar zorlamak olmayacak gibi görünen bir şeye olacaktı gibi sonuna kadar mücadele ederim; çalışırım. Futbolda şans yoktur. Şansı siz yaratırsınız. Sıkı çalışma ile başarı arasında ilişki vardır. Yetenek yeterli değildir. Ben çok çalıştım ki İngiltere’deyim.” (29.04.2009, Middlesbrough, Yarm-İngiltere)
Mehmet Altıparmak	“Ben şansa çok inanmam. Şans çok düşük bir oranda etkilidir. Çalışacaksın abi. Çalışacaksın o şans ortamını kendin yaratacaksın. Bir futbolcu disiplinli, çalışmayı ve işini seven aldığı paranın hakkını veren bir yapıda olmalıdır. Bizler eskiden 3-4 saat idman yapardık. Biz karakterimiz, kişiliğimiz namusumuz için çalıştık. Hayatta bir şeyin değerini anlamak için sıkıntı çekmek gerekiyor. Yoksa anlaşılmıyor. Futbolda da sıkı çalışacaksın, sıkıntı çekeceksin ki başarının değeri anlaşılın.” (20.09.2008, Kartal-İstanbul)
Fuat Yaman	“İş kişinin merkezinde olmalıdır. Futbolcu asla işinden taviz vermemelidir.” (05.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Hasan Vezir	“Özellikle sezona iyi girmelisiniz. Bunun için de iyi çalışmak, sıkı çalışmak şart. Futbol oynamak, işini yapmak ta bir ibadettir.” (10.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Zeki Önathı	“Futbolda başarılı olmak için sorumluluk sahibi olmak ve sıkı çalışmak gerekmektedir.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)
Engin Korukır	“Başarıya doyulmaz, kişi başarı elde etmek için sürekli çalışmalıdır. Kötü oynayıp kazandığında başarı tesadüflere biniyor. Gerçek başarı için, hiçbir şeyi tesadüflere bırakmamak için sürekli çalışmak gerekmektedir.” (10.03.2010, Sakarya)
Özcan Kızıltan	“Disiplinli, yoğun bir çalışma mutlaka başarıyı getirir.” (14.04.2010, İzmir)
Suat Usta	“Çalışmadan hiçbir şey olmaz. Futbol oynamadan hiç kimse sana yardımcı olamaz.” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Mehmet Al	“1 saat antrenman, 90 dakika maç diye düşünüyor insanlar, yok böyle bir şey. Futbolcu sürekli çalışmalı, bedeninin diri tutmalıdır. Bedenini üzmeden başarıya ulaşamazsın.” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Mesut Morgül	“Futbolcu kendisine verilen yetenekleri en iyi şekilde koruması ve sıkı çalışması gerekir.” (20.10.2010, Sakarya)
Yasin Görkem Arslan	“Dışarıdan yorum yapmak en kolayıdır. Ama sahada o işi gerçekleştirmek yürek, yetenek ister. Özellikle genç futbolcuların kendilerini tanıtmaları için, transfer yapabilmesi için çok çalışmaları gerekir.” (08.04.2010, Sakarya)
Erkan Avseren	“Futbolculuk sıkı çalışmayı gerektirir, zordur. Ancak bir daha dünyaya gelsem yine futbolcu olurum.” (12.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Mahmut Hanefi Erdoğan	“Bu işin olmazsa olmazı çalışmak.” (20.10.2010, Sakarya)

Değerlendirme

Püritan çalışma etiğinin en önemli özelliklerinden birisi çalışmanın yüceltilmesi, çalışmayı bir ibadet haline getirmesidir. Bozkurt'un (2000:71-72) ifade ettiği gibi sosyalist, kapitalist ya da nasyonal sosyalist bütün yönetim biçimleri püritan bir kişilik tipi yaratmak amacıyla çalışmaya vurgu yapan propagandalar yürütmüşlerdir. Kısaca rejim biçimi ne olursa olsun, modern dünyanın neredeyse tümünde püritan bir kültür yaratma çabası söz konusu olmuştur. Bu anlayışın modern futbola da yansıdığı ifade edilebilir.

Beşiktaşlı tanınmış futbolcu Rüştü Reçber bir gazetede yaptığı röportajda kendisi ve kendisi gibi olanları 'seçilmiş insanlar' olarak tanımlamaktadır.

“Aslında 23 yaşında Barcelona'ya gidiyordum, ama o dönemin Başkanı Ali Şen izin vermedi. 26 yaşından sonra kaleciliği bırakıyordum, ama hala yapıyorum. Kendi kendime bizler seçilmiş insanlar dedim. Futbol oynamayı çok seviyorum. Sağlığım el verdiği sürece kalecilik yapacağım. İki sene daha mukavelem var.”
(Rüştü Reçber, Beşiktaşlı futbolcu, 2 Temmuz 2010, Milliyet Gazetesi).

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere bazı profesyonel futbolcular çalışmanın hayattaki en önemli şey olduğunu belirtmekle kalmayıp, kendilerinin seçilmiş insanlar olduklarını, Allah'ın kendilerine verdiği bu yeteneği kullanmaları gerektiği yoksa bunun için hesap vereceklerini söylemişlerdir.

Yine ünlü futbolcu Hasan Vezir çalışmaya yönelik düşüncelerini 'Futbol oynamak, işini yapmak da bir ibadettir.' şeklinde açıklamaktadır. Aslında yapılan görüşmelerden ortaya çıkan genel tablo profesyonel futbolcuların ve teknik direktörlerin çalışmayı hayatlarındaki en önemli şey olarak gördükleri, başarı için kendini işine adanmanın, sıkı çalışmanın, disiplinli bir çalışmanın, sonuna kadar mücadele etmenin gerekli olduğu ifade edilebilir. Hatta bazı futbolcular çalışmayı kişilik, karakter ve namuslarının bir simgesi olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Çalışmayı bu kadar içselleştiren başarı için sıkı çalışma kavramına vurgu yapan görüşme yapılan kişiler, sıkı çalışmanın dışındaki faktörlere de inanmadıklarını ortaya koymuşlardır.

Şans konusunda Abdullah Avcı ile yapılan mülakatta “Şans kaybedenlerin sığındığı bir bahanedir. İyi niyetli, doğru ve sıkı çalışırsanız sonuç alırsınız” (Abdullah Avcı,

İstanbul Büyükşehir Belediyespor Antrenörü, 15.07.2008) değerlendirmesi ile karşı karşıya kalınmıştır. Yine Tuncay Şanlı “Başarı bir tesadüf değildir. Sıkı çalışmanın bir sonucudur.” derken Bülent Uygun “Futbolda şans yoktur. Şansı siz yaratırsınız.” demiştir. Sonuç olarak, futbolda, başarı için tek faktör olarak sıkı çalışma görülmektedir.

Tema 2: Yapılan İşte En İyi Olma

Futbol toplumsal hayatımızda işgal ettiği yer itibariyle basit bir spor ya da oyun değildir. Futbol popüler kültürümüzün en popüler ögesi, kitlesel bir eğlence kanalı olarak çeşitli anlamlara sahiptir. Bugün anladığımız anlamda futbol, pahalı biletler, sponsorluklar, reklam, yıldız oyuncular, profesyonelleşme süreçleriyle birlikte iştah kabartan bir yatırım alanı haline gelmiştir (Arık, 2004: 220).

Hatta futbol endüstrisi, hizmet sektörü içerisinde hacim ve ciro itibariyle en önemli sektör haline gelmiştir. Bu bağlamda futbol endüstrisinin en önemli aktörlerinden olan futbolcular bu büyük futbol pazarı içerisinde yer alabilmek ve devamlı olabilmek için yaptıkları işte en iyi olmaları kaçınılmazdır. Futbolcular futbola başladıkları çocukluk yaşlarından itibaren yoğun bir rekabet ortamının içerisindeyler. Sonuçta futbol kuralları olan bir oyundur; ve sahada sadece 11 futbolcu mücadele edecektir. Bu 11 futbolcudan biri olabilmek için yaptıkları işte en iyi olmaya çalışırlar. Yapılan mülakatlardan elde edilen sonuçlarda bu durumu destekler niteliktedir.

Tablo 33 Yapılan İşte En İyi Olma ile İlgili Mülakat Verileri

Abdullah Avcı	“Türkiye’de futbolun kazanma odaklı olması antrenörlerin de kazanmak için ellerindeki en iyi oyuncuları oynatmalarını beraberinde getirmekte. En iyi olan oynar.” (20.09.2008, Yenikapı-İstanbul)
Bülent Uygun	“Türk futbolcusun kazanma azmi, istediği zaman kazanabileceğini bilmesi var. Bu çok önemli. Bu felsefedeki futbolcular işlerinde en iyisi olmaları gerektiğini biliyorlar.” (10.10.2008, Kocaeli)
Hami Mandıralı	“Günümüzde o kadar çok futbolcu olmak isteyen insan var ki, mecburen aralarından en iyilerini ayırmak zorundasınız.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)
Tuncay Şanlı	“Türk futbolcusunun en temel sorunu yeterli görme sorunudur. Yani bir noktaya geliyoruz tamam burası bana yeter diyoruz. Ama Avrupa’da böyle bir şey yok, benim yapımda da yok. Yaptığın işte hep en iyisi olmalısın. Gittiğim takımda en fazla gol atan oyuncu kadar gol atmam, onun kadar koşmam, onun kadar mücadele ederim. Hiçbir zaman yeterli görmemek lazım.”(29.04.2009, Middlesbrough, Yarm-İngiltere)
Mehmet Altıparmak	“Futbolcu seçimlerinde işinde en iyi, en problemsiz takıma en uygun olanları tercih ederim.” (20.09.2008, Kartal-İstanbul)
Fuat Yaman	“Bir futbolcunun iş merkezinde olmalı, yaptığı işten taviz vermemeli ve antrenmanlarda ve maçlarda en iyisi olmak için çaba harcamalıdır.” (05.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Hasan Vezir	“Futbol oynamakta, işini yapmakta bir ibadettir. Bu ibadeti yaparken en iyisi olmalısın.” (10.08.2009, Kartepe-Kocaeli).
Zeki Önatlı	“Bir futbolcu profesyonel yaşamalı ve buna bağlı olarak takıma girebilmek için de en iyisi olmalıdır. Çünkü rekabet oldukça fazla.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)
Engin Korukır	“Her zaman yaptığım işte en iyisi olmaya çalıştım. Futbolcularıma da bunu öğütledim.” (10.03.2010, Sakarya)
Yasin Görkem Arslan	“Bu işte hep en iyi olmalısın. Önce takıma girebilmek için en iyi olmalısın, daha sonra transfer yapabilmek için en iyi olmalısın. Bu iş böyle.” (08.04.2010, Sakarya)
Suat Usta	“Delikanlı isen futbolcu olmalısın. Başka hiçbir meslekte böyle rekabet yok, hep en iyisi olmalısın.” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Mehmet Al	“Çalışırsan Allah verir. Ancak her zaman en iyisini yapmalısın.” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Mesut Morgül	“Aslında bu durum kişinin bireysel hedefleri ile orantılıdır. Hedefleriniz var ise en iyisi olmalısınız.” (20.10.2010, Sakarya)
Mahmut Hanefi Erdoğan	“Her işin zorlukları var. Nasipten öteye geçmiyor. Ancak yaptığınız işte en iyisi olursanız, Allah’ta verir.” (20.10.2010, Sakarya)
Erkan Avseren	“Futbolda yapılan eleştirilere, insanların olumsuz yorumlarına izin vermemek için her zaman işini en iyi yapmalısın.” (12.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Murat Bölükbaşı	“Maç öncesi 18 kişilik bir kadro oluşturuyoruz. Bunlardan da 11’i sahada maça çıkıyor. Sonuçta futbol kuralları olan bir oyun. Bu kişileri belirlerken en iyilerini seçiyoruz. Çünkü hiçbir antrenör kaybetmek istemez. Kazanmak için her zaman en iyisini seçmeli, en iyisi olmalısın.” (29.10.2010, Sakarya)

Değerlendirme

Futbolda yaşanan emek hareketliliği futbolu dünyanın en popüler ve küresel sporu haline getirdiği daha önce ifade edilmişti. Kapitalizm sürecinde tüketime konu olan futbolda, futbolun en büyük aktörleri olan futbolcular kalıcı olabilmeleri için yaptıkları işte en iyi olmaları gerekmektedir. Ayrıca işini iyi yapan insanlar Türk toplumunda büyük takdir görmektedirler. Türk futbolda sadece işini düşünen ve işinde en iyi olmak için çalışan Aykut Kocaman, Oğuz Çetin, Ertuğrul Sağlam, Hakan Şükür gibi futbolcular toplumun büyük kesiminden büyük saygı görmektedirler. Yapılan görüşmeler neticesinde profesyonel futbolculuk yapmış ya da halen yapmakta olan görüşmeciler futbolculuk mesleğinin zorluğuna vurgu yaparken, başarı için yaptıkları işte en iyi olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir.

Tuncay Şanlı bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Türk futbolcusunun en temel sorunu yeterli görme sorunudur. Yani bir noktaya geliyoruz tamam burası bana yeter diyoruz. Ama Avrupa’da böyle bir şey yok, benim yapımda da yok. Yaptığın işte hep en iyisi olmalısın. Gittiğim takımda en fazla gol atan oyuncu kadar gol atarım, onun kadar koşarım, onun kadar mücadele ederim. Hiçbir zaman yeterli görmemek lazım.” (Tuncay Şanlı, Middlesbrough futbolcusu, 20.04.2009, Middlesbrough, Yarm-İngiltere).

Sonuç olarak futbolda başarı için yaptığın işte en iyi olma anlayışı olmazsa olmazlardandır.

3.3.4.2. Çalışmaya Yönelik Değerler İle İlgili Anket Sorularının Analizi

Tablo 34 Çalışmanın Önemine Yönelik Frekans Dağılımı*

	Buradaki ifadeler profesyonel futbolcuların çalışmanın önemine yönelik genel düşüncelerini ölçmeye yöneliktir.	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılmıyorum Ne de katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Çalışan insanlar başarıyı hak eder.	1 %0,8	4 %3	2 %1,5	32 %24,2	93 %70,5
2	Sıkı çalışma, kendi başına tatmin edicidir.	2 %1,5	11 %8,3	13 %9,8	64 %48,5	42 %31,8
3	Eğer yeterince sıkı çalışırsanız, hiçbir şey imkânsız değildir.	2 %1,5	4 %3	12 %9,1	54 %40,9	60 %45,5
4	Sıkı çalışırsanız, başarılı olursunuz.	2 %1,5	2 %1,5	8 %6,1	60 %45,5	60 %45,5
5	Yaptığın işlerde en iyi olmalısın.	1 %0,8	4 %3	3 %2,3	57 %43,2	67 %50,8
6	Sıkı çalışarak bir birey, hayattaki engelleri aşır, dünyada kendi yolunu açabilir.	3 %2,3	4 %3	6 %4,5	69 %52,3	50 %37,9
7	Sıkı çalışmak, başarı için bir anahtar değildir.	43 %32,6	35 %26,5	20 %15,2	22 %16,7	12 %9,1

* Bu ve bundan sonraki tablolardaki satırların ilk değerleri (üstteki değer) frekansları, ikinci değerleri (alttaki değer) yüzdeleri ifade etmektedir.

Ankete katılan futbolculara çalışmanın önemine vurgu yapan sorular yönelttiğimizde; %70,5'i çalışan insanların başarıyı hak ettiğini ifade etmişlerdir. Yine % 80,3'ü sıkı çalışmanın kendi başına tatmin edici olduğunu, %86,4 gibi büyük bir kısmı yeterince sıkı çalışıldığında hiçbir şeyin imkânsız olmadığını, %84'ü yapılan işlerde en iyisi olmaları gerektiğini, %90,2'si sıkı çalışarak hayattaki engelleri aşır, kişinin kendi yolunu açabileceğini belirtmişlerdir.

Tablo 35 Çalışma ve Boş Zaman Algılarının Ölçülmesine Yönelik Frekans Dağılımı

	Buradaki ifadeler profesyonel futbolcuların çalışma ve boş zaman algılarının ölçülmesine yöneliktir.	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılmıyorum Ne de katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Çoğu insan hiçbir kazancı olmayan eğlencelerle çok fazla zaman harcıyor.	6 4,50%	15 11,40%	10 7,60%	55 41,70%	46 34,80%
2	İnsanların daha az serbest zamanları olsaydı, toplumumuzda daha az problem olurdu.	23 17,40%	24 18,20%	29 22%	40 30,30%	16 12,10%
3	Kolay yoldan kazanılan para (kumar ve vurgunculuk vb.) genellikle akılsızca (hesapsız) harcanır.	2 1,50%	10 7,60%	6 4,50%	46 34,80%	68 51,50%
4	Bir insanın bir işi en iyi yapması kadar, insanı mutlu eden çok az şey vardır.	0 0%	11 8,30%	17 12,90%	50 37,90%	54 40,90%
5	En zor olan işler genelde en yararlı olanlardır.	8 6,10%	20 15,20%	36 27,30%	38 28,80%	30 22,70%
6	Hayatta başarılı olamayan insanların çoğu kesinlikle tembeldir.	3 2,30%	17 12,90%	28 21,20%	50 37,90%	34 25,80%
7	Her şeyini kendi kazanan insanların, zengin doğan insanlara göre daha ahlaklı olmaları muhtemeldir.	2 1,50%	4 3%	25 18,90%	51 38,60%	50 37,90%
8	Bellivevklrimden özveride bulunmuş olsaydım, daha başarılı olacağımı sık sık düşünürüm.	6 4,50%	14 10,60%	25 18,90%	48 36,40%	39 29,50%
9	İnsanlar dinlenmek/rahatlamak için kendilerine ayıracak daha çok serbest zamana sahip olmalıdır.	3 2,30%	17 12,90%	19 14,40%	66 50%	27 20,50%
10	Sıkı çalışma gücü ve çalışma arzusu olan insanların başarı şansları daha yüksektir.	2 1,50%	2 1,50%	7 5,30%	56 42,40%	65 49,20%
11	İşinde başarısız olan insanlar genellikle yeteri kadar çaba göstermiyorlardır.	2 1,50%	12 9,10%	10 7,60%	69 52,30%	39 29,50%
12	Eğer acı çekmemiş olsaydık, hayatımız çok az anlamlı olurdu.	5 3,80%	7 5,30%	22 16,70%	58 43,90%	40 30,30%
13	Sıkı çalışmanın, başarıyı getireceği çok da garanti değildir.	9 6,80%	13 9,80%	31 23,50%	58 43,90%	21 15,90%
14	Kredi kartı, dikkatsiz harcamalar için, bir araçtır.	12 9,10%	13 9,80%	18 13,60%	42 31,80%	47 35,60%
15	Eğer kendimize ayıracak daha çok serbest zamanımız olsaydı, yaşam daha anlamlı olurdu.	12 9,10%	25 18,90%	30 22,70%	54 40,90%	11 8,30%
16	Sıkıcı işlere hevesle yaklaşabilen adam, ilerler.	7 5,30%	6 4,50%	30 22,70%	60 45,50%	29 22%
17	Yeterince sıkı çalışan insan, kendisi için muhtemelen iyi bir yaşam kurar.	1 0,80%	3 2,30%	16 12,10%	75 56,80%	37 28%
18	Şayet yapacak çok az iş varsa, kendimi huzursuz hissederim.	5 3,80%	21 15,90%	32 24,20%	52 39,40%	22 16,70%
19	Sıkı çalışmadan hoşlanmama, genellikle karakterin zayıflığını gösterir.	9 6,80%	23 17,40%	33 25%	50 37,90%	17 12,90%

Ankete katılan profesyonel futbolcuların çalışma ve boş zamana yönelik algılarını ölçmeye dönük ifadelerden;

Profesyonel futbolcuların %76,5'i birçok insanın kendilerine hiçbir kazanç sağlamayan eğlenceler ile çok fazla zaman harcadıklarını, %86,3'ü kolay yoldan kazanılan paraların (kumar ve vurgunculuk vb.) genellikle akılsızca (hesapsız) harcadıklarını, %78,8'i bir insanın bir işi en iyi yapması kadar insanı mutlu eden çok az şeyin olduğunu; %51,5'i en zor olan işlerin genelde en yararlı işler olduğunu; %63,7'si hayatta başarılı olamayan insanların çoğunun tembel olduklarını; %76,5'u her şeyini kendi kazanan insanların, zengin doğan insanlara göre daha ahlaklı olduklarını; %91,6'sı sıkı çalışma gücü ve arzusu olan insanların başarı şanslarının daha yüksek olduğunu; %81,8'i işinde başarısız olan insanların genelde yeterli çabayı göstermediklerini; %74,2'si eğer acı çekmemiş olsaydık hayatımızın çok az anlamlı olacağını; %67,4'ü kredi kartı kullanımının dikkatsiz harcamalar için bir araç olduğunu; %77,5'i sıkıcı görünen işlere hevesle yaklaşabilen kişinin ilerleyeceğini; %84,8'i yeterince sıkı çalışan insanın kendisi için muhtemelen iyi bir yaşam kuracağını; %56,1'i yapılacak çok az işin olmasının kişinin kendisini huzursuz etmesini sağladığını; %50,8'i sıkı çalışmadan hoşlanmama durumunun, genellikle karakter zayıflığı ile açıklanabileceğini ifade etmişlerdir. Tüm bu oranlardan da anlaşılacağı üzere profesyonel futbolcular yaptıkları işi içselleştirirken, çalışmakla başarı ve çalışmamakla tembellik arasında direkt ilişki kurmaktadır.

Ortaya çıkan sonuçlardan biri de profesyonel futbolcuların püritan bir özelliğe sahip olduklarıdır. Futbolcuların acı çekmek ile hayatın anlamlı olması arasında kurdukları ilişki, sıkı çalışan insanın kendisi için daha iyi bir yaşam kuracağı, daha başarılı olacağı, kolay yoldan para kazanmak yerine insanın emeğini ortaya koyarak kazanması gerektiğine yönelik görüşleri bu durumu destekler niteliktedir. Yukarıdaki ifadeleri tam olarak desteklemeyen 2 (iki) ayrı cevap da bulunmaktadır. Bunlar;

Ankete katılan profesyonel futbolcuların %70,5'i 'insanlar dinlenmek ve rahatlamak için kendilerine ayırabilecekleri daha çok boş zamana sahip olmalıdır'; ve %59,8'i 'sıkı çalışmanın başarıyı getireceği çok da garanti değildir' yönündeki görüşleridir. Aslında bu durumun temel nedeni profesyonel futbolcular gerek yaz kamp dönemleri ve kış kamp dönemleri gerekse her maç öncesi yapılan maç kampları, yapılan maç seyahatleri

nedeniyle çok yoğun dönemler yaşamaktadırlar. Bu durum futbolcularda fiziksel yorgunluk kadar psikolojik yorgunluğa da neden olmaktadır.

Ankete katılan profesyonel futbolcuların %70,5 gibi büyük bir bölümü insanların, dinlenmek ve rahatlamak için daha çok boş zamana sahip olmaları gerektiğini ifade etmeleri, aslında çok sıkı çalışmak yüzünden yeterince boş zamana sahip olamamaları ve bu duruma duyulan bir istek ve özlemden kaynaklanmaktadır. Yine özellikle Türkiye'deki profesyonel futbol yapılanmasında profesyonel futbol kulüpleri içinde adam kayırma, torpil, şans gibi çalışma dışı faktörler de görüldüğünden, ankete katılan profesyonel futbolcular %59,8 oranla her sıkı çalışanın başarılı olamayacağını ifade etmişlerdir.

Bu bölüm ile ilgili katılımlı gözlem analizi, 'Çalışma ve Boş Zamana Yönelik Değerler ile İlgili Katılımlı Gözlem Analizi' başlıklı bölümde incelenecektir.

3.3.5. Boş Zamana Yönelik Değerler ile İlgili Analizler

Türkiye'deki profesyonel futbolcuların boş zamana yönelik değerleri ile ilgili veriler;

- 1- Türkiye profesyonel liglerinde yer alan futbolcu ve teknik direktörler ile yapılan mülakatlar,
- 2- Türkiye Bank Asya 1. Ligi'ndeki futbolcular ile yapılan anketler,
- 3- Sakaryaspor futbol kulübünde yapılan katılımlı gözlem

3.3.5.1. Boş Zamana Yönelik Değerler ile İlgili İçerik Analizi

Futbolda sıkı çalışma ve başarı arasındaki doğrudan ilişki normal olarak profesyonel futbolcuların boş zamana yönelik değerlerini etkilemiştir. Genel yargı bir toplumda ne kadar çok boş zaman olursa bu durumun o kadar toplum için kötü olacağı yönündedir. Ayrıca profesyonel futbolcularda çalışma ve boş zaman adeta birbirleriyle iç içe geçmiş durumdadır. Futbolcular boş zamanlarını genelde, fiziksel ağırlıklı bir iş yapmalarından dolayı dinlenerek geçirmektedir.

Çünkü onlar bedenlerini sürekli denetim altında tutmak, bedenlerine iyi bakmak zorundadırlar. Aynı zamanda futbolcularda boş zaman ve çalışma kavramı iç içe geçmiş durumdadır. Futbolcular genelde hafta sonlarını maçlar ve kamplar ile geçirdiklerinden,

diğer insanlar gibi bir tatil anlayışına sahip değillerdir. Bu bağlamda profesyonel futbolcuların boş zamana yönelik değerleri ile ilgili iki tema belirlenmiştir. Bunlardan birincisi ‘Futbolcu geleceğini düşünerek anlık yaşamamalıdır (günlük zevklerden özveride bulunmalı).’ İkincisi ise, ‘Futbolcu önce kendi çıkarlarını düşünmelidir.’ şeklindedir.

Tema1: Futbolcu Geleceğini Düşünerek Anlık Yaşamamalıdır (Bedenin Terbiyesi)

Hedonist /narsist yeni çalışma kültürünün en önemli unsurlarından birisi de yarın düşüncesinden uzaklık ve aşırı tüketim eğilimidir (Bozkurt, 2000:123). Bu durum kendisini futbol sektöründe de göstermektedir. Futbolun en büyük tüketicisi olan taraftarlar, futbola konu olan argümanları hızlı bir şekilde tüketmektedir. Bunun içerisine futbolcular da girmektedir. Futbol sektöründe tüketime konu olan, adeta alınıp satılan bir mal haline gelen futbolcular mesleklerinde başarılı olabilmeleri için tüketicilerinin aksine sürekli geleceklerini düşünmektedirler. Yaptıkları işin fiziksel zorluğu onları mesleklerini yaparken, vücutlarına iyi bakmalarını, bedenlerini terbiye etmelerini ve anlık yaşamamalarını gerekli kılmaktadır. Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler bu durumu destekler niteliktedir.

Tablo 36 Anlık Yaşamamaya Yönelik Mülakat Verileri

Abdullah Avcı	“Futbolcu geleceğini düşünmelidir. Anlık hatalar kariyerinin bitmesine neden olabilir.” (20.09.2008, Yenikapı-İstanbul)
Bülent Uygun	“Futbolun dünü yok, geçmişte şu kadar maç oynadım diyemiyorsunuz. Futbolda her zaman geleceğinizi düşünerek hareket etmelisiniz.” (10.10.2008, Kocaeli)
Hami Mandıralı	“Yaptığımız işi sevmeli ve benimsemelisiniz. Aynı zamanda çok çalışmak gerek, geleceğini düşünmek gerek, birikim yapmak gerek, bedeninden bir takım zevklerinden işin için özveride bulunmalısın.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)
Tuncay Şanlı	“Geleceğini düşünmelisin. Musluk akarken küpünü doldurmalısın. Aslında günümüzde bu anlamda daha akıllı bir futbolcu topluluğu var. Çoğu futbolcu geleceğini düşünerek yatırımlar yapmakta. Hep eğlenmeye inanmıyorum. Kefenin cebi yok ama öteki taraf var. Dini duyguları unutmamak lazım. Allahın sana verdiği bedeni içinde, her yerde doğru kullanmak lazım.”(29.04.2009, Middlesbrough, Yarm-İngiltere)
Mehmet Altıparmak	“Hayatta bir şeyin değerini anlamak için sıkıntı çekmek gerekiyor. Bu meslekte de sürekli geleceğini düşünmelisin, düzgün ve düzenli yaşamalısın. Her an futbol hayatının bitebileceğini düşünerek birikim yapmalısın.” (20.09.2008, Kartal-İstanbul)
Yasin Görkem Arslan	“Futbolda anı yaşarsan uzun vadede kaybedersin. Bu iş fiziksel ve zihinsel bir iş. Hem fiziğini hem zihnini sürekli diri tutmalısın. Aslında bu durum kilosunu koruması gereken birinin rejim yapması, her istediğini yiyememesi gibi bir şey. Futbolda da bedenini, isteklerini, arzularını rejim yaptırmalısın. Bir de birikim yapmalısın.” (08.04.2010, Sakarya)
Hasan Vezir	“Futbolda ne oldum değil ne olacağım demelisin. Bir takım zevklerden uzak durmalısın, geleceğini düşünerek para kazanırken yatırım yapmalısın.” (10.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Zeki Önathı	“Futbolcu diğer insanlar gibi her zaman istediğini yapamaz. Hayatını düzenli yaşamalıdır. Kendine, bedenine bakmalıdır. Bu yüzden de bir takım zevklerini zamanı gelince bastırmalıdır. Ayrıca geleceğini düşünerek para biriktirmeleri, doğru yatırımlar yapmaları gerekmektedir.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)
Mesut Morgül	“Futbolcu geleceğini düşünmeli, anı yaşamamalı. Bedenini terbiye etmelidir. Tüm bunları yaparken geleceğini düşünerek birikim yapmalıdır. Aslında bu durum tamamen kişinin hedefleri ile orantılıdır.” (20.10.2010, Sakarya)
Mahmut Hanefi Erdoğan	“Bir futbolcu anı tabii ki yaşamalı ama geleceğini de unutmamalıdır. Üst düzey olarak en fazla 10 yıl futbol oynayabilirsin. Bu yüzden geleceğini düşünerek bu süre içerisinde bir takım zevklerden taviz vermek gerekir.” (20.10.2010, Sakarya)
Suat Usta	“Bu işi yaparken her şeye dikkat etmelisin. İstedikini gibi yaşayamazsın. Bazen çok istediğin şeyleri yapamazsın, bunları bastırman gerekir. Bu işe ruhunu vermелisin. Birikim yapmalısın. Öyle kolay bir iş değil.”(13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Mehmet Al	“Güzel bedenler üzülmeden başarıya ulaşılmaz. Bu işte başarı için bedeni üzmemek gerekiyor. Kısa süreli kariyer hayatında çok üretilip birikim yapmalısın.” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Özcan Kızıltan	“Bu işte nefsinin sürekli kontrol altında tutmalısın. Çünkü fiziğinle bir iş yapıyorsun. Aynı zamanda çok üretilip, az tüketerek geleceğine yatırım yapmalısın.” (14.04.2010, İzmir)

Değerlendirme

Günümüzde reklâmlarda, müzik sözlerinde, bazı sloganlarda ‘hayatın tadına bak’ şeklinde mesajlara sıkça rastlanmaktadır. Profesyonel futbolcular kendi mesleki yaşamlarında bunun tam tersini düşünmektedirler. Görüşme yapılan kişiler ‘hayatın tadına bak’, ‘anı yaşa’ gibi söylemlerin yerini futbolda nefsin kontrol altında tutulmasının, başarı için bedenin gerekirse sıkıntı çekebilmesinin, futboldaki gelecek belirsizliğinden dolayı sürekli geleceklerini düşünerek hareket edilmesinin aldığını ifade etmişlerdir. Futbolculuk göz önünde yapılan bir meslek olduğundan, futbolcular bu mesleği yaparken her şeye dikkat etmeleri gerekmektedir. Görüşme yapılan kişiler futbolculuk mesleğinin beden ağırlıklı yapılan bir iş olması ve kariyer sürecinin oldukça kısa olması nedeniyle, bir futbolcunun bedenine iyi bakmasının, iyi beslenmesinin ve geleceğini düşünerek birikim yapmasının gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Sakaryasporlu genç futbolcu Yasin Görkem Arslan bu süreci çok güzel ifade etmektedir.

“Futbolda anı yaşarsan uzun vadede kaybedersin. Bu iş fiziksel ve zihinsel bir iş. Hem fiziğini hem zihnini sürekli diri tutmalısın. Aslında bu durum kilosunu koruması gereken birinin rejim yapması, her istediğini yiyememesi gibi bir şey. Futbolda da bedenini, isteklerini, arzularını rejim yaptırmalısın.” (Yasin Görkem Arslan, Sakaryaspor futbolcusu, 08.04.2010).

Yine Bülent Uygun İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Fakültesi Konferans salonunda düzenlenen ‘Türk Futbolunda Anadolu Kulüplerinin Yeri’ başlıklı panelde “İstanbul'da Laila var, Sivas'ta ise La ilahe İllallah var. Şehirde gece hayatı yok. Futbolcuların alkol satın alabileceği bir kaç büfe var, onlarla da iletişim halindeyim. Herhangi bir oyuncum içki aldığı anda hemen haberim oluyor. Gerekli uyarıyı hemen yapıyorum” (Hürriyet Gazatesi, 27.03.2009) diyerek Sivasspor’un antrenörlüğünü yürüttüğü o dönemde takımın başarısını Sivas’ta gece hayatının olmamasına bağlamıştır.

Bu doğrultuda sonuç olarak Türkiye’deki profesyonel futbolcular hedonist/narsist özelliklerin başında gelen ‘anı yaşa’ anlayışını benimsemediklerini, çalışmayı çok fazla önemseyip içselleştirdikleri görülmektedir. Bu yönüyle aslında profesyonel futbolcuların Weber’in ‘püritan kişilik tipi’nin özelliklerini taşıdıkları söylenebilir.

Ancak futbolcular çalışmayı bu denli önemserken öne çıkan bir diğer kavram da ‘kurnazlık’tır. McClelland, Orta Doğu kültürlerinde kurnazlık kavramına vurgu yapmaktadır. McClelland’a (akt. Bozkurt, 2000:113) göre modern dünyada sahtekârlık olarak yorumlanan bu tarz özellikler Orta Doğu’da olumlu bir nitelik olarak kabul edilmektedir.

McClelland’a göre İran hikâyelerinin üçte ikisinde hilekârlık en önemli konudur. İran’daki kadar olmasada Türkiye’de de hilekârlık teması vardır. Ancak bu durum olumlu yönde değişim göstermektedir. Türkler hilekârlığın anlamını, uzun dönemli kişisel başarıya katkıda bulunacak biçimde değiştirmişlerdir (McClelland, 1974:186-7, akt. Bozkurt, 2000:113). Nitekim bu çalışma esnasında görüşme yapılan kişiler, mutlaka kendi yaptıkları ya da tanık oldukları bir kurnazlık hikâyesi anlatmışlardır. Bunlardan biri görüşme yapılan dönemde Kartalspor’un teknik direktörlüğünü yapan Mehmet Altıparmak’tır. Mehmet Altıparmak:

“Futbolcu akıllı adamdır. Kurnaz olmalıdır. Futbol cinliği yapacaksın. Tanju Çolak ile eskiden herkes adam adama oynardı. Tanju maç içinde kendini marke eden futbolcularla, gençlerle konuşurdu. Senin adın ne? Aferin oğlum sen çok iyi futbolcu olacaksın derdi. Bunu duyan rakip futbolcu gevşiyordu. Bir bakıyorsun Tanju gol... 1-0, Tanju gol... 2-0, Maç bitiminde kendini marke eden futbolcuya Tanju seni şu takıma önereceğim, buraya söyleyeceğim derdi. Ama maç bitti. Mesela Tanju böyle konuşarak gevşetiyordu. Futbol cinliği budur.”

Tüm bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere profesyonel futbolcu çok çalışmalı, geleceğini düşünmeli, başarı için hayatındaki pek çok şeyden ödün vermelidir. Ancak tüm bunları yaparken kurnazlık özelliğini de kullanmalıdır.

Tema 2: Kendini Düşünmek

Günümüzde giderek yaygınlık kazanan narsist kültür, bireylerin kendileri dışındakileri önemsememeleri, sadece kendi çıkarlarını düşünmelerini ve kendi çıkarlarını her türlü toplumsal çıkarın önüne koyan bir anlayışı ön plana çıkarmaktadır (Bozkurt, 2000:120). Bu durumun futbola yansımalarına bakıldığında aşağıdaki görüşler ortaya çıkmaktadır.

Tablo 37 Kendini Düşünmek ile İlgili Mülakat Verileri

Abdullah Avcı	“Oyuncu oynadığı oyundan keyif almalıdır, rahat olmalıdır. Futbolcunun saha dışındaki hayatı beni ilgilendirmiyor. Futbolcu rahat olmalı, bunları aşalım artık. Bir futbolcuda spor ahlakı ve oyun ahlakı olmalıdır. Futbol bir oyundur. Eskiden bir futbol takımında futbolcular kendi aralarında daha fazla zaman geçirmekte, takım ruhu daha fazla ortaya çıkmaktadır. Profesyonel futbolcu, takım ruhuna takımdaşlığa bağlı olmalıdır. Ama günümüzde herkes kendi odasında bilgisayar başında. Maneviyatın yerine günümüzde maddiyat almıştır. Futbolcu daha bireysel yaşamakta ve davranmaktadır.”(20.09.2008, Yenikapı-İstanbul)
Bülent Uygun	“Eskiden futbolda daha birlik, bütünlük, takım ruhundan bahsetmek mümkündü. Günümüzde futbolcu yalnız takılıyor. Herkes odalarına çekiliyor, önlerinde laptop kovalıyorlar. Ancak sahaya çıkınca takım ruhu ön planda. Futbolcu sadece kendisini düşünemez. Vatani milleti için Allah’ın ona verdiği yeteneği kullanmalıdır.” (10.10.2008, Kocaeli)
Hami Mandıralı	“Günümüzde her ne kadar takım ruhuna vurgu yapılsa da, futbolcu kendini düşünüyor.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)
Tuncay Şanlı	“Futbol bir takım oyunudur. Herkes takımın başarısı için hareket etmelidir. Ancak günümüzde futbolda bireysellik daha ön planda.”(29.04.2009, Middlesbrough, Yarm-İngiltere)
Mehmet Altıparmak	“Futbolda bireysellik olacak destekliyorum. Ama takım ruhuna uyumlu olmalı. Sadece kendine oynayan oyuncu bizim aramızda olamaz.” (20.09.2008, Kartal-İstanbul)
Hasan Vezir	“Futbol bir takım oyunudur. Ancak günümüzde futbolcu sürekli kendini düşünüyor.” (10.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Zeki Önatlı	“Artık yetenek ön planda. Futbolcu kendisini düşünüyor ama başarı için takım gibi hareket etmek şart.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)
Engin Korukır	“Sadece kendini düşünenler futbolda silinip giderler. Ama sadece kendini düşünen futbolcu sayısı çok fazla.” (10.03.2010, Sakarya)
Mesut Morgül	“Futbolcu her zaman önce kendisini düşünür ama takımın başarısı der.” (20.10.2010, Sakarya)
Suat Usta	“Hangi takımda, nasıl bir ortamda oynadığına bağlı. İyi bir arkadaşlık ortamı var ise, arkadaşların için, takımın için her şeyini verirsin. Yoksa tabii ki kendini düşünürsün.” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)
Mahmut Hanefi Erdoğan	“Bulduğunuz ortama bağlı. Örneğin ben Sakaryaspor’da asla kendimi düşünmüyorum. Her zaman takımım ön planda çünkü gerçekten Sakaryasporluyum. Kişisel düşünemezsin böyle bir ortamda. Yine takım içi arkadaşlık iyi olduğu zamanda kişisel düşünmezsin. Ancak genelde futbolcu kendini düşünür.” (20.10.2010, Sakarya)
Yasin Görkem Arslan	“Sahada 11 kişi mücadele ediyoruz. Tek başına hiç bir şey yapamazsın. Sonuçta takımı düşünmek, takımla hareket etmek zorundasın. Ancak futbolda para kazanmak için kendini düşünmelisin, transfer yapmalısın. ” (08.04.2010, Sakarya)

Değerlendirme

Yeni futbol piyasası koşullarında ortaya çıkan anlayış, futbolcuları takımın başarısını düşünmekten çok, kendi bireysel başarılarını düşünmeye itmektedir. Tribünlerde de tablo bundan farklı değildir. Günümüz futbol anlayışı, taraftar yapısında da bireyselleşmeyi ön plana çıkarmıştır. Taraftarlar artık tribünlerde bağırarak ‘proleterler’ yerine, ‘vip’ localarındaki üst düzey kişilerdir. Futbolun her alanında yaşanan bu bireyselleşme şüphesiz futbolcular üzerinde etkili olmuştur. Yeni futbolcu profilini Abdullah Avcı “Herkes kendi odasında bilgisayar başında. Maneviyatın yerine günümüzde maddiyat almıştır. Futbolcu daha bireysel yaşamakta ve davranmaktadır. (Abdullah Avcı, İstanbul Büyükşehir Belediyespor Antrenörü, 20.09.2008)” şeklinde tanımlamaktadır. Yine görüşme yapılan kişilerin çoğu futbolda bireysellik yerine kolektif hareket etmenin gerekliliğine vurgu yaparken, yapılan görüşmelerdeki gözlemlerden de elde edilen sonucu Sakaryasporlu futbolcu Mesut Morgül çok güzel ifade etmektedir: Futbolcu her zaman önce kendisini düşünür ama takımın başarısı der.” Bu bağlamda genel olarak püritan çalışma etiğinin özelliklerini taşıyan futbolcular önce kendilerini düşünme değer anlayışıyla hedonist bir yaklaşımı da temsil etmektedirler. Aslında bu durum yukarıda da ifade edildiği gibi yeni futbol yapısından kaynaklanmaktadır.

3.3.5.2. Boş Zamana Yönelik Değerler ile İlgili Anket Sorularının Analizi

Ankete katılan profesyonel futbolcuların boş zamana yönelik algı ve tutumlarını ölçmeye dönük yönelttiğimiz sorulardan elde edilen verilere baktığımızda, futbolcuların genel eğilimi daha çok boş zamanın toplum için kötü olduğu yönündedir. Ankete katılan futbolcuların %77,3’ü daha çok boş zamanın toplum için kötü olduğunu ifade etmişlerdir. Yine ankete katılanlar bir insan ne kadar az çalışır, ne kadar çok boş zamana sahip olursa o kadar iyidir görüşüne %45,5 oranla katılmadıklarını belirtmişlerdir. Futbolcuların çalışma sürelerinin kısaltılmasına yönelik mevcut eğilimi de % 42,5 oranla desteklemedikleri görülmektedir.

Tablo 38 Boş Zamana Yönelik Algı ve Tutumların Ölçülmesi ile İlgili Frekans Dağılımı

Buradaki ifadeler futbolcuların boş zamana yönelik algı ve tutumlarını ölçmeye yöneliktir.		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılmıyorum Ne de katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Daha çok boş zaman toplum için kötüdür.	7 %5,3	10 %7,6	13 %9,8	61 %46,2	41 %31,1
2	Bir insan çalışarak ne kadar az zaman harcarsa ve ne kadar boş zamana sahip olursa o kadar iyidir.	20 %15,2	40 %30,3	17 %12,9	35 %26,5	20 %15,2
3	Başarının anlamı, boş zaman aktivitelerini yapabilmek için, insanın boş zamanının olmasıdır.	16 %12,1	36 %27,3	29 %22	35 %26,5	16 %12,1
4	Çalışma sürelerinin kısaltılmasına yönelik mevcut eğilim teşvik edilmelidir.	20 %15,2	36 %27,3	34 %25,8	33 %25	9 %6,8
5	Boş zaman faaliyetleri, çalışmadan daha ilginçtir.	19 %14,4	42 %31,8	19 %14,4	32 %24,2	20 %15,2
6	Çalışmak çok fazla zamanımızı alıyor ve rahatlamak için bize çok az zaman bırakıyor.	17 %12,9	39 %29,5	14 %10,6	49 %37,1	13 %9,8
7	Daha fazla boş zaman toplum için iyidir.	51 %38,6	39 %29,5	12 %9,1	24 %18,2	6 %4,5
8	Boş zaman artışına yönelik eğilim iyi bir şey değildir.	11 %8,3	18 %13,6	16 %12,1	54 %40,9	33 %25

Yine çalışmanın çok fazla zamanlarını aldığını ve rahatlamak için kendilerine çok az ayırabildiklerini düşünen futbolcuların oranı %46,9'dur. Ankete katılan futbolculara 'daha çok boş zaman toplum için kötüdür' (%77,3 bu görüşe katılmaktadır) ifadesini tam ters şekilde 'daha fazla boş zaman toplum için iyidir' şeklinde soru sorduğumuzda %68,1 oranında bu görüşe katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda her iki soruya verilen cevaplar açısından tutarlılık görülmektedir. Anket sonucunda elde edilen en ilginç verilerden biri de boş zaman artışına yönelik eğilimin iyi olmadığı yönündedir.

%65,9 oranında futbolcu boş zaman artışına yönelik eğilimi iyi bir şey olarak görmemektedir.

Araştırmaya katılanların %76,5'i kendileri ile gurur duyduklarını ifade ederken, %78,8'i yarımın kendileri için kesinlikle daha iyi olacağına inanmaktadır. Profesyonel futbolcuların çalışmaya yönelik değerlerinin sorgulandığı bölümde ortaya çıkan genel yargı futbolcuların çalışmayı içselleştirdikleri ve hayatlarının merkezine koydukları yönündeydi. Bu bağlamda başarılı olmak için sürekli çalışmanın gerekliliğini vurgulayan futbolcular, bu mesleklerini yaparken de anı değil geleceği düşünerek birçok kişisel arzu ve isteklerini bastırdıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 39 Hedonist Tutumların Ölçülmesi ile İlgili Frekans Dağılımı

Buradaki ifadeler futbolcuların hedonist tutumlarını ölçmeye yöneliktir.		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılmıyorum Ne de katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Kendimle gurur duyuyorum.	3 %2,3	11 %8,3	17 %12,9	56 %42,4	45 %34,1
2	Yarının benim için kesinlikle daha iyi olacağına inanıyorum.	1 %0,8	2 %1,5	25 %18,9	54 %40,9	50 %37,9
3	İnsanlar, hayatlarını daima kendi arzu ve isteklerine göre yaşamalıdır.	5 %3,8	16 %12,1	11 %8,3	54 %40,9	46 %34,8
4	İnsan mümkün olduğunca hayatın keyfini çıkartmalıdır.	2 %1,5	16 %12,1	7 %5,3	66 %50	41 %31,1
5	İnsan olabildiğince içinde bulunduğu an için yaşamalı (anın keyfini çıkartmalı)dir.	3 %2,3	23 %17,4	16 %12,1	54 %40,9	36 %27,3
6	Kefenin cebi yok dolayısıyla bu dünyada iyi yaşamaya bak.	16 %12,1	24 %18,2	16 %12,1	46 %34,8	30 %22,7
7	İnsan önce kendi çıkarını düşünmeli, sonra başkalarının çıkarlarını	23 %17,4	25 %18,9	32 %24,2	37 %28	15 %11,4
8	İnsan gelecek için, bugünkü zevklerinden özveride bulunmamalıdır (vazgeçmemelidir).	33 %25	27 %20,5	27 %20,5	24 %18,2	21 %15,9

Oysaki bu bölümde kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplardan çıkan ilginç bir sonuç ise futbolcuların %75,7'i insanlar hayatlarını daima kendi arzu ve isteklerine göre yaşamalıdır; %81,1'i insan mümkün olduğunca hayatın keyfini çıkartmalıdır ve %57,5'u kefenin cebi yok, bu dünyada iyi yaşamaya bak yönündeki görüşleridir. Bir taraftan hayatın keyfini çıkar, kendi arzu ve isteklerine göre yaşa, kefenin cebi yok iyi yaşamaya bak tarzı ifadeleri destekleyen futbolcular, diğer taraftan insanın geleceği için bugünkü zevklerinden özveride bulunmasını vurgulamaktadır. Yaşanan bu ikilemin

temel nedeni, futbolcuların bir hayalini kurdukları yaşam bir de içinde buldukları gerçek yaşamın varlığıdır.

Özet olarak profesyonel futbolculardaki, özellikle genç futbolculardaki, temel görüş: iyi bir gelecek, bu dünyada iyi bir yaşam, kendi arzu ve isteklerine göre bir hayat için profesyonel futbolculuk meslekleri süresince bir takım zevklerinden, arzularından özveride bulunup, iyi bir gelecek için sürekli çalışmaları yönündedir. Yapılan mülakatlar ve gözlemlerde bu görüşü destekler niteliktedir.

3.3.5.3. Çalışma ve Boş Zamana Ait Değerler ile İlgili Katılımlı Gözlem Analizi

Yapılan gözlemler Sakaryasporlu futbolcular çalışma ve başarı arasında doğrudan bağlantı kurarak, ‘başarı için sıkı çalışmanın’ gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Futbolcular ile antrenman sonraları ya da maç seyahatlerinde yapılan görüşmelerde futbolcular bu işin olmazsa olmazı olarak sıkı ve yoğun çalışmayı göstermişlerdir. Sakaryasporlu futbolcular kendi aralarında maç öncesi yaptıkları konuşmalarda kendilerini bu şehirde yaşayan insanların her türlü problemlerini sahaya yansıtan gladyatörler gibi görmektedir. Bu durum onları kazanmak için sürekli çalışmak konusunda motive etmiştir. Bazı futbolcular antrenman öncesi sahaya erken gelerek ya da antrenman sonrası sahada fazla kalarak ekstra çalışmalar yapmaktadır. Çünkü birçok futbolcu futbolu hayatının merkezinde görüp futbolu bir yaşam biçimi olarak kabul etmektedir. İzlenen bir antrenman anında, Sakaryasporlu futbolculardan biri eline futbol topunu alarak, “Her şeyimizi bize kazandıran bu, bacaklarımızın ve bu futbol topunun sayesinde ekmeğimizi yiyoruz” dediği görülmüştür. Yine futbolcuların kendi aralarında yaptıkları sohbetlerde çalışan kişinin bu formayı giyeceği, sıkı çalışmanın insanı tatmin edici bir unsur olduğu ve sıkı çalışan bir insanın hayattaki her zorluğu aşacağı yönündeki görüşleri gözlemlenmiştir. 2010-2011 sezonu yaz hazırlık kampı öncesi Sakaryaspor’un teknik direktörünün futbolculara dağıttığı ‘Sakaryaspor Futbol Takımı Çalışma Felsefesi’ adlı metinde sürekli sıkı çalışmaya vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu dönem Sakaryaspor teknik direktörlüğünü yapan Murat Bölükbaşı imzalı metinde ‘Her sporcu kendi işletmesinin patronudur. Sporunun işletmesi de kendi bedenidir. Ekmeğini bedeni ile kazanan profesyonel sporcu bunun karşılığında belli kurallara uymak, bazı fedakârlıkları göze almak zorundadır.’ gibi ifadelerle rastlanmaktadır. Sakaryaspor teknik direktörü başarının formülü olarak da ‘yüksek ahlak, oturmuş bir

sporcu karakteri, gerçek profesyonelliği benimsemiş iç disiplin ve inanç'ı göstermektedir.

Bunun yanı sıra futbol belli kuralları olan bir oyundur. Bu kuralların en önde geleni de takımların sahada 11 kişi ile mücadele etmesidir. Bu bağlamda gerek 2009-2010 futbol sezonu gerekse 2010-2011 futbol sezonlarında 30'dan fazla futbolcusu olan Sakaryaspor'da futbolcular ilk 11 kişilik kadroya girebilmek için yoğun bir mücadelenin içindedirler. Bu yoğun mücadele işlerinde en iyi olma anlayışını da beraberinde getirmiştir. Futbolcular en iyi olabilmek için takım arkadaşları ile amansız bir mücadeleye girmişlerdir. Bu mücadele bazen takım içerisinde kavgalarında nedeni olmuştur. Bazı antrenmanlarda futbolcuların birbirlerine karşı sert diyalogları gözlemlenmiştir. Gözlemlenen bu sert diyaloglar sonunda bazı futbolcuların sinirden ve yaşadıkları baskıdan dolayı futbolu bırakmayı bile düşündüklerine tanıklık edilmiştir.

Şüphesiz futbolculuk mesleği oldukça kısa bir dönemi kapsamaktadır. Özellikle günümüzde futbolun daha hızlı oynanması ile birlikte futbolcuların yaş ortalamalarında da düşüşler gözlemlenmektedir. Bu bağlamda Sakaryasporlu futbolculardaki ortak görüş futbolculuk kariyerinin çok kısa olması nedeniyle anı düşünmek yerine, geleceği düşünerek çalışmanın doğru olduğu yönündedir. Hakikaten de Sakaryaspor futbol takımında yapılan gözlemlerde birçok futbolcunun özel yaşamlarına dikkat ederek, bazı arzu ve isteklerini bastırdıkları görülmüştür. Futbolcular hayatta başarı için acı çekmek gerektiğine de inandıklarını ifade etmişlerdir. Son olarak futbolcuların bireysellik eğilimleri gözlemlendiğinde, modern futbol futbolda bireyselliği de beraberinde getirmiştir. Futbolun bir endüstriye dönüşmesi ile birlikte adeta pazarlanan birer 'mal, ürün' haline gelen futbolcular, kalıcı olabilmek, geleceklerini belirlemek ve oldukça kısa olan futbolculuk kariyerlerinde maddi birikim yapabilmek için bireyselliklerini ön plana çıkarmak zorunda kalmışlardır. Futbolun her ne kadar kolektif bir takım oyunu olduğu vurgulansa da, günümüz futbolcu profili kendini düşünen, kendine yatırım yapan bir yapıdadır. Sakaryasporlu bazı futbolcularda da önce kendilerini düşünmeye yönelik eğilimlere rastlanmıştır. Hatta yapılan görüşmelerde Sakaryasporlu futbolcular samimi açıklamalarda bulunarak "Futbolcu önce kendi başarısını düşünür, ancak takımın başarısı der." demişlerdir. Bu bağlamda dünya üzerinde yaşanan futbolda bireyselleşme eğilimlerinin Sakaryasporlu futbolcularda da kendisi gösterdiği söylenebilir.

Değerlendirme

Sakaryasporlu futbolcular ile 2009-2010 ve 2010-2011 futbol sezonlarında toplam 48 haftalık resmi maç sürecinde yapılan katılımlı gözlemlerde, tezin araştırma kısmında kullanılan anket ve mülakat yöntemlerinden elde edilen bulgulara benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Sakaryasporlu futbolcular, ağır çalışma koşullarına sahip, iş güvencesi problemi bulunan ve mesleklerini yerine getirirken yoğun baskılar ile karşılaşan emekçilerdir.

Bu futbolcuların çalışmayı hayatlarının merkezinde görüp, neredeyse bütün günlerini futbolu düşünerek geçirdikleri görülmektedir. Başarı için sıkı çalışmanın gerekliliğine, çalışarak hayattaki bütün engellerin aşılabileceğine inanmaktadırlar. Boş zaman onlar için belki de hiçbir zaman yeterince böyle bir zamana sahip olmamalarından dolayı – çünkü onlar toplumun boş zamanlarını değerlendirmesinde çalışanlardır- kötü olarak tanımlanıp, boş zamanlarında bile çalıştıkları görülmüştür. Futbolculuk kariyerinin oldukça kısa olmasından dolayı, futbol oynadıkları süreyi çok iyi geçirmeleri gerektiğine ve yine bu işin fiziksel güce dayalı bir iş olmasından dolayı bedenlerine iyi bakmaları, bazı istek ve arzularını bastırmaları gerekliliğine inanmaktadırlar ve böyle hareket etmektedirler. Aslında tüm bu özellikler profesyonel futbolcuların Weber'in 'püritan kişilik tipi' nin özelliklerini taşıdıklarını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yukarıda anlatılanlar genel bir tablo altında ele alınacak olursa;

Tablo 40 Mülakat Sonuçlarına Göre Profesyonel Futbolcuların Özellikleri

Araştırma Sonuçlarına Göre Profesyonel Futbolcuların Özellikleri	Mülakat Sonuçları
Çalışma disiplini	12/18
Zamanın etkin kullanılması	11/18
Çalışma ve başarı arasında direk bir ilişkinin varlığına inanma	15/18
Anı değil geleceği düşünme	13/18
Bedenin terbiyesi, nefsin kontrolü, arzuların bastırılması, Çalışmayı bir ibadet gibi görme	11/18
Sıkı çalışma, Sürekli çalışma	16/18
Kısa süreli kariyer süreçleri nedeniyle sermaye birikimi	10/18
Yapılan işte en iyisi olmaya çalışmak	16/18

Kaynak: Tablo 27, 28, 29, 31, 32, 35, 36'den derlenmiştir.

Profesyonel futbolcular ile yapılan mülakat verileri değerlendirildiğinde, profesyonel futbolcuların çalışma disiplini, zamanın etkin kullanılması, çalışma ve başarı arasında doğrudan bir ilişkinin varlığı, anı değil geleceği düşünme, bedenin terbiyesi, nefsin kontrolü, arzuların bastırılması, çalışmayı içselleştirerek bir ibadet gibi görme, sıkı ve sürekli çalışma, kısa süreli kariyer süreçleri nedeniyle sermaye birikimi ve yapılan işte en iyisi olmaya çalışmak gibi özellikler taşıdıkları ortaya çıkmaktadır.

Tablo 41 Anket Sonuçlarına Göre Profesyonel Futbolcuların Özellikleri

Ankette İfadeler	Yer Alan	Katılıyorum / Tamamen Katılıyorum	Araştırma Sonuçlarına Göre Profesyonel Futbolcuların Özellikleri	Araştırma Sonuçlarına Göre Profesyonel Futbolcuların Özellikleri
Çalışan insanlar başarıyı hak eder.		125 94,70%	Çalışma ve başarı arasında direkt bir ilişkinin varlığına inanma	Çalışma ve başarı arasında direkt bir ilişkinin varlığına inanma
Sıkı çalışma, kendi başına tatmin edicidir.		106 80,30%	Sıkı çalışma, Sürekli çalışma	Sıkı çalışma, Sürekli çalışma
Eğer yeterince sıkı çalışırsanız, hiçbir şey imkânsız değildir.		114 86,40%	Sıkı çalışma, Sürekli çalışma	Sıkı çalışma, Sürekli çalışma
Sıkı çalışırsanız, başarılı olursunuz.		120 91%	Sıkı çalışma, Sürekli çalışma, Çalışma ve başarı arasında direkt bir ilişkinin varlığına inanma	Sıkı çalışma, Sürekli çalışma, Çalışma ve başarı arasında direkt bir ilişkinin varlığına inanma
Yaptığın işlerde en iyi olmalısın.		124 94%	Yapılan işte en iyisi olmaya çalışmak	Yapılan işte en iyisi olmaya çalışmak
Sıkı çalışarak bir birey, hayattaki engelleri aşıp, dünyada kendi yolunu açabilir.		119 90,20%	Sıkı çalışma, Sürekli çalışma	Sıkı çalışma, Sürekli çalışma
Bir insanın bir işi en iyi yapması kadar, insanı mutlu eden çok az şey vardır.		104 78,80%	Yapılan işte en iyisi olmaya çalışmak	Yapılan işte en iyisi olmaya çalışmak
Hayatta başarılı olamayan insanların çoğu kesinlikle tembeldir.		84 63,70%	Çalışma ve başarı arasında direkt bir ilişkinin varlığına inanma	Çalışma ve başarı arasında direkt bir ilişkinin varlığına inanma
Belli zevklerimden özveride bulunmuş olsaydım, daha başarılı olacağımı sık sık düşünürüm.		87 65,90%	Bedenin terbiyesi, nefsin kontrolü, arzuların bastırılması	Bedenin terbiyesi, nefsin kontrolü, arzuların bastırılması
Sıkı çalışma gücü ve çalışma arzusu olan insanların başarı şansları daha yüksektir.		121 91,60%	Sıkı çalışma, Sürekli çalışma, Çalışma ve başarı arasında direkt bir ilişkinin varlığına inanma	Sıkı çalışma, Sürekli çalışma, Çalışma ve başarı arasında direkt bir ilişkinin varlığına inanma
İşinde başarısız olan insanlar genellikle yeteri kadar çaba göstermiyorlardır.		108 81,80%	Çalışma ve başarı arasında direkt bir ilişkinin varlığına inanma	Çalışma ve başarı arasında direkt bir ilişkinin varlığına inanma
Eğer acı çekmemiş olsaydık, hayatımız çok az anlamlı olurdu.		98 74,20%	Bedenin terbiyesi, nefsin kontrolü, arzuların bastırılması	Bedenin terbiyesi, nefsin kontrolü, arzuların bastırılması
Yeterince sıkı çalışan insan, kendisi için muhtemelen iyi bir yaşam kurar.		112 84,80%	Sıkı çalışma, Sürekli çalışma	Sıkı çalışma, Sürekli çalışma

Tablo 41 Anket Sonuçlarına Göre Profesyonel Futbolcuların Özellikleri Devamı

Daha çok boş zaman toplum için kötüdür.	102 77,30%	Zamanın etkin kullanılması, Sıkı çalışma, Sürekli çalışma	Zamanın etkin kullanılması, Sıkı çalışma, Sürekli çalışma
Boş zaman artışına yönelik eğilim iyi bir şey değildir.	87 65,90%	Zamanın etkin kullanılması, Sıkı çalışma, Sürekli çalışma	Zamanın etkin kullanılması, Sıkı çalışma, Sürekli çalışma

Kaynak: Tablo 33, 34, 37'den derlenmiştir.

Yine profesyonel futbolcular ile yapılan anketten elde edilen sonuçlar ışığında, profesyonel futbolcuların çalışma ve başarı arasında direkt bir ilişkinin varlığına inanma, sıkı çalışma, sürekli çalışma, zamanın etkin kullanılması, bedenin terbiyesi, nefsin kontrolü, arzuların bastırılması, yapılan işte en iyi olmak gibi özelliklere sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu bağlamda mülakat ve anket sonuçları birbirleriyle tutarlılık göstermektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Boş zaman kavramının zihinsel açıdan geniş bir anlam ifade ettiği daha önce belirtilmişti. Gerçekten de boş zaman kavramının anlamı günlük yaşantıda da oldukça karmaşıktır. Bu bağlamda boş zamanı tek bir kavram ile tanımlamak mümkün değildir. Boş zaman kavramı, düşüncede hoşnutluk yaratan, arzu edilen zamanı ifade etmektedir. Kısacası boş zaman; serbest, zorunlu olmayan zamanı, çalışma dışı bir dizi eylemliliği ve bunun için harcanan süreyi ortaya koymaktadır. Bu süre zorunluluk ve bağlayıcılıktan disipline olmaktan uzak informel bir yapılanmaya dayanmaktadır. Çalışmanın doğasında olan zorunluluk ve bağlayıcılık durumu boş zaman da yoktur. Boş zaman genellikle iş/çalışmayla ilişkili görülse de, işten artan, geriye kalan, bağlayıcılık ve zorunluluktan uzak bir zaman olarak tanımlanmıştır. Bu zaman dilimi, kişinin özgür iradesiyle, kendi isteğiyle kullanacağı, tasarrufta bulunacağı bir zaman dilimidir.

İlkel toplumlarda çalışma kölelere özgü 'kötü' bir davranış olarak görüldüğünden, çalışmanın zıttı olarak görülen boş zaman bu dönemde oldukça önemli olmuştur. Bu çağda, Antik Yunan ve Romalılar döneminde birçok şair ve yazar tembelliğe, çalışmamaya vurgu yaparken boş zamanı övücü söylemlerde bulunmuşlardır. Romalılar, Antik Yunan düşünürlerine göre çalışmak konusunda daha esnek gibi görünse de bu dönemde de çalışmak kötü bir davranış olarak kabul görmüştür.

Boş zamanın bağımsız bir yaşam alanı olarak algılanmasına ilkel dönemde de rastlansa da; günümüz anlamında bir çalışmadan bahsedilemeyeceği için, buna paralel olarak bugünkü anlamında boş zaman kavramından da bahsedilemez. Özerk bir boş zaman algısı daha çok modern döneme aittir. Modernite ile birlikte değişen toplumsal ve kültürel hayat, kendi içinde özerk yaşam alanlarını da ortaya çıkarmıştır. Özellikle endüstri devrimi modern dönemin başlangıcını oluşturmuştur. Aslında bu yönüyle endüstri devrimi, doğal çevreye bağlı kalmaksızın, insan eliyle yapılmış gereçler ile endüstriyelliği kurmuştur. Endüstri toplumunu oluşturan yeni üretim, tüketim biçimlerinin ortaya çıkmasını teknolojik altyapı ortaya çıkarmıştır. Endüstri toplumunun temel özellikleri olarak, endüstriyel fabrika, büyük şirket, akılcılaştırılan bürokrasi, tarımsal işgücünün tükenmesi, büyük ölçekli şehirleşme süreci, vardiyalı yoğun çalışma kavramları ifade edilmektedir.

Bu gibi nedenlerden dolayı bu dönemde insanlar fazla çalışma sürelerinden pek boş zaman değerlendirme faaliyetlerinde bulunamamışlar; genellikle boş zamanlarını dinlenerek ve televizyon başında geçirmişlerdir.

Ayrıca endüstri devriminin zorunluluk haline getirdiği çalışma disiplini bu dönemde etkisini oldukça yoğun bir şekilde göstermektedir. Aslında çalışma disiplini ve ilkel dönemde ‘aşağılık, kötü’ bir kavram olarak anılan çalışma kavramının önemli hale getirilmesinin en temel başlangıcı Reform hareketlerinin ve buna bağlı olarak reformasyonun başlangıcı olarak kabul edilen 1500’lü yıllar ve bu dönemde ortaya çıkan Martin Luther ve Jean Calvin’in öncülüğünü yaptığı dinsel devrim olduğu görülmektedir. Bu dinsel devrim ile birlikte, siyasal, iktisadi ve toplumsal etkilerle Hristiyanlığın üç temel kollarından biri olan “Protestanlık”ın ortaya çıkmıştır. Protestanlık püritan kişilik tipini de yaratmıştır. Bu bağlamda ilkel dönemin aksine boş zaman kavramını “başı boşluk” ve “israf” zamanı olarak gören püritanizm, aylaklığı, hedonizmi, başı boşluğu israfı günah olarak değerlendirerek; çalışmaya ve çalışma disiplinine vurgu yapmıştır. Bu dönemdeki püritan kişilik tipi, çalışmayı yaşamının merkezine oturtan, çalışmayı adeta bir ibadet gibi gören, tüketim yerine yatırımı, birikimi önemseyen bir özelliktedir. Kapitalizmin gelişimi bu kişilik tipine bağlanmıştır. Bu dönemde toplumsal hayatın hemen her alanında rasyonelleştirme görülebilmektedir. Rasyonelleştirme ile birlikte birey aklıyla her şeyi düşünebilir ve üstesinden gelebilir anlayışının etkili olduğu görülmüştür. Aslında bu anlamda Protestanlık, Tanrı ile kul arasındaki aracı olan her şeyi ortadan kaldırarak, kişiyi Tanrı ile baş başa bırakmıştır.

Buradaki amaç, gelişmenin, ilerlemenin önündeki gelenek ve göreneklerden kaynaklanabilecek her türlü olumsuzluğun ortadan kaldırılmasıdır. Modern kapitalizmin simgesi olan püritan etik ve onun rasyonelleştirme ilkeleri teknolojik gelişmeler ve tüketim toplum yapısının inşa edilmesiyle birlikte önemini nispeten kaybetmiştir. Bir diğer ifade ile bu yeni yapı da, modern dönemi yaratan püritan etik aşınmakta, çalışma disiplini açısından da bir kriz yaşanmaktadır. Özellikle düzenli çalışma vakti fikri modernite ile birlikte insanların hayatlarının merkezine oturmuş ve günümüzde ise bu durumun değişime uğradığı daha önce de ifade edilmişti. Castells’in (2008) ‘zamanın sırasını bozmak’ olarak tanımladığı düzenli çalışma saatlerinden sapma durumu günümüz toplumlarında sıkça karşılaşılan bir durum halinde gelmiştir. Hatta düzenli

çalışma saatlerine bağlı kalan çalışanlarda bile durum, pratikte çalışma için ayrılan sürenin boş vakitler ile sürekli bölünmesi şeklinde yansımaktadır. Örneğin, sekiz ya da dokuz saatlik günlük çalışma süresi olan bir çalışan, televizyon, e-mail, internet gibi boş vakit eylemlerinin yanında sadece bir – iki saat işine odaklanabilmektedir. Bu bağlamda iş yerinde geçirilen süre ile gerçekten yapılan iş arasında daha fazla boş zaman kullanımını yönünde bir artış da yaşanmaktadır.

Teknoloji, toplumsal değişimin temel bir boyutunu oluşturmaktadır. Toplumların; ekonomik, kültürel, teknolojik unsurların karmaşık bir etkileşimi aracılığıyla dönüşüme uğradıkları söylenebilir. Bu dönüşüm sürecine paralel olarak modern dönemde yoğun bir şekilde görülen ‘ücretli işgücü’ nün oranında bir düşüş yaşanmaktadır. Kendi işini yapanlar, evde çalışanlar, esnek çalışanlar artmıştır. Bu artış beraberinde toplumun büyük bölümünün daha fazla çalışma dışı zamana sahip olmalarına ya da çalışma ve boş zamanın iç içe girmesine neden olmuştur. Teknoloji çağının merkezinde boş zaman sürelerindeki artış ile birlikte, gündelik hayatın içine nüfus etmiş yeni mesleklere de rastlamak mümkün hale gelmiştir. Bunlar günümüzde hala ağır bedensel, fiziksel ve zihinsel olarak çalışan, hatta ‘püritan’ bir anlayışla çalışmayı hayatlarının merkezine oturtan yeni bir çalışma grubudur. Bu yeni iş gücünün adı bir genelleme yapılamamakla birlikte toplumun boş zamanlarını değerlendirmelerindeki çalışanlar yani ‘boş zaman çalışanları’dır.

Bireylerin boş zaman faaliyetlerine katılmalarını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin boş zaman tercihleri üzerine etki dereceleri de bireyden bireye farklılık göstermektedir. Boş zaman tercihlerinde yaşanan farklılaşma toplumun boş zamanlarını değerlendirmeleri için ortaya çıkan boş zaman çalışanlarında da artışa neden olmuştur.

Bu yeni iş grubu işlerinde başarıya ulaşabilmeleri için çok sıkı çalışarak mükemmelliğe sadık kalmaları gerekmektedir. Onların hata yapma gibi bir lüksü bulunmamaktadır. Yine tüm bunlara ek olarak, yapılan işi benimseyerek, yaptıkları işin tüm akıl, tutku ve isteği bir araya toplamaya değer bir iş olduğuna inanmaları ve yapılan işten zevk almaları gerekmektedir. Çünkü bu çalışanlar diğer birçok normal işgücünün boş zamanlarını iyi geçirmeleri, boş zamanlarında onların eğlenmeleri, rahatlamaları ve mutlu olmaları ile sorumlu olan çalışanlardır. Türkiye’de de bu tür çalışanlarda tüm dünyada olduğu gibi artış yaşanmaktadır.

Türkiye’de medyanın tedavüle soktuğu ve Türkiye’deki popüler kültürün bir türünü iyi anlatan ‘televole kültürü’ boş zaman çalışanlarını, izleyiciler nezdinde ‘gerçek üstü’ ya da ‘gerçek ötesi’ bir biçimde konumlandırmakta ve bu çalışanları adeta bir ‘yeryüzü cenneti’nin sakinleri olarak tanıtmaktadır. Bu boş zaman çalışanlarından biri de, araştırmanın konusunu oluşturan ‘futbolcular’dır.

Özellikle günümüzde futbol popüler kültürün en popüler ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Boş zaman kavramının öneminin artmasıyla birlikte, birçok insanın boş zamanlarını değerlendirmelerinde futbol kitlesel bir eğlence kanalı olması itibariyle önemli bir yer teşkil etmektedir. Zengininden yoksuluna, erkeğinden kadınına herkesi kapsayan bir eğlence aracı olması futbola diğer boş zaman değerlendirme aktivitelerine oranla daha özel bir değer katmaktadır. Futbolun bir endüstriye dönüştüğü yönündeki görüş herkes tarafından kabul edilmiştir. Bu bağlamda yıldız, sıradan ve hatta yedek oyuncular olmaksızın böyle bir endüstrisinin var olması veya varlığını sürdürmesi düşünülemez.

Ancak başta medya olmak üzere, birçok farklı araç tarafından yaratılan ‘zengin, çok rahat çalışma koşullarına sahip, ünlü, yıldız’ futbolcu algısı futbolcuların gerçek emek süreçlerini görmemizi engellemektedir. Yine bu egemen görüş bizlere futbol adamlarını ‘ekmeğinden edebilecek’ cürette sözler söyleyebilme gücünü vermektedir. Kötü bir sonuç neticesinde futbolcuların ve teknik adamların gönderilmesi birçok kişi tarafından yoğun olarak istenebilmektedir. Oysa başka hangi meslek grubunda işçinin ekmeği ile böyle rahat oynanabilmektedir? Aslında benzer durum birçok boş zaman çalışanı için de söz konusudur. Böyle bir tanımlama ‘boş zaman çalışanları’nı da gerçeklikten kopuk birer hayali figürlere dönüştürmektedir. Hâlbuki gösterilen bu ambalajın altında bir ‘diğer futbolcular’ (ya da diğer boş zaman çalışanları) bulunmaktadır. Aslında zaman zaman bu çalışanların sefalet gerçekliğinin tam da ortasına düşmüş örnekleri medyaya yansır (örneğin eski Yeşil Çam yıldızlarının şimdilerde sokaklarda yatıyor olması); ancak bu tip haberler bile yukarıda bahsedilen ‘yeryüzü cenneti’ ya da ‘yıldız’ imgesini bozmak bir yana sanki bu örnekler birer istisnaymış gibi yansıtmaktadır.

Dolayısıyla spot ışıklarının altında olmak, statlarda binlerce, ekranlarda milyonlarca insanın izlediği bir işi yapmak yoksulluk ya da zorlu çalışma koşullarından uzak olmak anlamına gelmemektedir. Her gün gazete sayfalarına ve TV haberlerine konu olan çok

az sayıda ki futbolcu dışında (ki bunların da çalışma koşullarının hafif olduğu söylenemez) profesyonel futbolcuların büyük bir kısmı bu yoğun çalışma temposunun yanında bir gelecek güvencesine sahip olmama tehlikesini de taşımaktadırlar. Bu çalışanlar kitlesinin tıpkı ilk işçi örgütlenmeleri örneklerinde olduğu gibi örgütlenerek daha ‘garantili’ çalışma koşulları elde etme girişimleri ise şimdilik pek olası görünmemektedir. Ancak böyle bir girişimin nesnel temellerinin fazlası ile bulunduğu söylenebilir.

Aslında her şeyden önce yeşil sahada insanların boş zamanlarını değerlendirmeleri için ter atanların birer emekçi olduğunu unutmamak gerekmektedir. Günümüzün profesyonel futbol dünyasında, futbolcu emeğini belli bir ücret karşılığında futbol kulüplerine satan bir işçi konumundadır. Her istihdam ilişkisinde olduğu gibi, futbolcu da futbol kulübüne bir sözleşme ile bağlıdır. Diğer işçilerden farklı olarak futbolcuların ürettiği emek, izlenen fakat elle tutulamayan, kısa bir süre için görünen para karşılığı insanları eğlendirmeye yönelik bir iş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın amacı, profesyonel futbolcuların ‘püritan’ özellikler taşıyıp taşımadığını ortaya koymak amacıyla futbolcuların emek süreçlerinin incelenmesi, onların çalışma koşullarının, çalışma ve boş zamana ait değerlerinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu bağlamda bilimsel yönden önerme ve hipotezlerde bulunulmuştur. Araştırmanın temel hipotezi, Türkiye’deki profesyonel futbolcuların, sanılanın aksine ağır çalışma koşullarına sahip, çalışmayı hayatlarının merkezine alarak sürekli işlerini düşünen, boş zamanlarında bile çalışan, işlerini yerine getirirken bir takım dünyevi zevk ve arzularını bastırarak çalışmayı ön plana alan ve püritan özellikler taşıyan emekçiler olduğudur. Aslında burada profesyonel futbolcuları ‘çekirdek işgücü’ ve ‘çevre işgücü’ olarak ikili bir ayrıma tabi tutabiliriz. Çekirdek işgücü sayıları oldukça azınlıkta olan, çok yüksek ücretler kazanan futbolcuları temsil etmektedir. Ancak bu futbolcular bu aşamaya gelinceye kadar ya da geldikleri bu aşamayı korumak için oldukça sıkı çalışmaktadırlar. Çevre işgücü ise çoğunluğu oluşturan, daha düşük liglerde ya da bütçeleri ve imkânları sınırlı kulüplerde mücadele eden ‘öteki futbolcular’dır.

Bu bağlamda bu çalışmada anket uygulaması için Türkiye futbol liglerinde bir ara kademe olarak görülen ve eskiden ‘altın yakalı’ olup yaş nedeniyle ya da çeşitli nedenler ile altın yakalılığını kaybeden ve ‘altın yakalı’ olmak için çaba harcayan ‘mavi

yakalı'ların oluşturduğu Türkiye Bank Asya 1. Ligi'nde mücadele eden futbolcular seçilmiştir. Yine aynı özelliklere sahip futbolcu ve teknik adamlar ile de mülakat yapılmıştır. Anket, mülakat ve bunlara ek olarak yapılan katılımlı gözlemden elde veriler değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler 1) Çalışma koşulları, 2) Çalışmaya yönelik değerler ve son olarak 3) Boş zamana yönelik değerler şeklinde üç farklı başlıkta incelenmiştir.

Yapılan bu çalışmanın sonuçları değerlendirildiğinde Türkiye'deki profesyonel futbolcuların çalışma koşulları, çalışma ve boş zamana ait değerleri konusunda şu değerlendirmeler yapılabilir:

- Anketlerden, mülakatlardan ve gözlemlerden elde edilen verilerle bir genelleme yapılamamakla birlikte, Türkiye'de profesyonel futbolcuların sanıldığı gibi çok rahat çalışma koşullarına sahip kişiler olmadıkları söylenebilir. İyi bir futbolcu olabilmek için çok erken yaşlardan itibaren düzenli bir çalışma ve emek harcamak gerekmektedir. Onlar yaptıkları işi madencilikten sonra yeryüzünde en zor iş olarak tanımlarken, futbolculuk mesleğinin zorluklarına vurgu yapmaktadırlar. Gerçekten de yaklaşık 18 ay Sakaryaspor futbol takımı içerisinde yürütülen katılımlı gözlemden futbolcuların ağır çalışma koşullarına ait pek çok örnek duruma rastlanmıştır. Özellikle kamp dönemlerinde (bu dönem ortalama 30-40 gün sürebilmektedir) futbolcular sabah 5-6 gibi kalkarak ilk antrenmanlarını yaptıktan sonra öğlen ve akşam olmak üzere toplamda 3 antrenmana kadar çalışmalarını sürdürmektedirler. Bu dönemde ağır fiziksel antrenman tekniklerine tabi tutulmaktadırlar. Futbolcular kamp süreçlerini ailelerinden uzakta geçirmektedirler. Bu durum zaten zor olan işlerini daha da zorlu bir hale getirmektedir. Çünkü kamp süresince buldukları ortamda sadece futbol düşünülüp, sadece futbol konuşulmaktadır. Özetle futbolcular uyku harici sürelerini tamamen futbolu dolayısıyla işlerini düşünmekle geçiren emekçiler olarak ifade edilebilir. Yine futbolculuk pek çok şeyden fedakârlık etmektir. Sonuçta yapılan iş fiziksel bir güce dayandığından, futbolcuların bedenlerine iyi bakmaları, iyi beslenmeleri, düzenli bir yaşam sürmeleri gerekmektedir. Bu durum çoğu genç olan bu emekçilerin işleri uğruna pek çok istek ve arzularını bastırmalarını da gerekli kılmaktadır. Erken yatmak, iyi beslenmek, cinsel

yaşamlarına dikkat etmek, yemek yedikleri, eğlendikleri ortamlara korkarak, çekinerek gitmek, her girdikleri ortamda futbol konuşmalarının yapılması aslında yapılan işin güçlüklerini gözler önüne sermektedir.

- Futbol, fiziksel uygunluk gerektiren bir işdir. Futbolcuların kariyerleri sakatlık ya da yaş nedeniyle kolayca bitebilmektedir. Sert bir darbe sonucu yere düşen futbolcunun önce Allah'a sonra kendisini hastaneye götürebilecek, sakatlık masraflarını karşılayabilecek zengin bir kulüp yöneticisine sığınmaktan başka bir şansı yoktur. Aslında futbolda, oyunculara büyük transfer ücretleri ödeniyor gibi gösterilmesi futbolun popülerliğini arttırmak içindir. Ancak gerçek olan şu ki; futbolda çok az kişi, çok ciddi paralar kazanmakta, hatta futboldan büyük paralar kazanan bu azınlık bile, elde ettikleri gelir ve yaşam düzeyini kısa süreli kariyerlerini sürdürmeleri çok zor olmaktadır. Profesyonel futbolcular ciddi anlamda iş güvencesi problemi ile de karşı karşıyadır. Sebepsiz yere kadro dışı kalan, sakatlığı ile ilgili yanlış teşhisler konulabilen, sözleşmesi tek taraflı fesh edilebilen, antrenmana katılmadığı için acaba futbolcunun başına bir şey mi geldi diye bir kez aranmadan hemen noter çağrılarak antrenmana çıkmadığı tespit edilen, kulübü iflas ettiği ya da liglerden çekildiğinden dolayı işsiz kalan, yarınının ne olacağını bilmediğinden dolayı sürekli gelecek kaygısı taşıyan ve hiçbir sağlık ve iş güvencesi olmadan top koşturan bu emekçiler adeta bir dönemin maden ocaklarında aynı koşullarda çalışan işçileri anımsatmaktadır. Futbolda sakatlık, performans yetersizliği, başarısızlık ya da birçok farklı 'bahaneden' dolayı işlerinden olan insanlara da rastlamak mümkündür. Eylül 2009 tarihinden itibaren Sakaryaspor'da 1 (bir) buçuk seneye yakın zaman futbol takımının içerisinde bulunularak, katımlı gözlem yapılmıştır. 2009-2010 sezonu ve 2010-2011 sezonunun ilk 12 (on iki) haftasına kadar süre içerisinde 7 (yedi) antrenör değişikliği yaşanmıştır. Büyük umutlar ile kulübe ilk gelirken herkes tarafından ayakta karşılanan bu kişiler takımdan ayrılırken etraflarında veda edebilecek çok az sayıda kişi bulabilmişlerdir. Hepsi de takımdan ayrılırken futbolun adaletsizliğinden ve bir futbol adamının bavulunu sürekli hazır tutması gerekliliğinden bahsetmişlerdir. Yine sakatlık nedeniyle de bu iş güvensizliğini yaşayan birçok futbolcu olduğu görülmüştür. 1999-2000 sezonunda UEFA şampiyonu olan Galatasaray'ın kadrosunda bulunan ve

geleceğin yıldızı olarak görülen 19 yaşındaki Alper Tezcan'ın ayağının kırılması ile birlikte adeta futbol hayatı bitmiştir; kimse bu futbolcuya sahip çıkmamıştır. Alper Tezcan sakatlığı neticesinde çok sayıda ameliyat geçirmiştir. Tezcan bu dönemde ciddi maddi sıkıntılar yaşamış ve son olarak Galatasaray ile UEFA şampiyonu olurken aldığı madalyayı internet üzerinden satışa çıkarmıştır. Buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Özet olarak tüm bu ifadeler ve elde edilen verilerden de anlaşılacağı üzere futbolcular ve teknik adamlar iş güvensizliği sorunu ile karşı karşıyadırlar. Bunu önleyebilmek için Futbolcu Sendikalarının ve Futbol Federasyonu ve Spor Bakanlığı ile Kulüpler Birliği'nin çeşitli düzenlemeler yapması gerekmektedir.

- Profesyonel futbolculuk mesleği yoğun bir iş baskısını da beraberinde getirmektedir. Bu çalışmada elde edilen veriler ışığında bu baskılar kimi zaman taraftardan, medyadan, kimi zaman ise yöneticilerden ve takım içerisinde kaynaklanabilmektedir. Aslında 1863 yılında Londra'da günümüz futbol oyun kurallarının oluşturulmasıyla birlikte futbol piyasa koşullarının egemen olduğu bir ekonomi haline dönüşmüştür. Bu futbol ekonomisi yıldız, sıradan, popüler ya da alt sınıf takımlarında top koşturan herkesi kapsamaktadır. Futbolun bu denli popülerliği bu işi sahada üreten emekçiler olan futbolcuları da popüler hale getirmiştir. Göz önünde yapılan ve herkesin yorumuna açık olan bu işi gerçekleştiren futbolcular buna paralel olarak işlerini yaparken yoğun bir baskıya da hissetmektedirler. Maç sonrası yapılan eleştiriler, medyada çıkan haberler, ve futbolun bir endüstri haline dönüşmesi ile birlikte artan rekabet neticesinde takıma girmek için takım içerisinde bazı futbolcuların diğer bazı futbolculara baskı kurmalarını da beraberinde getirmiştir. 2006-2007 sezonunda Sakaryaspor'da 19 futbolcu üzerine yapılan bir çalışmada 'Kim tarafından karşılaştığınız olumsuz davranış sizi daha çok etkilemektedir?' sorusuna %68,4 oranında futbolcu 'takım arkadaşlarım' şeklinde cevap vermiştir. Futbolcular üzerinde bu baskının ortadan kaldırılması için herkese ciddi görevler düşmektedir. Futbolun aslında bir eğlence ve bir oyun olduğu unutulmamalı ve kazanılsa da kaybedilse de maç sonu bu oyunun bittiğinin farkında olunmalıdır.

- Bu araştırmada zorlu çalışma koşullarına sahip olan futbolcuların çalışma ve boş zamana yönelik değerleri de sorgulanmıştır. Yapılan araştırmadan elde edilen veriler göstermektedir ki; futbolcular çalışmayı hayatlarının merkezinde görüp, çalışmayı içselleştiren kişilerdir. Aslında yapılan iş fiziksel güce dayalı bir iş olduğundan bedeninin terbiye edilmesi, sıkı ve sürekli çalışmayı gerekli kılmaktadır. Toplumun büyük kesimi futbolcuların günde sadece 1 (bir) saat antrenman yaptıkları geri kalan zamanlarını da dışarıda eğlenerek, gezerek geçirdiklerini düşünmektedir. Aslında insanların kafasında böyle bir resmin oluşmasını sağlayan en temel aktör medyadır. Konuyu tamamen magazinsel olarak ele alan medya ‘zengin, rahatı yerinde, fazla çalışmayan’ futbolcu resmini sürekli insanlara aktarmaktadır. Medyanın yarattığı bu görüntü o denli etkilidir ki, futbolun gerçek yüzünün görülmesini engellemiştir. Bu alışma bunu sorgulamaktadır. Günümüzde futbol daha hızlı, daha fazla teknik ve fiziksel güce dayalı olarak oynanmaktadır. Futbolcuların bir maçta koştukları mesafelere bakıldığında bu durum daha da iyi anlaşılmaktadır. Futboldaki bu değişim şüphesiz günümüz futbolcularını da daha fazla çalışmaya itmektedir. Görüşme yapılan her futbol adamı ‘sıkı çalışma’ya vurgu yapmıştır.

Bir futbol takımı sahada 11 kişi ile mücadele etmektedir. Bu 11 kişilik kadroya girmek; futbolcunun oynadığı ma başına para alabilmesi, gelecek sezonda iyi bir transfer yapabilmesi ya da bulunduğu takımda kalabilmesi için ve ma galibiyeti sonucu prim alabilmesi için oldukça önemlidir. Kadroya girebilmek yoğun bir çalışma ve ‘yapılan işte en iyi olma’yı gerekli kılmaktadır. Futbolcuların boş zamana yönelik değerlerine bakıldığında, günümüzde reklâmlarda, müzik sözlerinde, bazı sloganlarda ‘hayatın tadına bak’ şeklinde sıkça rastlanan mesajların futbolda yerini ‘nefsini kontrol altında tutmak’, ‘başarı için sıkıntı çekmek’, futboldaki gelecek belirsizliğinden dolayı ‘sürekli gelecek düşüncesiyle hareket etmek’ almaktadır.

Tüm bu özellikler aslında ‘püritan’ kişilik tipine benzerlik göstermektedir. Futbolcuların çalışmayı adeta hayatlarının simgesi haline getirmeleri, hatta bazı futbolcuların kendilerini verilen futbol yeteneğinden dolayı Allah tarafından seçilmiş insanlar olarak görmeleri, çalışmak için bedenlerini terbiye ederek arzu ve isteklerini bastırmaları bazı

futbolcuların püritan kişilik tipinin özelliklerini taşıdıklarını gösteren en önemli göstergelerdir.

Günümüzde giderek yaygınlık kazanan narsist kültür, bireylerin kendileri dışındakileri önemsememeleri, sadece kendi çıkarlarını düşünmelerini ve kendi çıkarlarını her türlü toplumsal çıkarın önüne koyan bir anlayışı ön plana çıkarmaktadır. Yeni oluşan futbol piyasası koşulları anlayışı, futbolcuları takımın başarısını düşünmekten çok, kendi bireysel başarılarını düşünmeye itmektedir. Araştırmada anketten elde edilen veriler bu durumu tam olarak desteklemese de; yapılan mülakatlar ve katılımlı gözlem neticesinde aslında gerçek durumun bir futbolcunun ifade ettiği “Futbolcu her zaman önce kendisini düşünür; ama takımın başarısı der.” şeklinde olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, futbolu sadece İstanbul merkezli düşünerek ya da sadece yıldız futbolcular üzerinden hareket ederek anlamak, yorumlamak mümkün değildir. Futbol dünyasının ‘taşrası’, ‘yerel’ olanı alt liglerde top koşturan çoğunluğu oluşturan bir yanı da vardır. Futbolculuk mesleğini gerçekten yorumlayabilmek için bu ‘diğer yanı’ oluşturan çoğunluktaki futbolcuların çalışma koşullarının, onların çalışma ve boş zamana ait değerlerinin sorgulanması gerekmektedir. Futbolculuk mesleği dışarıdan görüldüğü gibi tozpembe bir hayatı barındırmaz.

Tablo 42 Profesyonel Futbocuların Özellikleri / Püritan Kişilik Tipinin Özellikleri Karşılaştırılmalı Değerlendirilme

Püritan Kişilik Tipinin Özellikleri	Araştırma Sonuçlarına Göre Profesyonel Futbocuların Özellikleri
Çalışma disiplini	Çalışma disiplini
Vakit nakittir, Şerefli olmak, Dakiklik, Çalışkanlık	Zamanın etkin kullanılması
Rasyonellik	Çalışma ve başarı arasında direk bir ilişkinin varlığına inanma
İrrasyonel güdülerin dizginlenmesi	Anı değil geleceği düşünme
Çok çalışmak, Çalışmayı kutsal olarak görme	Bedenin terbiyesi, nefsin kontrolü, arzuların bastırılması
Tanrı için çalışma, Seçilmiş insanlar, Meslek kavramını Tanrı buyruğu olarak görme	Çalışmayı bir ibadet gibi görme,
Çok üretmek, az tüketmek	Kısa süreli kariyer süreçleri nedeniyle sermaye birikimi
Akılcı, düzenli, Sürekli çalışma	Sıkı çalışma, Sürekli çalışma
Yapılan işte en iyi olmak	Yapılan işte en iyisi olmaya çalışmak

Kaynak: Tablo 4, 39, 40'den derlenmiştir.

- Weber, 20. yüzyılın başında (1904-1905) kapitalizmin neden Avrupa'nın bazı bölgelerinde daha fazla gelişmiş olduğu ya da daha fazla başarıya ulaşmış olduğuna yönelik sorgulaması temelinde yaptığı çözümlenmeler neticesinde büyük ölçüde Protestan ahlakına dayanan bir cevap sunuyordu. Weber'in tezi yayınlandığı günden beri çok ciddi tartışmalara kaynaklık etmiş ve hem onu destekleyen çalışmalar hem de karşı çıkan açıklama tarzları ortaya atılmıştır. Bu çalışma elbette Weber'in temel sorusunu değil ancak onun bir açıklamasını takip etmektedir. Weber, kapitalizmin gelişimini, gerekli sermaye birikimine neden olan çalışma tarzının altındaki moral değerler bağlamında çözümlerken Protestanlık inancının bu anlamda ciddi rezervler sunduğunu belirtmektedir. Kapitalizmin gerçek gelişim sebebi bu olsun ya da olmasın bu çalışma için önemli olan Weber'in kullandığı çalışan tipi ve ona motivasyon sağlayan repertuardır. Dolayısıyla bu çalışmada kullanılan örnek grup, Weber'in tanımladığı 'püritan tip' ile ilişkilendirilmektedir. Bilindiği gibi özellikle

kapitalizmin ‘altın çağı’ndan sonra gerek örgüt yapıları gerek çalışmanın doğasına yönelik vuku bulduğu söylenen bir dönüşüm üzerinde çokça tartışma yürütülmüştür. Bu tartışmanın temeli kabaca klasik çalışma formlarının değiştiği, çalışma koşullarının esnediğine dairdir. Özellikle nicel açıdan gittikçe artan ‘beyaz yakalı’ sektörlerin, yeni çalışma alanlarını temsil ettiği ve bu alanların ise klasik formlara kıyasla daha ‘temiz, rahat ve esnek’ imkanlar sunan alanlar olduğu belirtilmektedir. Yeni durumun eleştirel analizlerini yapan önemli bir literatür olmakla birlikte ana akım yaklaşımlar Weber’in ‘sıkı çalışan’ püritan tipinin geride kaldığını belirtmektedirler. Ancak bu çalışmanın son bölümünde sunulan veriler ile boş zaman çalışanları için ‘güvencesizlik, esneklik’ gibi yeni kavramların tamamen yürürlükteki uygulamalar olduğunu öte yandan ‘sıkı çalışma, çalışmayı bir ibadet gibi görme, bedenin terbiyesi, arzu ve isteklerin bastırılması, çalışmayı hayatın merkezine koymak’ gibi püritan kişilik tipi özelliklerinin hiç de esnemediğinin, tam tersine çalışma süreleri ile çalışma dışı süreler ayırımının çalışma süreleri lehine muğlâklaştığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda araştırmanın örnek grubunu oluşturan ve Argyle’in 10 temel boş zaman değerlendirme aktivitelerinden biri olan ‘spor karşılaşmalarını izlemek’ aktivitesinin içinde değerlendirilen bir boş zaman çalışanı olarak profesyonel futbolcuların ‘püritan’ özellikler taşıdıkları söylenebilir. Özellikle fiziksel zorluğa dayalı bir iş gerçekleştiren profesyonel futbolcular, bu işi gerçekleştirirken vücutlarına iyi bakmaları, bedenlerini terbiye etmeleri, anlık yaşamamaları gerekmektedir. Yine çalışmayı içselleştirerek, hayatlarının merkezine oturttukları, çalışmayı bir ibadet gibi gördükleri, hayatta başarı için acı çekmeleri (sıkıntıya katlanmak) gerektiği ve kendilerinin bu dünyada bu işi gerçekleştiren seçilmiş insanlar olduklarını düşündükleri görülmektedir²². Tüm bu özellikler profesyonel futbolcuların Weber’in püritan kişilik tipinin birer temsilcileri olduğunu ortaya koymaktadır. Burada eleştirel sosyal bilim yönelimlerinin temel bir varsayımı ile bitirmek gerekiyor. Araştırılan bir olgu, olay veya durum görüldüğü gibi olmayabilir bundan dolayı da daha derinlemesine bir inceleme gerekmektedir. Bu durumda her gün yazılı ve görsel

²² Bu durum 3. Bölüm’de detaylarıyla açıklanmıştır.

iletişim araçları ile gündelik hayatlara misafir olan boş zaman çalışanlarının –bu çalışma çerçevesinde futbolcular- gösterildiği gibi kaygısız, stressiz, bol paralı, az çalışıp çok kazanan, tek transferle tüm hayatlarını garanti altına alan (...) bir kitle olmadığını söylemek mümkündür. Tam tersine belirtilen bu özelliklere yakın özelliklerde olan çok az sayıdaki futbolcu yanında nicel olarak çok büyük bir kısmının son derece zor çalışma koşulları altında mesleklerini icra ettiklerini, güvencesiz çalışmalarının oluşturduğu tehditleri savurabilmek için oldukça sıkı çalıştıklarını belirtmek gerekiyor.

Futbolculuk mesleğinin gerçek yüzünü sorgulamayı hedef edinen ve bir son söz söyleme iddiası bulunmayan bu çalışma, futbol literatüründe daha sonra yapılabilecek araştırmalar için bir ön adım olma niteliği kazanırsa, amacına ulaşmış olacaktır.

Öneriler

Araştırma konusu Türkiye’deki profesyonel futbolcuların çalışma koşulları, çalışma ve boş zamana ait değerlerini ölçmektir. Bu araştırma Türkiye Bank Asya 1. Ligi futbol kulüplerindeki futbolcularla anket ve Türkiye’nin diğer futbol ligi kademelerinde mücadele etmiş ya da halen etmekte olan futbol adamları ile de mülakat ve son olarak da katılımlı gözlem teknikleriyle tamamlanmıştır. Akademik olarak böyle bir araştırma yapmak isteyen araştırmacılar daha genelleyici sonuçlara ulaşmak için daha fazla sayıda kişinin görüşlerine başvurmaları önemli olacaktır.

Araştırma konusu disiplinler arası bir çalışmayı gerekli kılmaktadır. Bu konuda spor, siyaset, sosyoloji, psikoloji, tarih gibi disiplinlerden önemli oranda yararlanmak gerekmektedir. Dünyada ve özellikle Türkiye’de profesyonel futbolcuların karşılaştıkları sorunlar hakkında, “neden ve niçin” sorularının cevabını bulmada böyle bir yöntem önem arz etmektedir.

Futbol, bu çalışmada daha önce bahsedildiği üzere günümüzde dünyada çok farklı bir yerdedir. Artık sadece bir spor olmaktan öte, toplumları etkileyen yönlendiren bir durumdadır. Futbol üzerine düzenlenen pek çok ulusal, uluslararası organizasyonlara günümüzde sıklıkla rastlanmaktadır. Futbol, ulusal ya da daha mikro düşünürsek yerel anlamda ekonominin gelişmesi için önemli bir araçtır. Bu bağlamda Türkiye’de futbolun bu gücünü kullanmak adına ulusal ve yerel anlamda çeşitli düzenlemeler

yapılmalıdır. Yine alt yapıda yer alan futbolcuların fiziksel ve zihinsel gelişimlerini sağlamak adına pek çok düzenleme yapılabilir. Yeni stadlar, antrenman sahaları, futbolcuların zihinsel ve ruhsal gelişimlerini sağlamak amacıyla kulüplerde uzman kişi bulundurma zorunluluğu ve bu kişilerin rahat çalışabilecekleri fiziksel ortam yaratılması bunların başında gelmektedir. Yine profesyonel takımların yanı sıra amatör takımlara da gerekli destekler verilmelidir.

İster amatör olsun ister profesyonel olsun futbolun tüm kademelerinde yer alan bütün sporcuların çalışma koşulları bu doğrultuda iyileştirilmelidir. Bazı Batılı ülkelerde futbolda gönüllü çalışma akademileri görülmektedir. Bu akademilerde toplumun her kesiminden kişiler görev alarak, özellikle genç sporcuların gelişimlerine katkı sağlamaktadırlar. Bu tarz yapıların Türkiye'deki futbola yansımaları sağlanabilir. Bazı örnek modeller oluşturabilir. Yine özellikle Türkiye'de birçok profesyonel futbol kulübünün içinde bulunduğu ekonomik ve yönetsel sorunların ortadan kaldırılması adına kulüplerde daha profesyonel bu konuda eğitilmiş kişiler bulundurulması gerekmektedir.

Profesyonel futbol kulüplerinde her kademe görev alacak personelin yetişebilmesi için Futbol Federasyonu tarafından spor ahlakı, spor yönetimi, spor hukuku vb. alanlarda zorunlu eğitim programları düzenlenebilir. Yine üniversitelerin çeşitli bölümlerinde spor ahlakı üzerine seçilmiş dersler konabilir.

Bu çalışmada futbolcuların çalışma koşullarının zorluğu ortaya konulmaktaydı. Bu zorlukların iyileştirilmesi adına fiziki koşulların yenilenmesinin yanı sıra profesyonel futbolcular arasında da örgütlü bir yapının gerekliliği şart gibi görünmektedir. Aslında taraftarlar için takım sporlarını (bunlardan en popüler olan futbol) izlemek ve bir takım tutmak günlük hayatın sıkıntı ve stresinden uzaklaşarak, boş zamanlarında eğlenceli zaman geçirmek anlamına gelmektedir. Sporcular insanların boş zamanlarını değerlendirilmede çalışan ulaşılmaz yıldız kişiler gibi görülse de profesyonel spor sektörü incelendiğinde, (bu çalışmada futbolcular örneği ile bu ortaya konulmuştur) sporcuların tipik istihdamdan farklı birçok çalışma istihdam sorunu ile karşı karşıya oldukları bir gerçektir. Lig yönetimleri, kulüpler, taraftarlar, medya, menajerler sporcuların çalışma koşulları üzerinde etkili olmaktadır. Bu durum sporcuların dolayısıyla futbolcuların yaptıkları sözleşme özgürlüklerini sınırlamaktadır.

Bu doğrultuda sözleşmelerde futbolcuların lehine bir takım düzenlemeler yapılmalıdır. Özellikle genç futbolcular bu yapı içerisinde en fazla haksızlığa uğrayan kişilerdir. Profesyonel olmaları adına uzun yıllar boş sözleşmelere imza atmak zorunda bırakılmaktadır. Bu durum gerekli yasal düzenlemeler yapılarak düzeltilebilir. Profesyonel futbol kulüpleri içinde Batıdaki bazı profesyonel takımlarda görülen İnsan Kaynakları departmanları kurulabilir. Bu departmanlarda çalışan kişiler futbolcuların yaptıkları işle ilgili olarak yaşadıkları sorunlara çözüm bulmaya çalışmanın yanı sıra, futbolcuları spor ahlakı, kariyerlerinin planlanması, ruhsal olarak kendilerini geliştirmeleri yönünde eğitebilirler. Bu bağlamda profesyonel futbol kulüpleri kurumsal bir yapıya bürünmelidir. Futbolun büyük bir endüstriye dönüşmesi ile birlikte profesyonel futbol kulüpleri bu pazardan daha fazla pay alabilmek için, birbirleriyle kıyasıya bir rekabete girdiklerini görülmektedir. Artık çoğu kulüp sahip oldukları bütçelerini daha iyi yönetebilmek, sportif başarıyı yakalamak adına kurumsal bir yapıya geçiş yapmalıdır. Bu kurumsal yapı tabii ki sadece ekonomik düzenlemeleri içinde barındırmamalıdır; bunun yanı sıra profesyonel futbol kulüplerinin sahip oldukları mevcut profesyonel futbolcuların kişisel gelişimlerine katkı sağlamayı da hedef edinmelidir. Ayrıca profesyonel futbol kulüpleri arasındaki rekabet dengesinin korunması amacıyla gelir dağılım modelleri yeniden düzenlenmelidir.

Son olarak futbolcuğun da bir meslek olduğu ve futbolcuların her emekçi gibi adalet, uygun koşullarda çalışma, işsizliğe karşı korunma, sosyal güvence ve örgütlenme gibi bir takım sosyal haklara sahip olmaları gerekliliği unutulmamalıdır. Aslında bu problem tüm boş zaman çalışanlarının ortak problemidir. Boş zaman çalışanları, dolayısıyla futbolcuların problemlerine yönelik alınacak önlemler ve yapılacak uygulamalar bu emekçilerin yaşadıkları sorunları tamamen olmasa da nispeten azaltacağı düşünülmektedir. Bu konuda FIFA'ya, Futbol Federasyonlarına, Spor Bakanlıklarına, medya ve futbolun olmazsa olmazı olan izleyicilere büyük sorumluluklar düşmektedir.

KAYNAKLAR

- AKŞAR, T. ve K. Merih (2006), *Futbol Ekonomisi*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- AKTAN, Coşkun Can ve M. Tunç (1998), “Bilgi Toplumu ve Türkiye,” *Yeni Türkiye Dergisi*, Ocak-Şubat 1998, s.118-134.
- AKTAY, Y. (1999), “Formanın Rengi Sermayenin Rengine Karışırsa,” *Düşünen Siyaset Dergisi*, S.2 (Mart 1999), s. 47.
- ALEMDAR, K., İ. Erdoğan (1994), *Popüler Kültür ve İletişim*, Ümit Yayıncılık, Ankara.
- ALTUNIŞIK, Remzi, Recai Coşkun, Serkan Bayraktaroğlu ve Engin Yıldırım (2007), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, 5. Baskı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- ALVER, F. (2008), “Kapitalist Üretim Sürecinde Irkçılık, Futbol ve Medya,” *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı 26, Kış-Bahar 2008, s.223-248.
- APPLEBAUM, H. (1997), “İş ve Boş Zaman,” Çev. N.Saatçioğlu, Cogito, S. 12.
- ARGAN, M., H. Katırcı (2002), *Spor Pazarlaması*, Nobel Yayınevi, Ankara.
- ARGIN, Ş.(1992), “Boş Zamanın Toplumsal Anlamı Üzerine Notlar”, *Birikim Dergisi*, S.43, s.29-41.
- ARGYLE, M. (1996), *The Social Psychology of Leisure*, Penguin Books, UK.
- ARIK, B. M. (2004), *Medya Çağında Futbol ve Televizyon Arasındaki Kaçınılmaz İlişki*, Top Ekranda, Salyangoz Yayınları, İstanbul.
- ARON, R. (1986), *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, Çev. K. Alemdar, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- ARSLANTÜRK, Z., T. Amman (1999), *Sosyoloji – Kavramlar Kurumlar Süreçler Teoriler*, İFAV Yayınları, İstanbul.
- ASHFORD, S., N. Timms (1992), *What Europe Thinks*, Aldershot, Dartmouth.

- ATMACA, H. (1997), “Boş Zaman Kütüphane Bağlamında Psikolojik ve Sosyolojik Açıdan Birey,” *Türk Kütüphaneciliği*, S.11, 4, s.326-336.
- AUTHIER, C. (2002), *Futbol A.Ş.*, Çev: Ali Berktaş, Kitapyurdu, İstanbul.
- AYDIN, U. (2007), *Profesyonel Sporda Sendikalaşma*, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) Yayınları, Ankara.
- AYKAÇ, A. (2009), *Yeni İşler, Yeni İşçiler: Turizm Sektöründe Emek*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- AYTAÇ, Ö. (2002), “Boş Zamanlar Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar,” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, Elazığ, s. 231-260.
- AYTAÇ, Ö. (2003). “Meslekler Sosyolojisi Açısından Polislik Mesleği,” *Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi*, S.1, s. 15-33.
- BALE, J. (2004), “Three Geographies of Africa Footballer Migration: Patterns Problems and Postcoloniality,” In G. Armstrong, R. Giulianotti (Eds.), *Football in Africa: Conflict, Conciliation and Community* (pp 229-246), Basingstoke, Palgrave Macmillan, UK and New York.
- BAMMEL & BAMMEL (1992), *Leisure and Human Behaviour*, Wm. C. Brown Publishers, USA.
- BAUDRILLARD, J. (1997), *Tüketim Toplumu*, Çev.H.Deliçaylı-F.Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- BAUMAN, Z. (2006), *Küreselleşme*, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- BAUMAN, Z.(2005), *Bireyselleşmiş Toplum*, Çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- BAUMAN, Z.(1999), *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*, Çev. Ü. Öktem, Sarmal Yayınları, İstanbul.
- BAYRAM, N. (2004), *Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi*, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- BELL, D. (1973), *The Coming of Post-Industrial Society, A Venture in Social Forecasting*, Basic Books, Inc. Publisher, New York.

- BODUR, H. Ekber (1991) “Modern Kapitalizm’in Doğmasında Dinin Rolü,” *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10. Sayı, Erzurum, s. 80-108.
- BONIFACE, P. (2007), *Futbol ve Küreselleşme*, Çev.:İsmail Yerguz, NTV Yayınları, İstanbul.
- Book production: Number of titles by UDC classes. (2000). 20.10.2007 tarihinde <http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=202>
- BORA, Tanıl (2006), *Karhanede Romantizm Futbol Yazıları*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- BOURDIEU, P. (1997), *Televizyon Üzerine*, Çev. T. Ilgaz, Yapı Kredi, İstanbul
- BOWER, T. (2003), *Broken Dreams*, Pocket Books, London.
- BOZKURT, V., N. Bayram, A. Furnham ve G. Dawes (2010), “The Protestant Work Ethic and Hedonism Among Kyrgyz, Turkish and Australian College Students, Drustvena Istrazivanja” *Journal for General Social Issues*, Vol. 19 No. 4-5, 108-109, p. 749-769.
- BOZKURT, Veysel (2000), *Püritanizmden Hedonizme Yeni Çalışma Etiği*, Alesta, Bursa.
- BRADLEY, M. (2003), “Blatter Takes Swipe at G-14,” *Colonialist*, The Guardian, 18.12.2003
- BRAUDEL, F. (1996), *Medeniyet ve Kapitalizm*, Çev. M. Özel, 2. Baskı. İz Yayıncılık
- BRIGGS, A. (2007); *Kültür*, Çev. Sevim Kebeli; Milli Folklor; Sayı 19.
- BRIGHTBILL, C. K. (1960), *The Challenge of Leisure*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- BROHM, J. M. (1978), *Sport: A Prison of Measured Time*, Pluto Pres, London.
- BUTLER, G. (1968), *An Introduction to Community Recreation*, U.S.A.

- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2002), *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- CALHOUN, D. W. (1987), *Sport, Culture and Personality*, Champaign.
- CAMPANELLA, T. (2005), *Güneş Ülkesi*, Çev. S. Usta, Kaynak Yayıncılık, İstanbul.
- CARTER, C. D. (1997), *Doing Quantitative Psychology Research: From Design to Report*, Psychology Press Ltd., UK.
- CASTELLS, M. (2008), *Ağ Toplumunun Yükselişi*, Cilt:1, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- CERRAHOĞLU, N. ve A.F. İmamoğlu (2000), "Sporun Ekonomik Boyutu: Almanya Örneği," Sporda Psiko-Sosyal Alanlar, Spor Yönetim Bilimleri 1.Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Kongresi, Cilt II. 26-27 Mayıs, Ankara
- COMSTOCK, G., S. Chaffee, N. Katzman, M. McCombs ve D. Roberts (1978), *Television and Human Behavior*, Columbia University Press, New York.
- CSIKSZENTMIHALYI, M. ve R. Kubey (1981), *Television and The Rest of Life*, Public Opinion Quarterly, Vol.45, 317-28.
- ÇARKOĞLU, A. ve E.Kalaycıoğlu, (2008), *Türkiye'de Dindarlık: Uluslararası Bir Karşılaştırma*, İstanbul Politikalar Merkezi, Sabancı Üniversitesi, İstanbul.
- DE GRAZIA, S. (1962), *Off Time Work and Leisure*, New York: Twentieth Century Fund.
- DELLALOĞLU, B. (2003), *Frankfurt Okulunda Sanat ve Toplum*, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- DOĞRU, C. (2008), "Futbolda Rekabetçi Dengenin Yeniden Tesisi ve Futbol Emek Piyasasının Düzenlenmesi: Ücret Tavan Modeli," 2. Ulusal İktisat Kongresi, 20-22 Şubat 2008, DEÜ İİBF, İzmir.
- DRAWER, S. (2000), *Risk Evaluation in Professional Football*, University of Loughborough Unpublished PhD Thesis.

- DRUCKER, P.F. (1994), *Managing The Non Profit Organizations*, Bttenworth Ltd., Oxford.
- DUMAZEDIER, J. (1967), *Toward A Society of Leisure*, U.S.A.
- ERKAL, M. (1992), *Sosyolojik Açıdan Spor*, Geliştirilmiş 2. Baskı, İstanbul.
- ERMENCE, C. (2005), “Marksizmden Küreselleşme Okuluna: Spor Sosyolojisi 1970-2005,” *Toplum ve Bilim*, Sayı 103, s.93-106.
- EVERIT, B. S. (1996), *Making Sense of Statistics in Psychology*, Oxford University Press, New York.
- FEATHERSTONE, M. (2005), *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*, Çev. M. Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- FIFA (2008), *Financial Report*, 59th FIFA Congress, , 2-3 June 2009, Nassau.
- FROMM, E. (1990), *Sağlıklı Toplum*, Çev. Y.Salman-Z.Tanrısever, Payel Yayınları, İstanbul.
- GAY, P. (2002), *Bürokrasiye Övgü*, Çev. E.Yıldırım, S.Bayraktaroğlu, Ş. Çalış ve İ.Haşlak, Değişim Yayınları, İstanbul.
- GEARING, B. (1997), *More Than A Game: The Experience of Being A Professional Footballer in Britain*, *Oral History*, 25, 1:63-70.
- GERSHUNY, J., S. Jones (1987), *The Changing Work/Leisure Blance in Britain*, Routledge, London.
- GIDDENS, A. (1993), *Sociology*, Polity Pres, Printed in Germany.
- GLYPTIS, S. (1989), *Leisure and Unemployment*, Milton Keynes: Open University Press.
- GONÇAROV İ. (1983), *Oblomov*, Çev. S.Eyüboğlu, E.Güney, Sosyal Yayınları, İstanbul.
- GOODALE, T., G. Godbey (1988), *The Evolution of Leisure: Historical and Philosophical Perspectives*, State College, PA: Venture Publishing.

- GORZ, A. (1995), *İktisadi Aklın Eleştirisi*, Çev. I.Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- GRINT, K. (2005), *The Sociology of Work*, 3rd Ed, Cambridge: Polity.
- GUERRIER Y., A. Adıb (2003), “Work at Leisure and Leisure at Work: A Study of the Emotional Labour of Tour Reps,” *Human Relations*, Vol.56; N.11.
- GÜMÜŞ, S. (2000), *Futbol ve Biz*, Can Yayınları, İstanbul.
- GÜNDOĞAN, N. (2002), *Hizmetler Sektöründe İstihdam*, Kamu-İş, C: 7, S: 1/2002
- HALL, S., M. Jacques (1995), *Yeni Zamanlar: 1990’larda Politikanın Değişen Çehresi*, Çev. A.Yılmaz, Dost Kitabevi, Ankara.
- HANDY, C. (1985), *The Future of Work*, Blakwell, Oxford.
- HIBBINS, R. (1996), “Global Leisure” *Social Alternatives* Jan, Vol.15, Issue 1: 22-25
- HIMANEN, P. (2005), *Hacker Etiği İş Hayatına Yıkıcı Bir Yaklaşım*, Çev. Şebnem Kaptan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- HOLMAN, T.B., A. Epperson (1984), “Family and Leisure: A Review of The Literature With Research Recommendations,” *Journal of Leisure Research*, Vol.16, pp.277-94.
- HORKHEIMER, M. (2010), *Akl Tutulması*, Metis Yayınları, İstanbul.
- HORKHEIMER, M., Adorno (1996), *Aydınlanmanın Diyalektiği II*, Çev.O.Özgül, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- <http://nazenin.wordpress.com/oluler-bayrami-veya-halloween-nedir>, Zeynep Bell, Erişim Tarihi: 14/09/2010.
- <http://spor.ok.net/turk-futbolu-1-milyar-dolar>, Erişim Tarihi: 12/06/2010.
- <http://sport.independent.co.uk/football/news/article357006.ece>, Doğru, 2008, Erişim Tarihi: 07/04/2010.

<http://www.ekoses.com/ekolojikyasamportali/bpg/publication>, Erişim Tarihi: 10/06/2010.

<http://www.haber7.com/haber/20090626/Evlenme-bosanmaverileriaciklandi.php>
[24.12.2009](#))

<http://www.tff.org>,15/04/2009.

Hürriyet Gazetesi, 27.03.2009.

ISO-AHOLA, S. E. (1980), *The Social Psychology of Leisure and Recreation*, Springfield, III.: Charles C. Thomas.

JUNIU, S. (2000), "Downshifting: Regaining the Essence of Leisure," *Journal of Leisure Research*, 1st Quarter, Vol. 32 Issue 1, p69, 5p.

KANDO, T., W.C. Summers (1971) "The Impact of Work on Leisure: Toward a Paradigm and Research Strategy, *Pacific Sociological Review* 14 (Summer 1971): 310-327).

KARASAR, N. (2005), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 15. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

KEMERLİOĞLU, E. (1973). Erzurum'da Meslekler ve Sosyal Tabakalasma, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.

KILIÇBAY, M. Ali (1999), *Dinin Fiziği Demokrasinin Kimyası*, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul.

KIPPAX, S., S. Koenig, G. Dowsett (1984), "Potential Arts Audiences: Attitudes and Representations," Unpublished Report, Macquarrie University.

KOZAK, İ. E. (1999), *İnsan-Toplum-İktisat*, Değişim Yayınları, İstanbul.

KOZANOĞLU, C. (1996), *Bu Maçı Alıcaz!*, İletişim Yayınları, İstanbul

KÖKNEL, Ö. (1981), *Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları*, Cem Yayınevi, Ankara

KRAUS, R. (1971), *Recreation And Leisure in Modern Society*, U.S.A.

KURAN-I KERİM, Türkçe Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı.

KURULTAY, T., V.Aytayman ve M. Kurt, (1997), “Futbol Kültürü Tartışmaları,”
Der. M. Kurt, V. Aytayman, T. Kurultay, *Arena’da Show: Modern Sporun
Dünü ve Bugünü*, Sorun, İstanbul.

LAFARGUE, P. (1999), *Tembellik Hakkı*, Çev. V.Günyol, Cumhuriyet Gazatesi
Yayınları, İstanbul.

LUTHER, M. (1517), *Disputatio pro Declaratione Virtutis Indulgentiarum*,
(Endüljansların Kudretine ve Yararına Dair İfşaatlarla İlgili Münazara), Çev.
Kaan H. Ökten, Maltepe Üniversitesi İstanbul.

MACDONALD, K. M. (1995), *The Sociology of the Professions*, Sage Publications,
London.

MACINTOSH, D., D. Whitson (1990), *The Game Planners: Transforming Canada’s
Sport System*, McGill University Pres, Montreal.

MANGHAM, I. (1995), *MacIntyre and the Manager, Organization*, V.2. 181-204.

MARKLAND, D. L. Hardly (1993), “The Exercise Motivations Inventory:
Preliminary Development and Validity of A Measure of Individuals’ Reasons
for Participation in Regular Physical Exercise,” *Personality and Individual
Differences*, Vol.15,pp. 289-96.

MARX, Karl (1997), “Boş Zaman Üzerine Seçmeler”, *Cogito*, 1997/12.

MARX, Karl ve F. Engels (1990), *Alman İdeolojisi*, Çev. H. Erbil, Melsa Yayıncılık;
İstanbul.

MATHESON, J. (1990), *Voluntary Work*, General Household Survey and HMSO,
London.

McAULEY, E. (1992), “Understanding Exercise Behavior: A Self-Efficacy
Perspective,” In G. C. Roberts (ed.), *Motivation in Exercise and Sport*,
Champaign.

McGILLIVRAY, D., R., Fearn, A., McIntosh (2005), “Caught Up in the Beautiful
Game: A Case of Scottish Professional Footballers,” *Journal of Sport and
Social Issues*, 29, 1: 102-23

- McGOVERN, P. (2002), "Globalization or Internationalization? Foreign Footballers in the English League," 1946-95, *Sociology*, Vol.36, 1:23-42.
- MITTEN, M. J., T. Davis, R. K. Smith ve R. C. Berry (2005), *Sports Law and Regulation*, Apsen Publishers, New York.
- MİLLİYET GAZETESİ, 2 Temmuz 2010.
- MORE, T. (1997), *Utopia*, Çev. S. Eyüboğlu, V. Günyol, Cem Yayınevi, İstanbul.
- MORRIS, D. (1981), *The Soccer Tribe*, Cape, London.
- MUTLU, E. (1995), *İletişim Sözlüğü*, 2. Baskı, Ark Yayınları, Ankara.
- NAOYUKI H. (2003), "An Estimate Of The Economic Size Of The Sports Media Industry in Japan," 11th European Sport Management Congress, Sweden.
- ODABAŞ, H., Z. Y. Odabaş, P. Coşkun (2008), "Üniversite Öğrencilerinin Okuma Alışkanlığı: Ankara Üniversitesi Örneği", *Bilgi Dünyası*, 2008, 9(2): s.431-465.
- OFFE, C. (1985), *Disorganized Capitalism*, Polity Pres, Cambridge.
- OKUMUŞ, E. (2005), "Boş Zamanlar ve İslam," *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Mart 2005, sayı 5, s 23-45.
- ONGAN, S. (2007), Futbol Ekonomisi: Hedef 2016 Avrupa Şampiyonası, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, s. 107-113.
- ÖZKAN, D. Ö. (2009), "Saraybosna'da Futbol Taraftarlığı ve Kimlik Farklılaşması: Sarajevo ve Zeljeznice Taraftarları," Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Antropoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- PARKER, A. (1996), *Chasing the Big Time: Football Apprenticeship in the 1990s*, University of Warwick, Unpublished PhD Thesis.
- PARKER, S. (1971), *The Future of Work and Leisure*, U.S.A.
- PLATON (2006), *Devlet*, Çev. Neval Akbıyık, Antik Dünya Klasikleri, İstanbul.

- RIGAUER, B. (1982), *Sport and Work*, Çev. Allen Guttmann, Columbia University Pres, New York.
- ROBINSON, J.P.(1990), "Television's Effects on Families' Use of Time," J. Bryant (ed.), *Television and The American Family*, Hillsdale, N.J.:Erlbaum.
- RODERICK, M. (2006), *The Work of Professional Football: A Labour of Love?*, Routledge, USA and Canada
- ROWE, D.(1996), *Popüler Kültürler: Rock ve Sporda Haz Politikası*, Çev. M. Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- RTÜK (2009), *Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması*, 20.Şubat.2009
- RUSSEL, B. (1990), *Aylaklığa Övgü*, Çev.M.Ergin, Cem Yayınları, İstanbul.
- SAVATER, F. (2000), *Gençlerle Politika Üzerine*, Çev. Ş. Karadeniz, İletişim Yayınları, İstanbul.
- SMITH, A. (2002), *Ulusların Zenginliği*, Çev. M. Tanji Akad, Cilt 1, Alan Yayıncılık, İstanbul.
- SOMBART, W., (1993) "Kapitalizmin Manevi Kaynakları: Felsefe ve Din," *Kapitalizm ve Din*, (Haz. M. Özel), İstanbul.
- STEMMLER, T. (2000), *Futbolun Kısa Tarihi*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- TALİMCİLER, A. (2005), "Bir Meşrulaştırma Aracı Olarak Türkiye'de Futbol," *Toplum ve Bilim*, S.103, s.147-163
- TALİMCİLER, A. (2008), "Futbol Değil İş: Endüstriyel Futbol," *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S. 26 Kış-Bahar 2008, s.89-114
- TDK (1974), Türk Dil Kurumu Eğitim Terimleri Sözlüğü.
- TDK (2004), Türk Dil Kurumu İktisat Terimleri Sözlüğü.
- TEIREMA, E. (1981), Psychosomatic Aspect of Asthma, *Psychiatria Fennica*, Supp.:75-7.

- TEZCAN, M. (1977), *Boş Zamanlar Sosyolojisi*, Doğan Matbaası, Ankara.
- TEZCAN, M. (1982), *Sosyolojik Açından Boş Zamanların Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara
- The Times, 8 Haziran 2005.
- TOMLINSON, A., C. Young (2006). National Identity and Global Sports Events: Culture, Politics, and Spectacle in the Olympics and the Football World Cup. Albany, State University of New York Press, NY.
- TORUN, İ. (2002), “Kapitalizmin Zorunlu Şartı,” *Protestan Ahlak*, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 2.
- TUNÇ, S. (2010), “Türk Futbolunda Sendikalaşma ve İngiltere Örneği,” *Sınıftan Sınıfa: Fabrika Dışında Çalışma Manzaraları*, Ayşe Buğra (der.), İletişim Yayınları, İstanbul.
- TURNER, B.S. (1996), *The Body and Society, Explonations in Social Theory*, Sage Publications, Second Edition, London.
- TÜRKDOĞAN, O. (1996), *İslam Ekonomik Sistemi ve Weberci Görüşler*, Turan Yayıncılık, İstanbul.
- URRY, J. (2002), *The Tourist Gaze*, Sage, 2. edition, London.
- ÜLGENER, S. (1981), *İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası*, Der Yayınları, İstanbul.
- VEBLEN, T. (1995), *Aylak Sınıf*, Çev.İ>User, Marmara Üniversitesi Yayını, İstanbul.
- WATSON, T.J. (1995), *Sociology Work and Industry*, 3rd edn, Routledge, London.
- WEBER, M. (1961), *General Economic History*, Hellman M. Palyi, eds. Frank H. Knight, Translato London: Collier Macmillian, London.
- WEBER, M. (2002), *Protestant Ethic and The Spirit of Capitalism*, Harmondsworth: Penguin.

- WEBER, M. (2005), *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, Çev. Zeynep Gürata, Ayrıç Yayinevi, Ankara.
- WEBSTER, F. K. Robins (1989), "Plan and Control: Towards a Cultural History of the Information Society," *Theory and Society*, 18.
- WERNER, S. (1993), "The Quintessence of Capitalism: A Study of The History and Psychology of The Modern Business Man.
- WHALLEY, P. (1987), "Constructing an Occupation: The Case of British Engineers", (Ed:H.Z. Lopata), *Current Research on Occupations and Professions*, 4: p. 3-20.
- WRIGHT, R. (2007), *İlerlemenin Kısa Tarihi*, Çev. Zafire Biliz, Barış Baysal, Versus Yayınları, İstanbul.
- YAĞBASAN, M., F. Ustakara (2008), "Türk Toplumunda Kahvehane ve Kafelerdeki İletişimsel Ortamı Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması (Gaziantep İli Örneği)," *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:18, Sayı:1, s. 233-260, Elazığ.
- YETİM, A.A. (2000), *Sporun Sosyal Görünümü*, G.Ü, Bed.Eğt.Spor Bil., Cilt5, Sayı1,s.63-72.
- YILDIRIM, A., H. Şimşek (2008), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 7. Baskı, Seçkin Yay., Ankara.
- YILMAZ, B. (2004), "Öğrencilerin Okuma ve Kütüphane Kullanma Alışkanlıklarında Ebeveynlerin Duyarlılığı," *Bilgi Dünyası*, 5(2), s. 115-136.
- ZAMAN GAZETESİ, 25.10.2008.
- ZILLMAN, D., B.S. Sapolsky ve J. Bryant (1979), "The Enjoyment of Watching Sport Contests," In J. H. Goldstein (ed.), *Sports, Games and Play*, pp. 297-335, Hillsdale, N.J: Erlbaum.

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Adapazarı'nda doğan Cemal İyem 2003 yılında Uludağ Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nden mezun oldu. 2005 yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Psikolojisi ve İnsan Kaynakları Yönetimi Bilim Dalından yüksek lisans derecesi aldı ve yine aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün Çalışma Ekonomisi Anabilimdalı'nda doktora programına başladı. 2005-2006 yılları arasında Londra'da (İngiltere), 2008-2009 yılları arasında ise Institute of Technology Tralee, School of Business and Social Studies'te (İrlanda) doktora eğitimini sürdürdü. 2009-2010 yılları arası Kadir Has Üniversitesi'nin düzenlediği Spor Hukuku ve Yönetimi Programını bitirdi. Halen Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

EKLER

EK 1: Anket Formu

Bu çalışma doktora tez çalışması olarak yapılmaktadır. <u>Lütfen adınızı yazmayınız.</u> Sonuçlar anonim olarak değerlendirilecektir. Görüşlerinizi sorunun karşısında rakam olarak ifade edilen yere işaretleyiniz. Açık yürekli cevaplarınız için teşekkür ederiz.		Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1	Daha çok boş zaman toplum için kötüdür.	1	2	3	4	5
2	Bir insan çalışarak her ne kadar az zaman harcarsa ve her ne kadar çok boş zamana sahip olursa o kadar iyidir.	1	2	3	4	5
3	Başarının anlamı, boş zaman aktivitelerini yapabilmek için, insanın bol zamanının olmasıdır.	1	2	3	4	5
4	Çalışma sürelerinin kısaltılmasına yönelik mevcut eğilim teşvik edilmelidir.	1	2	3	4	5
5	Boş zaman faaliyetleri, çalışmadan daha ilginçtir.	1	2	3	4	5
6	Çalışmak çok fazla zamanımızı alıyor ve rahatlamak için bize çok az zaman bırakıyor.	1	2	3	4	5
7	Daha fazla boş zaman toplum için iyidir.	1	2	3	4	5
8	Boş zaman artışına yönelik eğilim iyi bir şey değildir.	1	2	3	4	5
1	Kendimle gurur duyuyorum.	1	2	3	4	5
2	Yarının benim için kesinlikle daha iyi olacağına inanıyorum.	1	2	3	4	5
3	İnsanlar hayatlarını daima kendi arzu ve isteklerine göre yaşamalıdır.	1	2	3	4	5
4	İnsan, mümkün olduğunca hayatın keyfini çıkartmalıdır.	1	2	3	4	5
5	İnsan, olabildiğince içinde bulunduğu an için yaşamalı (anın keyfini çıkartmalı)dır.	1	2	3	4	5
6	Kefenin cebi yok dolayısıyla bu dünyada iyi yaşamaya bak.	1	2	3	4	5
7	İnsan önce kendi çıkarını düşünmeli, sonra başkalarının çıkarlarını.	1	2	3	4	5
8	İnsan gelecek için, bugünkü zevklerinden özveride bulunmamalıdır (vazgeçmemelidir).	1	2	3	4	5

		Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1	Çalışan insanlar başarıyı hak eder.	1	2	3	4	5
2	Sıkı çalışma kendi başına tatmin edicidir.	1	2	3	4	5
3	Eğer yeterince sıkı çalışırsanız, hiçbir şey imkansız değildir.	1	2	3	4	5
4	Sıkı çalışırsanız başarılı olursunuz.	1	2	3	4	5
5	Yaptığım işlerde en iyi olmalısın.	1	2	3	4	5
6	Sıkı çalışarak bir birey, hayattaki engelleri aşıp, dünyada kendi yolunu açabilir.	1	2	3	4	5
7	Sıkı çalışmak, başarı için bir anahtar değildir.	1	2	3	4	5
1	Çoğu insan, hiçbir kazancı olmayan eğlencelerle çok fazla zaman harcıyor.	1	2	3	4	5
2	İnsanların daha az serbest zamanları olsaydı, toplumumuzda daha az problem olurdu.	1	2	3	4	5
3	Kolay yoldan kazanılan para (kumar, vurgunculuk ..gibi) genellikle akılsızca (hesapsız) harcanır.	1	2	3	4	5
4	Bir insanın bir işi en iyi yapması kadar insanı mutlu eden çok az şey vardır.	1	2	3	4	5
5	Üniversitede en zor olan dersler, genellikle en yararlı olan derslerdir.	1	2	3	4	5
6	Hayatta başarılı olamayan insanların çoğu genellikle tembeldirler.	1	2	3	4	5
7	Her şeyini kendi kazanan insanların, zengin doğan insanlara göre daha ahlaklı olmaları muhtemeldir.	1	2	3	4	5
8	Belli zevklerimden özveride bulunmuş olsaydım, daha başarılı olacağımı sık sık düşünürüm.	1	2	3	4	5
9	İnsanlar dinlenmek/rahatlamak için kendilerine ayıracak daha çok serbest zamana sahip olmalıdır.	1	2	3	4	5
10	Sıkı çalışma gücü ve çalışma arzusu olan insanların başarı şansları daha yüksektir.	1	2	3	4	5

11	İşinde başarısız olan insanlar, genellikle yeteri kadar çaba göstermiyorlardır.	1	2	3	4	5
12	Eğer acı çekmemiş olsaydık, hayatımızın çok az anlamı olurdu.	1	2	3	4	5
13	Sıkı çalışmanın başarıyı getireceği çok da garanti değildir.	1	2	3	4	5
14	Kredi kartı, dikkatsiz harcamalar için bir araçtır.	1	2	3	4	5
15	Eğer kendimize ayıracak daha çok serbest zamanımız olsaydı, yaşam daha anlamlı olurdu.	1	2	3	4	5
16	Sıkıcı işlere hevesle yaklaşabilen adam, ilerler.	1	2	3	4	5
17	Yeterince sıkı çalışan insan, kendisi için muhtemelen iyi bir yaşam kurar.	1	2	3	4	5
18	Şayet yapacak çok az iş varsa, kendimi huzursuz hissederim.	1	2	3	4	5
19	Sıkı çalışmadan hoşlanmama, genellikle karakterin zayıflığını gösterir.	1	2	3	4	5

- 1 Yaşınız:.....
- 2 Eğitim durumunuz: a) İlkokul b) Ortaokul c) Lise d) Üniversite e) Mastır-Doktora
- 3 Doğum yeriniz: a) Köy/Kasaba b) İlçe c) Şehir d) Büyükşehir
- 4 Kaç yıldır profesyonel futbolcusunuz:.....
- 5 Haftada ortalama kaç saat çalışıyorsunuz:.....
- 6 Medeni durumunuz: a) Evli b) Bekar
- 7 Çocuklarınızda hangi özellikleri görmek istersiniz:.....
- 8 Bugün kendinizi hangi toplumsal tabakaya ait hissediyorsunuz:
a) Alt b) Alt-Orta c) Üst-Orta d) Üst
- 9 Sizin çocukluğunuzda, sizce aileniz hangi toplumsal tabakaya mensuptu:
a) Alt b) Alt-Orta c) Üst-Orta d) Üst
- 10 Dini hayat bakımından kendinizi nasıl değerlendiriyorsunuz:
a) İnanıyorum ve dini vecibelerimi yerine getiriyorum
b) İnanıyorum fakat dini vecibelerimi yerine getirmiyorum
c) Kuşkuluyum
d) İnanmıyorum
- 11 Aylık ortalama geliriniz:.....
- 12 Yarının bugünden daha iyi olacağına inanıyor musunuz:
a) Evet b) Hayır

EK 2: Görüşme Formu

Araştırma Konusu: YENİ ÇALIŞMA ETİĞİ VE BOŞZAMAN ÇALIŞANLARI: TÜRKİYE'DEKİ PROFESYONEL FUTBOLCULAR ÖRNEĞİ

Katılımcı:

Yer:

Tarih ve saat:

Giriş

Merhaba, “Türkiye’deki profesyonel futbolcuların emek süreçleri, çalışma ve boş zamana yönelik tutumlarının değerlendirilmesine yönelik bir alan araştırması” yapıyorum. Sizinle Türkiye’deki profesyonel futbolcular hakkında konuşmak istiyorum. Burada amacım; Türkiye’deki profesyonel futbolcuların nasıl bir çalışma ve boş zaman anlayışına sahip oldukları ve onların emek süreçlerini çeşitli boyutlarıyla ortaya çıkarmaktır.

Görüşmede verilen bilgiler sadece bu araştırmada kullanılacak ve kişisel bilgiler izin alınarak kullanılacaktır. kesinlikle gizli tutulacaktır. Araştırma sonuçları yazılırken, görüşülen kişilerin isimleri kendilerinden izin alındığından yazılacaktır. İzin vererseniz görüşmeleri sesli ve görüntülü olarak kayıt altına almak istiyorum. Tahmini görüşme süresi 45-75 dakika sürecektir. Bu araştırmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederim.

GÖRÜŞME SORULARI

1. Türkiye’deki profesyonel futbolcuların çalışma koşulları ile ilgili düşünceleriniz nedir? Neden böyle düşünüyorsunuz?
2. Türkiye’deki profesyonel futbolcuların çalışma dışında sahip oldukları boş zamanları değerlendirmeleri ile ilgili düşünceleriniz nedir?
3. Futbolda çalışma ve boş zaman arasındaki ilişki nasıl olmalıdır? Neden böyle düşünüyorsunuz?

Bana zaman ayırdığınız için çok teşekkür ederim. Bu konuda eklemek istediğiniz başka görüş ve önerileriniz için ciyem@sakarya.edu.tr adresine mail atabilirsiniz.

EK 3: Profesyonel Futbolcuların Çalışma Koşullarını Tespit Etmede Kullanılan Kod Listesi (Oluşturulan Taslak ve Kesin Temalar)

Abdullah Avcı	“Ben yoğun çalışan biriyim . Sabah 10’dan akşam 6-7’ye kadar her gün 8-9 saat tesislerde bulunurum. Haftada sadece 1 gün izin kullanırım.” (20.09.2008, Yenikapı-İstanbul)	Yoğun çalışma
Bülent Uygun	“Neredeyse uyku haricinde bütün zamanımı tesislerde geçiriyorum, aklımızda sürekli futbol var. O yüzden bizler 24 saat 365 gün çalışan emekçileriz .” (10.10.2008, Kocaeli)	24 saat 365 gün çalışma
Hami Mandıralı	“Futbolcular ağır işçilerdir .” (30.03.2009, Cork-İrlanda)	Ağır işçi
Tuncay Şanlı	“Futbolcu olmak gibi bir amacım yoktu. Ailemin ekonomik seviyesi iyi değildi. Ben hem çalışıp, hem okuyup, hem de futbol oynadım. Ben futbola hep amatör ruhumla baktım. Fenerbahçe’de oynadığım 5 yıl tesislerde yaşadım. İşimle evimi bir arada tuttum. Futbolda çalışma koşulları oldukça ağır. Sadece fiziksel olarak değil psikolojik olarak da çok ağır. ” (29.04.2009, Middlesbrough, Yarm-İngiltere)	Çalışma koşulları ağır
Mehmet Altıparmak	“Bizler eskiden futbolculuk dönemlerimizde 3-4 saat idman yapardık. Eğer o dönemler saha içinde sakatlanmadıysak; bu bize Allah’ın yardım etmesidir, yoksa çok ağır ve yanlış idmanlar yapıyorduk.” (20.09.2008, Kartal-İstanbul).	Ağır idmanlar
Fuat Yaman	“Kazanma ve başarının en ön planda olduğu Türk futbolunda çalışma koşulları oldukça ağırdır . Eskiden ilkel futbolda ilkel antrenman teknikleri vardı. Günümüzde futbol daha hızlı, futbolcunun koştuğu mesafe daha fazla. Ben 7,8 saat uyku geri kalan yemek, içme haricinde yaklaşık günde 13 saatimi kulüpte geçiriyorum. ” (05.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Ağır çalışma koşulları
Hasan Vezir	“Fenerbahçe’den Galatasaray’a çok yüksek bir ücretle geçtim. Aldığım rakamın daha aşağısına Fenerbahçe’ye imza atabilirdim. Ancak Fenerbahçe benimle ilgilenmedi ve ben de	Zor bir meslek

	Galatasaray'ı tercih ettim. Bu olayda hep ben suçlu gibi gösterildim. Sokakta yürürken bile problem yaşıyordum. Ama bu süreçte en az hatalı olan benimdir. Yaptığımız meslek o kadar zor ki bir futbolcunun aldığı para anasının ak sütü gibihelaldir”(10.08.2009,Kartepe-Kocaeli)	
Zeki Önatlı	“ Türkiye’de futbol hep başarı odaklı olduğundan çalışma koşulları da ağırlaşmaktadır. Sezon öncesi kamplar, maç öncesi kamplar, hiç hata yapmamalısın anlayışı futboldaki çalışma koşullarını zorlaştırmaktadır. Hiç bir şey dışarıdan görüldüğü gibi değil.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)	Başarı odaklı, ağır çalışma
Engin Korukır	“Hala bazı futbol takımları, ciddi maddi sıkıntılar, tesis ve idman açısından sıkıntılar yaşamaktadır. Bu durum da futbolda çalışma koşullarını daha da ağırlaştırmaktadır. ” (10.03.2010, Sakarya)	Ağır çalışma
Özcan Kızıltan	“Futbolda çalışma süreleri kısa gibi görünse de, koşullar oldukça ağırdır. Örneğin 1-2 saat antrenman yapıyoruz. Ama bu antrenmanın her saniyesini bile kullanıyoruz. ” (14.04.2010, İzmir)	Antrenmanın her saniyesini kullanma
Suat Usta	“Futbolculuk bir hayat tarzı. Bu işi diğer işlerden ayıran en önemli şey bu işe ruhunu vermelisin. Sonuçta insanları eğlendirmeye yönelik bir iş yapıyorsunuz. Göz önündesiniz her şeyine dikkat etmelisin. 24 saat, 365 gün futbolcusun. 24 Kamplar, aileden sürekli uzakta kalmak, yani çok zor bir iş. ”(13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	24 saat 365 gün çalışma
Mehmet Al	“İyi bir futbolcu olabilmek için, normal antrenmalar dışında ekstra çalışmalar yapılmalıdır. Yaptığımız iş çok zor bir iş. Eşimizden, ailemizden sürekli uzak kalıyoruz.” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Çok zor bir iş
Mahmut Hanefi Erdoğan	“İlk önce adamlık, kişilik. Zor bir iş ama dünyanın en güzel işi. dinlenmesi, antrenman, fiziksel ve zihinsel hazırlık süreçleriyle çok ağır bir iş. ” (20.10.2010, Sakarya)	Çok ağır bir iş

Mesut Morgül	“ Madencilikten sonra en zor mesleğin futbolculuk olduğu söyleniyor. Fiziksel yapılan bir işin yanında mental yönü de var. Hem fiziğin hem psikolojin yerinde olacak.” (20.10.2010, Sakarya)	Zor meslek
Yasin Görkem Arslan	“ Futbol oynamak kolay değildir. Futbolculuk çoğu şeyden fedakârlık etmektir.” (08.04.2010, Sakarya)	Kolay olmayan bir iş
Erkan Avseren	“Futbolculuk hakikaten bir meslektir. Bizler ağır işçileriz. Günde 4 saate yakın antrenman sürecimiz geçiyor. Bu sürenin her dakikası kullanılıyor. Kazandığımız para helal. Futbolculuk 10 yıl askerlik yapmak gibi.” (12.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Ağır işçiler
Murat Bölükbaşı	“ Gerek futbolculuk gerekse antrenörlük sürecinde yapılan iş çok zor. Bizler futbolun emekçileriyiz.” (29.10.2010, Sakarya)	Çok zor iş Tema 1: Ağır Çalışma Koşulları

Abdullah Avcı	“Bizler futbolu duygularımızla oynayan bir milletiz. Oyuncu ve antrenör maç öncesi maçı kazanmak için yoğun bir baskı altında kalıyor. Bu baskının temel nedeni işini kaybetme korkusu. ” (20.09.2008, Yenikapı-İstanbul)	İşini kaybetme korkusu
Bülent Uygun	“Eskiden futbolda gönül adamları vardı. Şimdi ise torpilin, siyasetin işin içersine girdiği bir yapı var. İşten anlamayan adamlar futbolun içersine girmiş durumda. Futbol Türkiye’de kazanmaya orantılı. Yurt dışında iyi oynayıp kaybetse de alkışlanıyorsun. Türkiye’de yenildiğin zaman ana avrat küfür yersin. En büyük değer verdiğimiz kendi namus kavramlarımıza küfür ederler. Bunun yanı sıra bir de işinden olursun. ” (10.10.2008, Kocaeli)	İşinden olma
Hami Mandıralı	“Ben bu meslek için 11 kere ameliyat oldum. Başka hangi meslek grubunda böyle bir risk vardır? Biz futbolcuyken hocalarımız bize sürekli futbolcunun bavulu kapının yanında durmalıdır, bu gün burada olabilirsiniz ama yarın nerede olacağınız belli olmaz. ” (30.03.2009, Cork-İrlanda)	Yarın (gelecek) korkusu
Tuncay Şanlı	“Bir hafta gol attığında en iyi, öteki hafta gol atamadığında en kötü futbolcu oluyorsun. İş garantin yok. ” (29.04.2009, Middlesbrough, Yarm-İngiltere)	İş garantisi olmaması
Mehmet Altıparmak	“Ben Gençlerbirliği, Denizlispor, Alanyaspor, Petrolfisi, Eskişehirspor, Ufaspör, Şekerspor, Çanakkale Dardanelspor, Uşakspor, Sakaryaspor, Diyarbakırspor, Elazığspor gibi pek çok farklı takımda oynadım. Bu kadar fazla takım değiştirmemin nedeni, hep doğru bildiğimi, takım haklarını savunmam oldu. Türkiye’de çok konuşursanız sizi göndertirler. ” (20.09.2008, Kartal-İstanbul).	Gönderilme korkusu
Fuat Yaman	“Futbolda başarılı olduğunuz sürece çalışırsınız. Futbolda hiçbir şeyin garantisi yoktur. ” (05.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	İşin devamlılığı için sürekli

		başarı
Hasan Vezir	“Futbolda çok popüler iken bir anda dibe vurabiliyorsunuz. Hiçbir şeyin garantisi yok. ” (10.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Garantisi olmayan iş
Zeki Önathlı	“Bizler futbolculuktan başka meslek yapamayız, meslek hayatımız sürekli risk altında , her an sakatlıklar yaşayabiliriz. Yine ortalama bir futbolcunun 15 yıllık profesyonel kariyeri olmakta ve bu süreci iyi kullanıp bütün birikimlerini yapması gerekir. Çünkü bizim herhangi bir kamu çalışanı ya da kendi işini yapan kişiler gibi uzun yıllar çalışma ve emekli olma hakkımız bulunmamaktadır. Ayrıca Türkiye’de belli başlı futbol kulüplerinde görev alan futbolcular ve teknik ekip haricinde, futbolcular sanıldığı kadar aksine çok yüksek ücretler alamamaktadır. Basına çok yüksek ücretler yansısı da futbolcular bu rakamları gerçekten alamamaktadır” (30.03.2009, Cork-İrlanda)	Uzun yıllar çalışamama durumu
Engin Korukır	“ Futbolda iş güvencesinden bahsetmek imkânsız. Özellikle Türkiye’de en ufak bir başarısızlıkta topun ağzına geliyorsunuz.” (10.03.2010, Sakarya)	İş güvencesinin olmaması
Özcan Kızıltan	“ Futbol gelecek belirsizliği, her an sakatlık riski ve en ufak başarısızlıkla işinizin son bulabileceği bir sektördür. ” (14.04.2010, İzmir)	Sakatlık riski
Suat Usta	“Profesyonel futbolcu her şeyine dikkat etmelidir. Aksi takdirde bir anda dibe vurabilir. Sadece futbol oynamak yeterli değil bu işte kalıcı olmak zor. ” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Kalıcı olmanın zorluğu
Mehmet Al	“Futbolun adaleti maalesef yok. Düştüğünüz zaman kimse sizinle ilgilenmiyor. Hemen başka takıma gönderiliyorsunuz. Futbolda geleceğimi göremiyorum. Bu yüzden spor futbol oynarken, aynı zamanda spor akademisini bitirip Beden Eğitimi öğretmeni olmayı istiyorum. En azından öğretmenlik işinin bir güvencesi var.” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Gelecek belirsizliği
Mahmut Hanefi	“Futbolda bir gün çok gündemdesin bir gün	Garantisi

Erdoğdu	yoksun. Ben bunu yakından yaşayan biriyim. Bir dönem Fenerbahçe’deydim. Futbolda hiç bir Şeyin garantisi yok. ” (20.10.2010, Sakarya)	olmayan bir iş
Yasin Görkem Arslan	“Benim burada gençlere, yeni futbola başlayacak yeteneklere tavsiyem, okulunuzu arka plana bırakarak buişebaşlamayın.Okulunuzda her zaman ön planda hatta futboldan daha ön planda olsun. Çünkü artık futbolda emeğinizin karşılığını alamama, en ufak başarısızlıkta gönderilme riski daha fazla ”(08.04.2010,Sakarya)	Başarısızlıkta gönderilme
Erkan Avseren	“Türkiye’de profesyonelliğin sadece ismi var kendisi yok. Futbolcu da profesyonel gibi davranmıyor, futbol kulüpleri de. Her an gönderilme, kadro dışı bırakılma riski taşıyorsunuz. Bildiğiniz gibi futbolcu her canının istediği zaman takım değiştirmiyor. Bunun belli bir zaman aralığı ve yasal Şartları var. Türkiye’de tanınan bir antrenör beni takımda düşünmediğini transfer sezonunun son gününde söyledi. O zamana kadar beni oyaladı. Nasıl bir iş güvencesinden bahsedebilirim ki.” (12.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Başarısızlıkta kadro dışı kalabilme
Murat Bölükbaşı	“Futbolda sizden hep daha fazlasını istiyorlar. Başarılı olsanız bile hep daha fazlası sürekli işinizden olma riski taşıyorsunuz. ” (29.10.2010, Sakarya)	Risk
Mesut Morgül	“ Yaptığımız işin hiçbir güvencesi yok. Sakatlandın bittin. Sosyal güvencesi yok.” (20.10.2010, Sakarya)	Sosyal güvencenin olmaması Tema 2: İş Güvencesi Problemi

Abdullah Avcı	“Bizler futbolu duygularımızla oynayan bir milletiz. Oyuncu ve antrenör maç öncesi maçı kazanmak için yoğun bir baskı altında kalıyor . Sonuç odaklı bir anlayış baskıyı da beraberinde getiriyor. 24 saat sadece işine odaklanmak, futbolu düşünmek, futbolu konuşmak bizler üzerinde yoğun bir baskı oluşturmaktadır. Aynı zamanda futbolda sürekli kazanma beklentisi de önemli bir baskı yaratmaktadır. Kazanmak için oyuncularımıza baskı yapmamalıyız.” (20.09.2008, Yenikapı-İstanbul)	Sonuç odaklı
Bülent Uygun	“Eskiden futbolda gönül adamları vardı. Şimdi ise torpilin, siyasetin işin içersine girdiği bir yapı var. İşten anlamayan adamlar futbolun içersine girmiş durumda. Futbol Türkiye’de kazanmaya orantılı . Yurt dışında iyi oynayıp kaybetse de alkışlanıyorsun. Türkiye’de yenildiğin zaman ana avrat küfür yersin. En büyük değer verdiğimiz kendi namus kavramlarımıza küfür ederler.” (10.10.2008, Kocaeli)	Kazanma odaklı bir yapı
Hami Mandıralı	“Bazı maçlardan sonra çok kere bu mesleği bırakmayı düşündüm. Yaşadığım baskıdan dolayı ağladım bile. ” (30.03.2009, Cork-İrlanda)	Stres
Tuncay Şanlı	“Maç bitiyor; öteki maçı düşünmeye başlıyorsunuz. Seyirci ne diyecek?, gazeteler ne yazacak?. Gerek sağ içinde gerek sağ dışında sürekli baskı altındasınız . Sürekli göz önündesiniz. Ben Türkiye’de futbol oynarken çok büyük zorluklar yaşadım. Ben mutlu bir insanım. Bir dahaki maça kendimi dağa iyi motive etmek adına kaybedilen bir maçın ertesinde bile aynı mutluluğumu idmana yansıtıyorum. Ancak insanlar bunu yanlış anlıyorlar.” (29.04.2009, Middlesbrough, Yarm-İngiltere)	Göz önünde olma
Mehmet Altıparmak	“Futbolda sürekli maç kazanma beklentisi, anlayan, anlamayan herkesin futbol hakkında bir yorum yapması bizlerin bu işi yaparken yoğun baskı	Sürekli kazanma beklentisi

	altında kalmamızı sağlamaktadır.” (20.09.2008, Kartal-İstanbul)	
Fuat Yaman	“Mutluluk başarıyı da beraberinde getirir. Ancak futbolda taraftar, yönetim, medya tarafından üzerimizde yaratılan baskı bizi etkiliyor. ” (05.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Taraftar, yönetim, medya baskısı
Hasan Vezir	“Hakkımızda çıkan aslı olmayan haberler. İnsanların size tavır almasını sağlıyor. Bu da baskıyı getiriyor. Baskılar insanda stres, agresif durum, uyku sıkıntısı gibi sorunları getiriyor; bu da ister istemez performansı düşürüyor.” (10.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Asılsız haberler
Zeki Önatlı	“Futbolda takım içinde futbolcular arasında ya da teknik direktör ve futbolcu arasında bir takım baskılara rastlamak mümkündür. Örneğin Beşiktaş’ta oynarken bir Avrupa maçı için Almanya’ya gitmiştik. Haftalardır takıma alınmayan bir arkadaşımız biraz basının baskısı sonucunda hoca tarafından kadroya alındı. Biz haftalardır oynamayan bu arkadaşımızın yedek soyunacağını beklerken. Hoca kendisini ilk 11’de sahaya sürdü. Hoca ile de pek arası iyi olmayan bu arkadaşımız kötü bir oyun sergileseydi hoca basını da susturmuş olacaktı. Bakın oynattım ama oynayamadı diyecekti. Ancak bu arkadaşımız iyi bir maç çıkardı. Bu tarz olaylar futbolda yaşanan olaylardır. O arkadaşımızın üzerinde müthiş bir baskı vardı bunu hissetmişim.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)	Takım içi baskı
Engin Korukır	“Futbolcu ve teknik ekibin mesleğini yaparken rahat olmaları gerekiyor. Ancak bizler baskı altındayız. Futboldan anlamayan insanlar sizin hakkınızda yorum yapabiliyor.” (10.03.2010, Sakarya)	Rahat olamama
Özcan Kızıltan	“Gerçekten insan psikolojisini çok etkileyen bir iş. Takım içi ve takım dışı her alanda yoğun baskı altındasınız. Çünkü herkes sizden bir beklenti içerisinde.” (14.04.2010, İzmir)	Beklenti içerisinde olma

Suat Usta	“Futbolda takım içersinde de baskılardan bahsetmek mümkün . Yerinizde gözü olan insanlar var. Örneğin ben antrenman öncesi soyunma odasına girdiğimde bir kere Selamın Aleyküm dedim içeride bulunan bir takım arkadaşım bence merhaba dedi bunun gibi olaylar yaşanıyor. Aynı zamanda bir grupçuluktan da bahsedebiliriz.” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Takım içi gruplaşma
Mehmet Al	“Bu mesleği yaparken her an risk altındasınız. Sakatlanıyorsunuz, insanlar inanmıyor. Sizi takımda istemedikleri zaman göndermek için türlü baskıları yapıyorlar .” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Takımdan göndermek için yapılan baskılar
Yasin Görkem Arslan	“Futbol sadece oyundur demek artık kimseye inandırıcı gelmiyor. Futbol bir yaşama stilidir. Herkes futbol oynuyor, futbol izliyor, futbol yorumluyor, artık bir ticaret olan futbol herkese cazip geldiği için bu kadar popüler bir hal aldı. Dışarıdan yorum yapmak en kolayıdır. Ama sahada o işi gerçekleştirmek yürek yetenek ister. Futbol oynarken her iki takımda kazanmak için oynuyorlar yenmekte var yenilmekte ama stattaki seyirciye göre hep kazanacaksın, hep iyi oynayacaksın, karşı taraftakiler sanki insan değil. Maçı yensen bile neden 5 tane atmadın, 5 tane atsan bile neden golleri röveşata ile atmadın derler. Futbol oynamak kolay değildir. Futbolculuk çoğu şeylerden fedakârlık etmektir. Örneğin; dışarıda rahat gezemiyorsun gezdiğinde neden geziyorsun nasıl futbolcusun, gecelerin adamı, kızla görüldü, kendine bakmıyor diye bir sürü insan önyargıda bulunur. Hiçbir zaman rahat olamazlar , hele bir de skarlarda kötü olursa vay haline...” (08.04.2010, Sakarya)	Rahat hareket edememe
Erkan Avseren	“Futbol bir ticarete dönüşmüş durumda. Böyle olunca maç kazanma para kazanmaya dönüşüyor. Para kazanmak için yoğun rekabetin olduğu bir ortamda da baskı kaçınılmaz .” (12.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Rekabet
Murat Bölükbaşı	“İşinizi yaparken müdahale edenin çok olması, anlayan ,anlamayan herkesin futbol hakkındaki yorumları ister istemez işinizi yaparken baskıyı da getirmektedir .” (29.10.2010, Sakarya)	Yapılan yorumlar

Mesut Morgül	“Kötü sonuçlarda seyirci baskısı, başarısızlığın vermiş olduğu güven eksikliği, Büyük camialarda her zaman baskı olur . Bu baskıyı kaldıran futbolcular ayakta kalır.” (20.10.2010, Sakarya)	Güven eksikliği
Mahmut Hanefi Erdoğan	“Bu işte psikolojik baskı yaşıyorsunuz. En büyük baskı taraftar baskısıdır . İşler kötü gittiğinde taraftar sırt çevirdiğinde problemler yaşanmaya başlıyor.” (20.10.2010, Sakarya)	Psikolojik baskı Tema 3: Baskı

EK 4: Profesyonel Futbolcuların Çalışmaya Yönelik Değerlerini Tespit Etmede Kullanılan Kod Listesi (Oluşturulan Taslak ve Kesin Temalar)

Abdullah Avcı	“Şans kaybedenlerin sığındığı bir bahanedir. İyi niyetli, doğru ve sıkı çalışırsanız sonuç alırsınız. ” (20.09.2008, Yenikapı-İstanbul)	İyi niyetli çalışma
Bülent Uygun	“Başarı bir tesadüf değildir. Sıkı çalışmanın bir sonucudur. ” (10.10.2008, Kocaeli)	Başarı için sıkı çalışma
Hami Mandıralı	“ Disiplinli, sistemli bir çalışma başarı için kaçınılmaz. Sonuna kadar mücadele etmelisiniz, bu mücadelede üstünüz başınız yırtılır, her yanınız çamur, yara bere içinde kalır.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)	Disiplinli, sistemli çalışma
Tuncay Şanlı	“Tamamen kendinizi işinize adanmak zorundasınız, sıkı çalışmak zorundasınız. Sonuna kadar zorlamak olmayacak gibi görünen bir şeye olacaktı gibi sonuna kadar mücadele ederim; çalışırım. Futbolda şans yoktur. Şansı siz yaratırsınız. Sıkı çalışma ile başarı arasında ilişki vardır. Yetenek yeterli değildir. Ben çok çalıştım ki İngiltere’deyim.” (29.04.2009, Middlesbrough, Yarm-İngiltere)	Kendini işine adanmak
Mehmet Altıparmak	“Ben şansa çok inanmam. Şans çok düşük bir oranda etkilidir. Çalışacaksın abi. Çalışacaksın o şans ortamını kendin yaratacaksın. Bir futbolcu disiplinli, çalışmayı ve işini seven aldığı paranın hakkını veren bir yapıda olmalıdır. Bizler eskiden 3-4 saat idman yapardık. Biz karakterimiz, kişiliğimiz namusumuz için çalıştık. Hayatta bir şeyin değerini anlamak için sıkıntı çekmek gerekiyor. Yoksa anlaşılıyor. Futbolda da sıkı çalışacaksın, sıkıntı çekeceksin ki başarının değeri anlaşılın.” (20.09.2008, Kartal-İstanbul)	İşini sevmek ve aldığı paranın hakkını vermek
Fuat Yaman	“ İş kişinin merkezinde olmalıdır. Futbolcu asla işinden taviz vermemelidir.” (05.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	İş merkezli bir anlayış

Hasan Vezir	“Özellikle sezona iyi girmelisiniz. Bunun için de iyi çalışmak, sıkı çalışmak şart. Futbol oynamak, işini yapmak ta bir ibadettir.” (10.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	İyi çalışmak
Zeki Önatlı	“Futbolda başarılı olmak için sorumluluk sahibi olmak ve sıkı çalışmak gerekmektedir. ” (30.03.2009, Cork-İrlanda)	Sorumluluk sahibi olmak
Engin Korukır	“Başarıya doyulmaz, kişi başarı elde etmek için sürekli çalışmalıdır. Kötü oynayıp kazandığında başarı tesadüflere biniyor. Gerçek başarı için, hiçbir şeyi tesadüflere bırakmamak için sürekli çalışmak gerekmektedir.” (10.03.2010, Sakarya)	Sürekli çalışma
Özcan Kızıltan	“ Disiplinli, yoğun bir çalışma mutlaka başarıyı getirir. ” (14.04.2010, İzmir)	Yoğun çalışma
Suat Usta	“ Çalışmadan hiçbir şey olmaz. Futbol oynamadan hiç kimse sana yardımcı olamaz.” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Çalışmadan hiç bir şeyin olamaması
Mehmet Al	“1 saat antrenman, 90 dakika maç diye düşünüyor insanlar, yok böyle bir şey. Futbolcu sürekli çalışmalı, bedeninin diri tutmalıdır. Bedenini üzmeden başarıya ulaşamazsın. ” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Sürekli çalışma, bedeni üzme, bedeni diri tutma
Mesut Morgül	“Futbolcu kendisine verilen yetenekleri en iyi şekilde koruması ve sıkı çalışması gerekir. ” (20.10.2010, Sakarya)	Yeteneklerin korunması
Yasin Görkem Arslan	“Dışarıdan yorum yapmak en kolaydır. Ama sahada o işi gerçekleştirmek yürek, yetenek ister. Özellikle genç futbolcuların kendilerini tanıtmaları için, transfer yapabilmesi için çok çalışmaları gerekir. ” (08.04.2010, Sakarya)	Çok çalışmak
Erkan Avseren	“ Futbolculuk sıkı çalışmayı gerektirir, zordur. Ancak bir daha dünyaya gelsem yine futbolcu olurum.” (12.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Zor olma
Mahmut Hanefi Erdoğan	“Bu işin olmazsa olmazı çalışmak. ” (20.10.2010, Sakarya)	Çalışmak Tema 1: Sıkı Çalışma

Abdullah Avcı	“Türkiye’de futbolun kazanma odaklı olması antrenörlerin de kazanmak için ellerindeki en iyi oyuncuları oynatmalarını beraberinde getirmekte. En iyi olan oynar. ” (20.09.2008, Yenikapı-İstanbul)	En iyi olanın oynaması
Bülent Uygun	“Türk futbolcusun kazanma azmi, istediği zaman kazanabileceğini bilmesi var. Bu çok önemli. Bu felsefedeki futbolcular işlerinde en iyisi olmaları gerektiğini biliyorlar.” (10.10.2008, Kocaeli)	İşlerinde en iyi olma
Hami Mandıralı	“Günümüzde o kadar çok futbolcu olmak isteyen insan var ki, mecburen aralarından en iyilerini ayırmak zorundasınız. ” (30.03.2009, Cork-İrlanda)	Futbolcu sayısının fazlalığı
Tuncay Şanlı	“Türk futbolcusunun en temel sorunu yeterli görme sorunudur. Yani bir noktaya geliyoruz tamam burası bana yeter diyoruz. Ama Avrupa’da böyle bir şey yok, benim yapımda da yok. Yaptığın işte hep en iyisi olmalısın. Gittiğim takımda en fazla gol atan oyuncu kadar gol atmam, onun kadar koşmam, onun kadar mücadele ederim. Hiçbir zaman yeterli görmemek lazım.”(29.04.2009, Middlesbrough, Yarm-İngiltere)	Yeterli görmeme anlayışı
Mehmet Altıparmak	“Futbolcu seçimlerinde işinde en iyi , en problemsiz takıma en uygun olanları tercih ederim.” (20.09.2008, Kartal-İstanbul)	İşini en iyi yapma
Fuat Yaman	“Bir futbolcunun iş merkezinde olmalı, yaptığı işten taviz vermemeli ve antrenmanlarda ve maçlarda en iyisi olmak için çaba harcamalıdır. ” (05.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Taviz vermeme
Hasan Vezir	“Futbol oynamakta, işini yapmakta bir ibadettir. Bu ibadeti yaparken en iyisi olmalısın. ” (10.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	İşini yapmak bir ibadettir
Zeki Önathlı	“Bir futbolcu profesyonel yaşamalı ve buna bağlı olarak takıma girebilmek için de en iyisi olmalıdır. Çünkü rekabet oldukça fazla.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)	Profesyonellik

Engin Korukır	“Her zaman yaptığım işte en iyisi olmaya çalıştım. Futbolcularıma da bunu öğütledim.” (10.03.2010, Sakarya)	En iyi olma
Yasin Görkem Arslan	“Bu işte hep en iyi olmalısın . Önce takıma girebilmek için en iyi olmalısın, daha sonra transfer yapabilmek için en iyi olmalısın. Bu iş böyle.” (08.04.2010, Sakarya)	Takıma girebilme mücadelesi, transfer olmak
Suat Usta	“Delikanlı isen futbolcu olmalısın. Başka hiçbir meslekte böyle rekabet yok, hep en iyisi olmalısın .” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Rekabet
Mehmet Al	“Çalışırsan Allah verir. Ancak her zaman en iyisini yapmalısın .” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	En iyisini yapmak
Mesut Morgül	“Aslında bu durum kişinin bireysel hedefleri ile orantılıdır. Hedefleriniz var ise en iyisi olmalısınız .” (20.10.2010, Sakarya)	Bireysel hedefler
Mahmut Hanefi Erdoğan	“Her işin zorlukları var. Nasipten öteye geçmiyor. Ancak yaptığınız işte en iyisi olursanız , Allah'ta verir.” (20.10.2010, Sakarya)	En iyi olmak
Erkan Avseren	“Futbolda yapılan eleştirilere, insanların olumsuz yorumlarına izin vermemek için her zaman işini en iyi yapmalısın .” (12.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Olumsuz yorumlara izin vermemek
Murat Bölükbaşı	“Maç öncesi 18 kişilik bir kadro oluşturuyoruz. Bunlardan da 11'i sahada maça çıkıyor. Sonuçta futbol kuralları olan bir oyun. Bu kişileri belirlerken en iyilerini seçiyoruz. Çünkü hiçbir antrenör kaybetmek istemez. Kazanmak için her zaman en iyisini seçmeli, en iyisi olmalısın .” (29.10.2010, Sakarya)	Kazanmak Tema 2: Yapılan İşte En İyi Olma

EK 5: Profesyonel Futbolcuların Boş Zamana Yönelik Değerlerini Tespit Etmede Kullanılan Kod Listesi (Oluşturulan Taslak ve Kesin Temalar)

Abdullah Avcı	“ Futbolcu geleceğini düşünmelidir. Anlık hatalar kariyerinin bitmesine neden olabilir. ” (20.09.2008, Yenikapı-İstanbul)	Geleceğini düşünmek
Bülent Uygun	“Futbolun dünü yok, geçmişte şu kadar maç oynadım diyemiyorsunuz. Futbolda her zaman geleceğinizi düşünerek hareket etmelisiniz. ” (10.10.2008, Kocaeli)	Dünün olmaması anlayışı
Hami Mandıralı	“Yaptığınız işi sevmeli ve benimsemelisiniz. Aynı zamanda çok çalışmak gerek, geleceğini düşünmek gerek, bedeninden bir takım zevklerinden işin için özveride bulunmalısın. ” (30.03.2009, Cork-İrlanda)	Özveride bulunmak
Tuncay Şanlı	“ Geleceğini düşünmelisin. Musluk akarken küpünü doldurmalısın. Aslında günümüzde bu anlamda daha akıllı bir futbolcu topluluğu var. Çoğu futbolcu geleceğini düşünerek yatırımlar yapmakta. Hep eğlenmeye inanmıyorum. Kefenin cebi yok ama öteki taraf var. Dini duyguları unutmamak lazım. Allahın sana verdiği bedeni işinde, her yerde doğru kullanmak lazım.”(29.04.2009, Middlesbrough, Yarm-İngiltere)	Geleceğini düşünmek
Mehmet Altıparmak	“Hayatta bir şeyin değerini anlamak için sıkıntı çekmek gerekiyor. Bu meslekte de sürekli geleceğini düşünmelisin, düzgün ve düzenli yaşamalısın. ” (20.09.2008, Kartal-İstanbul)	Düzenli ve düzenli bir yaşam
Yasin Görkem Arslan	“ Futbolda anı yaşarsan uzun vadede kaybedersin. Bu iş fiziksel ve zihinsel bir iş. Hem fiziğini hem zihnini sürekli diri tutmalısın. Aslında bu durum kilosunu koruması gereken birinin rejim yapması, her istediğini yiyememesi gibi bir şey. Futbolda da bedenini, isteklerini, arzularını rejim yaptırmalısın.” (08.04.2010, Sakarya)	Uzun vadede kaybetmeme
Hasan Vezir	“ Futbolda ne oldum değil ne olacağım demelisin. ” (10.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Ne oldum değil ne

		olacağım anlayışı
Zeki Önatlı	“ Futbolcu diğer insanlar gibi her zaman istediğini yapamaz. Hayatını düzenli yaşmalıdır. Kendine, bedenine bakmalıdır. Bu yüzden de bir takım zevklerini zamanı gelince bastırmalıdır.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)	Her zaman istediğini yapamama
Mesut Morgül	“ Futbolcu geleceğini düşünmeli, anı yaşamamalı. Aslında bu durum tamamen kişinin hedefleri ile orantılıdır.” (20.10.2010, Sakarya)	Anın yaşanmaması
Mahmut Hanefi Erdoğan	“Bir futbolcu anı tabii ki yaşamalı ama geleceğini de unutmamalıdır. Üst düzey olarak en fazla 10 yıl futbol oynayabilirsin. Bu yüzden geleceğini düşünerek bu süre içerisinde bir takım zevklerden taviz vermek gerekir.” (20.10.2010, Sakarya)	Geleceği unutmamak
Suat Usta	“Bu işi yaparken her şeye dikkat etmelisin. İstediğin gibi yaşayamazsın. Bazen çok istediğin şeyleri yapamazsın, bunları bastırman gerekir. Bu işe ruhunu vermelisin. Öyle kolay bir iş değil.”(13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	İstediğin gibi yaşayamama
Mehmet Al	“Güzel bedenler üzülmeden başarıya ulaşılmaz. Bu işte başarı için bedeni üzme gerekiyor. ” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Bedeni üzme
Özcan Kızıltan	“Bu işte nefsini sürekli kontrol altında tutmalısın. Çünkü fiziğinle bir iş yapıyorsun.” (14.04.2010, İzmir)	Nefsin kontrol altında tutulması Tema1:Anlık Yaşamamak

Abdullah Avcı	“Oyuncu oynadığı oyundan keyif almalıdır, rahat olmalıdır. Futbolcunun saha dışındaki hayatı beni ilgilendirmiyor. Futbolcu rahat olmalı, bunları aşalım artık. Bir futbolcuda spor ahlakı ve oyun ahlakı olmalıdır. Futbol bir oyundur. Eskiden bir futbol takımında futbolcular kendi aralarında daha fazla zaman geçirmekte, takım ruhu daha fazla ortaya çıkmaktadır. Profesyonel futbolcu, takım ruhuna takımdaşığa bağlı olmalıdır. Ama günümüzde herkes kendi odasında bilgisayar başında. Maneviyatın yerine günümüzde maddiyat almıştır. Futbolcu daha bireysel yaşamakta vedavranmaktadır. ”(20.09.2008, Yenikapı-İstanbul)	Bireysel yaşam
Bülent Uygun	“Eskiden futbolda daha birlik, bütünlük, takım ruhundan bahsetmek mümkündü. Günümüzde futbolcu yalnız takılıyor. Herkes odalarına çekiliyor, önlerinde laptop kovalıyorlar. Ancak sahaya çıkınca takım ruhu ön planda. Futbolcu sadece kendisini düşünemez. Vatanı milleti için Allah’ın ona verdiği yeteneği kullanmalıdır.” (10.10.2008, Kocaeli)	Yalnızlık
Hami Mandıralı	“Günümüzde her ne kadar takım ruhuna vurgu yapılsa da, futbolcu kendini düşünüyor. ”(30.03.2009, Cork-İrlanda)	Kendini düşünmek
Tuncay Şanlı	“Futbol bir takım oyunudur. Herkes takımın başarısı için hareket etmelidir. Ancak günümüzde futbolda bireysellik daha ön planda. ”(29.04.2009, Middlesbrough, Yarm-İngiltere)	Bireysellik
Mehmet Altıparmak	“ Futbolda bireysellik olacak destekliyorum. Ama takım ruhuna uyumlu olmalı. Sadece kendine oynayan oyuncu bizim aramızda olamaz.” (20.09.2008, Kartal-İstanbul)	Bireysellik
Hasan Vezir	“Futbol bir takım oyunudur. Ancak günümüzde futbolcu sürekli kendini düşünüyor. ”(10.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Kendini düşünmek

Zeki Önatlı	“Artık yetenek ön planda. Futbolcu kendisini düşünüyor ama başarı için takım gibi hareket etmek şart.” (30.03.2009, Cork-İrlanda)	Kendini düşünmek
Engin Korukır	“Sadece kendini düşünenler futbolda silinip giderler. Ama sadece kendini düşünen futbolcu sayısı çok fazla.” (10.03.2010, Sakarya)	Kendini düşünmek
Mesut Morgül	“ Futbolcu her zaman önce kendisini düşünür ama takımın başarısı der.” (20.10.2010, Sakarya)	Kendini düşünmek
Suat Usta	“Hangi takımda, nasıl bir ortamda oynadığına bağlı. İyi bir arkadaşlık ortamı var ise, arkadaşların için, takımın için her şeyini verirsin. Yoksa tabii ki kendini düşünürsün. ” (13.08.2009, Kartepe-Kocaeli)	Kendini düşünmek
Mahmut Hanefi Erdoğan	“Bulduğunuz ortama bağlı. Örneğin ben Sakaryaspor’da asla kendimi düşünmüyorum. Her zaman takımım ön planda çünkü gerçekten Sakaryasporluyum. Kişisel düşünemezsin böyle bir ortamda. Yine takım içi arkadaşlık iyi olduğu zamanda kişisel düşünmezsin. Ancak genelde futbolcu kendini düşünür. ” (20.10.2010, Sakarya)	Kendini düşünmek
Yasin Görkem Arslan	“Sahada 11 kişi mücadele ediyoruz. Tek başına hiç bir şey yapamazsın. Sonuçta takımı düşünmek, takımla hareket etmek zorundasın. Ancak futbolda para kazanmak için kendini düşünmelisin , transfer yapmalısın. ” (08.04.2010, Sakarya)	Para kazanmak, transfer olmak Tema 2: Kendini Düşünmek

EK 6: 2009-2010 Sezonu Gidilen Maçlar Listesi

2009-2010 TFF 2.Lig 1.Klasman Grubu

TARİH	OYNAYAN TAKIMLAR
30.08.2009	Tavşanlı Linyitspor – Sakaryaspor
06.09.2009	Sakaryaspor – Bozüyükspor
13.09.2009	Beykozspor 1908 – Sakaryaspor
16.09.2009	Sakaryaspor – Pendikspor
27.09.2009	Türk Telekomspor – Sakaryaspor
04.10.2009	Sakaryaspor – Körfez Belediyespor
07.10.2009	Güngören Belediyespor – Sakaryaspor
11.10.2009	Sakaryaspor – Zeytinburnuspor
18.10.2009	Gebzespor – Sakaryaspor
25.10.2009	Sakaryaspor – Yalovaspor
01.11.2009	Sakaryaspor – Tavşanlı Linyitspor
08.11.2009	Bozüyükspor – Sakaryaspor
15.11.2009	Sakaryaspor – Beykozspor 1908
18.11.2009	Pendikspor – Sakaryaspor
29.11.2009	Sakaryaspor – Türk Telekomspor

06.12.2009	Körfez Belediyespor – Sakaryaspor
09.12.2009	Sakaryaspor – Güngören Belediyespor
13.12.2009	Zeytinburnuspor – Sakaryaspor
20.12.2009	Sakaryaspor – Gebzespor
27.12.2009	Yalovaspor - Sakaryaspor
24.01.2010	Sakaryaspor – Zeytinburnuspor
31.01.2010	Pendikspor – Sakaryaspor
07.02.2010	Sakaryaspor – Tavşanlı Linyitspor
14.02.2010	Gebzespor – Sakaryaspor
21.02.2010	Sakaryaspor – Beykozspor
28.02.2010	Körfez Belediyespor – Sakaryaspor
07.03.2010	Sakaryaspor – Bozüyükspor
21.03.2010	Yalovaspor – Sakaryaspor
28.03.2010	Zeytinburnuspor – Sakaryaspor
31.03.2010	Sakaryaspor – Pendikspor
04.04.2010	Tavşanlı Linyitspor – Sakaryaspor
10.04.2010	Gebzespor – Sakaryaspor
18.04.2010	Beykozspor 1908 – Sakaryaspor

25.04.2010	Sakaryaspor – Körfez Belediyespor
02.05.2010	Bozüyükspor – Sakaryaspor
16.05.2010	Sakaryaspor – Yalovaspor

EK 7: 2010-2011 Futbol Sezonu Gidilen Maçlar Listesi

2010-2011 TFF 2. Lig Kırmızı Grup

TARİH	OYNAYAN TAKIMLAR
20.08.2010	Belediye Vanspor – Sakaryaspor
05.09.2010	Sakaryaspor – Şanlı Urfaspor
13.09.2010	Tarsus İdmanyurdu – Sakaryaspor
19.09.2010	Sakaryaspor – Türk Telekomspor
26.09.2010	Çanakkale Dardanelspor – Sakaryaspor
03.10.2010	Sakaryaspor – Ofspor
10.10.2010	Adana Demirspor – Sakaryaspor
13.10.2010	Sakaryaspor – Eyüpspor
20.10.2010	Pursaklıspor – Sakaryaspor
31.10.2010	Sakaryaspor – Fethiyespor
07.11.2010	Pendikspor – Sakaryaspor
14.11.2010	Sakaryaspor – Konya Torku Şekerspor

EK 8: Sakaryaspor Takımı Çalışma Felsefesi

SAKARYA SPOR FUTBOL TAKIMI ÇALIŞMA FELSEFESİ

Her sporcu kendi işletmesinin patronudur. Sporcunun işletmesi ise kendi bedenidir. Profesyonel spor ağır beden işçiliğinin en önemli örneklerinden biridir. Ekmeğini bedeni ile kazanan profesyonel sporcu bunu karşılığında belli kurallara uymak, bazı fedakarlıkları göze almak zorundadır. Aksi takdirde ihaneti ilk gösteren sporcunun bizzat kendi vücudu olmaktadır. Başarıya giden yol hayal kurmakla başlar. Hayalini kuramadığınız hiçbir amaca ulaşma şansımız yoktur. Hedefinizi belirler, planlar, uygular ve sonuca ulaştırırsınız. Bunun için donanımlı olmak zorundasınız, yüksek ahlak, oturmuş bir sporcu karakteri, gerçek profesyoneliği benimsemiş iç disiplin ve inanç bir sporcunun başarısındaki en önemli silahıdır. Bireysel yeteneklerini takımın menfaatleri için kullanan, ben değil biz anlayışıyla hareket eden sporcu takımın ayrılmaz bir parçasıdır. Sevgi ve hoşgörüyü takım arkadaşlarıyla diyalog kuran sporcu arkadaşları tarafından takımadaşlık ruhuyla ödüllendirilir.

"SEVGİ-SAYGI-ARKADAŞLIK" başarıya giden yoldaki üç sihirli kelimedir. Büyüdükçe küçülmesini bilen insan, taşlı ve dikenli hayat yolunda mutlaka başarıya ulaşacaktır. Yeni sezonun camiamıza, siz sporcularımıza ve taraftarımıza hayırlı olmasını dilerim.

TEKNİK DİREKTÖR

MURAT BÖLÜKBAŞI

EK 9: Sakaryaspor Tatil Dönemi Aktif Dinlenme Programı

TATİL DÖNEMİ AKTİF DİNLENME PROGRAMI

25 HAZİRAN

- 3 X 12 dk. Aerobik koşu.
- Birinci arada (3-5 dk Esneklik) , ikinci arada (Hareketli jimnastik)
- 2 X 50 mekik , 1 X 50 kürek mekik, 2 X 50 ters mekik. 5 dk Stretching

26 HAZİRAN

- Fitnes ağırlık . Göğüs çalışmaları : (şekil : 1,4,5,8,9) Biceps : (şekil: 10,11,12,13)
- 15 dk. % 40 – 50 tempolu koşu. 5 Stretching

27 HAZİRAN

- 3 X 12 dk. Aerobik koşu.
- Birinci arada (3-5 dk Esneklik) , ikinci arada (Hareketli jimnastik)
- 2 X 50 mekik , 1 X 50 kürek mekik, 2 X 50 ters mekik. 5 dk Stretching

28 HAZİRAN

- Fitnes ağırlık. Omuz çalışmaları : (şekil : 9,10,11) - Sırt çalışmaları : (şekil: 2,3,4,5)
- 15 dk. % 40 – 50 tempolu koşu. 5 dk Stretching

29 HAZİRAN

- 3 X 15 dk. % 40 – 50 tempolu koşu.
- 2 X 50 mekik , 1 X 50 kürek mekik, 2 X 50 ters mekik. 5 dk Stretching

30 HAZİRAN

- Fitnes ağırlık. Bacak çalışmaları : (şekil : 1,3,4,5) – Triceps : (şekil: 7,8,9)
- 15 dk. % 40 – 50 tempolu koşu. 5 dk. Stretching

1 TEMMUZ

- 3 X 15 dk. % 40 – 50 tempolu koşu.
- 2 X 50 mekik , 1 X 50 kürek mekik, 2 X 50 ters mekik. 5 dk Stretching

2 TEMMUZ

- Fitnes ağırlık. Göğüs çalışmaları : (şekil : 1,4,5,8,9) - Biceps : (şekil: 10,11,12,13)
- 20 dk. % 40 – 50 tempolu koşu. 5 dk Stretching

3 TEMMUZ

- 2 X 15 – 1 X 20 dk. % 40- 50 tempolu koşu.
- 2 X 50 mekik , 1 X 50 kürek mekik, 2 X 50 ters mekik.

4 TEMMUZ

- Fitnes ağırlık. Omuz çalışmaları : (şekil : 9,10,11) - Sırt çalışmaları : (şekil: 2,3,4,5)
- 20 dk. % 40 – 50 tempolu koşu.

5 TEMMUZ

- 10 dk. % 40 – 50 tempolu koşu , 3 – 5 dk.ESNEKLİK
- Fartlex koşu 1 dk jog 1 dk tempo 20 dk (10 dk jog).
- 2 X 50 mekik , 1 X 50 kürek mekik, 2 X 50 ters mekik.

6 TEMMUZ

- Fitnes ağırlık. Bacak çalışmaları : (şekil: 1,3,4,5) – Triceps çalışması : (şekil: 7,8,9)
- 20 dk. % 40 – 50 tempolu koşu.

7 TEMMUZ

- 10 dk. Jog , 3-5 dk ESNEKLİK
- 2 X 20 dk % 40 – 50 tempolu koşu.
- 2 X 50 mekik , 1 X 50 kürek mekik, 2 X 50 ters mekik. TOPLAM : 60 dk

8 TEMMUZ

- Fitnes ağırlık Göğüs çalışmaları : (şekil : 1,4,5,8,9) – Biceps : (şekil: 10,11,12,13)
- 20 dk. % 40 – 50 tempolu koşu.

9 TEMMUZ

- 10 dk. Jog , 3-5 dk Esneklik
- Fartlex 1 dk jog 2 dk % 70 – 80 tempolu koşu. 22 dk Toplam 60 dk.

10 TEMMUZ

- Fitnes ağırlık. Omuz çalışmaları : (şekil : 9,10,11) - Sırt çalışmaları : (şekil: 2,3,4,5)
- 20 dk. % 40 – 50 tempolu koşu.

EK 10: Sakaryaspor 2009-2010 Sezonu İç Yönetmelik ve Disiplin Yönetmeliği

SAKARYASPOR TESİS İŞLETMECİLİK ve TİCARET A.Ş.

PROFESYONEL FUTBOL TAKIMI

2009/2010

SEZONU İÇ YÖNETMELİK ve DİSİPLİN YÖNETMELİĞİ

İÇ YÖNETMELİK

Madde 1. AMAÇ

Bu yönetmelik, kulüpte futbol faaliyetinin spor ahlakına, disiplinine, fair play ilkesine uygun bir biçimde yürütülmesini sağlamak amacı ile profesyonel futbolcu - kulüp ilişkilerini, genel davranış ve kuralları, çalışma kamp ve seyahat düzenini, disiplin suçlarını ve bunların müeyyidelerini belirlemek amacı ile düzenlenmiştir.

Madde 2. KAPSAM

Bu yönetmelik, Sakaryaspor Tesis İşletmecilik ve Tic. A.Ş. Profesyonel Futbol Takımının tüm profesyonel futbolcularını kapsar.

Madde 3. TANIMLAR

Bu yönetmelikte;

- "Kulüp" Sakaryaspor Tesis İşletmecilik ve Tic. A.Ş.'yi,
- "TFF" Türkiye Futbol Federasyonu'nu,
- "Yönetim" Sakaryaspor Tesis İşletmecilik ve Tic. A.Ş. Yönetim Kurulu'nu,
- "Teknik Direktör" Sakaryaspor Tesis İşletmecilik ve Tic. A.Ş. Profesyonel Futbol Takımı Teknik Direktörü'nü,
- "Teknik Heyet" Profesyonel Futbol Takımının teknik sorumluluğunu taşıyan eğitici kişileri,
- "Futbolcu" Kulübe bir Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi ile bağlı olan ve futbolculuk faaliyetini ücret karşılığı yürüten Profesyonel Futbolcuyu,
- "Disiplin Suçu" Bu yönetmelikte yer alan her türlü disipline aykırı eylemi,
- "Disiplin Cezası" Bu yönetmelikte disiplin suçu nedeniyle uygulanan müeyyideyi,

ifade eder.

Madde 4. Genel Davranış ve Kurallar:

- Kulüp sezon başında, futbolcu-kulüp ilişkilerini, genel davranış kurallarını, çalışma kamp ve seyahat düzenini, disiplin suçlarını ve bunların müeyyidelerini içeren İş Bu Yönetmeliği imza karşılığı tebliğ eder.
- Futbolcu, kulübün kendisine tebliğ ettiği iş bu yönetmeliğe tebliğ tarihinden itibaren eksiksiz ve tam olarak uymak zorundadır.
- Futbolcu kulübün izni olmadan başka bir işle uğraşamaz.
- Futbolcu kulübün yazılı izni olmadan futbol mesleğinin dışında yazılı ya da görüntülü yayın organlarına konu olamaz.
- Futbolcu özel yaşamıyla ilgili hususlarda hiçbir şekilde kulübün, takım arkadaşlarının, yöneticilerinin ve kulüp camiasının şeref ve itibarını zedeleyecek harekette bulunamaz, yazılı sözlü ya da görüntülü basın konusu olamaz.
- Hiçbir futbolcu, Futbol Şube sorumlusu haricinde Yönetim Kurulu Başkanı ve üyelerini arayıp isteklerini söyleyemez.
- Hiçbir futbolcu, izin günleri dahil kulüpte ve umuma açık yerlerde alkolden ötürü sarhoş görülemez.
- Futbolcular kesinlikle herhangi bir ortamda Yönetim, Teknik Heyet ve takım arkadaşları aleyhinde konuşamaz.
- Futbolcular antrenman esnasında Teknik Heyetin uyguladığı çalışma düzenini bozamaz.
- Futbolcu çalışmalarda, kamp, seyahat ve maçlarda ve her türlü faaliyetlerinde sporculuğa yaraşır davranışlarda bulunmakla yükümlüdür.
- Futbolcu toplum ilgisinin sürekli kendi üzerine topladığını bilerek hareketleri ile bu ilgililiyi takdire dönüştürecek davranış doğruluğuna sahip olmalıdır.
- Futbolcunun toplum içerisinde konuşması, hal ve hareketleri ile ayıplanmayacak düzeyde olmalıdır.
- Futbolcu, toplum değer yargısına ters düşecek beyan ve davranışlardan uzak kalmaya dikkat etmeli, politik tercih ve temayüllerini saklı tutmalıdır.

- n. Arkadaşlarına, meslektaşlarına ve mesleği ile ilgili kişilere karşı küçültücü ifade ve davranışlardan sakınmalıdır.

Madde 5. Futbolcuların Yükümlülükleri:

- Türkiye Futbol Federasyonu "Profesyonel Futbolcuların Statüsü ve Transfer Talimatı"nın 25. maddesinde belirtilen aşağıda yazılı yükümlülüklerini yerine getirmekle mükelleftir.

FUTBOLCULARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ :

MADDE 25 .

Futbolcular, Profesyonel Futbolcu Sözleşmesinin kendilerine yükledikleri edimlerin yanı sıra;

- Müsabakalara katılmak için kendisi tarafından yapılması gereken işlemleri takip etmek ve tamamlamak, gerekli belgeleri temin etmek,
- TFF'nin ve kulübün düzenlediği kurs, ders ve konferanslara katılmak,
- Hastalık ve sakatlık nedeni ile alınacak istirahat raporlarını beş gün içerisinde kulübüne ve TFF'ye bildirmek, (Bildirmediği takdirde futbolcu bir hak talebinde bulunamaz.)
- Kulübü tarafından usulüne uygun verilmiş para cezalarına karşı kararın tebliğ edildiği sezonun tescilini müteakip en geç 1 ay içinde, Uyuşmazlık Çözüm Kurulu'na başvurmak zorundadırlar.

VE AYRICA:

- Gerek Federasyonun, gerekse kulübün emir, talimat ve kurallarını bilmek ve bunlara uymak,
- Federasyonun, hakemlerin, kulübün, idarecilerin ve diğer sporcuların manevi şahsiyetini rencide edecek her türlü yazılı ve sözlü beyan ve davranışlardan kaçınmak,
- Kulübün yurt içinde ve yurt dışında yapacağı resmi ve özel her türlü futbol müsabakalarına iştirak etmek,
- Kamp, antrenman ve çalışmalara düzenli olarak katılmak,
- Kulübün onayı olmadan herhangi bir sportif faaliyete katılmamak,
- Kulübün yapacağı maçlarda oynayabilmek ve kendisinden beklenen verimi ortaya koyabilmek için, özel hayatına ve sağlığına gerekli dikkat ve özeni göstermek,
- Müsabaka içinde ve dışında gerek kulüp arkadaşları ve gerekse diğer takım oyuncularına ve hakemlere karşı şikayet ve cezayı gerektirecek her türlü hareketlerden sakınmak,
- Yurt içi ve yurt dışı kamp, antrenman ve müsabakalarda sporculukla bağdaşmayan davranışlardan kaçınmak,
- Geçici transfer yapması durumunda, yeni kulübüne karşı edimlerini yerine getirmek,

Madde 6. Çalışma Düzeni:

- Takımın çalışma gün ve saatleri Teknik Direktör tarafından belirlenir.
- Çalışma düzeni Yönetim Kuruluna, futbolculara, görevlilere ve ilgililere duyurulur. Bu duyuru sporculara ve ilgililere duyuru tablosuna asmak suretiyle Yönetim Kuruluna ise bu ilanın bir suretinin Kulüp Genel Müdürü tarafından gönderilmesi suretiyle olur.
- Çalışma düzeni yalnızca Teknik Direktör tarafından değiştirilebilir.

Madde 7. Çalışma Programı:

- Profesyonel Futbol Takımının haftalık çalışma programı Teknik Direktör tarafından yapılır, futbolcular, görevliler ve ilgililere duyuru tablosuna asmak sureti ile duyurulur.

- b. Çalışma programı yalnızca Teknik Direktör tarafından, Teknik Direktörün bulunmadığı zamanlarda ise Antrenör tarafından değiştirilir.
- c. Teknik Direktör hazırladığı çalışma programını, gerekli hazırlıkları, düzenlemeleri, haberleşmeyi ve diğer çalışma programlarını yapabilmesi için Futbol Şube sorumlusuna gerekli organizasyonu yapabilecek zamanı tanyabilecek şekilde bildirir.

Madde 8. Takım Kaptanının Görevleri:

- a. Takım Kaptanı, Futbol Şube Sorumlusu, Teknik Direktör, Antrenör ve futbolcular arasında iletişim kurulmasından ve aynı zamanda futbol takımının Sakaryaspor'luluk ruhuna ve disiplinine uyum sağlamasından sorumludur.
- b. Takım Kaptanı çalışmalarda, kamplarda, seyahatlerde ve maçlarda Sakaryaspor'luluğa yaraşır örnek davranış ve tutum içinde bulunur.
- c. Takım Kaptanı, Teknik Direktörün izniyle futbolcuların idari konulardaki istek ve dileklerini Futbol Şube Sorumlusun, teknik konulardaki öneri ve dileklerini ise Antrenör veya Teknik Direktöre iletmekle yükümlüdür.
- d. Futbolcular tüm dileklerini Futbol Şube Sorumlusuna, Antrenör ya da Teknik Direktöre takım kaptanı aracılığı ile iletirler.

Madde 9. Futbolcuların Günlük Yaşamlarında Kalkış ve Yatış Saatleri:

- a. Futbolcuların maç sonrası izinli sayıldıkları gün ve/veya günler hariç ikametgahları dışında bulunma ve yatma saatleri Teknik Direktör tarafından belirlenir. Futbolcuların bu saatlerden sonra ikametgahları dışında bulunmaları yasaktır.
- b. Futbolcular izinli sayıldıkları günleri ikametleri dışındaki bir adreste geçirmek isterlerse, bu isteklerini Teknik Direktöre izin adresini ve telefon numaralarını vererek iletirler.
- c. Futbolcular izin günlerinin bitiminde en geç 23.00'de ikametgahlarında hazır olacak şekilde hareket edeceklerdir. Futbolcuların bu saatten sonra her ne şekilde olursa olsun ikametleri dışında bulunmaları yasaktır.

Madde 10. Futbolcu sağlığı nedeniyle uyulması gereken kurallar:

- a. Futbolcular hangi nedenle olursa olsun, hastalık, sakatlık belirtileri hissettiklerinde, derhal, Futbol Şube Sorumlusuna Teknik Heyete, Takım Doktoru ve Masörüne bildirmek zorundadırlar.
- b. Futbolcular FIFA, UEFA ve TFF'nin doping düzenlemelerinde yasaklanan yada izin verilmeyen ilaçları ve benzeri maddeleri kullanmamak, bu konudaki kurallara uymak zorundadırlar. Futbolcular bu konularda takım doktoruna başvurarak kendilerini aydınlatmasını istemek hakkına sahiptir.
- c. Bütün futbolcular müsabakalara katılabilmeleri ve en yüksek performansı gösterebilmeleri için özel hayatına ve sağlığına dikkat ve özeni göstermeleri gerekmektedir.

Madde 11. Sakatlanan Futbolcuların Tedavi Koşulları:

- a. Sakatlanan futbolcular önce kulüp sağlık odasında Kulüp Doktoru ve masör tarafından tedavi edilirler. Doktor tarafından hastalığın veya sakatlığın bir hastanede tedavi veya ameliyat ile iyileştirilmesini gerekli görürse futbolcu derhal hastaneye kaldırılarak durumu onay için Futbol Şube Sorumlusu tarafından Yönetim Kuruluna bildirilir.
- b. Acil olmayan durumlarda kulüp sağlık odasının dışındaki tedavi ve ameliyatlara için Yönetim Kurulunun onayı gereklidir.
- c. Futbol Şube Sorumlusu ve Masörün haberi olmadan kendi kendine tedavi yaptırılanların hiçbir masrafı kulüp tarafından ödenmez.
- d. Kulüp sağlık odasına, Doktor, Masör, tedavi ihtiyacı olan sporcular, Kulüp Yönetim Kurulu ve resmi görevlilerden başkası giremez.

Madde 12. Masörün görevi ve masaj:

- a. Kulüp masörü ve masörleri, Kulüp Doktoru, Teknik Direktör ve Antrenör tarafından kendilerine verilen talimat dahilinde futbolcuların gerek tedavi amacıyla gerekse çalışma ve maçlardan önce masajlarını yapmak, çalışma ve maç sırasında doğabilecek küçük sakatlıkları anında tedavi etmekle yükümlüdür.
- b. Futbolcular, Teknik Direktör, Antrenör veya doktorun gerekli görmesi halinde küçük sakatlıkları gidermesi amacıyla ya da çalışmaya veya maça hazırlamak için belirli bir program içinde masaj yaptırabilirler.

Madde 13. Kamplar ve seyahatlerde uyulması gereken kurallar:

- a. Profesyonel Futbol Takımı Teknik Direktörün isteği üzerine Futbol Şube Sorumlusu ve Yönetim Kurulu tarafından alınacak karar ile kısa ya da uzun süreli kampa alınabilirler. Kamp tarih süresi tek tip kıyafeti ve programı Teknik Direktöre belirlenir.
- b. Kampların hangi gün ve saatte başlayıp hangi gün ve saatte biteceği Teknik Direktör tarafından en az bir gün önce sözlü ve yazılı olarak açıklanır.
- c. Kamp kadrolarına alınan futbolcular kişisel temizlik ve sağlık malzemeleri ile iç çamaşırlarını beraberlerinde getirirler.
- d. Kulübe ait malzemeler iç çamaşırı ve gecelik olarak kullanılamaz.
- e. Futbolcular çalışmalara ya da kampa geldiklerinde üzerlerinde bulunan kıymetli eşya ile paralarını saklanması amacıyla malzeme sorumlularına teslim edebilirler.
- f. Teslim edilmeyen kıymetli eşyalardan hiçbir kimse sorumlu tutulamaz.
- g. Kamplarda sabah kalkış ve akşam yatış saatleri Teknik Direktör tarafından yazılı olarak duyurulur. Bu saatlere futbolcuların uyması zorunludur.
- h. Kamp giysileri kamp başlamadan önce futbolculara teslim edilir. Kamp bitiminde futbolcular kamp giysilerini eksiksiz olarak malzeme sorumlularına teslim etmek zorundadır.
- i. Kamp kadrosuna alınmış futbolcularda kulüpçe sağlanmış olan örnek giysilerini ya da kulüpçe verilmiş olan bir örnek eşofmanlarını bakımlı bir şekilde giymekle yükümlüdürler.
- j. Kamp giysileri kamp ve tesis dışında tekli çıkışlarda kesinlikle giyilmez.
- k. Futbolcuların çalışma günlerinde kamplarda ve seyahatlerde beslenmeleri daha önce Teknik Direktörün vereceği programa göre hazırlanarak uygulanır.
- l. Teknik Direktörün vereceği beslenme programı yeterli süre önce Kulüp Genel Müdürüne Teknik Direktör tarafından verilmelidir.
- m. Futbolcu özel yaşamında da beslenme programına uymakla yükümlüdür.
- n. Futbolcular çalışmalar arasında Teknik Direktörün gerek görmesi halinde, öğle yemeklerinden sonra belirli bir süre odalarında veya evlerinde dinlenmek ve yatmakla yükümlüdür.
- o. Dinlenme sürecinde odalarda o odaları kullananlardan başkasının bulunması veya odalarda toplanılması yasaktır.
- p. Futbolcular kamp ve seyahatlerde çalışma, tedavi, resmi ziyaretler ve toplu gezme ile dersler ve birlikte vakit geçirme saatleri dışında yaşamlarını odalarında sürdürürler. Bu süreçte futbolcular kendi dinlenmelerine özen göstereceği gibi diğer futbolcu arkadaşlarının da dinlenmesine özen gösterecektir.
- r. Futbolcular, teknik heyetin izni olmaksızın kamp yerini terk edemezler.
- s. Futbolcular kamp yapılan tesislerdeki eşya ve malzemeyi özenle kullanmak, bunlara zarar vermektan kaçınmak zorundadır.
- t. Futbolcular kamp ve seyahatlerde odasına, su veya meşrubat dışında herhangi yiyecek veya içecek maddesi getirmesi bunları oda servisinden istemesi kesinlikle yasaktır.
- u. Bu konudaki istisnai hallerde Futbol Şube Sorumlusunun veya Kulüp Genel Müdürünün veya Teknik Direktörün izni gerekir.

Madde 14. Tesislerde Kalma:

- a. Futbol şube sorumlusunun ve teknik heyetin uygun göreceği futbolcular Yönetim Kurulunun da onayı ile tesislerde kalabilirler.
- b. Tesislerde kalan tüm futbolcular tesis programına uymak zorundadırlar.
- c. Tesislerde kalan futbolcular kendi aralarından bir tesis sorumlusu tespit eder.
- d. Tesis sorumlusu olan futbolcu tesislerdeki yaşam ile ilgili tüm bilgileri Futbol Şube Sorumlusu ve Teknik Heyete aktarmak zorundadır. Tesis sorumlusu futbolcu tesislerdeki yaşamın ahengi için diğer futbolcuları yönlendirir.
- e. Teknik Heyet tarafından bir tesis programı hazırlanır, Yönetim Kurulunun onaylaması ile yürürlüğe girer. Program tesislerde kalan futbolculara yazılı olarak tebliğ edilir.

Madde 15. Kulüp demirbaşlarının iyi kullanılması:

- a. Futbolcular kulübe ait her türlü araç ve gereci iyi kullanmakla yükümlüdürler.
- b. Futbolcuların çalışma günlerinde ya da kamp sırasında tesis binası içinde ya da odalarında yapmış oldukları hasarlar çalışma günü ya da kamp sonrası tesis müdürlüğüne derhal tespit edilerek hasar onarılır ve tutarı futbolcunun hak edişinden kesilir.

Madde 16. Yemek Düzeni:

- a. Futbolcular çalışma günlerinde, kamplarda ve seyahatlerde yemeklere Teknik Direktörce yazılı ya da sözlü olarak bildirilmiş olan saatte ve biçimde (özel giysileri veya örnek eşofmanları ile) topluca gelirler ve yemeklerini yedikten sonra topluca kalkarlar.
- b. Futbolcuların yemek saatleri dışında restaurant bölümüne girmeleri, oturmaları ve personelin işine karışmaları yasaktır.
- c. Futbolcular mutfağa giremezler.

Madde 17. Kulüp Tesisleri dışındaki çalışmaların programlanması ve haberleşme:

- a. Tesis dışındaki herhangi bir kapalı ya da açık hava sahasında çalışma yapılabilmesi için Teknik Direktörün yeterli süre önce ihtiyaç göstermesi ve bu yerler için izin alınması ya da kira ödenmesi için Yönetim Kurulunca karar alınarak gerekli girişimlerin yapılması zorunludur. Dışarıda yapılacak bu tür çalışmalar için yeterli süre önce Teknik Direktörce Kulüp Genel Müdürüne haber verilmesi gereklidir. Kulüp Genel Müdürü bu programın uygulanması ile ilgili tüm organizasyonu yapmakla görevlidir.

Madde 18. Deplasman ve Seyahat Kadroları:

- a. Deplasmana gidecek futbolcu kadrosu Teknik Direktör tarafından Futbol Şube Sorumlusuna bildirilir.
- b. Teknik sayıdan fazla olabilecek futbolcular için Teknik Direktör ile daha önceden gerekçeli olarak Futbol Şube Sorumlusu arasında mutabakat sağlanır.
- c. Kafile başkanı Yönetim Kurulu tarafından tespit edilir.
- d. Seyahatlerde resmi kafilemiz haricindeki kişiler programlarımıza katılamazlar.
- e. Resmi kafile sadece Yönetim Kurulu üyeleri ve kulübün resmi görevlilerinden ibarettir.
- f. Deplasman kadrosunda olmayan futbolcular Teknik Direktörün izni olmadan şehri terk edemezler. Sakarya'daki maçlarda kadroda olmayan futbolcular da şehir dışında olamazlar.

Madde 19. Deplasman ve Seyahat Düzeni:

- a. Deplasmana ya da seyahate çıkarken nerede buluşulacağı Teknik Direktör tarafından en son çalışmanın yapılacağı gün yazılı olarak duyuru yerine asılma sureti ile futbolculara duyurulur.

- b. Olağanüstü durumlar dışında deplasmanlarda nerelerde konaklanılacağı daha önceden Futbol Şube Sorumlusu tarafından planlanır ve gerekli rezervasyonlar Yönetim Kurulunun onayına sunulurarak gerçekleştirir.
- c. Futbolcular deplasmanlarda ve seyahatlerde yolculuğun başından başlayarak kulüp tarafından sağlanacak olan yolculuk giysilerini, eşofmanlarını ya da kendi özel giysilerini giyerler. Kulüp tarafından verilmiş bir örnek çantalarını alırlar.

Madde 20. Tesislerde Kamplarda ve Seyahatlerde Uyulacak Genel Prensipler:

- a. Futbolcular çalışma aralarında istirahat için odalarına çekildiklerinde, hiçbir surette telefona çağrılmazlar.
- b. Futbolcular çalışma saatleri içerisinde (teknik dinlenme saatleri dahil) Teknik Direktörün belirleyeceği gün ve saatler dışında kesinlikle misafir kabul edemezler.
- c. Futbolcular tesislerde ve kampta odalarına misafir kabul edemezler.
- d. Tesislerde futbolcular odalarında yatmaya kalmak üzere kimseyi davet edemezler.
- e. Futbolcu soyunma odalarına Yönetim Kurulu Üyeleri ve Görevlilerden başkası giremez.
- f. Teknik Heyet Soyunma Odaları'na Yönetim Kurulu Üyeleri ve Görevlilerden başkası giremez.

Madde 21. Maçlara İlişkin Prensipler:

- a. Futbolcular maçlarda spor ahlakına, futbol disiplinine ve fair play ilkesine uygun davranmak zorundadır.
- b. Maçlarda futbolcular hakeme, takım arkadaşlarına lisanen veya el kol hareketleri ile protesto yapmayacak, seyircinin tepkisine ve protestosuna karşı müdahale etmeyeceklerdir. Aynı düzey basımla olan ilişkilerde de korunacaktır.
- c. Oyuna küsmek, oyundan kopmak, oyunu bırakmak, kötü niyet, takıma ihanet olarak değerlendirilecektir.
- d. Maçta futbolcuların davranışları, arkadaşlarını olumsuz yönde etkilerse en ağır ceza uygulanacaktır.
- e. Maçlarda şahsi düşünce değil takım ruhuna uygun "biz" düşüncesi hakim olacaktır.
- f. Futbolcular sportmenlik dışı davranışlarla sarı ve kırmızı kart cezası almaktan kaçınmak zorundadırlar.
- g. Hakem ve Temsilci raporları ile ceza görmemek.

Madde 22. Basın ile İlişkiler:

- a. Basın ile ilişkilerde teknik heyetten izin alınmadan röportaj yapılmayacak ve TV programlarına katılmayacaktır.
- b. TFF'nin, Hakemlerin, Kulübün, Yöneticilerin ve diğer sporcuların manevi şahsiyetlerini rencide edici her türlü yazılı ve sözlü beyanda bulunulmayacaktır.

DİSİPLİN YÖNETMELİĞİ

Madde 23. Disiplin Suçları:

Bu yönetmelikte futbolcuların disipline aykırı eylemleri ve yükümlülükleri değişik maddeler içeriğinde düzenlenmiştir. Futbolcular İç Yönetmelik ve Disiplin Yönetmeliği'nde yazılı tüm maddelere ilişkin disipline aykırı eylemleri veya yükümlülüklerine aykırı fiilleri gerçekleştirdiklerinde disiplin suçu işlemiş olurlar.

Madde 24. Disiplin Cezaları:

- a. Futbolculara bu yönetmelikler çerçevesinde gerçekleştirmiş oldukları disiplin suçları karşılığı, eylemin ağırlığına göre, yazılı ihtar, para cezası, kadro dışı bırakma cezaları uygulanır.

- Yazılı ihtar futbolcunun disiplin suçu nedeniyle yazılı olarak ikaz edilmesidir.
- Para cezası, futbolcudan disiplin suçu karşılığı belirli bir paranın tahsil edilmesidir. 2009-2010 sezonu için, disiplin suçu eylemini gerçekleştiren futbolculara, eylemin ağırlığına göre 5.000-YTL'den 50.000-YTL'ye kadar değişen oranlarda para cezaları verilir. Gerekliğinde Teknik Heyetin raporu alınır.
- Kadro dışı bırakma, futbolcunun süreli ya da süresiz olarak profesyonel takım kadrosundan çıkarılmasıdır.

Madde 25. Disiplin Cezasını Vermeye Yetkili Olanlar:

- a. Disiplin cezalarını vermek yetkisi Yönetim Kuruluna aittir.
- b. Cezayı gerektirecek eylem ile ilgili karar olayın vukuu bulunduğu tarihten itibaren 30 gün içinde yapılacak olan Yönetim Kurulu Toplantısının gündemine alınır. Yönetim Kurulu, yetkisini kullanmadan önce, teknik heyetten rapor isteyebilir. Gerekli görülmesi halinde futbolcu/futbolcular Yönetim Kurulu toplantısında açıklama yapmaya çağırılabilirler.
- c. Disiplin suçlarında aynı eylemin tekrarı daha ağır cezalandırmayı gerektirir.
- d. Yönetim Kurulu verilmiş cezaları kaldırma veya cezayı hafifletme yetkisine de sahiptir.

Madde 26. Disiplin Cezalarının İnfazı:

- a. Yazılı ihtar futbolcunun dosyasına işlenir, kendisine tebliğ edilir ve bu konuda bir tutanak tutulur. Bu cezanın bir sureti de Türkiye Futbol Federasyonuna gönderilir.
- b. Para cezaları ve kadro dışı bırakma cezalarına ilişkin Yönetim Kurulunun kararının bir sureti futbolcunun dosyasına işlenir; noter onaylı bir sureti futbolcuya tebliğ edilir, bir sureti de Türkiye Futbol Federasyonuna gönderilir.

Madde 27. Para Cezasının Tahsili:

- a. Para cezaları, futbolcunun kendisine ödenecek hak edişlerinden kesinti yoluyla tahsil edilir.
- b. Futbolcunun hak edışı bulunmamakta veya sözleşmesi bitmiş ise para cezası hukuki yollardan tahsil edilir.

Madde 28: Yönetmelikte Belirtilmeyen Disiplin Suçları:

- a. İş bu yönetmelikte açıkça düzenlenmeyen öngörülmemiş ancak amaca, genel davranış ve kurallara, aykırı eylemler de Yönetim Kurulu kararı ile cezalandırılabilir.
- b. Bu durumlarda Yönetim Kurulu öngörülen usul ve esaslara göre hareket eder.

Madde 29. Türkiye Futbol Federasyonuna Bildirim:

İş bu yönetmelik, Yönetim Kurulunda kabul edildikten sonra 2009-2010 sezonunda uygulanmak üzere Türkiye Futbol Federasyonu 2009-2010 sezonu "Profesyonel Futbolcuların Statüsü ve Transferleri Talimatı"nın 24/c maddesi gereği, Türkiye Futbol Federasyonu'na gönderilecek, Antrenör ve Futbolculara tebliğ edilecektir.

Madde 30. Yürürlük:

30 maddeden oluşan iş bu Yönetmelik, Yönetim Kurulunun/08/2009 tarih sayılı Toplantısında kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.